

6 Fredsinsatser

Med anledning av det svenska engagemanget i fredsinsatser¹ och Försvarsmaktens ökade fokus på deltagande i sådana insatser har folkrättsliga frågor kring denna verksamhet blivit allt mer viktiga för Sverige. Dagens fredsinsatser baseras oftast på ett mandat antaget under FN-stadgans kapitel VII, vilket bl.a. innebär att de ges en rätt att använda våld som inte är begränsat till självförsvar utan också innefattar sådant våld som behövs för att lösa de i mandatet definierade uppgifterna. Trots detta deltar styrkorna sällan i fientligheter på en sådan nivå att den humanitära rätten kan anses formellt tillämplig. Som beskrivits i kapitel 2.1.3 är det förekomsten av en väpnad konflikt som aktualiserar den formella tillämpningen av krigets lagar. (Se kapitel 2 för närmare resonemang kring definitionen av en väpnad konflikt.)

Enligt våra direktiv ska vi vid den kartläggning av de folkrättsliga regler som gäller för väpnade konflikter, ockupation och neutralitet bl.a. belysa den internationella humanitära rättens tillämplighet i fredsfrämjande insatser. I detta kapitel tar vi upp vissa principiella frågeställningar som fredsinsatser väcker i förhållande till den humanitära rätten och delar av de mänskliga rättigheterna. Vi har emellertid blivit informerade om att avsikten är att frågan om rättsliga grunder för vålds- och tvångsanvändning av svensk militär personal och poliser i fredsinsatser ska behandlas av en särskild utredning, varför vi i vår framställning inte går in i detaljresonemang kring dessa frågor.

---

¹ Med fredsinsatser menar vi främst militära insatser som baseras på ett mandat från FN:s säkerhetsråd oavsett vilken aktör (FN, EU eller NATO) som leder insatsen. Denna breda definition inkluderar således fredsbevarande insatser (baserade på FN-stadgans kapitel VI) och fredsframtvingande insatser (baserade på FN-stadgans kapitel VII) samt EU:s krishanteringsinsatser.

6.1 Sverige och fredsinnsatser

1948 deltog svenska officerare för första gången som FN-observatörer i Mellanöstern. Den första FN-insatsen med svensk trupp genomfördes i Suez 1956. I dag deltar Sverige i fredsinnsatser under FN:s, EU:s och Natos ledning. Det sker främst i form av deltagande av militär trupp och militärobservatörer samt genom civila insatser där poliser och andra civila experter medverkar. I dag (juli 2010) tjänstgör cirka 935 män och kvinnor i fredsinnsatser.² De största förbandsinsatserna finns i Afghanistan, Somalia och Kosovo. I dessa insatser, som syftar till att hjälpa och skydda civila genom att bidra till fred och säkerhet, varierar uppgifterna från att övervaka att fredsavtal efterlevs, till minröjning och humanitära insatser.

Fram till 1995 deltog Sverige primärt med personal till FN-ledda insatser, men 1995 förändrades förhållningssättet från ”endast under FN-flagg” till förmån för ”endast under FN-mandat”. Detta kom att medföra deltagande i ej FN-ledda, men väl FN-sanktionerade, insatser (ex. IFOR, SFOR, KFOR etc.). Under senare år har förhållningssättet förändrats till att Sverige i dag även ska kunna delta i en fredsinnsats som vilar på annan folkrättslig grund än ett säkerhetsrådsmandat. Av bilden nedan framgår Sveriges personalbidrag (militär trupp, militära observatörer och civil polis) till FN-ledda såväl som ej FN-ledda insatser 1948-2008.³

---

² www.forsvarsmakten.se

³ Civila funktioner och lokalanställda ingår ej i siffrorna.

Figur 6.1 Personalbidrag till fredsinsatser

Även det svenska EU-medlemskapet har kommit att forma deltagandet i fredsinsatser.⁴ En del av EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik syftar bland annat till att bevara fred och att stärka den internationella säkerheten. En följd av detta är etableringen av EU:s stridsgrupper (Battle Groups) vilka med kort varsel ska kunna skickas till en oroshärd utanför EU. Ursprunget till EU:s stridsgrupper kan spåras till Europeiska rådets möte i Helsingfors i december 1999 då generella mål för EU:s militära krishanteringsförmåga antogs (Helsinki Headline Goal). Det ansågs finnas behov av att utveckla en europeisk förmåga att kunna genomföra en mer traditionell krishanteringsoperation av samma omfattning som den i Kosovo – det vill säga en relativt stor militär insats om 50 000–60 000 personer. I Helsinki Headline Goal lyftes också behovet av en militär snabbinsatsförmåga. Det pekades därvid på att medlemsstaterna bör kunna bidra med mindre snabbinsatsenheter, vilka bör vara tillgängliga och insatsberedda med mycket kort varsel.

⁴ Under tio år har EU genomfört 22 fredsinsatser på tre kontinenter. Sverige har bidragit till samtliga dessa insatser enligt www.regeringen.se, 11 juli 2010.

Som om följd av detta ledde Sverige under första halvåret 2008 den s.k. Nordic Battlegroup (NBG) vilken då stod till EU:s förfogande.⁵ Under första halvåret 2011 kommer Sverige att återigen stå i beredskap för att leda en NBG, i vilken drygt 1600 svenskar planeras att ingå.

Sverige är även sedan 1994 medlem i Partnerskap för fred, PFF, som är ett praktiskt samarbetsprogram mellan Nato och intresserade stater inom OSSE (Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa). Grundläggande för PFF är att varje enskild stat bestämmer inom vilka områden och på vilket sätt man är beredd att samarbeta. Syftet med PFF-samarbetet är bland annat att öka förmågan att delta i internationella fredsinsatser, främst genom att öka interoperabiliteten mellan olika länder. När Sverige 1994 undertecknade ramdokumentet för PFF sades att Sverige var berett att bidra med sin erfarenhet från fredsfrämjande verksamhet, insatser på det humanitära området och räddningstjänstverksamhet. Vidare betonades att Sveriges medverkan i PFF sker på den militära alliansfrihetens grund och att samarbetet inte bygger på några försvarsförpliktelser. En nödvändig förutsättning för deltagandet i PFF är att Sverige som partnerland själv kan bestämma ambitionsnivån för sin medverkan.⁶

6.1.1 Den svenska nationella strategin

Regeringen tog under 2008 fram en nationell strategi för deltagande i internationell freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet.⁷ Syftet är att denna strategi ska ge en övergripande vägledning för svenskt agerande i denna typ av verksamhet, med utgångspunkt från regeringens mål på området. Strategin har med andra ord ett bredare anslag än endast att vägleda fredsinsatser, då den syftar till att föra utrikes-, utvecklings-, säkerhets- och försvarspolitikerna närmare varandra. Den riktar sig således till militära och civila insatser, vilka ska ses som ömsesidigt kompletterande och samverkande delar av Sveriges samlade stöd för säkerhet och utveckling i den aktuella regionen/staten.

---

⁵ Prop. 2004/05:5 s. 69 f, samt regeringens skrivelse 2007/08:05, Redogörelse för svenskt deltagande i den nordiska stridsgruppen.

⁶ Rättslig status vid samverkan inom Partnerskap för fred och EU: s krishantering m.m. – en översyn (SOU 2003:117), s. 73 f.

⁷ Regeringens skrivelse skr. 2007/08:51, Nationell strategi för svenskt deltagande i internationell freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet.

Den nationella strategin ska även ge en samlad bild av den ambitionshöjning inom området som regeringen aviserade 2007 och som bl.a. tar sig uttryck i en stegvis ökning av resurserna för fredsinsatser under åren 2007-2009. Den anger även de politiska målen, skapar förutsättningar för ett mer effektivt resursutnyttjande samt ger stöd för ett samlat civilt och militärt agerande i de insatsområden där Sverige deltar.

Den nationella strategin och folkrätt

I den nationella strategin för deltagande i internationell freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet ingår även ett avsnitt om folkrättsliga frågor. Detta handlar primärt om vikten av ett tydligt folkrättsligt mandat som en central förutsättning för svenskt deltagande i fredsinsatser och den svenska synen på skyldigheten att skydda civila mot övergrepp (Responsibility to Protect, R2P). Huvudlinjen är att svenskt deltagande i fredsfrämjande insatser ska ske med ett mandat från säkerhetsrådet. Detta gäller i synnerhet för fredsframtvängande insatser i enlighet med FN-stadgans kapitel VII. Då ska säkerhetsrådets mandat alltid sökas. Också när det gäller fredsbevarande insatser i enlighet med FN-stadgans kapitel VI eftersträvas ett tydligt stöd från säkerhetsrådet. Samtidigt medger folkrätten att sådana insatser sker enbart med den mottagande statens och övriga relevanta parter samtycke.

Rörande våldsanvändning för regeringen i skrivelsen följande resonemang. ”En militär fredsinsats kan använda våld i samtliga dessa situationer och i självförsvar, men våldsanvändning kan även medges i andra lägen då det vore folkrättsligt tillåtet.”⁸ Denna syn delas inom EU. Med självförsvarsrätten följer även en rätt för den truppbidragande staten att, om det skulle behövas för att undsätta den egna personalen, förstärka insatsen och även använda militära medel för att evakuera styrkan.

Beträffande vilket rättsligt regelverk som ska tillämpas vid dessa situationer sägs att:

Personal i fredsfrämjande insatser ska efterleva tillämpliga regler som följer av de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten, samt de normativa och etiska riktlinjer som utarbetats för fredsfrämjande insatser. Det gäller såväl de globala konventionerna om de mänskliga

⁸ Regeringens skrivelse skr. 2007/08:51, Nationell strategi för svenskt deltagande i internationell freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet, s. 9.

rättigheterna, som t.ex. konventionerna om medborgerliga och politiska rättigheter, om barnets och kvinnans mänskliga rättigheter och om konventionen om barnets rättigheter och dess tilläggsprotokoll om barn i väpnade konflikter.

Vidare förklaras i skrivelsen att Sverige bör verka för att det ingår i mandatet för en fredsinssats att bl.a. beivra och rapportera kränkningar av de mänskliga rättigheterna och den internationella humanitära rätten, samt att samarbete ska ske med Internationella brottmålsdomstolen om nödvändigt, så att möjlighet ges att beivra de grävsta brotten mot folkrätten.

Den nationella strategin ger således en övergripande vägledning för svenskt agerande i fredsinssatser och påtalar vikten av att folkrätten följs. När det gäller själva frågan om *när* den humanitära rätten ska anses vara tillämplig vid fredsinssatser, och *hur* de mänskliga rättigheterna ska efterlevas och garanteras ger den nationella strategin dock ingen vägledning.

6.2 Det rättsliga regelverket för fredsinssatser

6.2.1 Olika regelverk reglerar olika delar av en fredsinssats

Det rättsliga regelverket för en fredsinssats består av en blandning av internationell och nationell rätt. Regelverkan kan också skilja sig åt mellan olika fredsinssatser. Regelverkets olika delar kan i princip indelas i fyra huvudgrupper:

1. nationella regler om förutsättningar för truppbidrag,
2. internationella samarbetsregler om styrkeuppbyggnad och truppdeltagande,
3. fredsinssatsens rättsliga ställning i insatsområdet, och
4. regler avseende den operativa verksamhetens genomförande.

Till den första huvudgruppen hör bl.a. nationella bestämmelser om hur väpnad styrka kan ställas till förfogande för fredsinssatser, bl.a. 10 kap. 9 § regeringsformen och lagen (2003:169) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands. Till denna kategori av regler hör även nationella arbets- och försäkringsrättsliga bestämmelser m.m.

t.ex. lagen (1999:568) och förordningen (1999:569) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.⁹

Till den andra huvudgruppen hör regler om förfarandet när den stat eller organisation som leder en insats ingår s.k. truppbidragsavtal med de stater som är villiga att bidra med militär trupp till insatsen. Dessa truppbidragsavtal anger vissa villkor för att nationella truppbidrag ska ställas till förfogande och få delta i en viss insats, bl.a. truppbidragens finansiering, sammansättning och storlek, liksom skyldigheten att följa det internationella regelverk som tagits fram för insatsen.

Den tredje huvudgruppen utgörs främst av s.k. SOFA¹⁰ (Status of Forces Agreement) som normalt ingås mellan den stat eller organisation som leder insatsen och den stat där insatsen genomförs (värdstaten). Avtalen, som syftar till att skapa rättsliga och logistiska förutsättningar för insatsens genomförande, garanterar bl.a. den internationella insatsen, och dess militära enheter, fri rörlighet inom insatsområdet samt rätt att föra in och ut den utrustning m.m. som behövs för insatsen. Statusavtalen innebär vanligtvis också att den personal som deltar i insatsen inte är underkastad värdstatens straffrättsliga jurisdiktion. I avtalen anges emellertid att fredsinsatsen är skyldig att respektera lokal lagstiftning.

Till den fjärde huvudgruppen, dvs. de regler som rör den operativa verksamhetens genomförande vid fredsinsatser, hör folkrättsliga regler, bl.a. FN-stadgans bestämmelser och beslut tagna av FN:s säkerhetsråd (säkerhetsrådets mandat), mänskliga rättigheter och i förekommande fall den humanitära rätten och annan tillämplig folkrätt, samt internationella direktiv och order med avseende på fredsinsatsens genomförande. För svenskt vidkommande gäller härutöver även svensk rätt.

---

⁹ Ersätts den 1 januari 2011 av lagen (2010:449) om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser och förordningen (2010:651) med samma namn.

¹⁰ Status of Forces Agreements (SOFA) är ett avtal, som sluts mellan den stat eller organisation som utövar ledningsansvaret för insatsen och värdstaten, som reglerar den juridiska statusen för den trupp som deltar i insatsen då den befinner sig på värdstatens territorium. Avtalet reglerar ett stort antal frågor såsom truppens rättsliga ställning, rörelsefrihet, skattefrågor, jurisdiktionsfrågor m.m. Vid fredsfrämjande insatser strävar alltid de truppbidragande staterna efter att behålla full straffrättslig jurisdiktion över den personal som deltar i fredsinsatsen.

6.2.2 Den folkrättsliga problematiken

När det gäller den operativa verksamhetens genomförande utgör normalt säkerhetsrådets mandat den folkrättsliga grunden för insatsens våldsanvändning. Vanligtvis beslutar säkerhetsrådet om fredsinsatser och dessa ges fredsframtvängande våldsbefogenheter i enlighet med FN-stadgans kapitel VII, dvs. en befogenhet att använda våld som går utöver självförsvar. Om insatserna inte ges våldsbefogenheter med stöd av FN-stadgans kapitel VII får insatsen endast använda våld i självförsvar.

Vid fredsinsatser begränsas vanligtvis våldsbefogenheterna som går utöver självförsvar genom de s.k. insatsreglerna (Rules of Engagement, ROE). Förutom de begränsningar i rätten att använda våld som följer av insatsregler ska våldsanvändningen även stå i överensstämmelse med folkrättens regler i övrigt, framför allt de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten i den utsträckning dessa regelverk är tillämpliga. Härutöver kan bestämmelser i de truppbidragande staternas nationella rättsordningar medföra ytterligare begränsningar i en truppbidragande stats rätt att använda våld. Samtliga stater som deltar i insatser är således *förpliktigade att leva upp till de folkrättsliga förpliktelser som de åtagit sig, eller är bundna av på sedvanerättslig grund*, i den mån dessa är tillämpliga (liksom av insatsspecifika regler och sina egna nationella bestämmelser). Frågan om vilket eller vilka folkrättsliga regelverk som ska tillämpas är dock komplex.

Väpnad konflikt eller inte?

Den för oss mest intressanta frågan om den humanitära rättens tillämplighet är som tidigare nämnts beroende av förekomsten av en väpnad konflikt. Det är emellertid *inte alltid enkelt att klassificera den verksamhet som bedrivs inom ramen för en fredsinsats*, och den miljö i vilken den genomförs, som en väpnad konflikt eller inte. Som exempel på denna problematik kan nämnas att beväpnad uniformerad militär personal i fredsinsatser ofta genomför traditionellt polisiära uppgifter under ett mandat från det internationella samfundet i syfte att åstadkomma stabilitet och fred i ett område.

Överlappningen av de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten

Överlappningen av de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten tillför ytterligare komplexitet vad gäller tillämpligt regelverk. I den övervägande majoriteten av fredsinsatser där Sverige har deltagit har truppen haft till uppgift att bevara fred efter fientligheternas avslutande. Användning av våld och tvång under sådana insatser får som grundläggande princip inte gå utöver vad som medges enligt de mänskliga rättigheterna.

Under de senaste två decennierna har svensk trupp även kommit att delta i fredsinsatser där väpnade fientligheter fortfarande pågår mellan olika stridande grupperingar. Fredsinsatsen är trots sin närvaro i ett konfliktområde inte med nödvändighet inblandad i den väpnade konflikten, utan kan ha mer begränsade uppgifter, som att underlätta humanitära hjälpsändningar eller att genom sin närvaro skydda civilbefolkningen. I dessa situationer ska fredsinsatsen iaktta den humanitära rättens regler, men eftersom insatsen inte deltar i fientligheterna får dess egen våldsanvändning alltjämt inte vara mer omfattande än vad som medges av de mänskliga rättigheterna.

Först om fredsinsatsen tar direkt del i fientligheterna, endera genom att med våld separera de stridande grupperna åt eller genom att delta i fientligheterna på den ena eller andra krigförande partens sida, blir den humanitära rättens regler tillämpliga så till vida att fredsinsatsen får rätt att använda våld med stöd av dessa. Så som behandlats i kapitel 2.5 är dock de mänskliga rättigheterna även tillämpliga under en väpnad konflikt – i den utsträckning de inte lagenligt har inskränkts eller i situationer då den humanitära rätten utgör *lex specialis* – varför även dessa ska iakttas vid våldsanvändningen i en fredsinsats som direkt deltar i fientligheterna.

Frågor kring vem som garanterar efterlevnad

Frågan om tillämpligt folkrättsligt regelverk kompliceras ytterligare av det faktum att det ofta är flera stater och mellanstatliga organisationer involverade i en fredsinsats. *Frågan om vem som ska garantera folkrättens efterlevnad* ställs därvid på sin spets. Truppbidragande stater är i varierande utsträckning bundna av traktatsbaserade förpliktelser inom området för mänskliga rättigheter och

humanitär rätt. Mellanstatliga organisationer är sällan parter i några av dessa konventioner och saknar därför traktatbaserade skyldigheter. Som folkrättssubjekt får de dock anses vara bundna av sedvanerätten på området, vilken även gäller för de truppbidragande staterna. (Jfr kapitel 5 Humanitär rätt och sedvanerätt.)

6.2.3 Säkerhetsrådsmandat

Det mandat som utfärdas av säkerhetsrådet utgör, som nämnts, den folkrättsliga grunden för insatsen och ger insatsen information om de uppgifter som ska lösas och de yttre ramar för vilka medel som får användas. Dagens insatser är ofta av fredsframtvingande karaktär, såtillvida att mandatet baseras på FN-stadgans kapitel VII. Det innebär en rätt att använda våld utöver rätten till självförsvar i sådana insatser. Insatser som Sverige bidragit med trupp till under de senaste åren, som t.ex. IFOR/SFOR, KFOR, ISAF och Eunavfor är alla sådana kapitel VII-insatser. Det fredsframtvingande mandatet är i de allra flesta fall kombinerat med ett samtycke från värdstaten om att få verka på dess territorium. Samtycke är dock inte nödvändigt för insatsens rätt att verka på värdstatens territorium, men i praktiken underlättar detta insatsens genomförande väsentligen.

Rätten att använda vålds- och tvångsåtgärder i kapitel VII-insatser innehåller ofta formuleringen ”take all necessary measures” för att lösa ett antal specificerade uppgifter. Denna extensiva rätt till våldsanvändning begränsas dock till de uppgifter som ska lösas. I insatser med uppgifter av mer generell natur får däremot begränsningen liten effekt. Mandatet för ISAF stadgar exempelvis:

[...] to support the Afghan Transitional Authority and its successors in the maintenance of security in areas of Afghanistan outside of Kabul and its environs, so that the Afghan Authorities as well as the personnel of the United Nations and other international civilian personnel engaged, in particular, in reconstruction and humanitarian efforts, can operate in a secure environment, and to provide security assistance for the performance of other tasks in support of the Bonn Agreement;¹¹

---

¹¹ UN SCres 1510 (2003) operativ paragraf 1.

Bemyndigandet som anges i mandatet är att styrkan auktoriseras "to take all necessary measures to fulfil its mandate".¹² Det är således endast de åtgärder som är nödvändiga för att lösa mandatets uppgifter som är tillåtna. Den konkreta användningen av våld begränsas sedan ytterligare genom de missionsspecifika insatsregler (ROE) som tas fram.

Ledningen av en fredsinsats genomförs vanligtvis av en av FN:s medlemsstater eller en mellanstatlig organisation (ex. FN, Nato, EU, AU). Den stat eller organisation som har uppdraget att leda insatsen utformar direktiv och order för insatsens närmare genomförande, bl.a. den för insatsen gällande operationsplanen (OPLAN). Operationsplanen anger hur de militära enheterna ska fullgöra insatsens uppgifter och innehåller bl.a. de missionsspecifika insatsreglerna.

6.2.4 Rules of Engagement

Den stat eller organisation som leder en insats svarar för att utarbeta insatsreglerna, de s.k. Rules of Engagement (ROE). ROE är del av det internationella regelverk som gäller för insatsen. Såväl Nato¹³, EU¹⁴ och FN¹⁵ har egna ROE-manualer, från vilka missionsspecifika insatsregler sedan arbetas fram. ROE är en kombination av rättsliga (internationella och nationella), politiska och militära överväganden som utmynnar i operativ reglering av vålds- och tvångsanvändning samt av maktutövning. De är direktiv till den väpnade styrkan och enskilda individer som definierar de situationer och förutsättningar, samt den omfattning och det sätt, som våld, eller uppträdande som kan uppfattas som provocerande (t.ex. övningar och styrkeuppvisningar) får användas. Det är viktigt att påpeka att rätten till självförsvar, så som den beskrivs enligt nationell författning, inte begränsas av ROE.

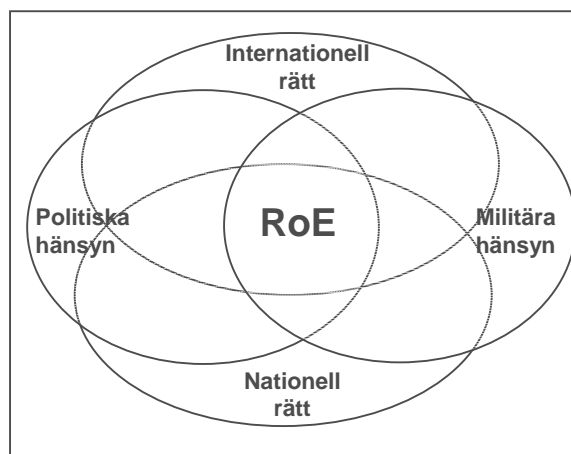
¹² UN SCres 1510 (2003) operativ paragraf 4.

¹³ NATO Rules of Engagement MC 362/1 (2003).

¹⁴ EU Concept for the Use of Force in EU-led Military Operations (17168/09).

¹⁵ UN MPS/981 February 2001 "Guidelines for the Development of Rules of Engagement for the United Nations Peacekeeping Operations".

Figur 6.2 Skiss över ROE

ROE innefattar också en reglering av vem som får besluta om användning av våld och tvång (från politisk nivå ner till den enskilde soldaten). Sett ur detta perspektiv är ROE ett politiskt/militärt styr- och koordineringsinstrument för de militära operationernas genomförande. ROE används däremot inte som ett sätt att fördela uppdrag eller taktiska instruktioner för de väpnade styrkorna.

Insatsreglerna återfinns normalt som en bilaga till operationsordern för själva insatsen, och utgör således en del av orderverket för en insats. Detta hindrar dock inte att även andra delar av orderverket kan innehålla bestämmelser som påverkar användningen av våld och tvång.

Insatsreglerna får inte tillämpas på ett sätt som åsidosätter de krav på vålds- och tvångsanvändning som gäller enligt internationell rätt. En truppbidragande stat måste även följa sina nationella bestämmelser och åtaganden, vilka kan innebära införande av strängare krav än vad som följer av de insatsgemensamma ROE.

6.2.5 Nationell rätt

Svensk rätt saknar i stora delar en uttrycklig reglering av fredsinsatser. När regeringen ställer Försvarsmaktens utlandsstyrka till förfogande för fredsframtvängande insatser får det dock anses vara underförstått att styrkan ställs till förfogande med de befogenheter som följer av det internationella regelverk som gäller för insatsen, och med de begränsningar som följer av svenska lagar och regler, inklusive Sveriges folkrättsliga förpliktelser.

Den svenska regleringen av fredsinsatser finns i flera olika författningar, vilka främst reglerar förutsättningarna för sändande av väpnad styrka utomlands; bl.a. 10 kap. regeringsformen och lagen (2003:169) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands; de förmåner och villkor som ska gälla under sådan utlandstjänstgöring bl.a. lagen (1999:568) och förordningen (1999:569) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten¹⁶; och disciplinära bestämmelser, bl.a. lagen (1994:1811) och förordningen (1995:241) om disciplinansvar inom totalförsvaret m.m. Utöver dessa kan även de allmänna bestämmelserna om brott som finns i brottsbalkens andra avdelning, bl.a. 3 och 4 kap. vara tillämpliga. Svensk domstol har en i dessa sammanhang långtgående jurisdiktion, se t.ex. 2 kap. 3 § brottsbalken. Sammantaget kan dessa författningar sägas utgöra den stats- och förvaltningsrättsliga, liksom straffrättsliga, ramen för svensk deltagande i fredsinsatser.

Vad avser genomförandet av fredsinsatser, dvs. den operativa verksamheten, finns dock ingen uttrycklig svensk författningsreglering.

6.2.6 Den humanitära rätten

Under lång tid fördes en diskussion om huruvida fredsinsatser som etablerats av säkerhetsrådet är skyldiga att följa den humanitära rätten. Numera får det dock anses klart att fredsinsatser som deltar i krigföring har en skyldighet att följa de regler i den humanitära rätten som äger tillämplighet i den aktuella konflikten.

Den humanitära rätten är, som utgångspunkt, *tillämplig för parterna i en väpnad konflikt*, och ska följas av de individer, grupper och enheter som parten nyttjar sig av för sin krigföring. (En

---

¹⁶ Ersätts den 1 januari 2011 av lagen (2010:449) om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser och förordningen (2010:651) med samma namn.

redovisning av vad som utgör en väpnad konflikt och de olika konflikttyperna har vi gett i kapitel 2.) De flesta av dagens fredsinnsatser har inrättats för att övervaka fredsavtal varför det normalt inte föreligger någon pågående väpnad konflikt i det område insatsen genomförs. För dessa insatser är den humanitära rätten inte tillämplig. Detta trots att insatsregler kan använda den humanitära rättens formuleringar och begrepp.

En fredsinnsats kan dock vara inrättad och på plats samtidigt som en väpnad konflikt pågår mellan stridande parter i det område där insatsen ska genomföras, exempel på sådana insatser är UNPROFOR (1992–1995). Vid dessa fredsinnsatser äger den humanitära rätten tillämplighet i insatsområdet, men fredsinnsatsen deltar normalt inte i den pågående väpnade konflikten. Det våld som fredsinnsatsen har rätt att bruka för att lösa sina tjänsteuppgifter (mandatet) utgör inte ett led i krigföringen och regleras därför inte av den humanitära rätten. Situationen kan dock förändras om fredsinnsatsen av en eller annan anledning dras in i den väpnade konflikten, dvs. om fredsinnsatsens våldsanvändning riktas mot organiserade väpnade grupper eller enheter och utgör ett utdraget våld av viss högre intensitet (regelrätta strider).¹⁷ Det bör dock noteras att fredsinnsatsen kan använda ett betydande våld utan att för den skull anses ha dragits in i konflikten.

I ett mindre antal fall har det förekommit att en fredsinnsats redan från början ges ett mandat att delta i en väpnad konflikt som part (dvs. vissa typer av fredsframtvingande insatser i enlighet med FN-stadgans kapitel VII). De militära insatserna mot Nordkorea 1950 och Irak 1990 baserades båda på ett sådant mandat från FN:s säkerhetsråd. De USA-ledda styrkorna deltog som kombattanter i dessa väpnade konflikter och den humanitära rätten var tillämplig redan från början.

Det är således fullt möjligt att fredsinnsatser på olika grunder *kan* involveras som stridande i en väpnad konflikt, med följden att fredsinnsatsens skyldighet att fullt ut tillämpa den humanitära rättens regler aktualiseras.

---

¹⁷ I allt väsentligt är detta beroende av faktiskt rådande omständigheter i området, men även frågan om styrkorna stöttar en part i konflikten påverkar bedömningen.

Vilka humanitärrättsliga regler ska följas vid fredsinsatser?

Generellt sett är det de humanitärrättsliga regler som är bindande för de stridande parterna, endera till följd av traktatbaserade åtaganden eller till följd av internationell sedvanerätt, som är tillämpliga under en väpnad konflikt. Det är också dessa regler – det vill säga regler som är bindande för en stridande part – som ska följas av de militära enheter som den stridande parten nyttjar sig av för sin krigföring, och som kan leda till straffansvar för folkrättsbrott i den mån de överträds.

Vid fredsinsatser kan således som huvudregel konstateras att den militära truppen, såväl nationella truppbidrag som ledningsresurser (staber), alltid ska följa regler i den humanitära rätten som utgör internationell sedvanerätt.

Vilka traktatsbestämmelser som äger formell tillämplighet vid fredsinsatser är dock mer oklart. I strikt mening är traktatbestämmelserna endast formellt tillämpliga vid internationella väpnade konflikter *som uppstår mellan två eller flera av de fördragsslutande parterna* liksom *för parterna i icke-internationella väpnade konflikter som uppkommer på en fördragsslutande parts territorium*.

Även om de truppbidragande staterna inte är att betrakta som stridande parter vid sådana väpnade konflikter så är stater som överfört befogenheter, exempelvis befäls- och dispositionsrätt, till fredsinsatsen och ytterst säkerhetsrådet, alltså skyldiga att se till att den överförda befäls- och dispositionsrätten inte används i strid med de humanitärrättsliga förpliktelser som staten är bunden av. Detta förhållande medför att de humanitärrättsliga regler som är bindande för truppbidragande stater, såväl regler i traktater som sedvanerättsliga regler, *de facto* måste följas av de nationella truppbidragen vid fredsinsatser. Detta följer också av de fördragsslutande staternas har en skyldighet att under alla omständigheter, inklusive fredsinsatser, *respektera och säkerställa respekt* för sina humanitärrättsliga förpliktelser.

6.2.7 Mänskliga rättigheter

Eftersom de allra flesta fredsinsatser inte deltar i någon väpnad konflikt och den humanitära rätten följaktligen inte är formellt tillämplig utgör de mänskliga rättigheterna ett av de viktigaste internationella regelverk som ska uppmärksammas under insatser-

na. De mänskliga rättigheterna är som huvudregel tillämpliga både i fredstid och under väpnade konflikter, så länge inte stater lagenligt gjort inskränkningar i bestämmelserna eller den humanitära rätten har företräde i egenskap av *lex specialis*. Beträffande frågan om de mänskliga rättigheternas tillämplighet under en väpnad konflikt se kapitel 2.5.2.

De mänskliga rättigheterna är rättigheter som staterna genom internationella överenskommelser ska garantera den enskilda individen och syftar bl.a. till skydda individer (människor) mot staters maktutövning liksom att tillförsäkra individer som befinner sig på en stats territorium eller under dess jurisdiktion vissa grundläggande rättigheter i förhållande till staten. Med jurisdiktion förstås i detta avseende all statlig maktutövning över personer och egendom, oavsett om den utövas genom lagstiftning, rättskipning, förvaltning eller verkställande makt.

De mänskliga rättigheterna är inte statiska utan föremål för utveckling. Allt sedan FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter (1948) har innehållet i de mänskliga rättigheterna kommit att preciseras i ett stort antal internationella överenskommelser. (Se kapitel 2.5.)

Mänskliga rättigheter vid fredsinnsatser

I FN:s doktrin om fredsinnsatser från 2008 anges att de mänskliga rättigheterna är en självklar del av det normativa regelverket för FN-ledda fredsinnsatser.¹⁸ Doktrinen slår vidare fast att fredsinnsatser ska genomföras med full respekt för de mänskliga rättigheterna och även syfta till att stärka de mänskliga rättigheterna.

Det bör noteras att insatsernas maktbefogenheter vid militära fredsinnsatser är starkt begränsade till det mandat som ska fullgöras. Den militära fredsinnsatsen övertar inte något ansvar för administration eller förvaltning av territoriet. Detta ansvar ligger under fredsinnsatser hos de lokala myndigheterna eller utövas av fredsinnsatsernas civila komponenter. Detta förhållande innebär emellertid inte att militära fredsinnsatser saknar kontaktyta med civilbefolkningen och enskilda individers rättigheter. Vid utövande av de maktbefogenheter som anförtros militära fredsinnsatser kan dessa komma att användas mot enskilda individer, exempelvis genom att

---

¹⁸ United Nations, Department of Peacekeeping Operations and Department of Field Support, United Nations Peacekeeping Operations – Principles and Guidelines, 2008, s. 14.

begränsa deras personliga frihet, rörelsefrihet eller genom att de enskilda tvingas att tåla intrång i privat- och familjeliv. Maktbefogenheterna kan även medföra att våld och tvång under militära fredsinsatser riktas direkt mot enskilda individer.

Det måste för svenskt vidkommande anses vara en självklar utgångspunkt att Sveriges förpliktelser enligt konventioner om mänskliga rättigheter ska respekteras inte endast på svenskt territorium, utan också utanför det egna territoriet, i de fall Sverige utövar effektiv kontroll över ett territorium eller över människor, som befinner sig utanför det egna territoriet. Detta är något som även uttrycks i den svenska nationella strategin om fredsinsatser (se kapitel 6.1.1) och dess förhållningssätt till mänskliga rättigheter.

I linje härmed ligger också vad MR-kommittén uttalat angående tillämpningsområdet för 1966 års FN-konvention om medborgerliga och politiska rättigheter:

[...]the enjoyment of Covenant rights is not limited to citizens of States Parties but must also be available to all individuals [...] who may find themselves in the territory or subject to the jurisdiction of the State Party. This principle also applies to those within the power or effective control of the forces of a State Party acting outside its territory, regardless of the circumstances in which such power or effective control was obtained, such as forces constituting a national contingent of a State Party assigned to an international peace-keeping or peace-enforcement operation.¹⁹

En annan sak är att Europadomstolen inte ansett sig behörig att pröva truppbidragande staters ansvar för kränkningar av Europakonventionen inom ramen för KFOR-insatsen. I det uppmärksammade *Behrami och Saramati-fallet* gjordes gällande att frihetsberövandet av Saramati stått i strid med Europakonventionens krav.²⁰ Enligt domstolen var emellertid den aktuella händelsen hänförlig till FN som utövade ”ultimate authority and control” över fredsinsatsen och inte till de truppbidragande staterna. Då FN inte är part i Europakonventionen avvisades fallet. Rättsfallet har

---

¹⁹ Human Rights Committee, General Comment No. 31 on Article 2 of the Covenant. The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States to the Covenant, CCPR/C/74/CRP.4/Rev.6, April 2004, para. 10 (egen kursivering).

²⁰ *Behrami and Behrami v. France* (Application no. 71412/01) and *Saramati v. France, Germany and Norway* (Application no. 78166/01).

blivit starkt kritiserat i den juridiska doktrinen, men har upprätthållits i senare avgöranden.²¹

6.3 Omhändertaganden

Att i praktiken tillämpa de folkrättsliga regelverk som beskrivits ovan under en insats kan vara problematiskt. Konkreta frågor som rör hur de mänskliga rättigheterna, den humanitära rätten och den nationella rätten förhåller sig till varandra, och vilka regler som har tillämpnings- och tolkningsföreträde i en specifik situation är inte alltid enkla att besvara.

En fråga om praktisk tillämpning som under senare år kommit att diskuteras, såväl i Sverige som internationellt, rör vilka regler som är tillämpliga för förband när de omhändertar personer inom ramen för en fredsinnsats.²² Den problematik som finns kopplad till omhändertagande exemplifierar, både praktiskt och rättsligt, den problematik som finns generellt vid fredsinnsatser med att identifiera och tillämpa rätt regelverk.²³

I moderna fredsinnsatser är det inte ovanligt att det i uppdraget ingår att lösa uppgifter som traditionellt är att hänföra till polisiära uppgifter. Detta väcker, som framgår av föregående kapitel, frågor om de truppbidragande staternas ansvar att tillämpa och garantera inte bara den humanitära rättens regler utan också de mänskliga rättigheterna.

En ofta förekommande uppgift är t.ex. att omhänderta personer inom ett insatsområde. Omhändertagande aktualiseras främst i förhållande till två olika personkategorier. För det första, personer som utgör en säkerhetsrisk för insatsen eller som hindrar och gör det svårare att genomföra insatsens mandat. För det andra,

---

²¹ För kritik se exempelvis *Attribution of Conduct in Peace Operations: The "Ultimate Authority and Control" Test*, K.M. Larsen, 19 EJIL 2008, s. 509-531. För senare avgöranden se exempelvis *Ilaz Kasumaj v. Greece*, Decision of 5 July 2007, Application No. 6974/05; *Slavisa Gajic v. Germany*, Decision of 28 August 2007.

²² Inom Regeringskansliet har bl.a. frågan behandlats av Folkrättsdelegationen, vilken den 14 september 2007 tillsatte en arbetsgrupp med representanter från berörda departement och myndigheter till gruppen som analyserade de frågeställningar som aktualiseras vid omhändertaganden.

²³ Bl.a. har ICRC identifierat frågan om vilket skydd frihetsberövade personer har som en av de fyra stora humanitärrättsliga utmaningarna som det internationella samfundet står inför i dag. "The ICRC study on the current state of international humanitarian law" presenterades den 21 september 2010.

Se <http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/ihl-development-statement-210910>

personer som begår brott mot ordning och säkerhet, inklusive allvarligare brott mot liv och hälsa.

Det finns inte något enhetligt och specifikt rättsligt ramverk för omhändertagande av individer i samband med fredsinsatser. Det är även oklart vilket ansvar, om något, som de truppbidragande staterna har mot bakgrund av att det regelverk som ska tillämpas består av en blandning av internationella regler, värdlandets lagar (vilket får särskild betydelse vid överlämnande till lokala myndigheter) och truppbidragarländernas nationella regelverk.

Omhändertagandesituationer aktualiserar i praktiken ett brett spektrum av frågeställningar. Bl.a. följande:

- Vad gäller i fråga om rättsliga förutsättningar för ingripande och frihetsberövande?
- Vad gäller i fråga om frister för frihetsberövande?
- Vad gäller i fråga om möjligheten för den frihetsberövade att erhålla rättslig prövning av lagligheten och grunden för frihetsberövandet?
- Vad gäller i fråga om att överlämna en frihetsberövad till värdlandets myndigheter eller till annat lands styrkor som ingår i fredsinsatsen?
- Vad gäller i fråga om den frihetsberövades fysiska behandling och förvaring?
- Vad gäller om individuellt straffansvar för personer som ingår i en utlandsstyrka?

Danmark initierade hösten 2007 en internationell diskussion om hanteringen av personer omhändertagna i samband med internationella militära operationer, den s.k. Köpenhamnsprocessen. Bakgrunden var de situationer av rättsliga oklarheter som bl.a. lett till att vissa truppbidragande stater sett sig nödsakade att ingå bilaterala avtal med värdlandets (i aktuellt fall Afghanistan) myndigheter avseende fortsatt behandling av omhändertagna personer efter överlämnande till lokala myndigheter.²⁴

Frågeställningarna behandlades vid en konferens ”The Handling of Detainees in International Military Operations” 11–12 oktober 2007, i Köpenhamn liksom vid den fortsättningskonferens som hölls den 13–14 maj 2008. Danmark avser föra diskussionen vidare.²⁵ Med beaktande av det gällande folkrättsliga regelverket är

²⁴ Sverige har hitintills utan framgång sökt träffa ett motsvarande avtal med Afghanistan.

²⁵ Aktiviteten avstannade i processens huvudfåra i samband med administrationsskiftet i USA efter valet 2008, och inga nya möten i processen är f.n. aviserade.

syftet med initiativet att söka förmå säkerhetsrådet att anta mer precisa förhållningsregler för hantering av omhändertagna vid genomförande av fredsinssatser, något som t.ex. skulle kunna utvecklas i insatsreglerna.

För att den problematik som omhändertaganden väcker ska kunna hanteras bör Sverige stödja fortsättningen av det danska initiativet "The Handling of Detainees in International Military Operations" och verka för att frågan behandlas i EU, innan den presenteras i FN. Det är även önskvärt att Sverige verkar för att en enhetlig EU-position kan antas i frågan innan FN-behandlar den.

7 Internationella kännetecken i den humanitära rätten

Enligt Genèvekonventionerna och dessas tilläggsprotokoll I och II är det röda korset, den röda halvmånen samt det röda lejonet och solen¹ internationellt erkända kännetecken för den militära och civila sjukvården under en väpnad konflikt.² I tilläggsprotokoll I regleras också kännetecken som avser skydd för civilförsvaret och för anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter. I kulturkonventionen finns bestämmelser om kännetecken för utmärkning av viss kulturegendom.

I 2005 års tilläggsprotokoll III³ till Genèvekonventionerna om antagande av ytterligare ett kännetecken finns bestämmelser om den röda kristallen. Detta kännetecken ska erbjuda samma skydd som det röda korset, den röda halvmånen samt det röda lejonet och solen. Sverige undertecknade protokollet den 30 mars 2006 men har ännu inte ratificerat det. Vi har i uppdrag att föreslå de författningsändringar som krävs för att möjliggöra en svensk ratifiering av tilläggsprotokoll III.

Svenska bestämmelser om skydd för Genèvekonventionernas internationella kännetecken finns i dag i lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. I Justitiedepartementets promemoria Översyn av lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar och för civilförsvarets internationella kännetecken (Ds 1993:59) föreslogs vissa ändringar i lagen. Vi har i uppdrag att se över lagen med utgångspunkt i promemorians förslag.

---

¹ Röda lejonet och solen användes tidigare av Iran. Kännetecknet används inte längre men omfattas fortfarande av Genèvekonventionernas och tilläggsprotokollens bestämmelser.

² Kännetecknen får även användas av Internationella rödakorskommittén (ICRC) och Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen. Även andra kan i enlighet med nationell lag och efter uttryckligt medgivande från den nationella röda kors- eller rödahalvmåneföreningen få använda kännetecknen.

³ Protokollet i fulltext och förslag till svensk översättning finns i bilaga 5.

Nedan redovisar vi inledningsvis de internationella reglerna på området. Därefter går vi igenom hur det svenska genomförandet på området ser ut (inklusive de tidigare svenska utredningar som berört dessa frågor). Som underlag för våra bedömningar redovisar vi sedan hur de nordiska länderna reglerat dessa frågor, samt det material som ICRC tagit fram som vägledning till staterna vid det nationella genomförandet. I våra därpå följande överväganden föreslås hur den nu gällande svenska lagstiftningen enligt vår bedömning bör förändras för att bli tydligare och leva upp till kraven i samtliga internationella regler på området.

7.1 Internationella regler

Ett rött kors på vit botten har sedan tillkomsten av 1864 års Genèvekonvention angående förbättrande av sårade militärens vård i fält varit internationellt erkänt som kännetecken för den militära sjukvården. Regler om rätten att använda sig av det röda korset och andra kännetecken som erbjuder samma skydd finns i Genèvekonventionerna från 1949 och dessas tilläggsprotokoll. Enligt den i konventionerna gemensamma artikel 2 tillämpas konventionerna i varje förklarad krig eller annan väpnad konflikt som uppstår mellan två eller flera av de fördragsslutande parterna. Vissa av konventionernas bestämmelser ska dock tillämpas även i fred (jfr den gemensamma artikeln 2).

Utöver Genèvekonventionernas kännetecken för sjuk- och sjuvård, finns det i tilläggsprotokoll I bestämmelser om kännetecken för objekt och personer inom civilförsvaret och anläggningar som innehåller farliga krafter. Även kulturkonventionen innehåller bestämmelser om ett särskilt kännetecken för att utmärka skyddad kulturegendom.

Som framgår av kapitel 5 om ICRC:s sedvanerättsstudie utgör Genèvekonventionerna numera i stora delar sedvanerätt och är därmed bindande för alla stater. I studien identifieras också vissa specifika regler avseende otillbörlig användning av vissa internationella kännetecken.

7.1.1 Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I och II

De fyra Genèvekonventionerna från 1949 med tilläggsprotokoll I och II syftar till att skydda krigets offer. Den grundläggande principen i dessa traktater är att civila, sårade och sjuka kombattanter, krigsfångar, sjuk- och sjuvårdspersonal ska åtnjuta ett omfattande skydd. (Se kapitel 2.2.2 om Centrala konventioner.) I konventionerna och tilläggsprotokoll I och II finns även bestämmelser om Genèvekonventionernas kännetecken vars viktigaste syfte är att under väpnade konflikter märka ut ett antal skyddade objekt och personer.⁴ Anfall mot dessa skyddade objekt och personer är krigsförbrytelser, oavsett om de är utmärkta med kännetecknet eller inte. Det är således inte kännetecknet i sig som medför ett skydd, utan kännetecknet är endast en synlig manifestation om att personen eller objektet är skyddat enligt den humanitära rätten. För att skyddet ska vara effektivt är det dock viktigt att en motståndare har möjlighet att lätt kunna identifiera vem eller vad som är skyddat.

Skydd av objekt och personer inom sjuk- och sjuvård

Den första *Genèvekonventionen* ger ett skydd åt bl.a. sjukvårdsformationer och sjukvårdsanstalter. Dessa får inte under några omständigheter anfallas, utan ska alltid respekteras och skyddas av parterna i konflikten (GK I art. 19). Detsamma gäller sjukvårdspersonal som uteslutande används för uppsökande, omhändertagande, transport och vård av sårade och sjuka eller för förebyggande av sjukdomar (GK I art. 24). Även personal som uteslutande används för sjukvårdsformationers och sjukvårdsanstalters förvaltning, samt militärpräster som tjänstgör vid stridskrafterna har rätt till samma långtgående skydd (GK I art. 24). Så även militärpersoner som särskilt utbildats för att vid behov tjänstgöra som biträdande sjukvårdare eller sjukbärare etc. (GK I art. 25).

Personer som tillhör de nationella rödakorsföreningarna och andra frivilliga hjälpföreningar, som erkänts och bemyndigats av en stats regering, ska likställas med de personkategorier som nämns i

---

⁴ Det skydd den humanitära rätten ger åt övriga skyddade objekt och personer (t.ex. civila, civila byggnader och krigsfångar) utmärks inte med det skyddande kännetecknet. Civila utmärks inte på något särskilt sätt, medan krigsfängeläger utmärks med bokstäverna PG eller PW anbragt på ett sätt så att de tydligt kan utskiljas från luften (GK III art. 24).

artikel 24 om de används för samma uppgifter och har underställts de lagar och regler som gäller för krigsmakten (GK I art. 26).

Medan den första Genèvekonventionen rör väpnade konflikter i fält tar den andra Genèvekonventionen sikte på väpnade konflikter till sjöss och skyddar bl.a. sjukvårdsfartyg och sjukvårdspersonal på liknande sätt (GK II art. 22, 36 och 37). Den fjärde konventionen rör skyddet för civilpersoner under krig och ockupation. I denna finns bestämmelser om skydd för civila sjukhus och sjukhuspersonal (GK IV art. 18, och 20–22).⁵

I tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna utvecklas i huvudsak vad som gäller enligt Genèvekonventionerna. Protokollet tar dock särskilt sikte på civil sjukvård och ger ett allmänt skydd för sjukvårdspersonal, sjukvårdsenheter och sjuktransporter (art. 12, 15 och 21). Även tilläggsprotokoll II utvecklar och kompletterar Genèvekonventionerna. Protokollet är mycket mer begränsat i sin omfattning än tilläggsprotokoll I, men ger ett skydd åt bl.a. sjukvårdspersonal, sjukeavårdspersonal, sjukvårdsenheter och sjuktransporter i icke-internationella konflikter (art. 9–11).

Kännetecken som visar på skyddet enligt den humanitära rätten

Utöver att ange vilka objekt och personer som är skyddade, innehåller *Genèvekonventionerna* även bestämmelser om de kännetecken som ska användas för att markera att personer eller ett objekt är skyddade (GK I art. 38 44, GK II art. 41 45, GK IV art. 18–22). (Se kapitel 7.1.2 för ytterligare ett kännetecken – den röda kristallen.)

I den första Genèvekonventionen finns regler om kännetecken för sjukvårdstjänsten vid krigsmakten. Artikel 38 innehåller föreskrifter om kännetecknets utseende. Som en hedersbevisning gentemot Schweiz behålls det heraldiska tecknet rött kors i vitt fält – bildat genom omkastning av det Schweiziska Edsförbundets färger – som kännetecken för sjukvårdstjänst vid krigsmakten. De länder som redan i stället använder röd halvmåne eller rött lejon och röd sol i vitt fält får dock fortsätta att använda dessa som kännetecken. Under kontroll av en stats militära myndighet ska kännetecknet anbringas på flaggor och armbindlar och på all

---

⁵ Den tredje Genèvekonventionen angående krigsfångars behandling handlar om krigsfångar och reglerar dels vilka som har rätt till krigsfångestatus dels hur dessa ska behandlas. Konventionen är därmed något annorlunda upplagd och saknar avsnitt om kännetecken.

materiel som hör till sjukvårdstjänsten (GK I art. 39). Konventionens flagga – dvs. flagga med det röda korset och motsvarande kännetecken – får bara hissas på sjukvårdsformationer och sjukvårdsanstalter som står under konventionens skydd och endast med militär myndighets samtycke (GK I art. 40-43).

Figur 7.1 Röda märken mot vit bakgrund

I artikel 8 i *tilläggsprotokoll I* anges att ”kännetecken” betecknar röda korsets, röda halvmånens eller röda lejonet och solens ”emblem på vit botten, då de används för skydd av sjukvårdsenheter och sjuktransportmedel eller sjukvårds- och själavårdspersonal, utrustning eller förråd”. I annex I till tilläggsprotokollet om ”Föreskrifter rörande identifiering” finns regler om olika märkens form och art med avbildningar i färg. I artikel 12 i *tilläggsprotokoll II* anges att sjukvårds- och själavårdspersonal samt sjukvårdsenheter och sjuktransportmedel ska förses med röda korsets, röda halvmånens eller röda lejonets och solens kännetecken.

Kännetecknens olika användningssätt

I konventionerna med tilläggsprotokoll finns regler om hur de skyddade kännetecknen får användas. (Se kapitel 7.1.2 för regler om tillfällig användning av annat kännetecken än en stats permanenta kännetecken.) Huvudregeln under såväl väpnad konflikt som fred, vilken framgår indirekt av artikel 44 i första Genèvekonventionen, är att kännetecknen endast får användas i två syften: skyddande (protective use) och utmärkande syfte (indicative use).⁶

Med *skyddande syfte* avses användning av kännetecknen för att utmärka eller skydda sådana sjukvårdsenheter (sjukvårdsformationer och sjukvårdsanstalter) samt sådan personal och materiel som har skydd enligt konventionen, eller enligt övriga internationella konventioner rörande liknande frågor. Det skyddande märket ska

⁶ ”Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems”, Kenya, 23–25 Nov 2009, s. 114-116.

vara stort i förhållande till den person eller det objekt som ska skyddas. Ingenting får läggas till varken på märket eller på dess vita bakgrund. Att visa märket på speciella ställen, så som på en armbindel eller målat på ett tak anses vara användning i skyddande syfte.⁷

Med *utmärkande syfte* avses utmärkning med kännetecknet för att visa på att en person eller ett objekt tillhör den internationella rödakorsrörelsen. Denna typ av användning av kännetecknet i utmärkande syfte signalerar således en länk mellan personen som bär märket (indicative emblem) och rödakorsrörelsen och ska inte av någon kunna misstas signalera ett skydd. Användningen ska således tydligt skilja sig från användning i skyddande syfte t.ex. genom att märket ska vara av relativt liten storlek och användas tillsammans med föreningens namn eller initialer.⁸

Regler om vem som får använda kännetecknen i vilket syfte

Regler om vem som får använda kännetecknen och i vilket syfte finns i både Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I och II.⁹ Nedan går vi genom regleringarna med utgångspunkt i de tillåtna användarna enligt första och fjärde Genèvekonventionen och tilläggsprotokoll I. De andra Genèvekonventionerna bygger på samma princip som den första, angående bl.a. användning av kännetecknen som erbjuder skydd. Bestämmelserna (GK II art. 22, 36, 37 och 41–45) anknyter med andra ord i mångt och mycket an till motsvarande bestämmelser i den första Genèvekonventionen, vilka redovisas nedan.

Väpnade styrkornas sjukvård och själavård

De fördragsslutande parternas väpnade styrkor får enligt artikel 44 i första Genèvekonventionen använda ett kännetecken i skyddande syfte för att märka ut personer och objekt inom den militära sjukvården och själavården (sjukvårdstrupper, sjuktransportfordon,

⁷ "Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems", s. 15.

⁸ "Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems", s. 15 och 16.

⁹ Art. 12 i TP II säger dock endast att sjukvårds- och själavårdspersonal samt sjukvårdsenheter och sjuktransportmedel ska förses med röda korsets, röda halvmånens eller röda lejonets och solens kännetecken, varför vi inte redovisar detta igen i framställningen nedan.

sjukhus och sjukavårdspersonal) som är skyddade enligt den humanitära rätten under en väpnad konflikt, eller redan i fredstid som förberedelse för att kunna visa att de är skyddade under en väpnad konflikt.

De internationella rödakorsorganisationerna och de nationella rödakorsföreningarna och andra erkända och bemyndigade frivilliga hjälpföreningar

De *internationella rödakorsorganisationerna* (ICRC och IFRC) och deras personal har alltid rätt att använda kännetecknet rött kors i vitt fält (GK I art. 44 tredje stycket). Den användning som avses är således både användning i skyddande syfte och i utmärkande syfte både under väpnad konflikt och i fredstid.¹⁰

De *nationella rödakorsföreningarna och andra erkända och bemyndigade frivilliga hjälpföreningar* får använda ett kännetecken i samma syfte som de väpnade styrkorna – för att märka ut sådana sjukvårdsformationer och sjukvårdanstalter samt sådan personal och materiel som har skydd enligt konventionen under en väpnad konflikt (GK I art. 44 första stycket).

De *nationella rödakorsföreningarna* får dessutom, i enlighet med nationell lag, ges rätt att använda ett kännetecken i enlighet med de principer som fastställs av de internationella rödakorskonferenserna (GK I art. 44 andra stycket). I enlighet med dessa principer får de nationella föreningarnas sjukvårdsenheter och sjukvårdstransporter som särskilt utsetts för att bistå vid en väpnad konflikt vara utmärkta med det skyddande kännetecknet även i fredstid. Föreningarna får även i fredstid använda kännetecknet i utmärkande syfte för att visa på att en person eller ett objekt tillhör den internationella rödakorsrörelsen. Om den verksamheten fortsätter under krigstid, får kännetecknet endast användas under förutsättning att det inte anses medföra skydd enligt konventionen.¹¹

De nationella rödakorsföreningarna kan med andra ord använda kännetecknen på två sätt under både väpnade konflikter och i fredstid – för att markera skyddade personer och objekt (protective use) och för att visa på att de tillhör den internationella rödakorsrörelsen (indicative use).

¹⁰ "Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems", s. 17.

¹¹ "Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems", s. 15–17.

Den civila sjukvården

I den fjärde Genèvekonventionen finns vidare bestämmelser om skydd för den *civila sjukvården* (civila sjukhus, civil sjukhuspersonal och civila sjuktransporter) liksom om användande av rödakorsmärket för sådan verksamhet (GK IV art. 18, 20–22). Civila sjukvårdsenheter får under vissa förhållanden ges rätt att under en väpnad konflikt utmärka motsvarande personer och objekt som den militära sjukvården i skyddande syfte.

Även tilläggsprotokoll I innehåller regler om identifiering av sjukvårdspersonal och personal i själavårdstjänst samt sjukvårdsenheter och sjuktransportmedel genom utmärkning med det röda korset eller motsvarande kännetecken. Civila sjukhus som getts tillstånd att använda kännetecknet, civil sjuk- och själavårdspersonal (i enlighet med tilläggsprotokoll I), civila sjukvårdstransporter och enheter (i enlighet med tilläggsprotokoll I) får använda ett kännetecken i skyddande syfte under en väpnad konflikt (TP I, art. 18 läst med art. 8 och 15).

Undantagsvis får kännetecknet enligt artikel 44 fjärde stycket i den första Genèvekonventionen i enlighet med varje stats lagstiftning och efter uttryckligt medgivande från någon av de nationella rödakorsföreningarna (röda halvmånen, röda lejonet och solen) även användas i fredstid för att *utmärka de fordon som används som ambulanser och för att ange var de hjälpestationer ligger* som uteslutande är avsedda för avgiftsfri vård åt sårade eller sjuka. Denna utmärkning får inte vara i skyddande syfte utan ska utgöras av ett litet märke.¹²

Skydd av objekt och personer inom civilförsvaret

Tilläggsprotokoll I innehåller också regler om civilförsvaret och om identifiering av dess personal genom användning av *civilförsvarets internationella kännetecken* (art. 61 ff.). Enligt artikel 66.4 ska det kännetecknet utgöras av ett märke i form av en liksidig blå triangel mot orangefärgad bakgrund, när det används som skydd för civilförsvarsorganisationer, deras personal, byggnader och materiel

¹² "Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems", s. 17 och 18, 131 och 132. I kommentarerna anges att kännetecknet måste vara litet för att inte förväxlas med det skyddande kännetecknet, därav klassas denna användning som användning i utmärkande syfte. Kopplingen till rödakorsrörelsen är dock, som påpekas i kommentarerna inte helt tydlig, men viss koppling finns eftersom de nationella föreningarna måste godkänna denna användning.

samt för civila skyddsrum. I annex I till tilläggsprotokollet om "Föreskrifter rörande identifiering" finns regler om olika känneteckens märkens form och art med avbildningar i färg.

Figur 7.2 Blå triangel mot orange bakgrund

Skydd av anläggningar som innehåller farliga krafter

Artikel 56 i tilläggsprotokoll I handlar om skydd av *anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter*. För att underlätta identifieringen av de skyddade objekten kan en part i konflikten förse dem med ett särskilt kännetecken – ett märke bestående av en grupp av tre lysande orangefärgade cirklar placerade på samma axel. I annex I till tilläggsprotokollet om "Föreskrifter rörande identifiering" finns regler om olika känneteckens märkens form och art med avbildningar i färg.

Figur 7.3 Orange cirklar

Regler om åtgärder mot missbruk

I den första Genèvekonventionen finns också bestämmelser om åtgärder mot missbruk av de där reglerade kännetecknen (GK I artikel 53–54). I artikel 53 föreskrivs att andra enskilda personer, sammanslutningar eller bolag, statliga eller privata, än de som enligt konventionen har rätt därtill inte får använda märket eller benämningen ”röda korset” eller ”Genèvekorset” eller ett tecken eller en benämning som utgör en efterbildning av dessa. Detta gäller oavsett i vilket syfte det används och oberoende av den tidpunkt det började användas. Beträffande den röda halvmånen och det röda lejonet och solen gäller samma förbud, förutom att en rättighet att använda dessa kännetecken, vilken, erhållits innan konventionen antogs, inte ska påverkas. I artikel 54 anges att staterna ska vidta erforderliga åtgärder för att under alla omständigheter förebygga och förhindra missbruk.

Artikel 38 i tilläggsprotokoll I anger att det är ”förbjudet att otillbörligen använda Röda korsets, Röda halvmånens eller Röda lejonets och solens kännetecken”. I tilläggsprotokoll II, artikel 12, anges att kännetecknen ska respekteras under alla förhållanden och inte får användas på otillbörligt sätt. I artikel 85 i tilläggsprotokoll I finns bestämmelser om beivrande av överträdelser av protokollet. Som en svår överträdelse nämns bl.a. att bedrägligt och i strid mot artikel 37 (förbud mot förrädiska förfaranden, t.ex. föregivande av skyddad status genom användning av vissa skyddade kännetecken) använda röda korsets, röda halvmånens eller röda lejonets och solens kännetecken eller andra av konventionerna eller av protokollet erkända kännetecken.

7.1.2 Tilläggsprotokoll III

Bakgrund

Som nämnts ovan antogs kännetecknet det röda korset ursprungligen som en invertering av den schweiziska flaggan, för att ge uttryck för neutralitet och opartiskhet. Det röda korset, den röda halvmånen samt det röda lejonet och solen har dock under ett antal år bedömts behöva kompletteras med ett kännetecken, som erbjuder samma skydd som dessa, men som möjliggör ett användande av kännetecknen på ett sätt som inte riskerar orsaka religiösa, politiska eller kulturella kopplingar och därmed urholkar

skyddsvärdet. Detta faktum, tillsammans med önskemål att använda andra kännetecken än de som erkänns av Genèvekonventionerna, ledde till att det bedömdes lämpligt att anta ytterligare ett tilläggsprotokoll till Genèvekonventionerna, om ett kompletterande kännetecken.

Den 8 december 2005 antog¹³ parterna i Genèvekonventionerna det tredje tilläggsprotokollet om ytterligare ett kännetecken (tilläggsprotokoll III).¹⁴ Till dags dato (september 2010) har 53 stater anslutit sig till protokollet, ytterligare 37 stater har undertecknat. Sverige undertecknade tilläggsprotokoll III den 30 mars 2006. Protokollet trädde i kraft den 14 januari 2007. Sverige har ännu inte ratificerat protokollet.

Protokollets innehåll

I protokollets ingress slås bl.a. fast att protokollet kompletterar Genèvekonventionerna och dessas tilläggsprotokoll I och II i syfte att förstärka deras skyddsvärde och universella karaktär. Samtidigt betonas att skyddigheten att respektera personer och objekt som skyddas under traktaterna inte är beroende av användningen av något kännetecken. Det anges vidare att kännetecknen inte är avsedda att ha någon religiös, etnisk, rasmässig, regional eller politisk innebörd. Kännetecknet som antas genom protokollet är inte avsett att ersätta de redan existerande kännetecknen. Röda korset och röda halvmånen kan därmed fortsatt användas, så länge det sker i enlighet med bestämmelserna i Genèvekonventionerna och tilläggsprotokollen.

Protokollet består av 17 artiklar och ett annex. I artiklarna 1–7 finns materiella bestämmelser, medan övriga artiklar är av mer teknisk art och behandlar frågor kring undertecknade, ratificering etc.¹⁵ ICRC har utarbetat kommentarer till protokollet till stöd för deras förståelse och tillämpning.¹⁶

¹³ Protokollet antogs genom omröstning med 98 röster för och 27 emot, de senare bestående främst av arabstater. Den stora stötestenen under konferensen var frågan om den syriska nationella rödahalvmåneförningens möjligheter att agera på det av Israel ockuperade Golanhöjderna.

¹⁴ Tilläggsprotokoll till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande antagande av ytterligare ett emblem, tilläggsprotokoll III, den 8 december 2005.

¹⁵ Protokollet i fulltext och förslag till svensk översättning finns i bilaga 5.

¹⁶ Jfr "Commentary on the Protocol additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Adoption of an Additional Distinctive Emblem (Protocol III)", International review of the Red Cross, vol. 89, March 2007, Jean-Francois Quéguiner, Legal Adviser in the Legal Division of the ICRC.

Artikel 1

Enligt artikeln förbinder sig parterna att respektera och verka för respekt av protokollets bestämmelser. Vidare fastslås att protokollet kompletterar bestämmelserna om kännetecken i Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I och II och är tillämpligt i samma situationer som dessa. Det innebär att tilläggsprotokoll III är tillämpligt i både internationella och icke-internationella väpnade konflikter. Regler om de skyddande kännetecknen utgör dessutom del av de bestämmelser som enligt den gemensamma artikel 2 i Genèvekonventionerna ska ”träda i tillämpning redan i fredstid”. Protokollets tillämpning är därför inte beroende av förekomsten av en väpnad konflikt.

Artikel 2

I artikel 2.1 anges i den första punkten att protokollet etablerar ett ytterligare kännetecken utöver, och med samma syften som, kännetecknen i Genèvekonventionerna. ”Kännetecken” (distinctive emblem) syftar till de i artikel 38 i den första Genèvekonventionen definierade kännetecknen – ”rött kors i vitt fält”, ”röd halvmåne i vitt fält” samt ”rött lejon och röd sol i vitt fält”. Dessa är enligt samma artikel kännetecken för den militära sjukvården, samt enligt definitionen i artikel 8.1 i tilläggsprotokoll I kännetecken för skydd av sjukvård och själavårdspersonal. Således avses här användning av kännetecknet i skyddande syfte (protective emblem).

Kännetecknen ska ha samma status. Det kan noteras att så var inte fallet tidigare, då det röda korset ansågs ha en högre ställning än den röda halvmånen samt det röda lejonet och solen. Artikel 38 i den första Genèvekonventionen etablerade nämligen en hierarki mellan de erkända kännetecknen. Det röda korset skulle utgöra huvudregeln, medan den röda halvmånen samt det röda lejonet och solen skulle accepteras endast undantagsvis. Praxis har dock under åren lett till att kännetecknen jämförats, vilket denna artikel erkänner.

Det ytterligare kännetecknet beskrivs i artikel 2.2 som en röd ram i form av en kvadrat ställd på sin spets mot vit bakgrund. I ett annex till protokollet finns en illustration av märket.

Figur 7.4 Röd kristall mot vit bakgrund.

När protokollet antogs rådde konsensus rörande hur märket skulle utformas, men inte rörande dess benämning. Kännetecknet benämns därför "tredjeprotopollsemblemet" i protokollstexten. Först efter att protokollet antagits enades man om benämningen "röda kristallen", vilket anses möta kriterierna om neutralitet och igenkännande. Benämningen den röda kristallen fastställdes därefter genom resolution 1, 22 juni 2006, antagen vid den 29:e Internationella rödakors- och röda halvmånekonferensen.

I artikel 2.3 sägs att villkoren för användning av och respekt för den röda kristallen är identiska med de som gäller för de kännetecken som fastställs av Genèvekonventionerna och, i tillämpliga delar, 1977 års tilläggsprotokoll.

Avslutningsvis slås det i artikel 2.4 fast att sjukvårds- och själavårdspersonal som tillhör parternas väpnade styrkor tillfälligt får använda valfritt annat kännetecken än det de normalt använder, då detta kan förstärka skyddet.

Artikel 3

Artikeln gäller de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarnas rätt att använda den röda kristallen i utmärkande syfte för att uttrycka sin tillhörighet till den internationella rödakorsrörelsen (indicative use). Nationella föreningar i de stater som beslutat att använda den röda kristallen som permanent kännetecken får enligt artikelns första punkt, när de använder kännetecknet i enlighet med relevant nationell lagstiftning, välja att för utmärkande syften inom det infoga ett annat av de kännetecken som erkänns av Genèvekonventionerna eller en kombination av dessa kännetecken. Infogandet ska stämma överens med illustrationen i bilagan till protokollet.

Figur 7.5 Röda märken mot vit bakgrund

Föreningen får också enligt artikel 3.1 b infoga ett annat märke som en fördragsslutande part faktiskt har använt och som kommunicerats de övriga parterna och ICRC genom deposition före protokollet antogs. Med detta avses endast det märke som används av Israels nationella förening, Magen David Adom, davidsstjärnan. Den har använts under lång tid, och har kommunicerats till konventionsparterna och ICRC. Genom denna bestämmelse skulle Israel utanför Israel kunna använda sin davidsstjärna infogad i den röda kristallen i utmärkande syfte. I enlighet med artikel 3.2 får de även använda enbart davidsstjärnan och visa dess märke inom sitt nationella territorium.

Figur 7.6 Rött märke mot vit bakgrund

Av artikel 3.3 framgår att nationella föreningar dessutom, i enlighet med nationell lagstiftning och under exceptionella omständigheter och för att underlätta sitt arbete, tillfälligt får använda den röda kristallen i utmärkande syfte.

Artikeln avslutas med att ange att den inte inverkar på den juridiska statusen för de kännetecken som erkänns av Genèvekonventionerna och av tilläggsprotokoll III, och inte heller på ett visst känneteckens juridiska status när det i utmärkande syfte infogas i den röda kristallen.

Artikel 4

Enligt artikeln får Internationella rödakorskommittén (ICRC) och Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen och deras vederbörigen bemyndigade personal använda den röda kristallen under exceptionella omständigheter och för att underlätta sitt arbete.

Artikel 5

I artikeln anges att den sjukvårds- och själavårdspersonal som deltar i insatser under Förenta nationernas överinseende får, med de deltagande staternas tillåtelse, använda ett av de kännetecken som nämns i artiklarna 1 och 2 – dvs. det röda korset, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen eller den röda kristallen.

Denna artikel antogs efter långa diskussioner, då formuleringar som ”fredsinsatser” (peace operations) eller fredsbevarande insatser (peacekeeping operations) ansågs vålla för många definitionsproblem. Den nuvarande formuleringen (operations under the auspices of the United Nations) ämnar fånga in en bred variation av möjliga uppdrag under FN:s överinseende.¹⁷ Förvisso är det inget rättsligt erkänt uttryck, men det är menat att omfatta olika former av fredsinsatser, vilket inbegriper fredsbevarande såväl som fredsframtvängande. Formuleringen sätter inte heller någon gräns mellan militära respektive civila insatser. Insatser som utförs utan mandat från FN faller utanför artikelns tillämpningsområde.

Viktigt att märka är dock att artikeln endast avser insatser under FN. Själva FN får dock inte använda kännetecknen: det är sjukvårds- och själavårdspersonalen i de nationella styrkorna som deltar inom FN:s insatser som har rätt att använda kännetecknen. Sjukvårds- och själavårdspersonalen får enligt lydelsen använda sitt eget traditionella kännetecken eller välja ett annat, förutsatt att kännetecknet i fråga godkänns av alla stater som deltar i uppdraget. Ett beslut att använda ett gemensamt kännetecken för hela den multinationella insatsen – i stället för en samling av olika kännetecken utifrån varje nationell tradition – kan baseras på flera olika

---

¹⁷ Jfr ”*Commentary on the Protocol additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Adoption of an Additional Distinctive Emblem (Protocol III)*”, International review of the Red Cross, vol. 89, March 2007, Jean-Francois Quéguiner, Legal Adviser in the Legal Division of the ICRC, kommentaren till art. 5.

grunder, som vilket kännetecken som används inom värdlandet eller vilket som används av majoriteten av de deltagande staterna.

Artikel 6

I artikeln slås inledningsvis fast att de bestämmelser i Genèvekonventionerna och, i tillämpliga delar, 1977 års tilläggsprotokoll som reglerar förebyggande och beivrande av missbruk av kännetecken äger motsvarande tillämpning för den röda kristallen. De bestämmelser som åsyftas i konventionerna är artiklarna 49, 53 och 54 i första Genèvekonventionen, artikel 50 i andra Genèvekonventionen samt artiklarna 18 och 85 i tilläggsprotokoll I.

Enligt artikeln får dock parterna tillåta tidigare användare av den röda kristallen, eller av något tecken som är en imitation av det, att fortsätta använda det. Detta förutsätter dock dels att användningen inte är sådan som kan ge intrycket att den, under väpnad konflikt, ger skydd enligt Genèvekonventionerna och 1977 års tilläggsprotokoll, dels att rätten till användning har förvärvats före protokollet antogs.

Artikel 7

I artikeln finns bestämmelser om utbildning och information om protokollets innehåll. Parterna åtar sig att, i såväl fredstid som under väpnad konflikt, ge protokollet en så stor spridning som möjligt i sina respektive länder. I synnerhet ska parterna inkludera utbildning om protokollet i sina militära utbildningsprogram och uppmuntra civilbefolkningen till sådan utbildning, så att protokollet blir känt för både de väpnade styrkorna och för civilbefolkningen. Lydelsen är snarlik artikel 83.1 i tilläggsprotokoll I.

Artiklarna 8–17

Resterande artiklar (8–17) innehåller bestämmelser om undertecknande, ratifikation, ikraftträdande, protokollets företrädare vid skillnader mellan Genèvekonventionerna och protokollet, att parterna i protokollet är bundna av det även om en motpart i en konflikt inte är part i protokollet, proceduren för ändringar av protokollet, uppsägning av detsamma m.fl. procedurregler.

7.1.3 Internationella bestämmelser för de nationella föreningarnas användning av kännetecknen

I artikel 44 i den första Genèvekonventionen anges att de nationella föreningarna får ges rätt att använda ett kännetecken i enlighet med de principer som fastställs av de internationella rödakorskonferenserna. Med detta avses främst de ”Bestämmelser för de nationella föreningarnas användning av rödakors- och rödahalvmånemärket”, vilka antogs först av den 20:e Internationella Rödakors- och Röda halvmånekonferensen i Wien 1965, resolution VIII. Nuvarande bestämmelser bygger på en revidering som skedde 1991.¹⁸ Bestämmelserna anger i detalj de olika förhållandena som styr användningen av kännetecknet för de nationella föreningarna och deras medlemmar.

ICRC har betonat att bestämmelserna står i överensstämmelse med internationella regleringar på området. Bestämmelserna är indelade i tre kapitel som innehåller allmänna regler, regler om användning av märket i skyddande syfte och regler om användning av märket i utmärkande syfte. Av bestämmelserna framgår således detaljerat hur och när föreningarna får använda kännetecknet i skyddande syfte respektive i utmärkande syfte.

Utöver dessa bestämmelser finns fler beslut som fattats vid internationella rödakors- och rödahalvmånekonferenserna som har bäring på de nationella föreningarnas rätt att använda kännetecknen i enlighet med artikel 44. Enligt ett beslut som fattades vid den 10:e Internationella rödakorskonferensen får nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar inte använda kännetecknen i andra länder än sitt eget utan tillstånd från den nationella föreningen i det andra landet.¹⁹

Även rödakors- och rödahalvmånerörelsens stadgar²⁰ innehåller bestämmelser som har bäring på föreningarnas användning av kännetecknen enligt artikel 44. För att en nationell förening ska kunna erkännas måste den ”Be the only National Red Cross or Red Crescent Society of the said State...” (art. 4.2). Det är med andra ord endast en nationell rödakors- eller rödahalvmåneförening i varje stat som kan beviljas tillstånd av regeringen att använda kännetecknen (som nationell rödakors- eller rödahalvmåneförening).

¹⁸ Delegationrådet i Budapest, november 1991.

¹⁹ 10:e Internationella rödakorskonferensen, resolution VIII.

²⁰ ”Statutes of the International Red Cross and Red Crescent Movement” (adopted by the 25th International Conference of the Red Cross at Geneva in 1986, amended in 1991 and 2006).

7.1.4 Kulturkonventionen

Som redovisats i kapitel 4 ratificerade Sverige 1985 (jfr SÖ 1985:7) kulturkonventionen och dess tilläggsprotokoll I. I konventionen finns två grader av skydd. Det ena är ett allmänt skydd. Det andra är den högsta graden av skydd och gäller för viss egendom vilken ska föras in i ett speciellt internationellt register hos UNESCO. Ett särskilt kännetecken kan användas för att utmärka den förra typen av skyddad egendom, medan egendom som har den högsta graden av skydd ska förses med tre sådana kännetecken. I det förra fallet är det frivilligt att använda kännetecknet, medan det i det senare fallet är obligatoriskt. Kulturogöden är, oavsett om den är utmärkt med kännetecknet eller inte, skyddad enligt kulturkonventionen. Utmärkningen bidrar dock till att underlätta korrekt identifiering av den skyddade egendomen, och stärka efterlevnaden av kulturkonventionen.

I artiklarna 16 och 17 i konventionen finns bestämmelser om kännetecknets utseende och användning. Enligt den svenska översättningen av konventionstexten rörande kännetecknets utseende (art. 16.1) ska det ha formen av ”en vapensköld med spetsen nedåt, med ett blåvitt snedkors (en sköld bestående av en kungsblå fyrkant, vars ena hörn bildar sköldens spets, och en kungsblå triangel ovanför fyrkanten samt en vit triangel på vardera sidan)”.

Figur 7.7 Blått och vitt märke

I artikel 17.1 sägs att en upprepning av kännetecknet tre gånger får användas endast för att identifiera fast kulturogöden under särskilt skydd, transporter av kulturogöden enligt särskilda i konventionen angivna villkor och improviserade skyddsrum enligt villkoren i konventionens tillämpningsregler.

Enligt artikel 17.2 får symbolen ensam användas uteslutande för att identifiera kulturegendom som inte står under det särskilda skyddet i artikel 17.1, personer som är ansvariga för kontroll enligt konventionens tillämpningsregler, personal som har till uppgift att skydda kulturegendom och de identitetskort som nämns i konventionens tillämpningsregler.

I fråga om användningen av kännetecknet sägs i artikel 17.3 att det under väpnad konflikt är förbjudet att använda det karakteristiska kännetecknet i andra fall än de som nämns i de föregående punkterna i artikeln eller använda ett liknande tecken, vilket ändamålet än är. Kännetecknet får inte heller placeras på fast kulturegendom utan att ett vederbörligen daterat och undertecknat tillstånd från den fördragsslutande statens behöriga myndigheter kan uppvisas.

7.1.5 Sedvanerätten

Som vi redovisat i kapitel 5 Humanitär rätt och sedvanerätt har ICRC identifierat några regler som har bäring på de frågor vi behandlar i detta kapitel. I studiens regel 30 anges t.ex. att det är förbjudet att rikta anfall mot personal och objekt inom sjuk- och sjuvård som bär de i Genèvekonventionerna angivna skyddande kännetecknen i överensstämmelse med folkrätten. Regel 59 slår fast att otillbörlig användning av Genèvekonventionernas skyddade kännetecken (distinctive emblems) är förbjuden. Otillbörlig användning av andra internationellt erkända kännetecken är enligt regel 61 förbjuden. Samtliga regler anges gälla i både internationella och icke-internationella konflikter. Begränsningarna av användningen av kännetecknen är således vidare i sin tillämplighet än de ovan redovisade reglerna i Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I. I sak tillför dock inte reglerna något utöver vad som redan gäller. Av studiens regel 60 framgår även att det är förbjudet att använda Förenta nationernas kännetecken och uniform om inte organisationen tillåtit detta.

Av studiens kommentarer till reglerna framgår att respekten för kännetecknen är beroende av att de används riktigt. Om personer eller objekt, som enligt den humanitära rätten är skyddade, inte är utmärkta på rätt sätt så medför det dock i sig *inte* att det är tillåtet att anfalla dessa. Kännetecknen avser att underlätta identifieringen av vad som är skyddat, men även utan att vara utmärkta är sjuk-

vårdspersonal, sjukvårdspersonal m.m. skyddade på grund av den funktion de har. Att bära kännetecknen signalerar bara om detta skydd.

Med otillbörlig användning i regel 59 avses enligt studien all annan användning än den som avsetts med Genèvekonventionernas skyddade kännetecken, dvs. identifiering av såväl sjukvårds- och sjukvårdspersonal, sjukvårdsenheter och sjukvårdstransporter som av personal och egendom som hör till den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen.

Med andra internationellt erkända kännetecken (regel 61) avses kulturkonventionens kännetecken för skydd av viss kulturegen- dom, civilt försvarets internationella kännetecken, kännetecknet för utmärkning av farliga anläggningar, samt beteckningarna ”PG”, ”PW” och ”IC” som märker ut krigsfängeläger och läger med civilinternerade. Med otillbörlig användning avses enligt kommentarerna till regeln all annan användningen än den som avsetts för respektive kännetecken, dvs. identifiering av respektive objekt eller område. Felaktig användning av kännetecken kan utgöra en krigsförbrytelse enligt studiens regel 156.

7.2 Svenskt genomförande

7.2.1 Författningsregleringar

Syftet med de kännetecken som omfattas av de beskrivna bestämmelserna i Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I och II är att skydda människors liv under en väpnad konflikt. För att uppnå detta måste kännetecknen respekteras och det är därför viktigt att de också i fredstid inte används felaktigt så att deras betydelse urholkas.

Att missbruka ett kännetecken i en väpnad konflikt är i vissa fall straffbart enligt *brottsbalken* såsom folkrättsbrott (22 kap. 6 § brottsbalken). Ett exempel på en sådan svår överträdelse, som kan utgöra folkrättsbrott som anges i straffbestämmelsen, är att missbruka Förenta nationernas kännetecken, kännetecken som avses i lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m., parlamentära flaggor eller andra internationellt erkända kännetecken eller att med hjälp av förrädiskt förfarande av något annat slag döda eller skada en motståndare.

I Sverige är missbruk och felaktig användning av de aktuella kännetecknen och som inte utgör folkrättsbrott främst reglerat genom *lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.* Lagen reglerar användningen av de kännetecken som erkänns av Genèvekonventionerna och deras tilläggsprotokoll I och II.²¹

Enligt lagen får det röda korset (i form av ett rött kors på vit botten, eller benämningen ”röda korset” eller ”Genèvekorset”) endast användas offentligt som kännetecken för militär sjukvård, militärpräster, av ICRC och internationella rödakors- och rödhalvmånefederationen, eller av utländsk nationell förening, som i sitt hemland får använda kännetecknet eller benämningen. Med regeringens tillstånd får också föreningen Svenska Röda Korset och annan svensk förening som har i uppgift att i krig biträda den militära sjukvården använda benämningen och märket.

Med regeringens tillstånd får det röda korset vidare användas som kännetecken för civil sjukvård under krig, för räddningstjänst vid kusten samt i fredstid för att utmärka fordon som nyttjas såsom ambulans och för att ange hjälpstation som är uteslutande avsedd för avgiftsfri vård av sårade och sjuka.

I lagen finns också särskilda bestämmelser om märken bestående av en röd halvmåne på vit botten eller av ett rött lejon och en röd sol på vit botten, eller benämningen ”röda halvmånen” eller ”röda lejonet och solen”. Dessa kännetecken får inte användas offentligt annat än om det är tillåtet enligt avtal med främmande makt.

I lagen föreskrivs vidare att civilförsvarets internationella kännetecken, vilket består av en liksidig blå triangel mot orangefärgad bakgrund, inte får användas offentligt utan medgivande av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Enligt den i lagen intagna straffbestämmelsen (5 §) straffas den som säljer varor på vilka obehörigen har ”anbringats märke, benämning eller annat kännetecken” som avses i lagen med böter eller fängelse. Detsamma gäller den som i firma obehörigen tar in en sådan benämning eller på annat sätt bryter mot de förbud som finns intagna i lagen. Dessutom är det straffbelagt att offentligt använda ”märke, benämning eller kännetecken som företer sådan likhet med” de skyddade märkena, benämningarna eller kännetecknen ”att förväxling lätt kan ske”.

²¹ Jfr prop. 1953:142 genom vilken bl.a. 1911 års lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar upphävs (SFS 1911:43 s. 1) och ersätts med nu gällande lag.

Enligt *totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12)* 21–25 §§ ansvarar Försvarsmakten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Socialstyrelsen, Affärsverket svenska kraftnät, Riksantikvarieämbetet, och länsstyrelserna för de förberedelser som behövs för att under fredstid utmärka enheter, transportmedel, anläggningar, etc. med det röda korset eller annat relevant kännetecken för skydd av kulturegendom och utmärkning av farliga anläggningar.²²

Enligt 17 § ska sjukvårdspersonal och själavårdspersonal vara försedd med armbindel med rödakorsmärket samt civilförsvarspersonal vara försedd med armbindel med det internationella kännetecknet för civilförsvaret. Försvarsmakten m.fl. ska meddela de föreskrifter och vidta de förberedelser som behövs för att kunna förse personalen med kännetecknen (18 §). Inom Försvarsmakten finns Överbefälhavarens föreskrifter om identitetskort m.m. för kombattanter samt för militär sjukvårds- och själavårdspersonal (FFS 1994:1).

I *lagen (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar* finns bestämmelser om skydd för bl.a. Förenta nationernas emblem och Internationella atomenergiorganets emblem. I den därtill anknutna *förordningen (1976:100) om vissa officiella beteckningar* finns bestämmelser om skydd för olika mellanstatliga organisationers vapen, flagga, emblem, benämning eller förkortning av benämning i den utsträckning som framgår av en omfattande bilaga till förordningen.

7.2.2 Svenska Röda Korsets särskilda ställning

Tillstånd att använda kännetecknet det röda korset samt benämningarna ”röda korset” och ”Genèvekorset”

Svenska Röda Korset har regeringens tillstånd enligt 2 § andra stycket *lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. att använda rödakorsmärket samt benämningarna ”röda korset” och ”Genèvekorset”*. Rätten gäller dels användning i skyddande syfte i enlighet med nationell lagstiftning och villkor fastställda av myndighet, dels som kännetecken i fredstid och under väpnad konflikt för den verksamhet som föreningen

---

²² Svensk rätt har dock inga regler om skydd av kännetecknen för skydd av kulturegendom och farliga anläggningar.

driver, i enlighet med den nationella lagstiftningen och de principer som fastlagts av Internationella rödakors- och rödahalvmånekonferensen.²³

Erkännande som enda nationella rödakorsförening

Föreningen begärde i samband med ansökan om tillstånd enligt ovan att regeringen, i enlighet med rödakorsrörelsen stadgar²⁴, skulle erkänna den som den enda nationella rödakorsföreningen i Sverige och som en frivilligorganisation, kompletterande myndigheterna på det humanitära området. Regeringen konstaterade att det saknas regler i svensk rätt om sådant erkännande. Regeringen hade därför inte någon möjlighet att pröva Svenska Röda Korsets framställning i den delen.

Regeringen framhöll ändå i sammanhanget att Svenska Röda Korset – även om något beslut om erkännande inte kan fattas – dels är den enda nationella rödakorsföreningen i Sverige, dels genom författningsreglering getts en kompletterande roll till de nationella myndigheterna på det humanitära området.²⁵

Svenska Röda Korsets arbete mot missbruk av kännetecknet

Svenska Röda Korset bedriver ett arbete med att sprida information om den humanitära rätten och de i konventioner och protokoll skyddade kännetecknen, främst det röda korset eftersom detta missbrukas mest frekvent i Sverige. Enligt internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsens stadgar ska nationella föreningar samarbeta med sina regeringar för att skydda emblemen. Svenska röda korset har även skapat en ärendehanteringsdatabas för registrering, handläggning, uppföljning och statistik av missbruk av det röda korset. Målen med databasen är dels att effektivisera handläggningen av ärenden som gäller missbruk av kännetecknet eller förfrågan om hur man får använda det, dels att arbeta proaktivt genom att föra statistik och följa upp förfrågningar och missbruk i syfte att få en uppfattning om ärendenas karaktär och omfattning, så att riktade informationsinsatser kan genomföras.

²³ Regeringsbeslut den 29 maj 2008, Ju2007/7313/L3.

²⁴ "Statutes of the International Red Cross and Red Crescent Movement" (adopted by the 25th International Conference of the Red Cross at Geneva in 1986, amended in 1995 and 2006).

²⁵ Regeringsbeslut den 29 maj 2008, Ju2007/7313/L3.

Handläggningen av dessa ärenden sker i hela landet och databasen är tillgänglig för samtliga användare. I dag är det respektive folkrättsansvarig konsulent i de tio regionerna som ansvarar för ärendehantering som också utförs av frivilliga. Ansvar för arbetet och databasen ligger på huvudkontoret.²⁶

Svenska Röda Korsets interna utbildning säkerställer att alla frivilliga och all personal lokalt, regionalt och centralt på huvudkontoret har grundläggande kunskap om kännetecknen för att aktivt kunna informera om och stävja missbruk.²⁷

Under år 2009 handlades cirka 150 ärenden i databasen.²⁸ De personer som föreningen kontaktat med anledning av missbruk av kännetecknet har inte haft kunskap om att användningen är reglerad i lag. Efter att ha fått information om skyddet för röda korsmärket byter det stora flertalet snabbt till en annan symbol. Många av de som föreningen kontaktat lämnar också information om andra som missbrukar märket. Det finns dock även fall där användare vägrat sluta använda kännetecknet, t.ex. som symbol för privat läkarverksamhet. Ingen har dock ännu, enligt vad föreningen känner till, åtalats för missbruk.

7.2.3 Domstolspraxis

Marknadsdomstolen

Marknadsdomstolen (MD 2009:33) förbjöd ett bolag vid vite om 750 000 kr, att vid marknadsföring av förstahjälpen-tavlor som produktutstyrsel använda kännetecken som företer förväxlingsbar likhet med Röda korsets skyddade kännetecken. Bolaget hade marknadsfört två förstahjälpen-tavlor vilkas utformning och färgsättning i kombination med formgivningen ansågs kunna associera till kännetecknet det röda korset och därigenom till Röda korset på ett sådant sätt att de ansetts vara oförenliga med 5 § andra stycket lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. Bolagets agerande har därigenom ansetts strida mot god marknadsföringssed enligt 5 och 6 §§ marknadsföringslagen.

²⁶ Föreningen bedömer att arbetet tar en heldag i anspråk.

²⁷ Information om kännetecknen finns även på hemsidan www.redcross.se/skyddsemblem. Det finns också en särskild mejladress, emblem@redcross.se där man kan ställa frågor eller anmäla missbruk.

²⁸ Flera ärenden är ännu inte registrerade på grund av övergång till ett nytt system för databasen.

Enligt Marknadsdomstolen är rödakorsmärket ett av världens mest välkända och betydelsefulla kännetecken. Det får, enligt Marknadsdomstolen, anses finnas ett starkt allmänt intresse av att märkets innebörd och karaktär inte urholkas genom otillåten användning. Det ligger också i konsumenters och näringsidkares intresse att symbolen inte utnyttjas i marknadsföring på ett sätt som är ägnat att vilseleda eller skapa oklarhet om varors och tjänsters ändamål, ursprung, kvalitet eller användning. Detta gäller enligt domstolen av naturliga skäl inte minst produkter inom sjukvårdsområdet. Liknande resonemang har förts av domstolen i åtminstone ett tidigare avgörande.²⁹

7.2.4 Tidigare utredningar

SOU 1984:56 med efterföljande arbete

Som vi redogjort för i kapitel 3.1.2 gick 1984 års kommitté bl.a. igenom de bestämmelser i Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I som behandlar identifiering och utmärkning av sjukvårdspersonal, sjukvårdsmateriel och sjukvårdsenheter etc.³⁰ Kommittén granskade bl.a. i vilka avseenden som tilläggsprotokoll I och II kan sägas innebära ändringar av bestämmelserna i Genèvekonventionerna. Bestämmelserna i tilläggsprotokoll II ansågs vara mycket allmänt hållna och inte innebära några ändrade krav i förhållande till Genèvekonventionerna. Bestämmelserna i tilläggsprotokoll I ansågs däremot utöka och precisera tidigare bestämmelser.

Kommittén konstaterade att en genomgående förändring var att det när det gäller skydd inte längre görs skillnad på militära och civila delar av sjukvårdsorganisationen. Kommittén påpekade bl.a. att begreppet sjukvårdspersonal genom tilläggsprotokoll I hade utökats till att omfatta både civila och militära personer och att "sjukvårdsenheter" introducerats för "sjukvårdsformationer och sjukvårdsanstalter". Vidare framhölls att i förhållande till tidigare bestämmelser i första Genèvekonventionen (art. 35) så omfattades nu även "transport av sjukvårdspersonal, själavårdspersonal och sjukvårdsförråd" i begreppet "sjuktransport". Ingen skillnad görs mellan civila och militära "sjuktransportmedel".

---

²⁹ Jfr MD 2000:8.

³⁰ SOU 1984:56 s. 222–229.

Kommittén lämnade förslag om bl.a. principer för utmärkning av militära sjuktransportmedel, om hur civilförsvarets internationella kännetecken skulle användas och om att det skulle ankomma på Socialstyrelsen att närmare bestämma om och i vilken utsträckning utmärkning av sjukvårdsenheter och sjuktransportmedel skulle ske.³¹ Frågorna kring utmärkning följdes sedan upp i totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12). (Se även särskilt kapitel 3.1.2 om identifiering och utmärkning och kapitel 3.2.3 om efterföljande arbete beträffande utmärkning av anläggningar.)

Ds 1993:59

Mot bakgrund av bl.a. en framställning från centralstyrelsen för Svenska Röda Korset³² om ändringar eller förtydliganden i 1953 års lag gjordes en översyn av lagen som redovisades i departementspromemorian Översyn av lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar och för civilförsvarets internationella kännetecken (Ds. 1993:59).

Promemorians förslag i korthet

I promemorian föreslogs vissa ändringar i lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar och för civilförsvarets internationella kännetecken. (Lagen ändrade sedan namn till lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m., se SFS 1994:1723.) Avsikten med förslagen var att tydliggöra skyddets omfattning och att öka möjligheterna till ingripanden vid missbruk. Dessutom föreslogs att frågan om tillstånd att använda rödakorsmärket ska kunna delegeras av regeringen till en underordnad myndighet.

Härutöver föreslogs att det i lagen skulle föras in bestämmelser om skydd för dels det internationella kännetecken som enligt kulturkonventionen ska användas för att utmärka kulturminnesmärken och kulturföremål i händelse av väpnad konflikt, dels det internationella kännetecknet för anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter. På motsvarande sätt som i fråga om det röda korset föreslogs att frågan om tillstånd att använda dessa

---

³¹ SOU 1984:56 s. 235–249.

³² Skrivelse den 13 april 1992 (Justitiedepartementet dnr 92-1653).

kännetecken skulle kunna delegeras till myndighet som regeringen bestämmer.

Remissinstansernas synpunkter

Tio av de elva remissinstanser som yttrade sig över promemorian tillstyrkte förslagen eller angav att de inte hade något att erinra mot dessa. *Hovrätten för Övre Norrland, Jönköpings tingsrätt* och dåvarande *Räddningsverket*³³ hade förtydligande detaljsynpunkter på formuleringarna av vissa föreslagna bestämmelser.

Svenska Röda Korsets centralstyrelse avstyrkte däremot förslaget i sin helhet. Förslaget innehöll enligt Svenska Röda Korsets mening inte de åtgärder som behövdes för att förhindra ett fortsatt missbruk av kännetecknet. Särskilt kritisk var styrelsen till att förslaget inte innehöll bestämmelser om en tillsynsmyndighet. Svenska Röda Korset hade enligt remissvaret tvingats sköta denna tillsyn, trots att ansvaret ligger på staten. Promemorian saknade också förslag om hur allmänhetens kunskap skulle förbättras på området. Motiveringen till de föreslagna förändringarna ansågs vidare bristfällig när det gäller hur kännetecknet får användas under fred. Förändringarna av lagen och promemorians motiveringar gjorde därmed inte lagen mer lättillgänglig, utan tvärtom. Svenska Röda Korset ansåg att ett nytt förslag behövde utarbetas.

7.3 Nordiska bestämmelser

7.3.1 Finland

Användning av kännetecknen

Finland hade sedan tidigare en lag om användningen av vissa internationellt skyddade beteckningar (emblemlagen)³⁴, som ändrades i samband med att Finland ratificerade tilläggsprotokoll III år 2008.³⁵ Bestämmelser om användningen av den röda halvmånen, vilket tidigare saknats i finsk rätt, och av den röda kristallen togs då också med i lagen.

---

³³ Numera myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB.

³⁴ Lag 21.12, 1979/947.

³⁵ Jfr Finlands regerings proposition RP 88/2008 rd och RP 174/2008 rd.

I lagen anges att kännetecknen det röda korset, den röda halvmånen och den röda kristallen och dessas benämningar inte får användas i andra fall än de som är tillåtna enligt lagen. Tillåten användning under väpnad konflikt är sådan som är i enlighet med Genèvekonventionerna och dessas tilläggsprotokoll, samt under fredstid utmärkning av militär sjukvård och sjuksköterskor i enlighet med samma traktater. Vidare finns specialbestämmelser om att de internationella rödakorsorganisationernas, Finlands Röda Kors, andra nationella föreningars etc. rätt att använda kännetecknen i enlighet med konventionerna och protokollen. Civilförsvarets internationella kännetecken får användas i enlighet med tilläggsprotokoll I.

Särskilt tillstånd krävs för att använda det röda korset för att utmärka fordon som är avsedda för sjuktransport samt för att utvisa platser för förstahjälpsituationer reserverade för avgiftsfri vård av skadade eller sjuka. Rättskyddscentralen för hälsovården beslutar om tillstånd, som förutsätter samtycke från Finlands Röda Kors.

Den som i affärsverksamhet eller annars olovligen använder kännetecknen (det röda korset, den röda halvmånen och den röda kristallen) eller märken, bilder eller benämningar som påminner om dem döms för olovlig användning av internationellt skyddad beteckning, till böter eller fängelse i högst sex månader, om inte strängare straff är föreskrivet i annan lag.

Otillbörlig användning av det röda korset och de andra skyddade kännetecknen i väpnad konflikt är kriminaliserade i den finska strafflagens 11 kap. 5 § 11 mom. som krigsförbrytelse.³⁶ Straffet är fängelse i minst ett år eller på livstid.

Användningen av kännetecknen övervakas av Finlands Röda Kors organisationsstyrelse på det nationella planet, distriktsstyrelserna på det regionala planet samt av avdelningsstyrelserna på det lokala planet. Organisationen kan också fastställa geografiska samt vid behov andra anvisningar om användningen av röda korsets emblem.³⁷

---

³⁶ Strafflag 19.12.1889/39, samtliga kännetecken omfattas sedan lagändring 212/2008, vilken trädde i kraft i maj 2008.

³⁷ 6 § Republikens presidents förordning om Finlands röda kors, given i Helsingfors den 14 oktober 2005.

Finlands Röda Kors

Finland har en särskild lag om Finlands Röda Kors, som antogs den 25 februari 2000. Genom lagen får Finlands president fullmakt att genom förordning utfärda stadgar för Finlands Röda Kors. Lagen innehåller bl.a. också bestämmelser om Finlands Röda Kors namn och ställning.

Till lagen hör en förordning om Finlands Röda Kors från den 14 oktober 2005. I förordningen ges stadgar för Finlands Röda Kors. Vidare föreskrivs där bl.a. om organisationens ansvar för att övervaka användningen av röda korsets märke samt namnen röda korset och röda halvmånen på nationellt-, regionalt- och lokalt plan.

7.3.2 Norge

Användning av kännetecknen

Norge ratificerade tilläggsprotokoll III år 2005. Internationella kännetecken som enligt norska internationella överenskommelser ska användas under väpnade konflikter för skydd av sårade och sjuka eller kulturföremål, omfattas av den norska strafflagen § 328. Att rättsstridigt använda dessa kännetecken kan straffas med böter eller fängelse i högst tre månader. Brottet faller under allmänt åtal. Ingen särskild myndighet kontrollerar efterlevnaden utan det är i praktiken ofta det Norska Röda Korset som kontrollerar och kontaktar de som missbrukar kännetecknen.

Norges Röda Kors

Norge har ingen speciell lag som reglerar Norges Röda Kors verksamhet. Den 21 augusti 2009 beslutades dock i det norska stadsrådet en kunglig resolution: "Anerkjennelse av Norges röde kors´ rett til bruk av navn og emblem som Norges nasjonale forening i samsvar med Genève-konvensjonene".

Resolutionen erkänner formellt Norges Röda Kors etablerade stöttande funktion i norska myndigheters arbete på det humanitära området. Resolutionen är också ett formellt erkännande av föreningens rätt att använda kännetecknet det röda korset (dess märke

och benämning) som nationell förening i Genèvekonventionernas mening.

7.3.3 Danmark

Användning av kännetecknen

Danmark ratificerade tilläggsprotokoll III i maj 2007. Kännetecknen är skyddade mot missbruk i enlighet med den danska strafflagen § 132.³⁸ Den som med uppsåt eller av oaktsamhet använder ”kendetegn eller betegnelse, som er forbeholdt personer, indretninger og materiel, der er bestemt til at yde hjælp til sårede eller syge i krig” eller använder liknande kännetecken eller benämningar, kan straffas med böter. Bestämmelsen ska bl.a. säkra, att Danmark uppfyller sina förpliktelser enligt Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll vad gäller skyddet av det röda korset m.m. Om rödakorsmärket används utan ett uttryckligt samtycke av Danmarks Röda Kors är användningen att anse som rättsstridig.³⁹

I den danska Militær straffelov, § 36, vilken gäller ”forbrydelser under væbnet konflikt” anges att den som under en väpnad konflikt ”forsætligt misbruger eller ikke respekterer kendetegn eller betegnelse” som är avsedd att skydda sårade och sjuka kan straffas med fängelse upp till livstid.

I danska markedsføringsloven⁴⁰ och den danska varemærkeloven⁴¹ finns dessutom bestämmelser om straffansvar för otillåten användning av kännetecknen för juridiska personer.

Danmarks Röda Kors

Danmark har ingen speciell lag som reglerar Danmarks Röda Kors verksamhet.

---

³⁸ Lovbekendtgørelse nr. 1068 af 6. november 2008.

³⁹ *Cirkulæreskrivelse om Røde Kors-mærket*, CIS nr 9738 af 21/03/2002, Offentliggørelsesdato: 07-11-2003.

⁴⁰ Bekendtgørelse lov nr. 1389 af 21. december 2005 om markedsføring.

⁴¹ Bekendtgørelse af varemærkeloven, nr. 782 af 30 august 2001.

7.4 Internationella rödakorskommittén

I ICRC:s s.k. Emblem Study⁴² ställs ett femtiotal vägledande frågor om användningen av kännetecknen i Genèvekonventionerna och dessas tilläggsprotokoll. Till varje frågeställning finns en analys och en rekommendation. Studien omfattar staternas, rödakorsrörelsens och andra aktörers användning av kännetecknen. ICRC skriver i förordet till studien att de hoppas att den ska vara ett värdefullt redskap för bl.a. stater i arbetet med att öka respekten för de internationella regler som skyddar kännetecknen.

Studien är indelad i tre delar: 1. Rekommendationer angående användningen i operationella sammanhang, 2. Rekommendationer angående användningen i kommersiella och andra icke-operationella sammanhang och 3. Rekommendationer för att förhindra och stoppa missbruk av kännetecknen. Frågeställningarna under de två första delarna gäller användning av statliga myndigheter, nationella föreningar, ICRC och andra aktörer. Den tredje delen om åtgärder för att förhindra missbruk behandlar staters, nationella föreningars och ICRC:s skyldigheter på det området.

Enligt studien innebär kraven på en stat att vidta nödvändiga åtgärder för att beivra och förebygga missbruk av kännetecknen i huvudsak att staten måste definiera de kännetecken som är erkända och skyddade, ange vilka som får använda kännetecknen och vilka myndigheter som har ansvar för övervakningen av användningen, vidta åtgärder för att sanktionera (straffrättsliga, administrativa eller disciplinära åtgärder) missbruk av kännetecknen samt informera om hur kännetecknen får användas.⁴³

ICRC har även tagit fram en s.k. modellag för genomförandet av de bestämmelser om skydd av kännetecknen det röda korset, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen samt den röda kristallen i Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll I–III. ICRC föreslår där ett antal bestämmelser om reglering och skydd av kännetecknen.⁴⁴

---

⁴² "Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems."

⁴³ "Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems", s. 190 ff.

⁴⁴ "Model Law on the Emblems, National Legislation on the Use and Protection of the Emblem of the Red Cross, Red Crescent and Red Crystal", Advisory Service on International Humanitarian Law, ICRC.

7.5 Överväganden och förslag

De internationella reglerna på området är som ovan redovisats relativt detaljerade. Av reglerna framgår vilka som får använda kännetecknen och på vilka sätt, samt att staterna måste vidta åtgärder om andra än de som får använda kännetecknen använder dessa, eller om de annars används på ett sätt som inte är tillåtet enligt den humanitära rätten.

Den svenska reglering som i dag finns på området är i huvudsak lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. Lagen är utformad med utgångspunkt i Genèvekonventionernas regler och är endast delvis uppdaterad utifrån bestämmelserna i tilläggsprotokoll I och II från 1977. En översyn av lagen gjordes i Ds 1993:59, men de förslag som då lämnade har hittills inte lett till någon lagändring.

Vi har i vårt arbete haft som utgångspunkt att lämna förslag för att anpassa svensk rätt till kraven i tilläggsprotokoll III, men också på ett tydligare sätt till kraven i tilläggsprotokoll I och II och kulturkonventionen i huvudsaklig överensstämmelse med förslagen i Ds 1993:59.

I vårt arbete har vi utöver förslagen i Ds 1993:59 beaktat den nordiska lagstiftningen på området, samt material ICRC tagit fram (bl.a. deras s.k. Emblem Study från 2009 och deras modellag för genomförandet i nationell rätt).

Nedan behandlar vi först frågan om svensk ratificering av tilläggsprotokoll III samt de förändringar av svensk rätt vi anser nödvändiga för att kunna leva upp till kraven i detta. Därefter tar vi upp frågan om behovet av andra ändringar i lagen.

7.5.1 Tillträde till tilläggsprotokoll III

Vårt förslag: Regeringen ska föreslå riksdagen att godkänna det tredje tilläggsprotokollet till 1949 års Genèvekonventioner.

Skälen för förslaget: Användningen av de kännetecken som skyddas enligt Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll är reserverad för de fördragsslutande staternas sjukvårdstrupper, Röda Korsets och Röda Halvmånens olika organisationer och för vissa andra i traktaterna angivna syften med anknytning till sjukvård och självvård. Under väpnade konflikter används kännetecknen för att

utmärka skyddad själavårds- och sjukvårdspersonal samt andra motsvarande personer och objekt så som sjuktransporter. Att anfälla sådana anses vara krigsförbrytelser.

Trots att kännetecknen både känns igen och är erkända över större delen av världen har de inte alltid respekterats i väpnade konflikter. Genom tilläggsprotokoll III har det därför skapats ett nytt kännetecken – den röda kristallen – som ett komplement till de tidigare kännetecknen. Förutom att etablera ett nytt kännetecken innebär protokollet även vissa andra tillägg i den humanitära rätten.

Protokollets bestämmelser utgör en del av arbetet med att förtydliga och precisera kraven så att de skyddade kännetecknens skyddsvärde inte ska urholkas. På samma gång är protokollet ett försök att anpassa användningen av kännetecknen efter de faktiska behov som finns av att använda kännetecknen i både skyddande och utmärkande syfte. (Se kapitel 7.1.1 avsnittet om kännetecknens olika användningssätt.) Protokollet erbjuder bl.a. nya möjligheter att vid speciella behov använda ett annat kännetecken än det som en stat och dess nationella rödakors- eller rödahalvmåneförening normalt använder.

Genom att ratificera tilläggsprotokollet kan Sverige bidra till att stärka skyddet för den röda kristallen och även de övriga kännetecken, som genom protokollet ges samma status som det röda korset. En svensk ratificering ger också Försvarsmakten möjligheter att vid behov, t.ex. i samband med fredsinsatser, använda sig av den röda kristallen för att märka ut sina sjukvårdstrupper. Det kan vara fråga om situationer där de lokala omständigheterna gör att detta kännetecken, som otvetydigt politiskt och religiöst neutralt, kan ge ett bättre skydd än det röda korset. Tilläggsprotokoll III ger även Svenska Röda Korset möjlighet att under exceptionella omständigheter använda den röda kristallen i stället för det röda korset för att underlätta sitt arbete.

Sverige undertecknade tilläggsprotokoll III den 30 mars 2006. Protokollet trädde i kraft den 14 januari 2007. För svensk del träder protokollet enligt dess artikel 11.2 i kraft sex månader efter Sverige deponerat sitt ratificeringsinstrument. Till dags dato (september 2010) har 53 stater anslutit sig till protokollet, däribland samtliga nordiska länder utom Sverige. Sverige bör nu ratificera protokollet och göra de anpassningar av svensk rätt som behövs.

7.5.2 Förslag med anledning av tillträdet till tilläggsprotokoll III

Förslag till lagändringar

Våra förslag: Lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. ändras för att möta kraven i tilläggsprotokoll III:

- Samma skydd ska gälla för det röda korset, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen och det nya kännetecknet den röda kristallen. (1 §)
- Av lagen ska framgå att svensk militär sjukvård och själavårdspersonal tillfälligt får använda annat märke än det röda korset om det kan förstärka deras skydd. (2 §)
- Av lagen ska framgå att föreningen Svenska Röda Korset tillfälligt får använda annat märke än det röda korset om det är påkallat för att underlätta verksamheten. (4 §)
- Av lagen ska framgå att svensk sjukvård och själavårdspersonal som deltar i insatser under Förenta nationernas överinseende, efter tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, får använda ett annat märke än det röda korset. (3 §)

Skälen för förslagen: En svensk ratificering av tilläggsprotokoll III innebär att Sverige åtar sig att utsträcka det skydd som ges till det röda korset i dag till att även gälla den röda kristallen. Detta kännetecken ska ges samma skydd bland annat genom att användningen av det ska begränsas och missbruk ska straffbeläggas på samma sätt. Protokollet gör det vidare möjligt för Försvarsmakten att under vissa villkor tillfälligt få använda den röda kristallen eller ett annat kännetecken enligt Genèvekonventionerna i stället för det röda korset. Detsamma gäller i exceptionella situationer för Svenska Röda Korset. Vid behov ska även svensk trupp som deltar i en insats under Förenta nationernas överinseende ha möjlighet att använda den röda kristallen om det behövs för att alla deltagande staters trupper ska kunna använda samma kännetecken. Beträffande straffansvaret och särskilda övergångsbestämmelser se kapitel 7.5.4 nedan.

Skyddet i svensk lag för de erkända kännetecknen

I den nuvarande lagen behandlas, i likhet med i den första Genèvekonventionen, det röda korset som huvudfall. Av de övriga kännetecknen används det röda lejonet och solen inte längre (det användes tidigare av dåvarande Persien, nuvarande Iran) men omfattas fortfarande av Genèvekonventionernas och tilläggsprotokollens bestämmelser. Drygt 30 stater använder den röda halvmånen och övriga stater (av totalt 194 februari 2010) som ratificerat Genèvekonventionerna använder det röda korset som sitt kännetecken. För närvarande (februari 2010) använder ingen stat den röda kristallen som permanent kännetecken.⁴⁵

Som vi tidigare redovisat betonas i tilläggsprotokoll III att de olika kännetecknen ska ha samma status. Det framstår som lämpligt att detta markeras också i svensk lag i samband med att den röda kristallen får det skydd i svensk lag som protokollet kräver.

Tillfällig användning

När en stat har valt att använda ett kännetecken, så som Sverige använder det röda korset, ska som huvudregel endast det kännetecknet användas av staten och dess nationella rödakors- eller rödahalvmåneförening. Att det förutsätts vara så framgår t.ex. av tilläggsprotokoll III artikel 2.4 där det talas om en fördragsslutande parts väpnade styrkors "nuvarande emblem".⁴⁶

Tilläggsprotokoll III, artikel 2.4, fyller en lucka inom den humanitära rätten när det slås fast att sjukvården och själavårdspersonalen hos de väpnade styrkorna får, utan att det inkräktar på deras nuvarande kännetecken, tillfälligt använda valfritt annat kännetecken (röda korset, röda halvmånen, röda kristallen eller röda lejonet och solen) då det kan förstärka skyddet. Tidigare har det rått oklarhet om sjukvården hos väpnade styrkor får använda kännetecken de vanligen inte använder. Enligt bestämmelsen är detta möjligt under förutsättning att det kan ge ett starkare skydd att använda ett annat kännetecken. Av artikelns krav på att skyddet ska förstärkas för att denna tillfälliga användning ska vara tillåten framgår att den tillfälliga användningen gäller användning av kännetecknet i *skyddande syfte* och den tillfälliga användningen bara

⁴⁵ "Tre emblem, Ett syfte, Att rädda liv", Svenska Röda Korset, Huvudkontoret, februari 2010.

⁴⁶ "Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems", s. 20.

får gälla *ett* annat kännetecken. Flera kännetecken får inte användas samtidigt. Denna temporära användning får dock ske endast efter noggranna överväganden och enbart i syfte att ge ett bättre skydd åt de personer och objekt som kännetecknet är menat att skydda.⁴⁷

Denna möjlighet för Försvarsmakten att tillfälligt använda annat kännetecken bör framgå av lag. Det kan för svensk del röra sig om situationer där svensk trupp deltar i fredsinsatser i konfliktområden där det skydd det röda korset kan erbjuda är ifrågasatt.

Utländsk militär sjukvård och sjuksköterskor ska självklart också ha denna rätt till tillfällig användning även om sådan skulle aktualiseras inom vårt territorium. Detta följer emellertid automatiskt om det i lagen anges att det när det gäller militär sjukvård och sjuksköterskor föreligger rätt till användning i överensstämmelse med allmän folkrätt eller överenskommelse med annan stat som är bindande för Sverige. Hänvisningen till allmän folkrätt täcker även den sedvanerättsliga utvecklingen på området som redovisats i kapitel 7.1.5 ovan. Hänvisningen till överenskommelse med annan stat avser ovan redovisade traktater i kapitel 7.1.

Nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar får enligt tilläggsprotokoll III artikel 3.3, i enlighet med nationell lagstiftning och under exceptionella omständigheter och för att underlätta sitt arbete, tillfälligt använda den röda kristallen i *utmärkande syfte*. Att det är i utmärkande syfte föreningen tillfälligt får byta till den röda kristallen framgår av rubriken till artikel 3 (Indicative use of the third Protocol emblem). Med detta avses som tidigare nämnts att man använder kännetecknet endast för att visa tillhörighet till rödakorsrörelsen. (Se kapitel 7.1.1 i avsnittet om kännetecknens olika användningssätt.) Svenska Röda Korset bör i lag ges rätt att använda den röda kristallen i sådana lägen som anges i artikeln.

I sammanhanget är det viktigt att komma ihåg att Svenska Röda Korset som huvudregel i *skyddande syfte* inte bör använda ett annat kännetecken än det som Försvarsmakten använder. Om Försvarsmakten skulle besluta att tillfälligt använda ett annat kännetecken än det röda korset (vilket de föreslås få möjlighet att göra enligt 2 §) får föreningen Svenska Röda Korset också tillfälligt använda det kännetecknet för att harmonisera sin användning av kännetecknet med Försvarsmaktens (i sitt arbete med att bistå Försvarsmaktens sjukvårds- och sjuksköterskor, dvs. användning i

---

⁴⁷ "Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems", s. 20 och 24.

skyddande syfte). Även om detta inte följer direkt av tilläggsprotokoll III är en annan lösning inte praktiskt hanterbar.⁴⁸

Denna typ av tillfällig användning av ett annat kännetecken skulle således vara i skyddande syfte, till skillnad från den tillfälliga användningen enligt artikel 3.3 (som enbart avser utmärkande syfte). Det finns därför inte anledning att i lagen ange tillåtet syfte med den tillfälliga användningen, eller begränsa den till att enbart gälla den röda kristallen som tilläggsprotokoll III gör, utan det bedöms tillräckligt att ange att särskilda omständigheter ska föreligga.

Även *andra erkända nationella föreningar* som kan komma att verka i Sverige i händelse av en kris eller en väpnad konflikt inom svenskt territorium ska på samma sätt som Svenska Röda Korset enligt tilläggsprotokoll III ha möjlighet att tillfälligt använda ett annat kännetecken än de normalt använder.

Enligt protokollet får vidare *ICRC och Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen* och deras vederbörligen bemyndigade personal enligt tilläggsprotokoll III, under exceptionella omständigheter och för att underlätta sitt arbete, använda den röda kristallen i stället för sina vanliga kännetecken – det röda korset och den röda halvmånen. Tanken, vilken framgår av protokollets inledning, är att de internationella organisationerna ska behålla sina nuvarande namn och kännetecken. Under exceptionella omständigheter och om det kan underlätta deras arbete ska de dock ha möjlighet att använda den röda kristallen, precis som de nationella föreningarna. Enligt protokollet finns dock i denna del inga krav på att användningen endast ska vara tillfälligt.

De utländska nationella föreningarnas möjlighet att använda ett annat kännetecken, eller de internationella rödakors- och rödahalvmåneorganisationernas möjligheter att använda den röda kristallen behöver inte markeras i svensk lag på annat sätt än genom att det framgår att sådan användning är tillåten som står i överensstämmelse med Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I–III och de principer som fastställts vid de internationella rödakors- och röda halvmånekonferenserna.

---

⁴⁸ »Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems», s. 58.

Insatser under FN:s överinseende

I tilläggsprotokoll III anges i artikel 2 att villkoren för användning av och respekt för den röda kristallen i skyddande syfte är identiska med de som gäller för de kännetecken som fastställs av Genèvekonventionerna och, i tillämpliga delar, 1977 års tilläggsprotokoll. Tidigare bestämmelser kompletteras dock bl.a. genom att tilläggsprotokoll III också har bestämmelser om rätten för sjukvården och sjuvårdspersonalen som deltar i insatser under Förenta nationernas överinseende att använda ett av kännetecknen efter samtycke av de deltagande staterna (art. 5). Syftet med bestämmelsen är att tillåta mångnationella trupper som verkar med FN:s mandat att använda ett gemensamt kännetecken. Hittills har varje stats deltagande trupper endast kunnat använda den egna statens permanenta kännetecken. Tanken är således att i de fall det förefaller lämpligt möjliggöra att ett kännetecken används vid insatser med truppbidrag från flera stater som har olika permanenta kännetecken. Användningen av ett gemensamt kännetecken förutsätter samtycke till detta. Tanken är således inte att svensk trupp som deltar i en FN-insats ska byta till ett annat kännetecken i andra fall än när det krävs för att samtliga deltagande stater ska kunna använda samma kännetecken.

En möjlighet för svensk sjukvård och sjuvårdspersonal som deltar i insatser under Förenta nationernas överinseende att få använda ett annat kännetecken än det röda korset bör därför införas. Som nämnts ovan anger tilläggsprotokoll III att personalen får använda kännetecknen om de deltagande staterna tillåter det. Vi bedömer det därför lämpligt att svensk trupps användning av ett annat kännetecken tillståndsprövas.

Infogandet av annat kännetecken i den röda kristallen

När det gäller den röda kristallens användning i *utmärkande syfte* får nationella föreningar enligt tilläggsprotokoll III välja mellan att använda den som en fristående figur, eller att, infoga ett annat eller en kombination av andra erkända kännetecken i kristallen. De nationella föreningar som har den röda kristallen som permanent kännetecken⁴⁹ kan således i enlighet med protokollets illustrationer

---

⁴⁹ För närvarande (mars 2010) använder inga nationella föreningar den röda kristallen som ett permanent kännetecken.

av hur infogandet ska gå till vid behov använda kombinationer av kännetecken. Vid tillfällig användning får dock inte andra kännetecken infogas i den röda kristallen.

I och med att Svenska Röda Korset använder det röda korset som permanent kännetecken behöver denna möjlighet att infoga kännetecken i den röda kristallen inte framgå av svensk lag. Andra nationella föreningars möjlighet att i utmärkande syfte infoga ett annat kännetecken, eller en kombination av kännetecken behöver inte markeras i svensk lag på annat sätt än genom att ange att sådan användning av kännetecknen är tillåten som står i överensstämmelse med Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I–III samt de principer som fastställts vid de internationella rödakors- och röda halvmånekonferenserna, i enlighet med vad som anförts ovan.

Övriga förslag

Vårt förslag: En informationskampanj bör genomföras i samverkan med Svenska Röda Korset i samband med svensk ratificering av det tredje tilläggsprotokollet.

Skälen för förslaget: Artikel 7 i tilläggsprotokoll III gäller utbildning och information om protokollets innehåll. Parterna i protokollet åtar sig att, i fredstid såväl som under väpnad konflikt, ge protokollet en så stor spridning som möjligt i sina respektive länder och att, i synnerhet, inkludera utbildning om detta i sina militära utbildningsprogram och att uppmuntra civilbefolkningen till utbildning om protokollet, så att protokollet blir känt för både de väpnade styrkorna och civilbefolkningen. Lydelsen är snarlik artikel 83.1 i tilläggsprotokoll I.

Utbildning i den humanitära rätten och därmed även i Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I och II ingår i den utbildning som Försvarsmakten⁵⁰ och Försvarshögskolan ger. Även Svenska Röda Korset bedriver utbildningsverksamhet på området. (Jfr kapitel 8 om utbildning.) Det är viktigt att, i den utsträckning det inte redan sker, även kunskap om tilläggsprotokoll III inkluderas i denna utbildning.

---

⁵⁰ Försvarsmaktens interna bestämmelser (FIB 1997:2) om utbildning i folkrätt avseende krigets lagar.

En av huvudledningarna till missbruk av kännetecknen är dålig kunskap om dessas skydd och om svenska bestämmelser på området. Informationsinsatser som är riktade mot allmänheten och särskilda målgrupper är därför viktiga. Informationen bör tydliggöra betydelsen av att kännetecknen respekteras och riskerna för att missbruk leder till ett urholkat skydd när skyddet verkligen behövs.

Svenska Röda Korset är för närvarande den enda aktören, som regelbundet och planerat, aktivt informerar och utbildar i hela landet om användningen av det röda korset. Dessutom är Svenska Röda Korset den enda organisation som aktivt bevakar och stävjar missbruk av det röda korset i Sverige.

Hovrätten för Övre Norrland påpekade i sitt remissvar med anledning av Ds 1993:59 att information om lagen bör förbättras och intensifieras. Detta bör enligt Hovrätten genomföras av Svenska Röda Korset och de myndigheter som får rätt att meddela tillstånd i dessa frågor.

I den studie som ICRC tagit fram om kännetecknens användning m.m. finns ett antal rekommendationer beträffande effektiva strategier för att öka medvetenheten om kännetecknen och dess skydd samt hur missbruk av desamma kan förebyggas.⁵¹ Rekommendationerna bygger på organisationens erfarenheter från kampanjer till skydd för emblemen. Där sägs bl.a. att de nationella föreningarna i enlighet med deras mandat att bidra till ökad respekt för kännetecknen, bör genomföra kampanjer för att förbättra skyddet av kännetecknen samt ta fram åtgärdsplaner som beaktar både juridiska, politiska och praktiska förutsättningar för att förbättra skyddet. I samband med detta uppmanas de nationella föreningarna bl.a. att uppmuntra relevanta myndigheter och andra aktörer, såsom medicinska organisationer att bidra till arbetet.

Enligt vår bedömning finns behov av större kunskap i dessa frågor i samhället. Missbruk av främst det röda korset, som uppenbarligen beror på okunskap, är relativt vanligt förekommande. Bl.a. har det röda korset otillbörligt används exempelvis på kläder, skor, leksaker, hudprodukter, sjukvårdsmateriel, förstahjälpen-tavlor, medicin- och badrumsskåp, i reklamsammanhang, i tidningar (både i annonser och som illustration till artiklar utan anknytning till kännetecknens funktion) samt för verksamheter som vill associera till något "akut" (dörrakut, rörjour) eller för att ange att företag är

---

⁵¹ "Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems", s. 222 f.

berett att utföra brådskande uppdrag i allmänhet (såsom framställning av trycksaker eller tillhandahållande av snabba lån). Det är enligt vår uppfattning lämpligt att en informationskampanj genomförs i anslutning till den svenska ratificeringen av tilläggsprotokoll III. En sådan kampanj bör genomföras i samverkan med Svenska Röda Korset.

7.5.3 Förslag med utgångspunkt i översynen av 1953 års lag

Våra förslag:

- Lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. omarbetas redaktionellt.
- Kravet på att föreningen Svenska Röda Korset behöver tillstånd för att använda det röda korset som kännetecken utgår och ersätts med en rätt för föreningen att använda kännetecknet i enlighet med Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll I–III samt de principer som fastställs vid de internationella rödakors- och rödahalvmånekonferenserna (4 §).
- Vissa förtydliganden görs när det gäller den svenska civila sjukvårdens möjlighet att använda det röda korset (2 §).
- Lagen kompletteras med skydd av kännetecknen för utmärkning av farliga anläggningar och av viss kulturegendom (6 §).
- Regeringen ges möjlighet att delegera tillståndsprövningen vad gäller samtliga de i lagen angivna kännetecknen.
- Straffansvaret preciseras och förtydligas (7 §).

Skälen för förslagen: I Ds 1993:59 anfördes flera skäl för en översyn av författningsbestämmelserna på området. Fler kännetecken borde omfattas av skyddet, frågor om ansvarsområde och beslutsordning borde ses över och lagen borde justeras för att till fullo ta hänsyn till de användningsområden som regleras i tilläggsprotokollen I och II till Genèvekonventionerna.

Behov av förtydliganden

Utgångspunkten för skyddet för det röda korset och motsvarande märken och benämningar är att de bara ska användas i angivna syften, framför allt som kännetecken för sjukvården och själavårds-

personal i väpnade konflikter. För att uppnå detta syfte är det nödvändigt att det röda korset och motsvarande kännetecken inte heller i fredstid används på ett sådant sätt att deras betydelse urvattnas. Så som påpekades i Ds 1993:59 används det röda korset ibland felaktigt i sin ursprungliga form, eller en likartad form.

I Ds 1993:59 gjordes bedömningen att de användningsområden som i dag anges i 1953 års lag knyter an till vad som är tillåtet enligt de ursprungliga Genèvekonventionerna. Vi delar bedömningen att den nuvarande lagtexten i stora drag uppfyller de krav på begränsningar av användningsområdet som krävs enligt Genèvekonventionerna. Detta utesluter dock inte att det på vissa punkter kan finnas anledning att förtydliga lagens bestämmelser i sak. Vi lämnar därför nedan förslag på preciseringar och förtydliganden för att harmonisera lagstiftningen bättre med Genèvekonventionerna och dessas tilläggsprotokoll. (Jfr avsnitten nedan om föreningen Svenska Röda Korsets rätt att använda det röda korset, samt avsnittet om den civila sjukvården.)

Att komplettera nuvarande bestämmelser i enlighet med kraven i tilläggsprotokoll III går inte att göra med bibehållen pedagogisk balans, utan att lagen omarbetas redaktionellt. Vi föreslår därför att lagen få en förändrad struktur. Inledningsvis anges de kännetecken för skydd av sjukvård och sjuvårdspersonal som skyddas enligt lagen. Därefter ges bestämmelser om tillåten användning i tydligt indelade paragrafer. Vissa andra skyddade internationella kännetecken behandlas därefter innan lagen avslutas med en för samtliga kännetecken gemensam straffbestämmelse.

De nu berörda förslagen är så pass genomgripande att de väl kunde motivera att den nuvarande lagen ersätts med en ny. Med hänsyn till hur utredningsuppdraget i denna del formulerats har vi dock valt att utforma våra förslag som ändringar av den gällande lagen. Förslagen kan dock utan behov av ytterligare bearbetning också användas som underlag till förslag om en ny lag.

Svenska Röda Korsets rätt att använda det röda korset

Enligt nuvarande lag har de "internationella rödakorsorganisationerna" rätt att använda märket och benämningen röda korset. Detsamma gäller utländsk nationell förening som i sitt hemland äger bruka märket och benämningen. Föreningen Svenska Röda Korset behöver däremot tillstånd av regeringen. Som tidigare

berörts (kapitel 7.2.2) begärde föreningen år 2008 i samband med en ansökan om tillstånd att regeringen skulle erkänna föreningen som enda nationella rödkorsförening i Sverige. Regeringen konstaterade att det saknas regler i svensk rätt om sådant erkännande men framhöll ändå i sammanhanget bl.a. att Svenska Röda Korset är den enda nationella rödakorsföreningen i Sverige, och som genom författningsreglering getts en kompletterande roll till de nationella myndigheterna på det humanitära området.

Mot bakgrund av föreningens sedan länge särskilda ställning i Sverige anser vi att Svenska Röda Korset inte bör vara beroende av tillstånd från regeringen för att använda märket och benämningen, utan att de bör tillerkännas den rätten direkt i lagen.

I artikel 44 i första Genèvekonventionen – där de nationella föreningarnas rätt att använda kännetecknen slås fast – anges att föreningarna ”i enlighet med det egna landets nationella lagstiftning” får använda röda korsets märke och benämning för sin verksamhet ”i enlighet med de principer, som fastställts vid de internationella rödakorskonferenserna”. (Se närmare om dessa principer i kapitel 7.1.3 ovan.) Även övriga nationella föreningar som kan komma att verka i Sverige med anledning av en kris eller konflikt bör tydligt underställas kravet i artikel 44 på att verka i enlighet med de principer som fastställts vid de internationella rödakors- och rödahalvmånekonferenserna, där även staterna deltar. Vi föreslår därför att detta krav, i samband med att tillståndskravet avskaffas, ska framgå direkt av lag. Utöver detta bör det även uttryckligen framgå att användningen ska ske i enlighet med gällande internationella överenskommelser (Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll I–III).

Den civila sjukvården

I Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I finns ett visst skydd för civil sjukvård under väpnade konflikter, inklusive rättigheter att utmärka sådan sjukvård i skyddande syfte under väpnade konflikter. Vidare finns vissa begränsade möjligheter att utmärka sådan sjukvård som ska skyddas vid en väpnad konflikt, eller vissa ambulanser och hjälpstationer med ett kännetecken i fredstid.

I den fjärde Genèvekonventionen artiklarna 18–21 skyddas sjukhus – allmänna eller enskilda – och deras personal, sjuktransporter, sjukvårdszoner och sjukvårdsplatser. Konventionen innehåller

också regler om rätt att, efter statligt bemyndigande, få använda rödakorsmärket för utmärkning under en väpnad konflikt. Apotek samt sjukvårdspersonal som inte tjänstgör vid sjukhus omfattas däremot inte av skyddet och kan därför inte heller få rätt att använda rödakorsmärket.

Enligt artikel 44 fjärde stycket i första Genèvekonventionen får kännetecknet undantagsvis i enlighet med varje stats lagstiftning och efter uttryckligt medgivande från någon av de nationella rödakorsföreningarna (röda halvmånen, röda lejonet och solen) i fredstid även användas för att utmärka de fordon som används som ambulanser och för att ange var de hjälpstationer ligger som utslutande är avsedda för avgiftsfri vård åt sårade eller sjuka.

Enligt 23 § i totalförsvarets folkrättsförordning åligger det i dag Socialstyrelsen att under fredstid vidta de förberedelser som behövs för att utmärka civila sjukvårdsenheter och sjuktransportmedel med det röda korset. Utmärkningen får enligt förordningen ske redan i fred. Vidare gäller att Socialstyrelsen efter samråd med Försvarsmakten får meddela föreskrifter för utmärkningen.

Nuvarande bestämmelse i 1953 års lag som tar fasta på artikel 44 i första Genèvekonventionen är 2 § andra stycket andra meningen. I Ds 1993:59 anfördes skäl för att förändringar i 1953 års lag borde göras med hänsyn till den vidareutveckling av Genèvekonventionerna som har skett genom tilläggsprotokoll I och II vad avser civil sjukvård, vilken vi redogjort för ovan under kapitel 7.1. Jfr även kapitel 7.3.1 om innebörden av tilläggsprotokoll I och II för utvecklingen av skyddet av den civila sjukvården.

Vi föreslår att bestämmelsen i 1953 års lag om rätt att efter tillstånd få använda rödakorsmärket som kännetecken för civil sjukvård ersätts av en bestämmelse om rätt för civil sjukvård att få använda märket det röda korset (eller den röda halvmånen, det röda lejonet och solen eller den röda kristallen) som bygger på de internationella kraven på området. Detta innebär att användning, i likhet med för militär sjukvård, endast är tillåten då den sker i överensstämmelse med vad som gäller enligt allmän folkrätt eller överenskommelse med annan stat som är bindande för Sverige. Hänvisningen till allmän folkrätt är liksom vad som angivits beträffande den militära sjukvården avsedd att täcka in även den sedvanerättsliga utvecklingen på området som redovisats i kapitel 7.1.5 ovan. Hänvisningen till överenskommelse med annan stat avser ovan redovisade traktater i kapitel 7.1.

Den *svenska* civila sjukvårdens användning bör dock liksom nu kräva tillstånd. Sådant tillstånd får lämnas under *väpnad konflikt*. Den svenska civila sjukvården ska som nu endast kunna ges tillstånd att använda rödakorsmärket, inte dess benämning. Detta framgår av den internationella reglering som lagtexten hänvisar till (se t.ex. GK I art. 44, TP I art. 8 L och 18.3).

Om särskilda skäl föreligger bör viss civil sjukvård kunna få tillstånd att använda ett kännetecken även i *fredstid*. Det är emellertid viktigt att betona att den användning som är tillåten under fredstid, när det gäller den civila sjukvården är mycket begränsad. Det kan röra sig om att utmärka de fordon som används som ambulanser och för att ange var de hjälpstationer ligger som uteslutande är avsedda för avgiftsfri vård åt sårade, eller sjuka eller att som förberedelse för att vid utbrott av en väpnad konflikt utan dröjsmål kunna identifiera sig som ett skyddad enligt den humanitära rätten.

Fredstida användning ska dock enligt ICRC:s studie om kännetecknen⁵² (när det gäller annat än den militära sjuk- och själavården) undvikas i största möjliga mån. Enligt studien bör sådan användning endast tillåtas när det gäller att utmärka tak på sjukhus och liknande medicinska enheter i skyddande syfte. Vid bedömningen av om tillstånd ska ges till t.ex. ett civilt sjukhus ska en avvägning göras mellan vikten av att sjukhuset redan från första början av en väpnad konflikt kan försäkra sig om skydd från anfall och risken för att det skydd kännetecknet är menat att ge urholkas. Risken för detta ökar desto fler gånger kännetecknet exponeras i fredstid, samt ifall det finns risk för sammanblandning med Svenska Röda Korsets verksamhet.

De civila sjukhusen och de övriga civila medicinska enheterna kan och bör i första hand förbereda sig för att snabbt kunna utmärka sig som skyddade objekt vid en eventuell väpnad konflikt genom att t.ex. köpa in stora flaggor med det röda korset på att fästa på fasader eller hustak vid behov. Som exempel på användning som enligt rapporten *inte* bör vara tillåten i denna del är att använda det röda korset på vägskyltar för att visa väg till civila sjukhus.⁵³ Att måla kännetecknet på vägskyltar kan leda till att folks förståelse för kännetecknet blir att det betyder sjukvård rent allmänt, vilket

---

⁵² "Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems", s. 15 och 16, 47, samt 131–134.

⁵³ "Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems", s. 48 och 135 f.

sålendes urholkar skyddsvärdet. Andra tecken bör därför enligt ICRC användas på vägs skyltar.

Enligt 2 kap. 22 § vägmärkesförordningen (2007:90) anger detta märke lokalisering av sjukhus med akutmottagning:

Figur 7.8   **Märke G4 (rött kors mot vit bakgrund med blå ram)**

Märken som är mycket lika detta märke används även i Finland, Danmark och Norge.

Bakgrunden till ovanstående märke för akutsjukhus är FN/UNECE:s (United Nations Economic Commission for Europe) konvention om vägmärken och signaler, (Convention on Road Signs and Signals, 8 november 1968) som anger att "first-aid stations" kan märkas ut med ett rött kors mot vit bakgrund, en röd halvmåne mot vit bakgrund eller det röda lejonet och solen mot vit bakgrund (märkena F 1 a, 1 b och 1 c).

Konventionen syftar till att underlätta den internationella vägtrafiken och förbättra vägsäkerheten genom enhetliga trafikregler. Det är inte obligatoriskt att använda alla vägmärken som finns i konventionen. Det svenska märket (liksom övriga nordiska) är något anpassat med en blå ram runt. 1971 tillkom även ett tilläggsprotokoll, Europeisk överenskommelse (European Agreement of 1 May 1971 Supplementing the Convention on road signs and signals) som utgör tillägg till konventionen om vägmärken.

Även om en omfattande användning av det röda korset på vägmärken skulle kunna leda till att symbolen får andra associationer än den som är avsedd ser vi inte att den användning som den svenska vägs skylten i dag har – att visa på lokaliseringen av akutsjukhus – skulle strida mot syftet med Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll. (Jfr även art. 44 i GK IV angående tillåten fredstida användning för att ange var de hjälpstationer ligger som uteslutande är avsedda för avgiftsfri vård åt sårade eller sjuka.)

Enligt vad vi inhämtat delar Svenska Röda Korset den bedömningen.

I artikel 44 fjärde stycket i första Genèvekonventionen anges det att utmärkning i fredstid av ambulanser och hjälpstationer⁵⁴ endast får ske undantagsvis och *efter uttryckligt medgivande från en nationell rödakors- eller rödahalvmåneförening*.⁵⁵ I Finlands emblemlag ligger tillståndsprövningen för den civila sjukvårdens användning av det röda korset på "Rättsskyddscentralen för hälsovården", tillstånd får dock inte ges utan samtycke från Finlands Röda Kors. Något sådant krav på samtycke för tillstånd till den civila sjukvården att använda det röda korset finns inte i nuvarande lydelse av 1953 års lag. Mot bakgrund av artikel 44 och den mycket begränsade möjlighet det ska finnas för utmärkning även av annan civil sjukvård i fredstid bedöms det lämpligt att samtycke bör inhämtas från föreningen i samband med fråga om tillstånd enligt denna paragraf.

Utmärkning av farliga anläggningar

I artikel 56 i tilläggsprotokoll I finns bestämmelser om identifiering av anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter. I Ds 1993:59 föreslogs att lagen skulle kompletteras med skydd för detta kännetecken. Enligt promemorian torde det visserligen inte vara nödvändigt att lagstifta till skydd av det här aktuella kännetecknet för att Sverige skulle leva upp till sina förpliktelser enligt protokollet men det framstod enligt promemorian ändå som lämpligt att föra in en bestämmelse om skydd även för kännetecknet för utmärkning av farliga anläggningar.

Mot bakgrund av protokollets regler och den sedvanerättsliga utvecklingen (jfr sedvanerättsstudiens regel 61, kapitel 7.1.5 ovan) på området gör vi inte någon annan bedömning. Användning av kännetecknet bör kräva tillstånd. För Sveriges del kan, som påpekas

⁵⁴ Här avses således inte sådana ambulanser och hjälpstationer som tillhör de väpnade styrkorna eller de erkända nationella föreningarna som får utmärkas i fredstid enligt art. 44.1 i GK I.

⁵⁵ I ICRC:s kommentarer till artikel 44 fjärde stycket i första Genèvekonventionen anges följande "Use of the emblem is subject to express authorization. Tacit agreement is therefore not enough. Subject to what we have said under (b), such authorization can only be given by the National Red Cross (Red Crescent, Red Lion and Sun) Society. This right to give permission does not belong to any other society or even to the State; nor can the Red Cross Societies themselves delegate it." [...] "Red Cross Societies, whenever they grant permission in accordance with these provisions, would do well to exercise a very careful check on the use made of the authorization given, in order that there may be no abuses to diminish the prestige which the emblem must retain in all circumstances."

i promemorian, knappast bli fråga om utmärkning av annat än kärnkraftverk och möjligen vissa dammar. Enligt totalförsvarets folkrättsförordning ligger ansvaret för utmärkning i detta avseende på Affärsverket svenska kraftnät.

Utmärkning av viss egendom enligt kulturkonventionen

Som berörts ovan i kapitel 7.1.3 finns i kulturkonventionen bestämmelser om ett kännetecken för skydd av viss kulturegendom. I prop. 1983/84:108 med förslag till Sveriges anslutning till kulturkonventionen uttalade regeringen att kostnaderna för ett tillträde till konventionen framför allt avsåg inventeringsarbete och tillverkning och placering av kännetecknet för utmärkning av viss kulturegendom.⁵⁶ Någon lagstiftning om användningen av den karakteristiska symbolen i enlighet med konventionen eller dess tillämpningsföreskrifter genomfördes inte.

Frågan behandlades i Ds 1993:59. I likhet med vad som anfördes angående kännetecknet för utmärkning av farliga anläggningar ansågs det inte nödvändigt med lagstiftning till skydd för kännetecknet men det bedömdes även i detta fall som lämpligt att föra in en bestämmelse om skydd i lagen för detta kännetecken. Mot bakgrund av bestämmelserna i artikel 17 i konventionen och sedvanerättsstudiens regel 61 (se kapitel 7.1.5 ovan) delar vi denna bedömning. Användning av kännetecknet bör kräva tillstånd. Enligt totalförsvarets folkrättsförordning åligger ansvaret för utmärkning i detta avseende på Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna.

Beslutande myndighet

De förslag vi lämnar innebär att de tillståndsprövningar som kan bli aktuella enligt lagen för det första dels är om svensk civil sjukvård och andra svenska föreningar än Svenska Röda Korset ska få använda det röda korset, dels om svensk personal som deltar i en insats under Förenta nationernas överinseende ska få använda ett annat kännetecken än det röda korset. För det andra kan tillstånd att använda de särskilda kännetecknen för civilförsvaret, kulturegendom och farliga anläggningar komma i fråga.

---

⁵⁶ Prop. 1983/84:108, s. 11.

Redan i Ds 1993:59 lyftes flera skäl för att införa en möjlighet för regeringen att delegera all tillståndsgivning enligt lagen till en annan myndighet. I huvudsak anfördes att förfarandet att delegera regeringsärenden sedan länge har varit ett viktigt sätt att rationalisera regeringens verksamhet samt att enligt de riktlinjer som gäller för delegeringsarbetet bör regeringen befrias från ärenden som inte kräver ett ställningstagande från regeringen som politiskt organ.

Vi instämmer i de resonemang som förs i promemorian. Den prövning som ska göras av den beslutande myndigheten ska grundas på lagens bestämmelser. Det är därmed, precis som anförts i promemorian, svårt att se att prövningen av tillstånd att använda det röda korset eller något annat här aktuellt kännetecken skulle kräva ett ställningstagande av regeringen som politiskt organ. Tillståndsfrågan bör därför i vart fall beträffande de tillståndsbeslut som enligt vårt lagförslag är desamma som i promemorian (civil sjukvårds, andra nationella föreningars är Svenska Röda Korset användning av det röda korset och användningen av kännetecknen för civilförsvaret, viss kulturegendom och farliga anläggningar) kunna prövas av en underordnad myndighet.

De myndigheter som lämpligen bör komma i fråga synes vara de som enligt totalförsvarets folkrättsförordning fullgör uppgifter med avseende på utmärkning m.m. av de ifrågakommande tecknen. Beträffande rödakorsmärket skulle den myndigheten vara Socialstyrelsen och beträffande kännetecknet för farliga anläggningar, Affärsverket svenska kraftnät. När det gäller kännetecknet för kulturegendom är det Riksantikvarieämbetet och för utmärkning med civilförsvarets internationella kännetecken ansvarar i dag Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Bl. a. med hänsyn till att det rör sig om flera olika myndigheter torde det emellertid framstå som lämpligast att den underordnade myndigheten inte anges direkt i lagen utan att där endast ta upp delegationsmöjligheten.

När det gäller frågan om *svensk sjukvård och sjukavårdspersonal som deltar i insatser under Förenta nationernas överinseende* kan följande sägas. Efter riksdagens medgivande enligt 10 kap. 9 § regeringsformen och regeringens uppdrag är det Försvarmakten som ansvarar för att genomföra det svenska deltagandet i en sådan insats som nu är i fråga. Svensk militär och civil personal anställs i utlandsstyrkan inom Försvarmakten i enlighet med lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarmakten. I regeringens förslag till

ny lag om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser föreslås bl.a. att utlandsstyrkan inom Försvarsmakten avvecklas som organisatorisk enhet. Militär och civil personal kommer dock alltjämt att antingen från början vara anställd i Försvarsmakten eller få en särskild anställning i Försvarsmakten för tjänstgöring i den enskilda insatsen. Riksdagen har godkänt lagförslaget som ska träda ikraft den 1 januari 2011 (prop. 2009/10:160, bet. 2009/10:FöU8, rskr. 2009/10:269, lagen 2010:449 om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser och förordningen (2010:651) med samma namn.). Mot denna bakgrund är det lämpligt att Försvarsmakten ges ansvaret för att inom ramen för en insats under Förenta nationernas överinseende besluta om att byta sitt permanenta kännetecken till något annat, men också att samtycka till att insatsen byter till ett gemensamt kännetecken. En delegationsmöjlighet för regeringen föreslås därför även beträffande dessa tillståndsbeslut.

Straffansvaret

I artikel 6.1 i tilläggsprotokoll III anges att de fördragsslutande parterna ska förebygga och förhindra missbruk av den röda kristallen i enlighet med bestämmelserna i Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I och II. Den röda kristallen ska med andra ord jämföras med de övriga skyddade märkena och benämningarna. Vi har redan föreslagit att den röda kristallen tas upp bland de märken och benämningar som omfattas av lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. I den mån missbruket utgör en krigsförbrytelse kan straffansvar följa enligt bestämmelsen om folkrättsbrott i 22 kap. 6 § brottsbalken. I andra fall kan missbruket lagföras med stöd av den befintliga straffbestämmelsen i 1953 års lag. Någon ytterligare förändring av straffansvaret med anledning av tillträdet till tilläggsprotokoll III, utöver vad som sålunda redan föreslagits, är därmed inte nödvändig.

I departementspromemorian från år 1993 har dock föreslagits att straffansvaret i 1953 års lag ska preciseras i vissa avseenden. Ansvar för missbruk av kännetecknen kan enligt 1953 års lag inträda i flera typer av situationer. Den första är att någon försäljer en vara på vilken har anbringats ett skyddat märke eller en skyddad benämning och den andra är att någon i sin firma obehörigen tar in

en sådan benämning. En tredje situation är att någon på annat sätt bryter mot förbud enligt 1, 3 eller 4 § i lagen. Vidare föreligger ett straffansvar när användningen inte avser själva märket eller benämningen utan ett märke, en benämning eller ett kännetecken som har en sådan likhet med de skyddade att förväxling lätt kan ske. Dessa fall av otillåten användning bör enligt promemorian även fortsättningsvis omfattas av straffbestämmelsen. Ett av de vanliga fallen av otillåten användning av det röda korset är enligt promemorian att kännetecknet används i samband med skilda tjänster, för att ange snabb hjälp vid t.ex. fönster- eller rörskador. Det framstår mot den bakgrunden, enligt promemorian, vara angeläget att lagtexten klart och entydigt slår fast att också sådana fall kan omfattas av straffbestämmelsen. Detsamma gäller fall där någon på annat sätt som kännetecken för sin verksamhet eller för varor, exempelvis i marknadsföring, utan tillstånd använder ett skyddat kännetecken eller en skyddad benämning. I promemorian föreslogs därför att ansvar ska kunna inträda även i dessa fall.

Den nuvarande utformningen av straffbestämmelsen medför enligt vår mening en oklarhet om straffansvarets gränser. Bestämmelsen behöver även moderniseras språkligt. Vi anser därför, liksom anförts i promemorian, att det finns skäl att förtydliga straffbestämmelsen. Det finns därvid skäl att också beakta ICRC:s modellag.⁵⁷

Den nuvarande lydelsen av straffbestämmelsen innehåller dels en allmän kriminalisering av offentligt brukande av de skyddade märkena och benämningarna, dels en särskild kriminalisering av saluhållande av vara som försetts därmed och av att ta in sådan benämning i sin firma. Något klart besked varför de senare förfarandena ansetts vara i behov av särskild straffbeläggning ger inte förarbetena. Även i övrigt framstår det som i hög grad oklart vilken omfattning som den allmänna kriminaliseringen har avsetts få.

En liknande kriminalisering finns när det gäller Förenade nationernas emblem eller namn m.m. i lagen (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar. Straffansvaret avser emellertid i detta fall inte allt offentligt brukande utan endast brukande som ”märke eller benämning”. Däremot finns inte någon särskild straffbeläggning av användning i näringsverksamhet trots att sådan (som i sak ligger nära den särskilda kriminaliseringen i

---

⁵⁷ *Modell Law on the Emblems, National Legislation on the Use and Protection of the Emblem of the Red Cross, Red Crescent and Red Crystal*, Advisory Service on International Humanitarian Law, ICRC.

1953 års lag) finns i samma lag beträffande bl.a. statsvapen. Det är emellertid klart att avsikten inte varit att sådan användning skulle vara straffri när det gäller Förenta nationernas emblem m.m. Orsaken till den särskilda straffbeläggningen i näringsverksamhet när det gäller statsvapen m.m. är i stället att straffansvaret där är inskränkt till användning i näringsverksamhet.

När det gäller de kännetecken som nu är aktuella står det klart att skyddet, i likhet med när det gäller FN:s emblem m.m., inte kan begränsas till användning i näringsverksamhet.⁵⁸ Straffansvaret bör dock inte avse allt brukande. Kännetecknen måste självfallet få användas i berättande och beskrivande sammanhang som i journalistik och konstnärliga sammanhang. Vad kriminalisering bör riktas mot är de fall då kännetecknen används på ett sådant sätt att det kan ge intryck av att de föremål som de förekommer på eller den verksamhet som är knuten till dessa är särskilt förbundna med kännetecknen. Ett sätt att åstadkomma detta är att i linje med vad som gäller beträffande FN:s emblem m.m. begränsa straffbeläggningen till användning av märkena eller benämningarna som kännetecken. En sådan kriminalisering riktar sig tydligt mot fall av medvetet användande av röda korsets och de övriga märkenas goda anseende som kännetecken för annat ändamål än de är avsedda för, i eller utom näringsverksamhet. Kriminaliseringen bör även omfatta andra fall då märkena eller benämningarna används för utmärkning på skylt, anslag, vara, förpackning eller liknande.

Det skulle kunna ifrågasättas om det med en på nu berört sätt utformad kriminalisering finns något behov av särskild kriminalisering av förfaranden i näringsverksamhet. Det bör emellertid noteras att ett, från skyddssynpunkt, så centralt fall som saluhållande av varor som försetts med ett skyddat märke eller benämning inte klart faller under kriminaliseringen i det fall att varorna tillhandahållits och märkts av någon annan än den som saluhåller dem. Någon tvekan bör emellertid inte råda om att sådana förfaranden omfattas av straffansvaret. Beaktas bör också att de klart största riskerna med en felaktig användning av de skyddade märkena och benämningarna torde gälla användning i näringsverksamhet. När det gäller näringsverksamhet kan också större krav ställas än när det gäller enskildas bruk. I likhet med vad

---

⁵⁸ Jfr resonemang i prop. 1978/79:77 s. 48–49 ang. att skyddet för FN:s kännetecken inte är inskränkt till användning i näringsverksamhet. Jfr även prop. 1969:168 s. 140 och 178.

som gäller i andra motsvarande fall⁵⁹ bör därför all användning i näringsverksamhet omfattas av kriminaliseringen. Härigenom kommer bl.a. missbruk av märkena och benämningarna i samband med reklam för och saluhållande av tjänster att omfattas av kriminaliseringen.

I bestämmelsen bör även *användningen av märken och benämningar som liknar de erkända kännetecknen* tydligt kriminaliseras – på liknande sätt som görs i dag. Den nuvarande formuleringen i 5 § att ett kännetecken har sådan likhet med de skyddade kännetecknen att *förväxling lätt kan ske* anser vi dock kunna skärpas. Svenska Röda Korset har i vårt arbete informerat om ett omfattande missbruk av märken och symboler som liknar det röda korset (se även redovisad dom från Marknadsdomstolen ovan i kapitel 7.2.3). Det i nuvarande regleringar uttryckta kravet på att förväxling *lätt* kan ske kan eventuellt leda till fler ”försök” från olika aktörer att använda sig av märken som liknar det röda korset under förevändning att de inte är så lika att det är lätt att förväxla märkena. Det bedöms därför räcka med att ange att det krävs att *förväxling kan ske*, i stället för den tidigare formuleringen om att förväxling *lätt* kan ske. En sådan förändring ligger även i linje med vad som gäller på varumärkes- och firmaområdet.⁶⁰

Som föreslagits ovan har kännetecknen för *utmärkande av kulturegendom respektive anläggningar och installationer* som innehåller farliga krafter tagits in i 1953 års lag. Vi anser att det är motiverat att dessa kännetecken omfattas av samma straffrättsliga skydd som gäller för det röda korset, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen, den röda kristallen och det internationella kännetecknet för civilförsvaret.

Även om straffansvaret genom vårt förslag har preciserats anser vi att undantag från straffansvaret bör gälla vid ringa fall. Vid bedömningen om en gärning är att anse som ringa ska samtliga relevanta omständigheter beaktas.

---

⁵⁹ Jfr 1 § andra stycket lagen (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar.

⁶⁰ Se t.ex. 4 § varumärkeslagen, 1 kap. 10 § i förslaget till ny varumärkeslag (prop. 2009/10:225) samt 3 § första stycket firmalagen (1974:156) och 3 § första stycket 2 i förslag till lag om ändring i firmalagen (prop. 2009/10:225). Jfr dock straffbestämmelsen i 1 § tredje stycket lag (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar. Uttrycket ”lätt kan förväxlas” förekommer också i de varumärkes- och firmarättsliga bestämmelserna om registreringshinder; 14 § första stycket 1 varumärkeslagen, 2 kap. 10 § första stycket 2 i förslaget till ny varumärkeslag (prop. 2009/10:225) och 10 § första stycket 2 firmalagen.

Straffskalan för brott mot 1953 års lag är böter eller fängelse. Om straffskalan innehåller fängelse måste, i vart fall, maximistraffet uttryckligen anges i lagtext. Redan av detta skäl bör straffskalan revideras. Straffvärdet för de gärningar som nu är i fråga motiverar enligt vår bedömning en straffskala på böter eller fängelse i högst sex månader.⁶¹

Sjöräddningssällskapets kännetecken

I samband med remitteringen av Ds 1993:59 påpekade dåvarande Räddningsverket att när det gäller användning för utmärkning av sjöräddningstjänsten används sedan länge ett rött s.k. malteserkors som kännetecken för Sjöräddningssällskapet. Enligt Räddningsverket borde användningen vara tillåten även om korset skulle anses kunna förväxlas med det röda korset. Då det saknas övergångsbestämmelser i denna del ger emellertid förslaget enligt Räddningsverkets mening intryck av att sjöräddningstjänstens användning av malteserkors är straffbar.

Svenska Sällskapet för Räddning af Skeppsbrutne, numera Svenska Sjöräddningssällskapet (SSRS) bildades 1907, och har sedan dess bildande använt ett rött kors på vit botten⁶² som sin symbol på fartyg m.m.

Figur 7.9 Sjöräddningssällskapet

SSRS har i kontakter med kommittén redogjort för bakgrunden till dess användning av korset och anfört att dess systemsällskap i Tyskland, som bildades 1865, har även de sedan starten haft ett till utförandet liknande rött kors som SSRS har som symbol på fartyg och i sin egen flagga. En flagga som har officiell status sedan 1867,

⁶¹ Att jämföra med Finlands sex månader och Norges tre månader. Danmark har endast böter i straffskalan så länge det inte rör sig om en krigsförbrytelse.

⁶² I dag ett rött s.k. malteserkors på vit bakgrund, inramad i en gul och blå cirkel med bokstäverna SSRS i.

garanterad av Tysklands kansler och även nu av den tyska förbundsstaten.

Det kors som används som kännetecken för sjöräddning var med andra ord redan garanterat av ett land som symbol, då ”det röda korset” som beskrivs i Genèvekonventionerna började användas. Enligt SSRS har detta användande inte varit föremål för någon konflikt i förhållande till respektive rött kors historiskt sett.

Som exempel på svensk acceptans av sällskapets användning av sitt kännetecken nämner organisationen att den åtnjutit den svenska statens beskydd sedan drottning Victoria, 1917, åtog sig uppgiften som sällskapets höga beskyddare. Sjøräddningssällskapet har, i händelse av ofred, haft lejdbrev utfärdat av Utrikesdepartementet för de större sjöräddningskryssarna. I dessa lejdbrev har det stipulerats att sjöräddningskryssarna ska vara ”utmärkta med ett rött kors av s.k. malteserkorstyp målat på fartygssidorna”. SSRS användning, liksom t.ex. de tyska, danska och norska sjöräddningssällskapets användning, av ett rött kors, liknande det kännetecken som skyddas av Genèvekonventionerna, måste därför anses ha accepterats både nationellt och internationellt efter att det röda korset fick skyddad status enligt internationell rätt⁶³ och långt innan den första svenska lagstiftningen på området trädde i kraft 1911.⁶⁴ SSRS användning av korset kan därmed enligt vår bedömning inte anses straffbar enligt varken gällande rätt eller enligt vårt förslag. När det gäller det senare kan också noteras att ringa fall är undantagna från straffansvar. Användning av sedan lång tid allmänt godtagna märken, som sjöräddningssällskapets kännetecken, måste under alla förhållanden anses utgöra ringa fall även om en förväxlingsrisk inte är utesluten.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

De föreslagna lagändringarna bör mot bakgrund av att det är angeläget att Sverige ratificerat tilläggsprotokoll III träda i kraft så snart det kan ske.

Av artikel 6 i tilläggsprotokoll III framgår att en stat får tillåta personer som inte har rätt att använda röda kristallen enligt konventionerna samt tilläggsprotokollen, att göra det om de använt

⁶³ Ett rött kors på vit botten har sedan tillkomsten av 1864 års Genèvekonvention angående förbättrande av sårade militärers vård i fält varit internationellt erkänt som kännetecken för den militära sjukvården.

⁶⁴ 1911 års lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar (SFS 1911:43, s. 1).

tecknet innan tilläggsprotokoll III antagits samt om användningen inte kan förväxlas med användning i skyddande syfte under väpnad konflikt.

Vad gäller den röda kristallen bör därför föreskrivas att bestämmelserna inte ska tillämpas på varu- eller näringskännetecken som här i landet har registrerats eller använts före lagens ikraftträdande under förutsättning att användningen inte kan förväxlas med användning i skyddande syfte under väpnad konflikt.

I Ds 1993:59 föreslogs att det efter mönster från de ursprungliga övergångsbestämmelserna borde föreskrivas att skyddet för kännetecknet för utmärkning av farliga anläggningar och skyddet för kännetecknet för utmärkande av viss kulturegendom inte skulle tillämpas i förhållande till firmor eller varumärken som registrerats eller brukats här i landet före den dag då den nya lagen träder i kraft. Rätten att fortfarande använda dessa kännetecken om man tagit in det i sitt varu- eller näringskännetecken, bygger på de ursprungliga övergångsbestämmelsernas tanke om att sådan användning borde förbehållas de fall då användningen hade ett ekonomiskt värde. Enligt vår mening bör emellertid även i detta fall den förutsättningen gälla att användningen inte kan förväxlas med användning i skyddande syfte under väpnad konflikt.

8 Utbildning och information

En grundläggande förutsättning för att den humanitära rätten ska respekteras är kunskap om dess innehåll. Vikten av sådan kunskap kommer till uttryck i flera centrala traktater på området i form av krav på utbildning och information. I vårt uppdrag ingår att följa upp i vilken omfattning och på vilket sätt svensk folkrättsutbildning i dag innehållsmässigt är relevant mot bakgrund av gällande konventionsåtaganden.

Utgångspunkten för vår analys har varit den genomgång och de slutsatser som 1984 års kommitté lämnade rörande utbildning. De hade dock ett bredare uppdrag än vi har. I deras uppdrag ingick att kartlägga behovet av information specificerat utifrån olika personalgrupper samt att föreslå omfattningen av och metoderna för utbildning. Särskild vikt skulle läggas vid att undervisningen skulle bli engagerande och lämpligt avvägd.¹ Frågor av detta slag är aktuella även i dag, men vi har inte sett det som vår uppgift att på samma sätt som 1984 års kommitté gjorde ta fram förslag på utbildningspaket, eller ställa upp kunskapskrav och mål preciserat utifrån olika personalgrupper.

8.1 Folkrättens krav på utbildning och information

8.1.1 Regler om utbildning och information inom den humanitära rätten

Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll

I Genèvekonventionernas gemensamma artikel 1 förbinder sig parterna att under alla förhållanden, iakttaga och sörja för att konventionerna iakttages. Denna grundläggande bestämmelse om konventionernas efterlevnad kompletteras av särskilda bestämmel-

---

¹ SOU 1984:56, s. 303.

ser som mer direkt tar sikte på frågan om utbildning och information.

Av den första och andra Genèvekonventionen (GK I art. 47 och GK II art. 48) framgår att parterna, i såväl fredstid som under väpnad konflikt, är skyldiga att inom sina respektive länder ge största möjliga spridning åt konventionstexterna. Parterna ska ”införa studiet därav i planerna för den militära och såvitt möjligt den civila undervisningen, i syfte att konventionens grundsatser bringas till hela befolkningens, framför allt stridskrafternas, sjukvårdspersonalens och militärprästers kändedom.”

I den tredje Genèvekonventionen (art. 127) finns krav på att militära och andra myndigheter, som under väpnad konflikt har ansvar för krigsfångar, ska ha tillgång till konventionstexten samt få särskild undervisning om dess bestämmelser. I den fjärde Genèvekonventionen (art. 144) kommer samma krav till uttryck beträffande de civila, militära, polisiära och andra myndigheter, som i krigstid har ansvar för skyddade personer.

Även i de tre tilläggsprotokollen till Genèvekonventionerna finns krav på spridning av och undervisning om deras innehåll. I tilläggsprotokoll II (art. 19) sägs att protokollet ska ges så stor spridning som möjligt, medan tilläggsprotokoll I (art. 83) föreskriver följande informations- och utbildningskrav:

1. De höga fördragsslutande parterna förbinder sig att såväl i fredstid som under väpnad konflikt inom sina respektive länder ge största möjliga spridning åt konventionerna och detta protokoll och särskilt att införa studiet därav i planerna för den militära undervisningen och att uppmuntra civilbefolkningen att studera dem, så att dessa instrument blir kända av de väpnade styrkorna och civilbefolkningen.
2. De militära eller civila myndigheter som under väpnad konflikt påtager sig ansvar för tillämpningen av konventionerna och detta protokoll skall äga full kändedom om texterna i dessa instrument.

I tilläggsprotokoll III (art. 7) ställs samma krav som i artikel 83.1 i tilläggsprotokoll I.

Enligt artikel 87.2 i tilläggsprotokoll I ska också militära chefer se till att de väpnade styrkorna under deras befäl är medvetna om skyldigheterna enligt Genèvekonventionerna och protokollet.

Skyldigheten att översätta konventionerna till svenska (GK I, art. 48, GK II art. 49, GK III art. 128, GK IV art. 144, TP I, art. 84) ingår också som ett led i kraven på utbildning och information.

I tilläggsprotokoll I (art. 6) finns även bestämmelser om utbildning av kvalificerad personal, i samarbete med de nationella röda-

kors- och rödahalvmåneföreningarna, för att underlätta tillämpningen av konventionerna och protokollet.

1980 års vapenkonvention

Enligt artikel 6 i 1980 års vapenkonvention är parterna, såväl i fredstid som under väpnad konflikt, skyldiga att ge konventionen och dess protokoll största möjliga spridning inom sina respektive länder. Staterna är också skyldiga att införa studier av konventionen och protokollen i planerna för den militära undervisningen, så att dessa instrument blir kända av deras väpnade styrkor. I det reviderade protokoll II till konventionen (art. 14) och i protokoll IV (art. 2) finns liknande krav.

Kulturkonventionen

Krav på utbildning och informationsspridning finns även i kulturkonventionen (art. 25) och dess tilläggsprotokoll II (art. 30). I artikel 25 sägs att:

De höga fördragsslutande parterna åtar sig att, såväl i fredstid som under väpnad konflikt, i största möjliga utsträckning sprida denna konventionstext och dess tillämpningsföreskrifter i sina respektive länder. De åtar sig i synnerhet att låta studiet härav ingå som ett led i den militära utbildningen och om möjligt också i kurser för civila, så att konventionens principer blir kända av hela befolkningen och särskilt av de väpnade styrkorna och av personal som skyddar kulturegendom.

Enligt artikel 26 ska konventionen översättas till nationellt språk.

I tilläggsprotokoll II, som ännu inte ratificerats av Sverige, ges mer detaljerade anvisningar. Bland annat föreskrivs att de militära och civila myndigheter, som under en väpnad konflikt har ansvar i enlighet med protokollet, ska vara fullständigt bekanta med dess innehåll. Instruktioner och riktlinjer för skyddet av kulturegendom ska inkorporeras i militära bestämmelser. Även i fredstid ska tränings- och utbildningsverksamhet genomföras i samarbete med Unesco och andra statliga och icke-statliga organisationer.

Barnkonventionen och det fakultativa tilläggsprotokollet om barns rättigheter i väpnade konflikter

I barnkonventionen (art. 42) och i det till barnkonventionen knutna fakultativa tilläggsprotokollet om barnets rättigheter vid indragning av barn i väpnade konflikter (art. 6) föreskrivs att staterna ska göra protokollets principer och bestämmelser allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

FN:s skyddskonvention

Enligt konventionen om skydd av personal i FN-insatser och därtill anknuten personal (FN:s skyddskonvention) är parterna skyldiga att ge konventionen så vid spridning som möjligt och inbegripa studiet av denna liksom av tillämpliga bestämmelser i humanitär rätt i sina militära utbildningsprogram (art. 19).

Sedvanerätten

Vid sidan av uttryckliga traktatbestämmelser om utbildning och informationsspridning finns vissa sedvanerättsligt förankrade krav. I ICRC:s sedvanerättsstudie (se kapitel 5) identifieras ett antal regler på området som sedvanerättsligt förankrade i både internationella och icke-internationella konflikter.

Generellt gäller att parter i en konflikt är skyldiga att säkerställa att den humanitära rätten respekteras av dess väpnade styrkor och andra personer eller grupper som i praktiken handlar efter dess instruktioner, eller som står under dess ledning eller kontroll (studiens regel 139). Detta kompletteras av en särskild förpliktelse för stater och andra som deltar som part i en konflikt att ge sina väpnade styrkor handledning i humanitär rätt (regel 142), och för stater att understödja att civilbefolkningen utbildas i humanitär rätt (regel 143).

EU

I Europeiska unionens uppdaterade riktlinjer för främjande av efterlevnaden av humanitär rätt från den 8 dec. 2009², artikel 16 h sägs att utbildning i humanitär rätt är nödvändig för att säkerställa efterlevnaden av densamma under en pågående väpnad konflikt. Utbildningen måste ske redan under fredstid. Detta gäller hela befolkningen, även om särskild uppmärksamhet bör ägnas åt relevanta grupper, som brottsbekämpande personal. Ytterligare skyldigheter gäller för utbildning av militär personal. EU bör överväga att tillhandahålla eller finansiera utbildning i humanitär rätt i tredjeländer, även inom ramen för större program för att främja rättsstatsprincipen.

FN

I FN har såväl säkerhetsrådet som generalförsamlingen och kommittén för mänskliga rättigheter (numera MR-rådet) i olika sammanhang betonat att det finns en skyldighet att utbilda i och sprida information om den humanitära rätten.³ I säkerhetsrådsresolutionen 1265 från 1999 (jfr även resolution 1269 från 2000) om skyddet av civila under väpnade konflikter sades till exempel följande:

Underlining the importance of the widest possible dissemination of international humanitarian, human rights and refugee law and of relevant training for, inter alia, civilian police, armed forces, members of the judicial and legal professions, civil society and personnel of international and regional organizations.

OSSE

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) har bland annat tagit upp utbildningsfrågor i sin s.k. uppförandekod, ”Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security”, från 1994. I detta politiskt bindande dokument anges i artikel 30 att staterna ska utbilda sina väpnade styrkor i humanitär rätt och andra

² European Union Guidelines on promoting compliance with international humanitarian law (IHL) C 303, 15/12/2009 s. 0012–0017.

³ Se bl.a. säkerhetsrådsresolutionerna 1265 (1999) och 1296 (2000), generalförsamlingsresolutionerna 2852 (XXVI), 3032 (XXVII), 3102 (XXVIII) och 47/37, resolutioner från kommittén för mänskliga rättigheter 1994/85, 1995/72, 1996/80, 1995/73 och 2000/58.

relevanta delar av krigets lagar, samt säkerställa att personalen är medveten om sitt individuella straffansvar.

Andra relevanta dokument

Även i andra folkrättsliga dokument framhålls vikten av att det sprids kunskap om humanitär rätt. Ett centralt dokument är Resolution 21 från den diplomatkonferens som ledde fram till att 1977 års tilläggsprotokoll antogs.⁴ Enligt resolutionen är kunskap en avgörande faktor för en effektiv tillämpning av den humanitära rätten. Staterna påminns om sina skyldigheter att sprida kunskap om Genèvekonventionerna och tilläggsprotokollen. Stöd uttalas för att berörda myndigheter ska planera och genomföra utbildningar i humanitär rätt, särskilt för de väpnade styrkorna och för berörda administrativa myndigheter. Utbildningen ska anpassas till nationella förhållanden. Vidare rekommenderas bl.a. att utbildningen i humanitär rätt vid universiteten utökas och att det inom högstadiet (secondary school) införs utbildning om den humanitära rättens principer.

Här kan vidare nämnas den tredje resolutionen från den 30:e Internationella rödakors- och rödahalvmånekonferensen 2007 i vilken vikten av utbildning i humanitär rätt bland såväl militärer som civilbefolkningen understryks. Vid konferensen gjordes också en rad utfästelser om utbildning i och spridning av kunskap om humanitär rätt. Sverige gjorde tre sådana utfästelser (P088, P091 och P221)⁵ varav två gemensamt med andra EU-stater och den tredje tillsammans med Svenska Röda Korset.

8.1.2 Juridiska rådgivare

De s.k. juridiska rådgivarna fyller en viktig funktion när det gäller utbildning i humanitär rätt för de väpnade styrkorna. Enligt tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna (art. 82) ska juridiska rådgivare, när så är nödvändigt, finnas till hands för att ge råd till de militära befälhavarna på lämplig nivå avseende dels tillämpningen av

---

⁴ "Dissemination of knowledge of international humanitarian law applicable in armed conflicts", Resolution 21 of the Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law Applicable in Armed Conflicts, Geneva, 1974–1977.

⁵ Utfästelserna kan hittas på www.icrc.org under Internationella konferensen 2007, *se även* kapitel 4.4.1.

Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I, dels lämplig undervisning inom området för de väpnade styrkorna. Ett särskilt ansvar för utbildning vilar således på dessa juridiska rådgivare.

Enligt ICRC:s sedvanerättsstudie är kravet på att stater ska se till att militära beslutsfattare har tillgång till juridiska rådgivare även sedvanerättsligt förankrat (regel 141).

8.1.3 Slutkommentar

Det finns i dag både traktatbaserade och sedvanerättsligt förankrade krav på utbildning och information i humanitär rätt. I stor utsträckning är det upp till staterna själva att hitta en lämplig nivå på hur kraven praktiskt ska realiseras. I vissa traktater finns dock mer specifika krav t.ex. på full kännedom om Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I för vissa grupper. Informations- och utbildningskraven är inte enbart riktade mot militär personal, utan även mot civila. Noteras bör även att kraven gäller även i fredstid.

8.2 Vilken utbildning och information bedrivs i Sverige?

1984 års kommitté gjorde en ambitiös genomgång av behovet av utbildning och av hur denna borde läggas upp. När det gällde kraven på utbildning i humanitär rätt, i enlighet med bland annat Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I, begränsades förslagen inte till Försvarsmakten utan kommittén föreslog att ett stort ansvar skulle vila på de civila myndigheterna inom totalförsvaret. Många av kommitténs överväganden och förslag har realiserats både genom författningsbestämmelser och på andra sätt. (Se närmare om följderna av betänkandet SOU 1984:56 i kapitel 3.)

Som vi redogjort för i kapitel 3 har totalförsvaret (både de militära och civila delarna av verksamheten), som en följd av en förändrad hotbild m.m., genomgått stora förändringar sedan 1984. Behoven av kunskap om och utbildning i humanitär rätt inom det totalförsvaret vi har i dag – i vilket det civila försvaret har en nedtonad plats i förhållande till dess ställning 1984 och där det svenska militära invasionsförsvaret har ersatts av ett mindre insatsförsvaret med större fokus på deltagande i fredsinsatser – kan till

följd härav antas vara helt andra än de som förelåg när 1984 års kommitté lämnade sina förslag.

För att få kunskap om vilken utbildning och information som bedrivs i dag har vi på olika sätt, bl.a. genom de enkäter som redovisas i bilaga 6, inhämtat uppgifter från myndigheter som kan beröras av humanitärrettsliga frågor, däribland Forsvarsmakten, Forsvarshögskolan (FHS) samt de myndigheter som har utbildningsansvar enligt totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) och förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap. Vi har också inhämtat information från Utbildningsdepartementet, olika universitet, Svenska Röda Korset och ett antal andra institutioner.

8.2.1 Utbildningsväsendet

Grundskola och gymnasium

Basen för allmänhetens kunskap inom alla samhällsområden läggs med den utbildning som ges i grund- och gymnasieskolan. De läroplaner som i dag är gällande för den svenska grund- och gymnasieskolan är Lpo94 respektive Lpf94. I dessa läroplaner finns det i dag inget direkt inskrivet om utbildning i varken mänskliga rättigheter eller i humanitär rätt. I läroplanerna presenteras dock skolans värdegrund, vilken är densamma för såväl grund- som gymnasieskolan. Där sägs bl.a. följande:

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla.

I den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter för åren 2006–2009⁶, sägs att det är av stor vikt att mänskliga rättigheter ingår i läroplanerna. I den nya skollagen (2010:800) anges bl.a. att utbildningen ska utformas i överensstämmelse med och förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna. (1 kap. 4-5 §§). Varken i den nya skollagen eller i Skolverkets förslag till nya läroplaner eller nya kursplaner för

⁶ Regeringens skrivelse 2005/06:95 "En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006-2009".

grundskolan som planeras träda ikraft läsåret 2011/12 finns dock f.n. skrivningar om kunskap i den humanitära rätten.⁷ Läroplanen för gymnasieskolan är f.n. inte under förändring. Nya ämnesplaner (tidigare kursplaner) håller dock på att tas fram (cirka 200 planer). Vi har inte hittat några tydliga skrivningar om kunskap i den humanitära rätten i de utkast till planer som rör samhällskunskap och juridik som vi via Skolverket tagit del av. Mänskliga rättigheter och internationell rätt finns dock omnämnt i dessa, i olika utsträckning beroende på poängnivå för planen.⁸

Universitetens juristprogram

Inom ramen för juristprogrammet, som i dag ges vid sex juridiska fakulteter, är ämnet folkrätt en obligatorisk grundkurs. Kursens omfattning bestäms av respektive fakultet, men undervisning, kursinnehåll och kurslitteratur överensstämmer i huvudsak. Kurserna är närmast att se som översiktskurser och omfattar vid t.ex. Stockholms universitet enbart fyra veckor.

Vid Stockholms universitet ges kursen i folkrätt som en separat kurs, medan folkrätten vid de övriga juridiska fakulteterna ingår som en del i ett större block av internationell rätt, alternativt förvaltningsrätt och internationell rätt. Vid samtliga fakulteter omfattar grundkursen i folkrätt åtminstone grunderna inom den humanitära rätten.

Vid samtliga juridiska fakulteter ges dessutom fördjupningskurser i folkrätt. Antal, innehåll och omfattning skiljer sig dock mellan fakulteterna. Kurserna har i allmänhet fokus på regelverket kring de mänskliga rättigheterna. Någon kurs som enbart är inriktad på humanitär rätt synes inte finnas, men i t.ex. Uppsala och Lund finns kurser som omfattar både mänskliga rättigheter och humanitär rätt. Också vid de andra fakulteterna finns fördjupningskurser i vilka humanitär rätt ingår i olika omfattning.

---

⁷ 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, Utbildningsutskottets betänkande, 2009/10:UbU21. Skolverket: Förslag till läroplan för grundskolan, 2010-03-22, dnr 2008:741. Förslag till läroplan för specialskolan, 2010-03-22, dnr 2008:741. Förslag till läroplan för sameskolan, 2010-03-22, dnr 2008:741. Förslag till kursplaner för grundskolan inklusive kunskapskrav, 2010-03-22, dnr 2008:741. Förslag till kursplaner för specialskolan inklusive kunskapskrav, 2010-03-22, dnr 2008:741. Förslag till kursplan för sameskolan inklusive kunskapskrav, 2010-03-22, dnr 2008:741.

⁸ www.skolverket.se (100616).

Försvarshögskolan

Försvarshögskolan är sedan den 1 januari 2008 en statlig högskola under Utbildningsdepartementet. Vid Försvarshögskolan bedrivs bland annat officersutbildning på uppdrag av Försvarsmakten. Denna utbildning sker i huvudsak inom ramen för de militära uppdragsutbildningarna, vilka består av det treåriga officersprogrammet på grundnivå, den knappt ettåriga stabsutbildningen på grundnivå och den tvååriga högre stabsofficersutbildningen på avancerad nivå. Dessutom sker utbildning av officerare i vissa fristående kurser. Förutom de militära uppdragsutbildningarna tillhandahåller Försvarshögskolan kurser i bland annat statsvetenskap, krigsvetenskap, folkrätt, militärhistoria och ledarskap. Försvarshögskolan bedriver också forskning på uppdrag av bland andra Regeringen och Försvarsmakten.

Utbildnings- och forskningsverksamheten på Försvarshögskolan bedrivs inom ramen för skolans tre institutioner, militärvetenskapliga institutionen, institutionen för säkerhet och strategi samt institutionen för ledarskap och management. Inom ramen för institutionen för säkerhet och strategi ligger högskolans Folkrättscentrum.

Folkrättscentrum ansvarar för högskolans utbildning och forskning i ämnet folkrätt. Utbildningen omfattar framför allt konfliktpreventionens rätt, humanitär rätt samt mänskliga rättigheter i kris och konflikt. Men även annan internationell rätt som påverkar förhållandena i kris och konflikt berörs, till exempel havsrätt, luft rätt och allmän folkrätt. Folkrättscentrum genomför i samverkan med andra avdelningar och centra på Försvarshögskolan tematiska och ämnesintegrerade kurser på de militära uppdragsutbildningarna och fristående kurserna. Folkrättscentrum genomför vidare en fristående 30-poängskurs i internationell rätt i kris och konflikt på A-nivå. Dessutom stödjer Folkrättscentrum Försvarsmaktens staber, skolor, centra och förband, andra myndigheter samt vissa utländska militärhögskolor med kortare utbildningsinsatser.

För närvarande tas årligen cirka 340 personer in på utbildningar eller kurser avsedda huvudsakligen för officerare eller blivande officerare.⁹ I övrigt utbildar Folkrättscentrum cirka 100 civila studenter i utbildningsinsatser av olika karaktär och omfattning,

---

⁹ Cirka 170 personer på Officersprogrammet (OP), cirka 80 personer på Stabsutbildningen (SU), cirka 40 personer på Högre stabsofficersutbildningen (HSU) och cirka 50 personer på fristående militära kurser (t.ex. Operativ stabskurs och "Concept development and experimentation").

samt cirka 200 svenska och utländska officerare i folkrätt vid enstaka utbildningstillfällen inom ramen för annan utbildning på Försvarsmaktens skolor, förband och centra. Utbildningen sker i allmänhet genom sedvanlig akademisk metod, med bland annat litteraturstudier, föreläsningar och i seminarier med hög grad av studerandemedverkan. Stor vikt läggs vid att de studerande får träna på att tillämpa kunskaperna i spel, stabsövningar och fältövningar. Folkrättscentrum samverkar i utbildningen, framför allt i de militära uppdragsutbildningarna, med bland annat Svenska Röda Korset. En dialog har inletts mellan Försvarshögskolan och Svenska Röda Korset för ett eventuellt samarbete i övriga utbildningsfrågor.

I betänkandet "Ett användbart och tillgängligt försvar – Stödet till Försvarsmakten" (Fö 2009:A) föreslogs bl.a. att Försvarshögskolan skulle läggas ner. Försvarshögskolan har dock av regeringen den 18 februari 2010 fått planeringsanvisningar för att komplettera budgeten för 2011–2014. Högskolan ska minska kostnaderna med totalt 86 miljoner kronor för den utbildning och forskning som genomförs på och för Officersprogrammet och för den högre officersutbildningen. Detta bedöms dock inte direkt påverka folkrättsutbildningen.

8.2.2 Svenska Röda Korset

Grunderna för verksamheten

I arbetet med att genomföra de traktatbaserade skyldigheterna att utbilda och informera i folkrätt spelar enskilda organisationer som Diakonia, Svenska freds, Kristna fredsrörelsen, Svenska Rädda Barnen m.fl. en viktig roll. En särställning intar ICRC och de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna.

Med anledning av den speciella roll rödakorsrörelsen har enligt Genèvekonventionerna begränsar vi vår framställning till Svenska Röda Korset. I artikel 3.2 i den Internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsens stadgar, som antogs vid den 25:e Internationella rödakors- och rödahalvmånekonferensen år 1986, beskrivs de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarnas roll när det gäller att sprida kunskap om den humanitära rätten på följande sätt:

They disseminate and assist their governments in disseminating international humanitarian law; they take initiatives in this respect.

They disseminate the principles and the ideals of the Movement and assist those governments which also disseminate them. They also cooperate with their governments to ensure respect for international humanitarian law and to protect the distinctive emblems recognized by the Geneva Conventions and their Additional Protocols.

Staterna har enligt samma stadgar skyldighet att samarbeta med rödakors- och rödahalvmånerörelsens olika delar, i enlighet med Genèvekonventionerna, tilläggsprotokollen och organisationens stadgar (art. 2.1). Staterna ska också stödja de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarnas, Internationella rödakorskommitténs och Federationens arbete (art. 2.3).

Rödakors- och rödahalvmånerörelsens särskilda roll har bl.a. betonats i en resolution som antogs av FN:s generalförsamling i december 2008 (GA Res 63/125):

Noting the special responsibilities of national Red Cross and Red Crescent societies, as auxiliaries to the public authorities in the humanitarian field, to cooperate with and assist their Governments in the promotion, dissemination and implementation of international humanitarian law.

Med anledning av sextioårsdagen för antagandet av de fyra Genèvekonventionerna från 1949 uttalade det svenska ordförandeskapet på Europeiska unionens vägnar (12 augusti 2009):

The Union also appreciates the special responsibilities of National Red Cross and Red Crescent Societies as auxiliaries to the public authorities to cooperate with and assist their Governments in the promotion, dissemination and implementation of international humanitarian law.

Svenska Röda Korset ansvarar således tillsammans med den svenska staten för spridningen av kunskap om den humanitära rätten inklusive de fyra Genèvekonventionerna från 1949, de två tilläggsprotokollen från 1977 och det tredje tilläggsprotokollet från 2005. I detta ansvar ingår att övervaka efterlevnaden av reglerna samt att delta i arbetet med att utveckla och tolka den humanitära rätten i Sverige.

I Svenska Röda Korsets uppgifter ingår att säkerställa att svenska styrkor iakttar den humanitära rätten och respekterar de mänskliga rättigheterna vid internationella uppdrag. Svenska Röda Korset ska också, utifrån mandatet och erfarenheterna av väpnade konflikter i hela världen, påtala humanitära behov samt värna om

den enskildes skydd för att stärka skyddet och förhindra lidande i väpnade konflikter. Organisationen har också som mål att sprida kunskap om de mänskliga rättigheterna i Sverige för att enskilda ska kunna hävda sina rättigheter, respektera andras och ställa krav och påverka beslutsfattare för att uppnå en allmän och varaktig förbättring.

De arbetar också, liksom många andra nationella föreningar, för att stärka asylsökandes och flyktingars rättigheter. En del av verksamheten syftar till att ge personer som förlorat kontakten med sina anhöriga på grund av väpnad konflikt, naturkatastrof eller andra migrationsskäl, möjlighet att återupprätta och behålla kontakterna samt att få stöd i att snabbt kunna återförenas med dem.¹⁰

Verksamhetens uppläggning och omfattning

Svenska Röda Korset har under många år arbetat med att sprida kunskap om den humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna till olika målgrupper i Sverige. I sin verksamhet betonar organisationen att de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten kompletterar varandra och att många av de grundläggande reglerna är lika och finns i både de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten.

Svenska Röda Korset informerar och utbildar i hela landet med hjälp av frivilliga utbildare. Huvudkontoret ger riktlinjer för och samordnar all folkrättsverksamhet. Det finns tio regioner med anställda tjänstemän som svarar för den lokala verksamheten. År 2009 var målsättningen att utbilda totalt 41 000 personer. Verksamheten finansieras helt av egna insamlade medel och frivilliga insatser.

Utbildningen riktar sig till alla som inte har grundläggande kunskaper om den humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna. Särskilt prioriterade målgrupper är militär, polis och andra berörda myndigheter, journalister, sjukvårdspersonal, lärare och studerande på grundskola, gymnasium, högskola och universitet.

Det finns ett studiepaket för utbildning i humanitär rätt ”Internationell humanitär rätt i väpnade konflikter” och ett för utbildning i mänskliga rättigheter ”Mänskliga rättigheter – ditt skydd”. Båda studiepaketen är relativt omfattande och innehåller

¹⁰ Röda korsets verksamhetsplaner för Avdelning Folkrätt och Flykting och verksamhetsinriktningar för åren 2006-2011 respektive 2009-2014.

bl.a. talarmanus, en fördjupande lärarhandledning och frågor för diskussion.

Svenska Röda Korset lämnar även omfattande information om folkrätt på sin webbsida www.redcross.se. Där går bl.a. att hitta historik, flera viktiga gällande traktater i sin helhet och beskrivningar av bestämmelsernas innebörd samt information om Svenska Röda Korsets verksamhet.

ICRC tog 1999 fram ett utbildningsmaterial, ”Exploring humanitarian law”, för elever i åldersgruppen 13–18 år, för att underlätta genomförandet av den humanitära rätten i staternas utbildningssystem. Svenska Röda Korset översatte och anpassade under 2010 detta material till svenska förhållanden med stöd av ett bidrag på cirka 930 000 SEK från Utrikesdepartementet. Utbildningsmaterialet innefattar lärobok, lärarhandledning, filmsamling och en interaktiv nätsida. Utbildningspaketet erbjuds alla högstadie- och gymnasieskolor i Sverige.

8.2.3 Totalförsvaret

Övergripande svenska bestämmelser

I totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) finns de bestämmelser som på ett övergripande plan syftar till att tillgodose de krav på utbildning och informationsspridning samt på juridiska rådgivare, som finns i gällande traktater. Förordningen gäller för myndigheter under regeringen och innehåller främst föreskrifter till ledning för tolkningen och tillämpningen för svensk del av den humanitära rätten i väpnade konflikter enligt Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I och II, men också föreskrifter om viss tillämpning av kulturkonventionen och dess första tilläggsprotokoll (1 §).¹¹

I 20 § totalförsvarets folkrättsförordning föreskrivs att Försvarsmakten och de myndigheter som har ett ansvar enligt 18 § förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap ska se till att personalen inom verksamhetsområdet får ”en tillfredsställande utbildning och information om folkrättens regler i krig

---

¹¹ I betänkandet Civil personal i försvaret (SOU 1988:12) föreslogs att all personal inom Försvarsdepartementets verksamhetsområde och länsstyrelsernas försvarsenheter skulle ges grundläggande utbildning i bl.a. folkrätt. Utredningen fann det otillfredsställande att folkrättsundervisning för Försvarsmaktens civila personal inte ägt rum inom samtliga försvarsmaktsmyndigheter.

och under neutralitet”. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) är enligt paragrafen ansvarig för samordningen av utbildningen inom totalförsvarets civila del.

I 27–32 §§ totalförsvarets folkrättsförordning finns bestämmelser om folkrättsliga rådgivare inom Försvarmaktens krigsorganisation och dess fredsorganisation samt inom Länsstyrelsernas krigsorganisation.

Totalförsvarets folkrättsråd

Som vi redogjort för i kapitel 3 föreslog 1984 års kommitté att det borde inrättas en rådgivande nämnd för folkrättsfrågor, och följaktligen inrättades år 1991 Totalförsvarets folkrättsråd.¹² Rådet har till uppgift att följa utvecklingen inom den humanitära rätten, samt ansvara för samordning och utveckling inom totalförsvarets myndigheter, varvid undervisnings- och informationsfrågor ska ägnas särskild uppmärksamhet. Rådet ska även ta initiativ för att främja utveckling, spridning och tillämpning av folkrättens regler inom totalförsvaret. Rådet ger även ut en skriftserie med folkrättsliga teman. Exempel på sådana skrifter är Genèvekonventionerna 50 år (1999), Humanitär rätt och mänskliga rättigheter: samspel under utveckling (2002) och Folkrättsligt skydd för personal i fredsinsatser (2005). Rådet ansvarade också för utgivningen av konventionssamlingen Krigets lagar (1996).

---

¹² Innan rådet upprättades 1991 fanns under Försvarsdepartementet ”Folkrättsdelegationens rådgivande utskott för frågor om utbildning och information om folkrättens regler i krig och under neutralitet”. Detta utskott behandlade frågor rörande tolkning och tillämpning av folkrättens regler i krig med utgångspunkt i de förslag som 1984 års kommitté hade lämnat i betänkandet Folkrätten i krig (SOU 1984:56). I utskottet fanns representanter för i stort sett samma myndigheter och organ som i dagens råd. Arbetet i utskottet fokuserade bl.a. på frågor om folkrättslig status för olika delar av totalförsvarets personal, om utmärkning och identifiering av personal och materiel inom totalförsvaret m.m. Utskottet tog bl.a. fram Rent Spel-böckerna om den humanitära rätten. Diskussionerna i utskottet blev också en del av underlaget till förordningen (1987:971) om totalförsvarets personalens folkrättsliga ställning, som senare ersattes av den mer utvecklade och alltjämt gällande totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12).

Försvarsmakten

Juridiska stabens funktionsansvar i folkrätt

Försvarsmaktens juridiska stab vid högkvarteret (HKV JURS) har uppgiften att leda den juridiska verksamheten inom Försvarsmakten genom att stödja myndigheten så att verksamheten bedrivs i enlighet med gällande författningar, samt att tillvarata myndighetens rättigheter. Inom ramen för juridiska stabens uppgift ingår därmed rådgivning i folkrättsliga frågor, stöd i utbildning i folkrätt samt funktionsansvar för Försvarsmaktens folkrättsliga rådgivare (FRR), och funktionsföreträdare i folkrätt (FFT). För de uppgifterna och för att efterleva det allmänna kravet i 28 § totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) bemannas HKV JURS med försvarsjurister med folkrättslig kompetens.

Utbildning

Försvarsmakten har antagit interna bestämmelser (FIB 1997:2) om utbildning i folkrätt avseende krigets lagar. I bestämmelserna anges att utbildningen ska omfatta humanitär rätt vid väpnade konflikter, neutralitetsrätt och ockupationsrätt (4 §). Vidare slås fast att det åvilar varje militär chef att se till att underlydande personal, militär och civil, ges utbildning om sina rättigheter och skyldigheter enligt krigets lagar. Vid varje förband och skola m.m. ska det finnas en särskilt utsedd instruktör eller lärare i folkrätt (3 §).

Syftet med utbildningen är att ge personalen tillfredsställande kunskap om krigets lagar, anpassad till den enskildes befattning och ansvar (5 §). I en bilaga till bestämmelsen ges sedan en detaljerad reglering av utbildningens innehåll, kunskapsmål och minsta tid för teoretisk utbildning i respektive befattning (från menig soldat till högre chefsnivå samt civilanställda).

Bestämmelser rörande utbildning återfinns även i 2 § förordningen (1995:336) med anledning av vissa åtaganden inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE), enligt vilken Försvarsmakten inom myndigheten ska sprida kunskap om OSSE:s uppförandekod och se till att dess personal får utbildning om koden och dess innebörd.

Försvarsmaktens chefer vid förband, staber och skolor ansvarar för att se till att underlydande personal ges utbildning i krigets lagar i enlighet med FIB 1997:2. Som stöd för att lösa utbildnings-

uppgiften finns vid varje förband, stab och skola särskilt utsedda funktionsföreträdare i folkrätt¹³ (FFT). Funktionsföreträdare i folkrätt ges tjänsteuppgiften att planera och genomföra folkrättsutbildning för underlydande personal vid egen enhet.

Försvarsmakten har särskilt utsedda funktionsföreträdare i folkrätt vid varje förband och skola. I några fall, beroende på samgruppering av förband, har en funktionsföreträdare i folkrätt ansvar för två förband, t.ex. vid A9, I19 i Boden. De särskilt utsedda funktionsföreträdarna i folkrätt planerar och genomför utbildning i folkrätt vid eget förband. För att kunna genomföra utbildning av ineliggande GSS¹⁴ förutsätts även att funktionsföreträdarna i folkrätt samfällt utbildar instruktörer vid egen enhet. Instruktörerna utbildar därefter vid eget kompani, pluton etc.

Utöver folkrättsutbildning vid egen enhet tillkommer dessutom utbildning för underlydande personal inom ramen för nivåhöjande utbildning (som ges vid bl.a. militärhögskolorna och Försvarshögskolan) eller vid deltagande kursverksamhet. Praktisk övning i folkrätt erhålls även genom de övningar som genomförs. På så vis testas även deltagarnas folkrättsliga kunskaper. Inom ramen för denna verksamhet finns, utöver funktionsföreträdarna i folkrätt, lärare och instruktörer som ansvarar för folkrättsutbildning. Dessutom har Försvarsmaktens folkrättsliga rådgivare till uppgift att utbilda i folkrätt efter förfrågan från förband, staber och skolor.

Vid Försvarets internationella centrum (Swedint) ges även utbildning inför utlandstjänstgöring. Folkrättsutbildning genomförs där inom ramen för den internationella kursverksamheten (LG/Internationella utbildningsenheten) i samband med den missionsförberedande utbildningen inför att förband ska sändas till insatsområden. Vid en generisk utbildning innebär det att förbandets chefsgrupp och stabsdelar ges formell och tillämpad folkrättsutbildning genom försorg av den jurist som ingår i förbandet.

I FIB 1997:2 anges vilka som ska omfattas av utbildning i folkrätt, innehållet i utbildningen, samt minsta tid för den teoretiska utbildningen. Försvarsmakten uppger emellertid i sitt enkätsvar att det för närvarande saknas ett system för uppföljning och återrapportering av utbildningen, varför det inte med säkerhet kan anges i vilken omfattning de olika personalkategorierna är

---

¹³ Sammanfattande benämning för särskilt utsedd instruktör eller lärare i folkrätt.

¹⁴ GSS - Gruppchef, Soldater, Sjömän, såväl värnpliktiga, anställda som kontrakterade.

föremål för utbildning, vilka delar av folkrätten som omfattas, eller hur många timmar utbildning i folkrätt som ges.

Planerade förändringar på utbildningsområdet 2009–2010

Försvarmakten har angivit att följande förändringar av organisation och uppföljning av folkrättsutbildningen har beslutats inom myndigheten.¹⁵

1. En funktionsledande enhet inom Försvarmakten som leder utbildning i folkrätt, har utsetts (Försvarmaktens markstridskola, MSS).
2. Ett tillfredsställande centralt system för utbildning och information om folkrättens regler i krig och under neutralitet upprättas av MSS.
3. Ett system för rapportering av genomförd folkrättsutbildning inom Försvarmakten hanteras av MSS.

Den funktionsledande enheten är menad att utgöra funktionsföreträdare för utbildning i folkrätt. Den ska därvid stödja och samordna utbildning och övning inom folkrätt och utveckla reglementen och utbildningshjälpmedel inklusive studier inom folkrätt. Vidare ska den leda uppföljning av utbildning och övning inom folkrätt och leda funktionsföreträdare i folkrätt vid förband, staber och skolor i frågor som rör funktionen folkrätt. Avslutningsvis ska den även återrapportera årligen genomförd utbildning och övning i folkrätt till HKV JURS.

Militära folkrättsliga rådgivare

Enligt totalförsvarets folkrättsförordning (27 §) ska det i Försvarmaktens krigsorganisation finnas militära folkrättsliga rådgivare till det antal som Försvarmakten beslutar. Dessa ska vara placerade i högre staber och ha till uppgift att ge militära chefer råd om hur folkrättens regler i krig och under neutralitet ska tillämpas.

---

¹⁵ Samtliga angivna förändringar är beslutade inom Försvarmakten. Förändringarna ingår, som uppgifter till berörda enheter, i Försvarmaktens verksamhetsuppdrag för 2010 (HKV skr. 23 250:6733) och bedöms av Försvarmakten vara fullt genomförda perioden 2010 till 2011.

Rådgivarna ska också delta i stabernas planläggning. Av 28 § framgår det även att det i Försvarsmaktens fredsorganisation ska finnas befattningshavare i Försvarsmaktens högkvarter med folkrättslig kompetens. I Försvarsmaktens fredsorganisation i övrigt ska det finnas folkrättsliga rådgivare till det antal som Försvarsmakten beslutar. Dessa befattningshavare ska medverka i utbildningen av Försvarsmaktens personal om hur folkrättens regler i krig och neutralitet ska tillämpas och i övrigt ge respektive chef råd i folkrättsliga frågor. Avseende dessa är det Försvarsmakten som får meddela de föreskrifter som behövs för verkställigheten av bestämmelserna i 27 och 28 §§.

I Försvarsmaktens föreskrifter (FFS 2002:3) om folkrättsliga rådgivare inom Försvarsmakten finns detaljerade bestämmelser om dessas placering och kvalifikationer. Föreskrifterna stadgar bland annat, genom 1 §, att den som är jurist och anställd i Försvarsmakten som reservofficer kan placeras som folkrättslig rådgivare. Enligt 2 § får en rådgivare placeras för viss tid, dock längst till utgången av det kalenderår då han eller hon fyller 65 år. Vidare utpekar föreskrifterna (3 §) att det inom Försvarsmakten ska finnas folkrättsliga rådgivare vid operativa insatsledning och vid de fyra militärdistriktsstaberna, enligt vad som anges i en bilaga till författningen. Folkrättsliga rådgivare får även tillföras ytterligare organisationsenheter enligt beslut från Högkvarteret (4 §).

Stabsjurister förordnas som folkrättsliga rådgivare genom beslut av chefen för juridiska staben. Förordnandet omfattar beslut, befattningsbeskrivning, uppgift om kontaktperson vid respektive stab samt underlag för upprättande av tjänstgöringsplan.

Verksamheten regleras med stöd av förordnandets krav på en fastställd tjänstgöringsplan. Av tjänstgöringsplanen framgår tjänstgöringstillfällen under innevarande och kommande år. Utöver tjänstgöring vid egen stab omfattas även utbildning som juridiska staben i Högkvarteret beslutar. Utbildningen omfattar för närvarande ett årligen återkommande folkrättsmöte om två dagar samt självstudier om tio dagar. Vidare ges stabsjuristerna möjlighet att delta vid internationell utbildning med inriktning mot folkrätt.

Försvarsmaktens behov av stabsjurister styrs av insatsorganisationens behov och därmed följande indelning i högre staber. Varje högre stab inom Försvarsmakten arbetar efter en nationellt anpassad version av den stabsmetodik som används inom NATO, EU och FN. Utan att närmare beskriva stabsmetodiken kan konstateras att stabsjuristen har en betydelsefull roll i planerings- och

genomförandeprocesserna vid nationella/internationella övningar samt vid skarpa insatser. Mot den bakgrunden förordnas för närvarande minst två stabsjurister per respektive högre stab.

Civila myndigheter

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Inom totalförsvarets civila del ligger ansvaret för utbildning i folkrätt enligt 20 § totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) hos de myndigheter som har ett ansvar enligt 18 § förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap.¹⁶ Den 1 januari 2009 tog Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)¹⁷ över den tidigare Krisberedskapsmyndighetens (KBM) uppgift att samordna utbildningen inom totalförsvarets civila del.

I prop. 2007/08:92, Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull, analyseras vilken utbildnings- och övningsverksamhet som samhällets krisberedskap kräver med utgångspunkt i de åtgärder som behöver vidtas före, under och efter en kris. I propositionen behandlas inte frågan om utbildning i folkrätt specifikt. Enligt propositionen ska dock de utbildningar som bedrivs i regi av de myndigheter som läggs ned tas över, utvecklas och samordnas under MSB:s ledning.

Utbildningar i folkrätt, och utbildningar som innehåller avsnitt om folkrätt, har tidigare genomförts av både KBM och Statens räddningsverk. Den verksamheten har, enligt MSB:s enkätsvar, i princip inte förändras under 2009, sedan MSB tog över ansvaret. Folkrätt ingår som inlag i utbildningen i flera utbildningar/kurser som numera bedrivs av MSB, så som den eftergymnasiala utbildningen ”Skydd mot olyckor”, kursen ”Räddningsinsats” som är en utbildning för kommunernas deltidsbrandman, samt i MSB:s centrala samverkanskurser. Utbildning i folkrätt för MSB:s internationella insatspersonal sker i introduktionsutbildningen för all insatspersonal och i specialiseringsutbildningen för insatschefer.

---

¹⁶ Länsstyrelserna, Kustbevakningen, Smittskyddsinstitutet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Livsmedelsverket, Riksgälden, Vägverket, Banverket, Skatteverket, Försäkringskassan, Strålsäkerhetsmyndigheten, Finansinspektionen, Elsäkerhetsverket, Tullverket, Post och Telestyrelsen, Sjöfartsverket, Statens jordbruksverk, Statens Veterinärmedicinska anstalt, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen, Transportstyrelsen, Affärsverket svenska kraftnät, Statens Energimyndighet.

¹⁷ MSB ersätter Räddningsverket, Krisberedskapsmyndigheten och Styrelsen för psykologiskt försvar vilka avvecklades den 31 december 2008.

MSB köper även utbildningar med folkrättsinslag. Försvarshögskolan utför, efter upphandling, två gånger per år kursen "Högre utbildning i samhällets krisberedskap" för chefer, högre tjänstemän m.fl. som behöver vara insatta i säkerhetspolitik och krisberedskap. Försvarshögskolan genomför även sedan 2008 ett magisterprogram i samhällsvetenskap med inriktning mot krisberedskap.

KBM genomförde t.o.m. 2008 även folkrättsseminarier för länsstyrelsernas folkrättsliga rådgivare. Någon motsvarighet till dessa seminarier har ännu inte genomförts av MSB och myndigheten har inte heller identifierat vilka åtgärder som krävs för att lösa samordningsuppgiften inom folkrättsområdet.

Andra myndigheter med särskilt ansvar

Bland övriga myndigheter med ansvar enligt totalförsvarets folkrättsförordning syns i enkätsvaren tydliga grupperingar.

I en första grupp återfinns myndigheter som inte har någon utbildning för sin personal i humanitär rätt och som inte heller ser något behov av sådan utbildning mot bakgrund av de uppgifter myndigheten har och nuvarande hotbild. Några har inte haft vetskap om sitt ansvar. Några av dessa myndigheter har, trots att de inte själva ser något behov av utbildning, varit osäkra på om det finns ett minimikrav på folkrättskunskaper som de måste leva upp till. Andra framför önskemål om vägledning om i vilka hänseenden folkrätten har relevans för deras verksamhet. Till denna grupp hör Sjöfartsverket, Skatteverket, Riksgälden, Elsäkerhetsverket, Försäkringskassan, Livsmedelsverket, Strålsäkerhetsmyndigheten, Affärsverket svenska kraftnät, Statens energimyndighet och Jordbruksverket.

I en andra grupp finns myndigheter som inte har någon utbildning i den humanitära rätten (men i viss utsträckning i mänskliga rättigheter), men som anser att det, i vart fall för vissa av personalen, skulle kunna finnas ett sådant behov. En av dessa myndigheter förklarar att utbildningen nedprioriterats med anledning av pågående lagstiftningsarbete på området. Flera av myndigheterna efterlyser centrala utbildningar av relevans för deras område. I gruppen återfinns Tullverket, Socialstyrelsen och Smittskyddsinstitutet.

I en tredje grupp finns myndigheter som i mer begränsad omfattning bedriver, eller på annat sätt låter personalen delta i utbildning i folkrätt. Det kan röra sig om att en eller ett par tjänstemän fortlöpande får delta i kurser som arrangeras av t.ex. Försvarshögskolan, att ett utbildningstillfälle hållits för personalen för några år sedan, eller att frågan berörs i grundutbildning. Några av dessa myndigheter ifrågasätter behovet av utbildning i övrigt och anger att det nedprioriterats på grund av rådande hotbild, och att personalen i allmänhet inte kommer i kontakt med frågor där de har behov av kunskaper i folkrätt. Andra myndigheter efterlyser förslag på utbildningsmaterial som är relevant för deras verksamhet, liksom vägledning när det gäller den relevans som folkrätt kan anses ha inom deras verksamhetsområde när inget krigshot föreligger och vilken nivå av folkrättskunskap som bör ställas på myndighetens anställda. I denna grupp återfinns Banverket, Post- och Telestyrelsen, Finansinspektionen, Kustbevakningen och Transportstyrelsen.

I en fjärde grupp återfinns de myndigheter som anger att relevanta personalgrupper får utbildning i folkrätt, t.ex. i grundutbildning eller vidareutbildning, inför internationella uppdrag, deltagande i missioner i Afghanistan, etc. Vissa av dessa myndigheter ifrågasätter dock behovet av generell utbildning av personalen i folkrätt och efterlyser utbildningsmaterial och informationsmaterial som är anpassat till den verksamhet myndigheten bedriver i dag och dagens samhälle. I denna grupp återfinns Vägverket, Statens veterinärmedicinska anstalt och Rikspolisstyrelsen.

När det gäller länsstyrelsernas verksamhet på området, se nedan om civila folkrättsliga rådgivare.

Övriga civila myndigheter

Vid sidan av det ansvar enligt 18 § förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap som vissa särskilt utpekade myndigheter har inför och vid höjd beredskap har alla statliga myndigheter enligt 10 § i förordningen (med vissa undantag enligt 3 §) ansvar för att personalen vid myndigheten får den utbildning och övning som behövs för att den ska kunna lösa sina uppgifter i samband med krissituationer. I det syftet ska de genomföra en planlagd utbildnings- och övningsverksamhet. Utbildningskravet avser relevant kunskap i samband med krissituationer. Sådan kun-

skap kan vara kunskap i folkrätt även för andra myndigheter än sådana som är särskilt utpekade i 18 §.

Kunskaper om den humanitära rätten kan vara av betydelse för vissa myndigheter även av andra skäl än krisberedskap och civilt försvar. Vissa myndigheter har ett ansvarsområde som oberoende härav har kopplingar till den humanitära rätten. Detta gäller Försvarets materielverk (FMV) och Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) som lyder under Försvarsdepartementet men som inte omfattas av den särskilda regleringen i 18 § förordningen om krisberedskap och höjd beredskap. Även Styrelsen för internationellt (ISP) och Folke Bernadotteakademien, som lyder under Utrikesdepartementet, har beröringspunkter till den humanitära rätten. Även Migrationsverket torde, på grund av sin verksamhet, kunna ha ett intresse av att utbilda personalen i humanitär rätt. Vi har därför vänt oss till dessa myndigheter med en enkät för att ta reda på i vilken utsträckning de undervisar sin personal eller andra i folkrätt.

De kontaktade *myndigheterna under Försvarsdepartementet* har svarat att de inte har någon utbildning i humanitär rätt för personalen. FMV har inte heller någon annan utbildning i folkrätt. För frågor med anknytning till folkrätten finns en ansvarig tjänsteman på FMV:s rättsenhet. Inga förändringar är planerade i detta avseende. Det förekommer inte heller någon organiserad utbildning i folkrätt vid FOI – varken extern eller intern. Möjligen kan enskilda medarbetare ha deltagit i folkrättsutbildning som en del av sin kompetensutbildning. FOI konsulterar i stället folkrätts-specialister vid Försvarmakten eller samverkar med juridiska institutioner vid universiteten då denna kunskap behövs för genomförande av projekt. Inte heller ISP bedriver någon utbildning i humanitär rätt eller låter personalen regelbundet delta i sådan utbildning.

I *Migrationsverkets* interna utbildningsprogram, migrationsprogrammet, ingår utbildning i mänskliga rättigheter och migrationspolitik, dock inte i humanitär rätt. Kursen ges kontinuerligt och vänder sig till all personal oavsett arbetsuppgifter. För viss personal som gått denna utbildning finns även en fördjupningskurs om mänskliga rättigheter. För handläggare och beslutsfattare inom asylprocessen ges särskilda kurser om vilka rättsregler som styr handläggningen och en utbildning om tortyr och uteslutande-grunder. Som utbildningsmaterial används bl.a. utlänningslagen, rättsfall, utlänningshandboken, UNHCR:s handbok, centrala kon-

ventioner om mänskliga rättigheter, utbildningsmaterial från Svenska Röda Korset och diverse rapporter inom området mänskliga rättigheter.

Vad gäller Sida och Folke Bernadotteakademien är bilden en annan. Sida har en omfattande utbildningsverksamhet inriktad på den humanitära rätten och Folke Bernadotteakademien inkluderar den humanitära rätten i främst ett av sina utbildningsprogram.

Inom ramen för sin roll som expertmyndighet har *Sida* fått i uppdrag att främja respekten för humanitär rätt. Myndigheten har som uppgift att främja det internationella humanitära systemet genom att bidra till forskning och metodutveckling, och även då att främja humanitarrättsliga frågor i form av utbildningsinsatser.

Allmänt gäller att Sidans humanitära arbete ska styras av folkrätten, särskilt den humanitära rätten och tillhörande humanitära principer.¹⁸ I enlighet med regeringens direktiv¹⁹ utgår Sidans humanitära arbete från Genèvekonventionerna, dessas tre tilläggsprotokoll från 1977 samt 2005 och andra uttryck för den humanitära rätten.²⁰

Sida har bl.a. år 2005 inrättat ett humanitärt utbildningsprogram, "Advanced Training Program on Humanitarian Action" (ATHA), vid Sida Civil Society Center (SCSC) i Härnösand. Programmet syftar till att stärka den svenska humanitära kompetensen genom kapacitetsutveckling hos relevanta humanitära aktörer och organisationer som myndigheten stödjer finansiellt. Programmet drivs tillsammans med Programme on Humanitarian Policy and Conflict Research vid Harvards Universitet (HPCR). Mer information om programmet går att finna på www.atha.se. Personal från Sida (främst personal från Sida/Operations/Konflikt) deltar tillsammans med programmets primära målgrupp – svenska enskilda organisationer och deras partners i syd. Inom ramen för programmet ges utbildning i folkrätt, kontakter med civila (access), civil-militära relationer, förhållandet till mänskliga rättigheter m.m.

Enligt förordningen (2007:1218) med instruktion för *Folke Bernadotteakademien* har akademien i uppdrag att genomföra sådan utbildning, samträning och övning som tillsammans med andra

---

¹⁸ Strategi för Sidans humanitära bistånd 2008–2010 (UD2007/47656/SR).

¹⁹ Regeringens politik för humanitärt bistånd, skr. 2004/05:52 utgör det grundläggande styrdokumentet för denna strategi.

²⁰ Därav bl.a. från flyktingrätten, de mänskliga rättigheterna, inklusive FN:s barnkonvention, rättsliga instrument med bäring på naturkatastrofer, och vedertagen internationell praxis på området. "Guiding Principles on Internal Displacement" refererar till olika FN-konventioner som lyfter fram vikten av skydd för just internflyktingar.

myndigheters insatser krävs för att förbereda svensk och utländsk personal för deltagande i internationella insatser.

Folke Bernadotteakademien (FBA) anordnar varje år tillsammans med FBA:s tyska motsvarighet ZiF (Zentrum für Internationale Friedenseinsätze) en tvåveckors kurs i "Rule of Law" för domare, åklagare, poliser, jurister etc. som ska arbeta med "Rule of Law" i fredsinsatser. I kursen behandlas bl.a. mänskliga rättigheter samt internationella tribunaler och brott mot den humanitära rätten. Deltagarna i utbildningen kommer från olika delar av världen, vilket enligt myndigheten är viktigt för kursen.

Även i vissa andra av de kurser som akademien anordnar finns mänskliga rättigheter och humanitär rätt med på schemat, om än bara som kortare introduktion på en och en halv timme.

Civila folkrättsliga rådgivare

Enligt 31 § totalförsvarets folkrättsförordning ska det finnas två folkrättsliga rådgivare i varje länsstyrelses krigsorganisation. Dessa har till uppgift att ge länsledningen, samt kommunerna inom länet, råd om hur folkrättens regler under väpnad konflikt och neutralitet ska tillämpas. Rådgivarna ska också delta i länsstyrelsens planläggning och utbildningsverksamhet. MSB får meddela de föreskrifter som behövs för verkställigheten av bestämmelserna i 31 § om folkrättsliga rådgivare.

Av Krisberedskapsmyndighetens föreskrifter om folkrättsliga rådgivare inom det civila försvaret (KBMFS 2003:1), som fortsätter att gälla till dess MSB utfärdat nya föreskrifter²¹, framgår bl.a. att det är länsstyrelserna som ska förordna folkrättsliga rådgivare och att det åligger den myndighet som förordnat en folkrättslig rådgivare att se till att rådgivaren får den utbildning i folkrätt som erfordras.

Den 2–3 oktober 2008 anordnade KBM ett seminarium för civila folkrättsliga rådgivare på länsstyrelserna med titeln "Behövs folkrättsliga rådgivare?". Företrädare för kommittén deltog i olika delar av seminariet och kommittén ställde inför och i samband med seminariet ett antal frågor till rådgivarna om utbildningsverksamhetens uppläggning och omfattning (se bilaga 6). De länsstyrelser som inte hade folkrättsliga rådgivare närvarande vid

---

²¹ Vilket inte gjorts i augusti 2010.

seminariet har kontaktats efter seminariet för att ge berörda rådgivare möjlighet att besvara frågorna.

Den 12 november 2009 deltog företrädare för kommittén vid ett möte med samtliga länsstyrelser chefsjurister, varav cirka hälften även är förordnade folkrättsliga rådgivare. Även dessa fick möjlighet lämna synpunkter kring rådgivarnas verksamhet med utgångspunkt i de frågor vi ställt till rådgivarna tidigare.

Av svaren framgick att 16 av 21 län hade två eller fler rådgivare förordnade i enlighet med kraven i totalförsvarets folkrättsförordning (31 §). Ett län hade inte någon förordnad rådgivare. Som anledning till bristerna uppgavs bl.a. svårigheter att rekrytera rådgivare och att ge den utbildning som behövs för uppgiften.

Några av rådgivarna hade särskild utbildning i folkrätt, andra inte. De som hade utbildning hade deltagit i utbildning som tidigare arrangerats av Försvarshögskolan eller i övningar som KBM arrangerat med folkrätt som ett naturligt inslag. Vissa hade också en tidigare universitetsutbildning i folkrätt på tio poäng.

Samtliga rådgivare uppgav att deras roll som folkrättsliga rådgivare var nedprioriterad och att det vid länsstyrelserna inte bedrevs någon regelbunden verksamhet när det gäller krigets lagar. De flesta hade inte gjort någonting när gäller utbildning och informations spridning i krigets lagar inom myndigheten eller externt. Vissa län hade tidigare anordnat seminarier eller utbildningsdagar. De aktiviteter som pågått förefaller emellertid som regel, med något undantag, ha avstannat för cirka fem år sedan. För de flesta länsstyrelser framstår frågor kring mänskliga rättigheter och kraven på att verksamheten lever upp till föreskrifterna i Europakonventionen mer centrala. För den uppgiften utnyttjas dock inte alltid den folkrättsliga rådgivaren, utan den kan likaväl drivas av andra på länsstyrelserna.

8.3 Synen på utbildningsbehoven

I 1984 års betänkande påpekades att folkrättsutbildningen bör anpassas till de frågeställningar som bedöms som mest väsentliga för varje speciell kategori, med behov av kunskap i folkrätt. Utbildningsmetoder och material borde vidareutvecklas och anpassas till de faktiska behoven.²² Vid våra kontakter med myndigheter m.fl., har vi inhämtat synpunkter på vilket behov av

²² SOU 1984:56 s. 306–308.

utbildning de olika aktörerna anser föreligga såväl inom den egna verksamheten som generellt. Behov av utbildning kan också finnas hos andra än de vi vänt oss till. Mot bakgrund av nuvarande ansvar för kommuner och landsting vad gäller civil krishantering (se kapitel 3) är det troligt att även dessa har behov av utbildning i den folkrätt vi har i uppdrag att behandla. Vi har dock inte haft möjlighet att inom ramen för vårt arbete genom enkäter eller liknande kontakter titta närmare på dessa aktörers behov.

8.3.1 Försvarsmakten

Grundläggande behov

Inom Försvarsmakten finns goda kunskaper i folkrätt inom myndighetens verksamhetsområde, bland annat avseende den humanitära rätten, ockupationsrätten, neutralitetsrätten, mänskliga rättigheter, havsrätt, traktaträtt och allmänna folkrättsliga principer.

Försvarsmaktens juridiska stab har ett centralt funktionsansvar för rådgivning i folkrättsliga frågor, stöd till utbildning i folkrätt samt funktionsansvar för Försvarsmaktens folkrättsliga rådgivare (FRR), och funktionsföreträdare i folkrätt (FFT). Försvarsmakten anser att nuvarande ordning med en central sakenhet, med ett övergripande ansvar för frågor som berör folkrätt, fungerar tillfredsställande. Försvarsmaktens interna bestämmelser liksom Försvarsmaktens utbildningsstöd är i allt väsentligt inriktad på krigets lagar vid internationella väpnade konflikter och tillgodoser därför behovet av utbildning om Sverige skulle hamna i väpnad konflikt med annan stat. Den pågående utvecklingen av en särskilt utsedd enhet för folkrättsutbildning inom Försvarsmakten anses komplettera den nuvarande ordningen väl.

Särskilt om behoven av kunskap i samband med fredsinsatser

Kunskap om innehållet i folkrättsliga regler aktualiseras i varje internationell militär insats där Försvarsmakten deltar, i synnerhet när fredsinsatsen har getts befogenheter att utöva olika former av våld eller tvång. I dessa insatser ska hänsyn bl.a. tas till mänskliga rättigheter, och i tillämpliga fall humanitär rätt, liksom annan

tillämplig folkrätt såsom regler om skydd för diplomater och konsulär personal.

Den kunskap om folkrätt som förmedlas inför fredsinsatser bygger på att personalen redan under sin grundutbildning (värnplik) liksom vid militära skolor har fått tillfredsställande kunskap om krigets lagar. Med hänsyn till karaktären på de konflikter där Försvarsmakten är engagerad har Försvarsmakten emellertid konstaterat att utbildningsstödet avseende krigets lagar kan behöva ses över vad avser den humanitära rätten vid icke-internationella väpnade konflikter.

Inför en insats ges, inom ramen för den missionsföreberedande utbildningen, vissa kompletterande genomgångar av tillämpliga folkrättsliga regler. Dessa genomgångar anpassas efter förbandets uppgifter och efter erfarenheter från tidigare insatser. Mot bakgrund av insatsernas karaktär är fokus vid genomgångarna vanligtvis kopplat till respekten för mänskliga rättigheter och den humanitära rätten i situationer när fredsinsatsen utövar våld och tvång i insatsområdet.

Försvarsmakten ser kontinuerligt över rotationsförbandens behov av insatsspecifik kunskap i folkrätt vid fredsinsatser. Något behov av att författningsreglera sådan utbildning har dock inte bedömts föreligga.

Försvarsmakten anser att det finns ett behov av att ytterligare utveckla folkrättsutbildningen och tillsätta en befattning vid Swedint med folkrättslig kompetens, vilket i dag saknas. För närvarande har folkrättsutbildningen, i enlighet med gällande föreskrifter, främst inriktning på krigets lagar. Med beaktande av inriktningen på den internationella verksamhet som Försvarsmakten deltar i finns behov av att vidga utbildningen till att även omfatta de rättsregler, främst angående mänskliga rättigheter, som är tillämpliga vid fredsbevarande eller fredsframtvängande militära insatser.

8.3.2 Civila myndigheter

MSB

Generellt sett anser MSB att det finns ett klart behov av folkrättsinslag i de utbildningar MSB bedriver och upphandlar. Folkrätten är främst av betydelse för personal i internationella

insatser mot bakgrund av de kontakter dessa kan få med t.ex. brott mot mänskliga rättigheter.

Behov av folkrättsutbildning kan emellertid finnas även i t.ex. kommuner, landsting, länsstyrelser, myndigheter med ansvar enligt krisberedskapsförordningen och i enskilda organisationer. Ansvariga politiker och tjänstemän samt specifika yrkesgrupper som brandmän och personal inom enskilda organisationer kan ha behov av kunskaper i folkrätt. Även internt inom MSB finns behov av utbildning, t.ex. för MSB:s internationella insatspersonal och för personal som arbetar vid utbildnings-, övnings- och beredskapsenheterna.

MSB betonar också vikten av att det utarbetas lämpligt utbildnings- och övningsmaterial som underlag för lektioner, grupparbeten m.m. och som innehåller aktuell exemplifiering av brott mot folkrätten.

Myndigheten ger uttryck för att det i nuvarande säkerhetspolitiska läge är svårt att få motivation för folkrättsutbildning. Frågorna har nedprioriterats på alla nivåer i samhället. Om det säkerhetspolitiska läget förändras kommer dock behovet av utbildning i folkrätt att framstå tydligare.

Övriga bevakningsansvariga myndigheter

De flesta av de övriga myndigheter som har ansvar enligt 20 § totalförsvarets folkrättsförordning har inte ansett att de har något direkt behov av folkrätt inom sina verksamhetsområden, även om vissa av dessa i dag ändå har sådan utbildning i enlighet med vad som beskrivits i kapitel 8.2.3.

Några har framhållit att det eventuellt kan komma att finnas ett behov vid ändrad hotbild mot Sverige, eller vid ökat internationellt deltagande. Flera myndigheter har uttryckt önskemål om information om på vilket sätt folkrätten skulle kunna vara relevant för deras verksamhet och om underlag för att bedöma om de kan fortsätta låta bli att utbilda i folkrätt.

I syfte att säkerställa framtida kunskapsbehov har förslag framförts om att koncentrera folkrättskompetensen till centrala instanser som MSB och Försvarshögskolan med uppgift för dessa att vid behov utbilda övriga myndigheter. Studier av andra länders erfarenheter av civil verksamhet i krigssituationer har nämnts som ett nyttigt underlag för MSB:s uppdrag att samordna utbildningen.

Bland de myndigheter som ser ett behov av folkrätt inom sin verksamhet efterfrågas utbildning, material och information som är anpassad efter deras myndighetsspecifika verksamhet och dagens hotbild. Socialstyrelsen, som inte har någon utbildning men som ser ett behov av sådan, tar upp praktiska frågor som hur mycket utbildning som bör hållas för olika personalgrupper, vem som ska stå för utbildningen och vem som ska betala. Flera myndigheter har uttryckt önskemål om klarläggande av myndighetens roll och ställning under höjd beredskap och under väpnad konflikt.

Några myndigheter berör frågan om det generella behovet av kunskap i folkrätt i krisberedskapsorganisationer och hos civila som deltar i internationella projekt eller insatser av olika slag.

Länsstyrelsernas civila folkrättsliga rådgivare

Av den information vi fått vid KBM:s seminarium för folkrättsliga rådgivare²³ och vid övriga kontakter med länsstyrelserna²⁴ framgår att de folkrättsliga rådgivarna generellt sett anser att det är svårt att se vilken praktisk betydelse som folkrätten har i Sverige i dag i förhållande till det verksamhetsområde de har ansvar för. Samma bild förmedlades även av länsstyrelsernas chefsjurister, som har svårt att se något tydligt behov av kunskap i den humanitära rätten i de beslut som länsstyrelserna har att fatta inom sin verksamhet i dag. Den osäkerheten gör det svårt att utforma rollen som rådgivare och att leva upp till kraven på att utbilda i folkrätt. Varken de eller övrig personal ser något aktuellt behov av sådan utbildningsverksamhet som nämns i 31 § totalförsvarets folkrättsförordning. Den folkrätt som rådgivarna i stället hanterar rör främst de mänskliga rättigheterna. Vid mötet med chefsjuristerna påpekades dock att det är viktigt att komma ihåg att nya uppgifter, så som flyktingmottagning, kan ge nya behov av kunskap i humanitär rätt. Även om det i dag inte känns relevant finns ändå behov av en kunskapsbas, varför funktionen inte bör tas bort. Världen förändras och länsstyrelsernas uppgifter ändras ofta. Eventuellt finns det även i dag ett behov bland personalen, men efterfrågan av rådgivarna kan vara liten för att personalen inte vet om att rådgivarna finns och vilken kompetens de har.

---

²³ Seminarium den 2-3 oktober 2008, "Behövs folkrättsliga rådgivare?"

²⁴ Telefonsamtal till län vars rådgivare inte var närvarande vid mötet, samt deltagande vid möte med samtliga länsstyrelsernas chefsjurister den 12 november 2009.

Rådgivarna har framställt önskemål om information om de folkrättsliga kraven på utbildning samt om riktlinjer för hur totalförsvarets folkrättsförordning bör tolkas och hur arbetet som folkrättslig rådgivare bör läggas upp. En manual som fokuserar på behovet av kunskap i folkrätt i vardagen, t.ex. vid samhällsplanering etc. skulle underlätta deras arbete. Flera har förklarat nedprioriteringen av folkrättsrådgivarnas roll med de omvärldsförändringar som skett.

En del folkrättsliga rådgivare har framfört önskemål om egen utbildning och påpekat att om de ska svara för utbildning måste de också själva få regelbunden utbildning och hjälp med upplägg, material m.m. De ser även ett behov av att i utbildningar och material skilja tydligare mellan civila rådgivare och militära rådgivare. Det är viktigt att få öva på situationer som är aktuella även i fredstid. Rådgivare som har försökt läsa in sig i frågorna på egen hand har förklarat att de känner osäkerhet om vad de bör veta. En länsstyrelse har som orsaken till att de för närvarande inte hade någon rådgivare förordnad angett att det varit helt omöjligt att få utbildning i folkrätt och i vad som förväntas av en folkrättslig rådgivare. Från flera håll framfördes önskemål om en centralt samordnad utbildning och informationsförmedling om folkrättsliga frågor och mänskliga rättigheter i vilken de folkrättsliga rådgivarnas roll konkretiserades och anpassades till dagens situation.

Vid seminariet framfördes ett antal förslag på vad som kunde göras för att få länsstyrelserna att prioritera arbetet med folkrätt. Ett förslag var att kravet på två rådgivare i totalförsvarets folkrättsförordning skulle tas in i instruktionen för länsstyrelserna. Ett annat var en översyn av totalförsvarets folkrättsförordning. Ett tredje var ett tydliggörande av behovet av information och utbildning i folkrätt med anledning av föreskrifterna i lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap. Ett fjärde förslag var att rådgivarnas uppdrag kunde samordnas bättre med länsstyrelsernas uppgifter i övrigt, främst vad gäller de uppdrag länsstyrelserna får i frågor som rör mänskliga rättigheter.

Övriga civila myndigheter

Även majoriteten av de övriga myndigheter som vi kontaktat har i sina svar pekat på brister i utbildningen i sin egen organisation och sett behov av förändringar.²⁵

Inspektionen för strategiska produkter

ISP har bl.a. i uppgift att pröva tillstånd för att exportera försvarsmateriel. Det regelverk som ISP har att förhålla sig till i sin tillståndsprövning inkluderar utrikespolitiska skäl, av vilka särskilt mänskliga rättigheter nämns i gällande riktlinjer, men där humanitär rätt också beaktas. Härutöver ska ISP beakta den gemensamma ståndpunkten (2008/944/GUSP) om fastställande av gemensamma regler för kontrollen av export av militär teknik och krigsmateriel. Denna ståndpunkt antogs i december 2008 och ersätter EU:s uppförandekod för vapenexport och är såsom en ståndpunkt juridiskt bindande. En bedömning av mottagarlandets inställning till den humanitära rätten ska göras, enligt ståndpunkten. Av ståndpunkten framgår vidare att tillstånd till export inte ska ges om det föreligger en uppenbar risk att den militära tekniken, eller den försvarsmateriel som ska exporteras, kan komma att användas vid allvarliga kränkningar av den humanitära rätten.

Med hänsyn till det ansvar ISP har finns, enligt myndigheten, behov av att säkerställa att ISP har tillgång till kompetens inom humanitär rätt. Detta kan t.ex. ske genom kontakter med Regeringskansliet, men enligt ISP vore det lämpligt att de personer som arbetar med exporttillstånd fick en grundutbildning i humanitär rätt.

Totalförsvarets forskningsinstitut

Eftersom FOI är en expert- och uppdragsmyndighet kan det enligt myndigheten finnas behov av att anställa folkrättsspecialister – disputerade eller på mastersnivå – med erfarenheter från internationella insatser, både civila och militära. Det finns också ett grundläggande behov av att utbilda anställda i folkrättsfrågor kopplade till kris- och katastrofhantering. FOI genomför projekt

---

²⁵ Observera här att vi som vi inledningsvis nämnde inte haft möjlighet inom ramen för vårt arbete utreda behoven hos kommuner och landsting.

och uppdrag åt en rad olika myndigheter, organisationer, och företag – både nationellt och internationellt – på säkerhetsområdet. Kunskap om folkrätten är väsentlig i en rad olika tänkbara projektsituationer, t.ex. säkerhetspolitisk analys, stöd till militära insatser (kanske främst hantering av Rules of Engagement, ROE), civil-militära relationer, krishantering, utveckling av försvarsmateriel, freds- och säkerhetsarbete, säkerhetssektorreform, DDR (disarmament, demobilisation and reintegration), m.m.

Utbildningen bör bygga på relevant erfarenhet av implementeringen av folkrätten i internationella insatser och ligga på akademisk nivå. Utbildarna bör vara forskare eller ha adekvat praktisk erfarenhet.

Alla som arbetar med säkerhets- och krishantering, speciellt internationella insatser, inom statliga myndigheter bör enligt FOI ha grundläggande kunskaper om folkrätten och dess implementering. Detta krav bör också ställas på personal i organisationer som uppbär statligt stöd via t.ex. Sida. Både humanitär rätt och mänskliga rättigheter bör tillmätas central betydelse vid alla typer av kris- och säkerhetsarbete, speciellt vid internationella insatser. Även "soft law" bör därvid beaktas. Tyngdpunkten bör ligga på genomförande och efterlevnad. Av speciellt intresse är dilemman där rättigheterna och den faktiska verkligheten kolliderar.

Försvarets materialverk

FMV påpekar att de omfattas av förordningen (2007:936) om folkrättslig granskning av vapenprojekt och är skyldig att enligt 13 § i förordningen anmäla vapenprojekt till Delegationen för folkrättslig granskning av vapenprojekt. Uppgiften kräver dock inte någon särskild utbildning i folkrätt. Den expertis som myndigheten behöver finns inom det juridiska sekretariatet.

Migrationsverket

Migrationsverket anser att det vore önskvärt att personal vid verket erhöLL utbildning i humanitär rätt. De skyddsbehov som verket prövar har ofta sin bakgrund i väpnade konflikter och brott mot mänskliga rättigheter. Krigsförbrytelser m.m. utgör i regel omständigheter som utesluter sökanden från att bedömas som flykting

enligt flyktingkonventionen och utlänningslagen. Verkets skyldighet att anmäla bl.a. misstankar om folkmord och brott mot mänskligheten till Rikspolisstyrelsen samt Folkrätts- och krigsbrottskommissionen innebär också att verkets personal kan behöva ytterligare kunskaper om ifrågavarande regelverk.

Utbildningen borde enligt verket rikta in sig främst på Genèvekonventionerna och dessas tilläggsprotokoll och i viss mån Haagreglernas bestämmelser om krigföringen och även omfatta sedvanerätten på området.

Sida

Enskilda organisationer har enligt Sida en väsentlig uppgift i genomförandet av humanitära insatser. Deras samhälleliga förankring i de länder som drabbas av humanitära situationer ger dem en unik roll i att snabbt nå ut till de drabbade. Genom stöd och utbildningsinsatser stöder Sida kapacitetshöjande insatser hos dessa organisationer inom framförallt folkrätten. Enligt Sida finns emellertid ett tydligt behov av ytterligare kapacitetsutveckling hos Sidas samarbetspartners och andra aktörer (samarbetsorganisationer och myndigheter).

Folke Bernadotteakademien

FBA betonar att applicerad utbildning i folkrätt är viktigt för personal som ska arbeta i konfliktområden. Alla som åker ut på internationella uppdrag till konflikt- eller post-konfliktländer bör ha eller få i vart fall grundläggande utbildning i folkrätt.

8.3.3 Svenska Röda Korset

Svenska Röda Korset anser att det finns behov av grundläggande utbildning i humanitär rätt och mänskliga rättigheter till allmänheten. Kunskap i dessa frågor skapar förutsättningar för bättre skydd av civilbefolkning vid en eventuell konflikt, bättre möjligheter att skapa opinion eller reagera på annat sätt beträffande konflikter etc. i andra länder och större förståelse för asylsökande och flyktingar i vårt eget land. Bland politiker och andra som

företräder Sverige behövs kunskap om detta för att kunna påverka och vara en förebild i internationella uttalanden m.m.

Organisationen har i olika sammanhang framfört att det, för att uppfylla de internationella kraven på utbildning gentemot civila, finns behov av utbildning i både mänskliga rättigheter och humanitär rätt i skolväsendet och att detta bör regleras i skollag och läroplan.

Med grundläggande utbildning menar organisationen en översiktlig och grundläggande bild av varför och hur den humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna kom till, vilka dess grundläggande regler och principer är, hur de fungerar i praktiken, hur de efterlevs, hur man kontrollerar och straffar de som inte respekterar dem samt hur man kan utveckla och stärka respekten för dem. Behov av fördjupningsutbildning kan också finnas, särskilt hos myndigheter.

Svenska Röda Korset anser t.ex. att Migrationsverkets personal och domare och föredragande vid Migrationsdomstolarna skulle ha nytta av riktad utbildning i humanitär rätt, eftersom de ska bedöma asylansökningar som kommer från människor från länder som befinner sig i eller är drabbade av väpnad konflikt eller svåra motsättningar. I bedömning av enskilda ärenden har Migrationsverket t.ex. att ta ställning till frågan om det föreligger en ”väpnad konflikt”. Vidare ska de i bedömningen om en person ska erhålla flyktingstatus kunna bedöma beakta om personen är en krigsförbrytare. De rättigheter om familjeåterförening och efterforskning som finns i den humanitära rätten, liksom kunskap om ICRC:s mandat, är naturligtvis också väsentlig kunskap för Migrationsverkets personal.

Även domare i andra domstolar, som ska avgöra mål som kan ha koppling till internationell straffrätt, bör ha fortlöpande utbildning i humanitär rätt. Domarakademin²⁶ kan enligt Svenska Röda Korset vara en ingång.

Personal som deltar i fredsinsatser – civila och militära – behöver kunskap i den humanitära rätten, bl.a. för att kunna agera på ett riktigt sätt, upptäcka krigsförbrytelser och veta hur de anmäls.

---

²⁶ Se t.ex. Lunds domarakademi, Umeå rättsakademi eller Göteborgs domarakademi,
<http://www.domarakademin.se/>
<http://www.umearattsakademi.se/>
<http://www.goteborgsdomarakademi.se/>

För att undervisningen i humanitär rätt i Sverige ska vara adekvat och aktuell och för att det ska vara möjligt att arbeta aktivt med humanitär rätt och mänskliga rättigheter bör även alla traktater finnas lätt tillgängliga på nätet på både svenska och på de erkända minoritetsspråken.

8.3.4 Försvarshögskolan

Tematiseringen och ämnesintegreringen av kurserna på de militära uppdragsutbildningarna på Försvarshögskolan gynnar ofta de studerande, men det ställs särskilda krav på planering och examination av de olika ingående ämnena för att utbildningen ska bli effektiv. Det är därför i detta sammanhang av vikt att ämnet folkrätt beaktas särskilt i planeringen och examinationen av sådana tematiserade kurser för att säkerställa att kunskapen hos svenska officerare i ämnet folkrätt håller en hög kvalitet. Härvid kan en dialog mellan Försvarmakten och Försvarshögskolan ytterligare stärka kvalitén av officerarnas kunskaper.

8.4 Överväganden och förslag

8.4.1 Betydelsen av utbildning och information

En grund för att den humanitära rättens regler ska iaktas är att de som berörs av den har kunskap om dess innehåll. Utbildning och information är därför av grundläggande och avgörande betydelse för att den humanitära rätten ska få genomslag i praktiken. De krav som folkrätten ställer när det gäller utbildning av militär och civila är inte preciserade utan det ankommer på varje stat att göra en egen bedömning utifrån den egna militära och civila organisationen. Sverige bör enligt vår uppfattning ha höga ambitioner när det gäller att genomföra de traktat- och sedvanerättsliga kraven på utbildning och information.

För militären är kunskap om den humanitära rätten av omedelbar praktisk betydelse inte endast vid en eventuell svensk inblandning i en väpnad konflikt, direkt eller indirekt genom t.ex. deltagande i fredsinsatser, utan också i fredstid i samband med övningar eller beslut i anslutning till den internationella säkerhetspolitiska utvecklingen. Att beakta är också att goda kunskaper om humanitär rätt inte endast är nödvändigt för att kunna bedöma

vilka direkta förbud och skyldigheter som gäller, utan dessutom är av stor betydelse när det gäller mer policymässiga och militärstrategiska ställningstaganden.

För civila är kunskap i humanitär rätt i första hand av betydelse för det fall att Sverige skulle bli inblandat i en väpnad konflikt. Mot bakgrund av att risken för att Sverige skulle bli direkt inblandad i en väpnad konflikt för närvarande inte framstår som påtaglig kan det ifrågasättas om det verkligen är relevant att nu lägga resurser och tid på en civil utbildningsverksamhet. Bortsett från att det säkerhetspolitiska läget kan förändras snabbt, medan utbildnings- och informationsverksamhet är långsiktiga projekt, finns det emellertid andra, mer omedelbara, behov av kunskap om den humanitära rätten inom det svenska samhället. Som regeringen framhåller i prop. 2008/09:140, Ett användbart försvar, kan kriser eller incidenter som inbegriper militära maktmedel i vår region inte uteslutas.²⁷ Beslutsfattare måste även ha kunskaper i bl.a. humanitär rätt för att kunna agera på ett adekvat sätt i förhållande till konflikter i andra länder. För journalister och andra som rapporterar från konflikter är kunskap i humanitär rätt nödvändig för att kunna bedöma i vad mån parterna i en väpnad konflikt respekterar denna. Kunskap om reglerna är även viktig för allmänheten i övrigt som underlag för ställningstaganden och opinionsverksamhet.

Också för de civila myndigheter som deltar, eller kan komma att behöva delta, i internationella insatser är goda kunskaper om folkrätt viktigt. I prop. 2008/09:140 framhåller regeringen att civil-militär samverkan inför och under internationella insatser bör stärkas. En effektiv civil-militär samverkan är viktig i såväl långvariga som kortare insatser.²⁸ För att uppnå långsiktig stabilitet är oftast de civila insatserna de viktigaste. Oavsett vilka uppgifter personal har i en internationell insats kan de komma i kontakt med händelser som inte kan bedömas på ett riktigt sätt utan kunskaper om den humanitära rätten.

Även andra mer påtagliga förändringar i samhället gör att behoven av kunskap ökar bland de civila myndigheterna. Flyktingströmmar kräver kunskap om den humanitära rättens regler för att dessa människor ska kunna bemötas på ett riktigt sätt. På samma grund är även kunskap i samhället i övrigt nödvändig, för förståelse av dessa människors situation och möjlighet att reagera vid miss-

---

²⁷ Prop. 2008/09:140, s. 14.

²⁸ Prop. 2008/09:140, s. 110.

förhållanden. Även i frågor som gäller bedömning och lagföring av krigsförbrytelser är kunskapen relevant. Medvetenheten om dessa nya behov återspeglas t.ex. i Europeiska unionens riktlinjer för främjande av efterlevnaden av humanitär rätt.²⁹ Där sägs att utbildningsbehoven gäller hela befolkningen, även om särskild uppmärksamhet bör ägnas åt relevanta grupper, som brottsbekämpande personal.

I det globala samhälle vi lever i berörs vi alla i olika utsträckning av den humanitära rätten – oavsett nuvarande hotbild mot just Sverige. Frågan är således inte *om* det finns ett behov av kunskap i folkrätt både bland militärer och civila, utan *vilken* kunskap och kunskapsnivå som är relevant för olika personalgrupper inom myndigheter, organisationer och företag samt i samhället i övrigt.

8.4.2 Samhället i stort

1984 års kommitté gjorde bedömningen att grundläggande undervisning i folkrätt måste påbörjas i grundskolan för att sedan befästas och vidareutvecklas i gymnasieskolan. Även vi gör den bedömningen, inte minst mot bakgrund av de internationella kraven på utbildning av civila, vilka återspeglas bl.a. i ICRC:s sedvanerättsstudie, regel 143, om att stater ska understödja att civilbefolkningen utbildas i humanitär rätt samt i Resolution 21 från den diplomatkonferens som ledde fram till att 1977 års tilläggsprotokoll antogs.³⁰

Den utbildningsverksamhet som riktas mot civila i dag, bedrivs främst av Svenska Röda Korset.

Utbildning för barn

Det är av flera anledningar viktigt att barn får relevant kunskap i den humanitära rätten. Kontakter med människor som upplevt kris- och krigssituationer blir allt fler även för svenska barn. Många svenska barn har i dag också erfarenheter från väpnade konflikter,

---

²⁹ Den 13 dec. 2005, art. 16 h.

³⁰ "Dissemination of knowledge of international humanitarian law applicable in armed conflicts", Resolution 21 of the Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law Applicable in Armed Conflicts, Geneva, 1974–1977. Enligt resolutionen rekommenderas bl.a. att utbildningen i humanitär rätt vid universiteten utökas och att det inom högskolan eller gymnasiet (secondary school) införs utbildning om den humanitära rättens principer.

själva eller inom familjen. Även på ett generellt plan är det viktigt att barn får kännedom om de ansträngningar som görs, och de regler som finns, för att begränsa människors lidande i samband med väpnade konflikter. Mot bakgrund av att frågorna inte behandlas i läroplanen är det dock troligt att utbildningen i dessa frågor kan variera. Det arbete som i skrivande stund pågår med nya läroplaner och kursplaner synes inte medföra någon förändring i detta hänseende. Detta är enligt vår uppfattning beklagligt. Grundläggande kunskaper om den humanitära rätten (bl.a. om det skydd som tillkommer individer under en väpnad konflikt) är, som vi ser det, ett naturligt led i det uppdrag som skolan har att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna. Det skulle vara värdefullt om ett detta synsätt också kom till uttryck i de dokument som styr skolans arbete.

Högre utbildning

1984 års kommitté såg de studerande vid de juridiska fakulteterna som den viktigaste målgruppen bland de universitetsstuderande. Detta bland annat för att kunna tillgodose Försvarmaktens och andra myndigheters behov av kvalificerade folkrättsliga rådgivare. Kommittén ansåg att den utbildning som gavs i krigets lagar vid de juridiska fakulteterna borde kompletteras och att uppdragsutbildning i folkrätt borde arrangeras av universiteten. Även vi ser att den primära målgruppen för universitetens och högskolornas folkrättsundervisning är studerande vid de juridiska fakulteterna, samt de personer inom fakulteterna som har folkrätten som forskningsområde.

Enligt vår bedömning är det även av vikt att den folkrättsutbildning som i dag bedrivs vid Försvarshögskolan även fortsättningsvis genomförs i minst lika stor omfattning.

God utbildning av både civila och militärer är en förutsättning för att Sverige ska kunna uppfylla sina traktatmässiga förpliktelser att bedriva en bred och effektiv folkrättsundervisning. Utbildningen är även viktig för att förse Försvarmakten och andra myndigheter och organisationer med kompetent personal som bl.a. är medveten om hur Sverige tolkar och tillämpar den humanitära rätten. Den akademiska utbildningen blir här av stor vikt, särskilt den utbildning och forskning som bedrivs vid de juridiska fakulteterna och vid Försvarshögskolan

8.4.3 Det militära försvaret

I kapitel 3 redovisade vi att 1984 års kommitté ansåg att tillämpning av folkrättens regler kan vara svårare inom ett värnpliktsförsvar av svensk typ, med kort utbildningstid, jämfört med andra staters försvarsorganisationer med en större del fast anställda och väsentligt längre utbildningstider. 1984 års kommitté drog slutsatsen att detta i stor utsträckning kompenseras av att svenska förband i första hand är avsedda för operationer inom eget territorium. Humanitära synpunkter borde enligt kommittén i stor utsträckning sammanfalla med de naturliga önskemålen att inte utsätta den egna civilbefolkningen och svensk civil egendom för onödiga risker och meningslös förstöring. Den frågan borde vara än mer aktuell i dag då den slutsats 1984 års kommitté drog inte längre stämmer in på Försvarsmakten, som nu i stor utsträckning måste förbereda sig på deltagande i internationella insatser. Vid vår genomgång av den utbildning och information om humanitär rätt som nu bedrivs har vi när det gäller det militära försvaret dock inte funnit några omständigheter som tyder på att det skulle föreligga några direkta brister som behöver åtgärdas för att leva upp till internationella krav på området.

Vi vill emellertid påpeka att det inte varit möjligt för oss att få en fullständig bild över den utbildning som ges inom Försvarsmaktens olika delar eftersom det saknas ett centralt system för uppföljning och återrapportering av utbildningen i folkrätt. Avsaknaden av ett sådant system är i sig en brist men som vi redovisat i kapitel 8.2.3 finns planer på förändringar som kan råda bot på denna.

Kontroll av kunskaper

Försvarshögskolan har i sitt enkätsvar sett det som ett problem att Försvarsmakten ofta är otydlig när det gäller den utbildning i folkrätt de beställer. Det är angeläget att Försvarsmakten är tydlig och konkret när det gäller kraven på utbildning som de beställer. Det ligger dock också ett ansvar på Försvarshögskolan att klargöra vilken utbildning som den kan erbjuda. Vi utgår från att frågan om det närmare innehållet i sådan utbildning lämpligen löses i samråd mellan myndigheterna.

För att säkerställa att personal inom Försvarsmakten har fullgod kunskap behöver denna utvärderas teoretiskt inom ramen för utbildningen. Som vi tidigare redovisat genomför Försvarshögskolan inte regelmässiga examinationer i ämnet folkrätt på varken Chefsprogrammet eller Stabsutbildningen. Enligt vår uppfattning finns det skäl för Försvarsmakten att överväga om denna ordning bör förändras.

Utbildning för internationella insatser

Som redovisats i kapitel 6 om fredsinsatser består det rättsliga regelverket för fredsinsatser av en blandning av olika rättsområden.³¹ Kravet på utbildning i totalförsvarets folkrättsförordning och de interna bestämmelser som antagits med utgångspunkt i detta är inte utformat utifrån behovet av utbildning för sådan verksamhet som Försvarsmakten i dag bedriver i form av deltagande i fredsinsatser. Varken i 20 § totalförsvarets folkrättsförordning eller i den interna bestämmelsen (FIB 1997:2) om utbildning i folkrätt avseende krigets lagar finns någon reglering av utbildning i mänskliga rättigheter eller i andra folkrättsliga frågor som aktualiseras av fredsinsatser. Regelverket återspeglar således inte det behov av kunskap i folkrätt som personal inom Försvarsmakten i dag har utifrån gällande säkerhetspolitiska läge och Försvarsmaktens fokus på deltagande i fredsinsatser. Behoven av en bred och väl genomförd utbildning om de regler som är tillämpliga vid fredsinsatser kommer dessutom att bli än mer tydliga då regeringens förslag i prop. 2008/09:140, om en insatsorganisation genomförs (se kapitel 3).

I Försvarsmaktens enkätsvar antyds också att det finns ett behov av en förbättrad utbildning vad gäller den internationella insatsverksamheten.

Vi har övervägt om vi med anledning av det nu berörda behovet borde föreslå någon förändring av bestämmelsen i 20 § totalförsvarets folkrättsförordning eller på annat sätt låta behovet återspeglas på regeringsförordningsnivå. Enligt vår bedömning finns emellertid inte behov av någon sådan förordningsförändring,

---

³¹ Som tidigare berörts har vi underrättats om att avsikten är att en särskild utredning ska tillsättas med uppgift att se över frågorna om rätten till användande av tvång och våld i samband med fredsinsatser.

utan frågan bör väl kunna hanteras genom interna bestämmelser för Försvarsmakten.

Försvarsmakten har uttalat (kapitel 8.3.1) att det finns behov av ytterligare folkrättskompetens vid Swedint. Vi delar uppfattningen att det är angeläget med ett sådant kompetenstillskott när det gäller de missionsförberedande utbildningarna i folkrätt.

I sammanhanget kan också noteras vad vi nämnt i kapitel 4.6.1 om de önskemål som inkommit från bl.a. organisationen Kulturarv utan gränser, att kulturskyddet ska prioriteras högre inom Försvarsmaktens utbildning inför fredsinsatser bl.a. genom närmare samarbete mellan Försvarsmakten och kulturarvsmyndigheterna. Eventuella brister och behov av utökat samarbete bör följas upp inom Försvarsmakten.

De folkrättsliga rådgivarna

De folkrättsliga rådgivarna i Försvarsmaktens krigsorganisation har enligt totalförsvarets folkrättsförordning (27 §) till uppgift att ge militära chefer råd om hur folkrättens regler i krig och under neutralitet ska tillämpas. Enligt vår uppfattning bör rådgivarnas uppgift vidgas till att avse tillämpningen av även andra folkrättsliga regler av betydelse för militära insatser, främst om mänskliga rättigheterna och andra rättsliga regler som kan aktualiseras vid fredsinsatser.³²

Vi vill också framhålla att det i 1 § Försvarsmaktens föreskrift (FFS 2002:3) om folkrättsliga rådgivare inom Försvarsmakten uppställda kravet att rådgivarna ska vara reservofficerare kan ifrågasättas. Enligt vår bedömning kan relevant kompetens och erfarenhet finnas även hos personer utan formell militär bakgrund. Motsvarande tjänster vid internationella insatser, s.k. "legal advisors" (juridiska rådgivare), är också öppna för sökande utan reservofficersbakgrund.

---

³² I sammanhanget kan påpekas att vi noterat att Försvarsmaktens föreskrift (FFS 2002:3) om folkrättsliga rådgivare inom Försvarsmakten *inte* har anpassats efter dagens förhållanden. I föreskriften sägs bl.a. att det ska finnas folkrättsliga rådgivare vid operativa insatsledning och vid de fyra militärdistriktsstaberna. I dag finns inga militärdistrikt kvar.

Manual i humanitär rätt

I kapitel 9 behandlar vi frågan om en svensk manual i humanitär rätt. Vår bedömning är att en sådan på ett värdefullt sätt skulle bidra till att sprida, konkretisera och tydliggöra den humanitära rättens bestämmelser samt delar av de mänskliga rättigheterna. En användarvänlig manual riktad primärt till Försvarsmakten och dess personal, skulle kunna vara ett medel för att säkerställa en korrekt efterlevnad av den humanitära rätten, inklusive de sedvanerättsliga kraven, och relevanta delar av de mänskliga rättigheterna. En manual skulle härigenom också få en central roll i och utgöra ett viktigt hjälpmedel för folkrättsutbildningen inom Försvarsmakten.

8.4.4 Det civila försvaret

I överensstämmelse med 1984 års kommittés överväganden har ett relativt stort ansvar för utbildning och information om den humanitära rätten lagts på de civila myndigheterna. Enligt 20 § totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) är således, förutom Försvarsmakten, de civila myndigheter som har ett ansvar enligt 18 § förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap skyldiga att se till att personalen inom verksamhetsområdet får en tillfredsställande utbildning och information om folkrättens regler i krig och under neutralitet. I paragrafen föreskrivs vidare att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har till uppgift att samordna utbildningen inom totalförsvarets civila del.

De myndigheter som har ett särskilt ansvar enligt 18 § förordningen om krisberedskap och höjd beredskap finns uppräknade i en bilaga till förordningen.³³ Dessa myndigheter (bevakningsansvariga myndigheter) har, förutom skyldigheten enligt 20 § totalförsvarets folkrättsförordning, ett ansvar för att vidta de förberedelser som krävs inom respektive ansvarsområde vid *höjd beredskap*. Till dessa hör bl.a. planering för att verksamheten ska kunna anpassas inför en förändrad säkerhetspolitisk situation samt uttagning, utbildning och övning av personal för myndighetens verksamhet vid höjd

---

³³ Länsstyrelserna, Kustbevakningen, Smittskyddsinstitutet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Livsmedelsverket, Riksgälden, Vägverket, Banverket, Skatteverket, Försäkringskassan, Strålsäkerhetsmyndigheten, Finansinspektionen, Elsäkerhetsverket, Tullverket, Post och Telestyrelsen, Sjöfartsverket, Statens jordbruksverk, Statens Veterinärmedicinska anstalt, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen, Transportstyrelsen, Affärsverket svenska kraftnät, Statens Energimyndighet.

beredskap om detta inte kan anstå till en skärpt säkerhetspolitisk situation.

Olycklig nedprioritering av verksamheten

Av den enkätundersökning som vi gjort framgår att det i dag endast är i begränsad utsträckning som det i totalförsvarets folkrättsförordning uppställda kravet på "tillfredställande utbildning och information" har föranlett de bevakningsansvariga myndigheterna att särskilt informera om eller anordna utbildning för sin personal om de folkrättsliga regler som totalförsvarets folkrättsförordning tar sikte på (främst Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll; jfr 1 §). Hos flertalet av de bevakningsansvariga myndigheterna förekommer över huvud taget inte någon särskild information om eller utbildning i humanitär rätt. Klart är också att totalförsvarets folkrättsförordnings krav på utbildning och informations-spridning i krigets lagar sedan början av 1990-talet har nedprioriteras hos de bevakningsansvariga myndigheterna och att den folkrättskompetens som tidigare fanns uppbyggd inom dessa till stor del har förlorats. Inom flera av myndigheterna råder det en stor osäkerhet om det i dag finns något behov av särskild information eller utbildning i humanitär rätt och i så fall vilket innehåll denna borde ha.

Som vi tidigare redovisat har såväl det säkerhetspolitiska läget som inriktningen av det militära försvaret och totalförsvaret förändrats kraftigt sedan 1984 års kommitté lämnade sitt betänkande. Det är uppenbart att dessa förändringar påverkat behoven av information om och utbildning i humanitär rätt inom civila myndigheter och att dessa allmänt sett minskat. Den nedprioritering av åtgärder för att uppfylla de i totalförsvarets folkrättsförordning ställda kraven som skett under senare år är från den synpunkten naturlig och förståelig. Enligt vår uppfattning är det dock fortfarande angeläget att se till att det inom de berörda myndigheterna finns en grundläggande kompetens på området som kan tas till vara och utvecklas om det säkerhetspolitiska läget skulle förändras. Att beakta är också att det militära försvaret i dag används för internationella insatser på ett annat sätt än tidigare var vanligt och att även andra myndigheter än de militära kan ha uppgifter inom dessa insatser eller på annat sätt beröras av dem. Vid sidan av det allmänna behovet av grundläggande kunskaper om humanitär rätt

kan det till följd härav, i vart fall periodvis, finnas behov av fördjupade kunskaper hos vissa personalkategorier.

Som tidigare framgått förekommer det också behov av kunskap inom humanitär rätt vid sidan av uppgifter som ligger inom ramen för totalförsvaret i dag. Det gäller vid såväl myndigheter med som utan bevakningsansvar enligt totalförsvarets folkrättsförordning.

Bestämmelsen om utbildning i totalförsvarets folkrättsförordning

Enligt 20 § totalförsvarets folkrättsförordning ska de myndigheter som har ett ansvar enligt 18 § förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap se till att personalen inom verksamhetsområdet får en tillfredställande utbildning och information om folkrättens regler i krig och under neutralitet. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har enligt förordningen ansvar för samordningen av utbildningen.

Som vi redan redovisat förekommer det över huvud taget inte någon särskild information om eller utbildning i humanitär rätt hos flertalet av de myndigheter som omfattas av totalförsvarets folkrättsförordnings utbildningskrav. Det råder också inom flera av myndigheterna en stor osäkerhet om det i dag finns något behov av särskild information eller utbildning i humanitär rätt.

Vi har mot den bakgrunden övervägt om det finns anledning för oss att föreslå några ändringar i totalförsvarets folkrättsförordnings bestämmelse om utbildning eller därtill anknutna bestämmelser. Att de bevakningsansvariga myndigheter som omfattas ska se till att personalen får en tillfredställande utbildning och information framstår emellertid inte som något obefogat krav. Att ansvaret enligt förordningen är begränsat till folkrättens regler i krig och under neutralitet kan visserligen ses som en alltför snäv avgränsning med hänsyn till den betydelse som folkrätten kan ha även under andra förhållanden. Med hänsyn till förordningens inriktning framstår dock avgränsningen som naturlig och lägger inte heller hinder mot att i sammanhanget uppmärksamma mänskliga rättigheter eller andra folkrättsliga regler av betydelse vid fredsinsatser. Vi föreslår därför inte några förordningsändringar.

Detta innebär inte att vi skulle vara av uppfattningen att det inte finns anledning att vidta åtgärder med anledning av osäkerheten om behovet av utbildning och dess begränsade omfattning. Som vi ser

det är det emellertid inte bestämmelserna i sig som utgör problem utan frågan är mer hur man på ett lämpligt sätt ska kunna åstadkomma att berörda myndigheter får det stöd som de behöver när det gäller att bedöma behovet av utbildning och att genomföra denna utbildning. Vi återkommer till den frågan nedan.

Bestämmelsen i totalförsvarets folkrättsförordning om folkrättsliga rådgivare i länsstyrelsernas krigsorganisation

I 31 § totalförsvarets folkrättsförordning föreskrivs att det ska finnas två folkrättsliga rådgivare i varje länsstyrelses krigsorganisation. Rådgivarnas uppgift är att ge länsledningen samt kommunerna inom länet råd om hur folkrättens regler i krig och under neutralitet ska tillämpas. De ska också delta i länsstyrelsens planläggning och utbildningsverksamhet. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap får enligt 31 a § meddela de föreskrifter som behövs för verkställigheten av bestämmelsen i 31 § om folkrättsliga rådgivare.

Som vi tidigare redovisat har det inte förordnats folkrättsliga rådgivare i den omfattning som krävs enligt totalförsvarets folkrättsförordning. De rådgivare som förordnats har också uppgivit att deras roll som folkrättsliga rådgivare nedprioriterats och att det vid länsstyrelserna inte bedrivs någon regelbunden verksamhet när det gäller krigets lagar. De flesta hade inte gjort någonting när det gäller utbildning och informationsspridning i krigets lagar.

Mot bakgrund av den nedprioritering som skett av de folkrättsliga rådgivarnas roll har vi övervägt om kravet på sådana rådgivare i länsstyrelserna skulle kunna avskaffas. Ett avskaffande skulle inte innebära att ansvaret för länsstyrelserna när det gäller utbildning och information om folkrätten skulle försvinna. Länsstyrelserna tillhör de enligt 18 § förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap utpekade bevakningsansvariga myndigheter som enligt 20 § totalförsvarets folkrättsförordning är skyldiga att se till att personalen får tillfredställande utbildning och information om folkrättens regler. Ett avskaffande av folkrättsliga rådgivare skulle således i princip inte påverka skyldigheterna när det gäller utbildning och information, utan endast ta bort en resurs för att uppfylla dessa skyldigheter.

Det ska också noteras att utbildning och information inte är folkrättsrådgivarnas huvuduppgift utan att det är att ge länsledning

och kommuner inom länet råd när det gäller tillämpningen av folkrättens regler. Tillgången till folkrättsliga rådgivare är således snarast ett slags beredskapsåtgärd vars berättigande vi inte finner anledning att ifrågasätta. I sammanhanget förtjänar snarare att nämna att kommuner och landsting har fått ett ökat ansvar vilket också påverkar behovet av folkrättsliga rådgivare. (Se närmare om detta i kapitel 3.3.3.) Det ökade ansvaret gör också att det kan finnas ett större behov av utbildning och information om folkrätt inom kommunerna.³⁴

På motsvarande sätt som de militära folkrättsliga rådgivarnas uppdrag avser de civila folkrättsliga rådgivarnas uppdrag enligt totalförsvarets folkrättsförordning folkrättens regler i krig och neutralitet. Att ansvaret är begränsat på detta sätt kan ses som en alltför snäv avgränsning med hänsyn till den betydelse som folkrätten kan ha även under andra förhållanden. Med hänsyn till förordningens inriktning framstår dock, som vi redan framhållit i anslutning till bestämmelserna om militära folkrättsliga rådgivare, avgränsningen som naturlig och den lägger inte heller hinder mot att i sammanhanget uppmärksamma mänskliga rättigheter eller andra folkrättsliga regler av betydelse vid fredsinsatser. Vi föreslår därför inte några förordningsändringar.

För att rådgivarna ska kunna fylla sin roll måste de själva ha goda folkrättsliga kunskaper. Vissa rådgivare har uppgett att de inte anser sig behärska den folkrättsliga materian tillräckligt för att kunna ansvara för utbildning. De har på senare år inte heller fått någon egen utbildning. Under tidigare år har KBM sört för årligen återkommande samverkansträffar och utbildningar, studiebesök m.m. riktade till de folkrättsliga rådgivarna. Dessa utbildningssträffar har upplevts som nödvändiga samt mycket informativa och givande när det gäller att underhålla kunskap på området. För att de folkrättsliga rådgivarna ska kunna fungera väl behöver de själva regelbundna utbildningsinsatser. Vi återkommer nedan till frågan om det övergripande ansvaret för utbildningen rörande civilt försvar.

---

³⁴ Se även Handlingsplanen för mänskliga rättigheter, Regeringens skrivelse 2005/06:95, s. 108, åtgärd 106: "Regeringen uppmuntrar kommuner och landsting att använda regeringens långsiktiga mål – full respekt för de mänskliga rättigheterna – som mål för sitt eget arbete och att ta fram lokala handlingsplaner för de mänskliga rättigheterna."

Myndigheter utan bevakningsansvar

I 10 § förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap föreskrivs att varje myndighet ska ansvara för att personalen vid myndigheten får den utbildning och övning som behövs för att den ska kunna lösa sina uppgifter i samband med krissituationer och att en planlagd utbildnings- och övningsverksamhet i syfte att uppnå detta mål ska genomföras. Som vi redan tidigare sagt kan självfallet kunskap i folkrätt behövas för sådana ändamål som bestämmelsen avser. Men kunskap i folkrätt kan, som redan framgått, vara viktig i en myndighets verksamhet även om det inte är frågan om någon sådan krissituation som avses i den nämnda förordningen. Även i sådana fall har myndigheten självfallet, även om detta inte uttryckligen framgår av någon reglering, ett ansvar för att dess personal har erforderliga kunskaper för att lösa uppgifterna (jfr härtill 8 § 3 myndighetsförordningen [2007:515]). Några förordningsändringar behövs därmed inte för att det ska vara möjligt att se till att de myndigheter som har behov av folkrättslig kompetens, men inte omfattas av kraven i totalförsvarets folkrättsförordning, också ser till att de får tillgång till denna. De problem som finns är snarare av praktisk art.

Ansvar för utbildning och information om folkrätt

Ansvar för utbildning i och information om den humanitära rätten är för närvarande utformat i överensstämmelse med de förslag som 1984 års kommitté lämnade. Det innebär att huvudregeln är att varje myndighet har ett självständigt ansvar för att bedöma behovet av utbildning för sin personal och också för att genomföra denna utbildning. Enligt totalförsvarets folkrättsförordning har emellertid MSB ett särskilt samordningsansvar för utbildningen inom totalförsvarets civila del. Även Totalförsvarets folkrättsråd, som inrättades år 1991, har ansvar för bl.a. samordning och utveckling inom totalförsvarsmyndigheterna och ska ägna särskild uppmärksamhet åt undervisnings- och informationsfrågor. Vid sidan av detta har några myndigheter enskilt utpekade ansvarsområden vad gäller utbildning i den humanitära rätten, så som Sida.

Den gällande ordningen, med dess betoning av de enskilda myndigheternas ansvar, är ett uttryck för den stora betydelse som myndigheternas verksamhet inom totalförsvaret fortfarande hade

under slutet av 1980-talet och början av 1990-talet. Som vi tidigare beskrivit har det förändrade säkerhetspolitiska läget medfört stora förändringar för totalförsvaret (se kapitel 3). Förändringarna har fått till följd att utbildning och information om folkrätten nedprioriterats och att en osäkerhet uppstått om vad som i dagens läge kan anses vara "tillfredställande" utbildning och information.

Det är viktigt att sträva efter att undanröja den osäkerhet och godtycklighet som i dag råder om civila myndigheters ansvar för utbildning i och kunskap om den humanitära rätten. Utvecklingen talar för att det inte längre är tillräckligt att ställa krav på att varje myndighet utan närmare stöd ska förmå att på egen hand både bedöma behovet av utbildning i folkrätt inom myndigheten och också genomföra denna utbildning.

MSB har i dag ett samordningsansvar för utbildningen enligt 20 § totalförsvarets folkrättsförordning. Myndigheten har dessutom enligt sin instruktion ett övergripande ansvar för frågor om civilt försvar. MSB har också en viktig roll för att utveckla berörda myndigheters planering inför höjd beredskap enligt bestämmelserna i krisberedskapsförordningen. Mot denna bakgrund är det enligt vår uppfattning naturligt att MSB får ett mer preciserat uppdrag att bistå andra myndigheter vid bedömningen av behovet av folkrättslig utbildning, att verka för att alla berörda myndigheter får den utbildning och information som svarar mot deras behov och att tillhandahålla resurser för genomförande av den utbildning som behövs.

Ett uppdrag till MSB enligt det nu sagda skulle kunna föreskrivas i totalförsvarets folkrättsförordning, i krisberedskapsförordningen eller i MSB:s instruktion. Vi vill inte förorda den ena eller den andra av dessa olika lösningar. Vilken lösning regeringen vill välja kan också vara beroende av vilka andra förändringsbehov som regeringen ser i dessa förordningar. Vi avstår därför från att lämna ett författningsförslag i denna del. Regeringen kan också, om man finner det lämpligt, uppdra åt MSB att som ett första steg, redovisa hur myndigheten skulle kunna utveckla en förmåga att fungera som ett för andra civila myndigheter tillgängligt nationellt kunskaps- och resurscenter för utbildning och information i folkrättsliga frågor.

Det bör betonas att det uppdrag som vi föreslår att MSB ska få sträcker sig väsentligt längre än vad som följer av det samordningsansvar som myndigheten har enligt totalförsvarets folkrätts-

förordning. En förutsättning för att uppdraget ska kunna genomföras väl är således att särskilda resurser avsätts för ändamålet.

9 Behövs en svensk manual i humanitär rätt?

9.1 Inledning

Som framgått i kapitel 5 om Humanitär rätt och sedvanerätt har ICRC i sin sedvanerättsstudie fäst stort avseende vid innehållet i olika militära manualer i sin genomgång av statspraxis och vid värderingen av vilka regler som kan bedömas ha sedvanerättslig status. ICRC har i studien utgått från en bred definition av militärmanual, som inkluderar “all types of instructions to armed and security forces found in manuals, directives and teaching booklets”. Med tillämpning av denna breda definition redovisas i studien skrifter från drygt 50 länder som militärmanualer. Beträffande många av dessa länder redovisas flera skrifter, i vissa fall ett stort antal.

Att analysen i så pass hög grad utgått från innehållet i militärmanualer är en av de punkter som studien kritiserats för. Det gäller både allmänt beträffande bedömningen i vilken utsträckning innehållet i manualerna skulle vara uttryck för statspraxis¹ och, beträffande vissa som manualer betecknade dokument, att dessa inte har den ställningen att de överhuvudtaget kan uppfattas som uttryck för statspraxis.² Kritik av det aktuella slaget har kommenterats av en av studiens författare med att skillnaden mellan ställningstaganden som grundar sig på rättsliga och på andra typer av överväganden genomgående beaktats vid analysen.³

---

¹ Se t.ex. *United States response to ICRC Study on Customary Law*, Bellinger and Haynes, *American Journal of International Law*, Jul 2007, Vol. 101 Issue 3, s. 639–641, och *International Review of the Red Cross*, vol. 89 Issue 866, s. 446 f.

² Se t.ex., *Military Manuals, Operational Law and the Regulatory Framework of the Armed Forces*, Garraway, Charles, i *National Military Manuals on the Law of Armed Conflict*, Nobuo Hayashi (editor), Forum for International Criminal and Humanitarian Law, Publication Series No. 2, International Peace Research Institute, Oslo, 2008, s. 53.

³ Se ”*Customary International Law: a response to US Comments*”, Jean-Marie Henckaerts, *International Review of the Red Cross*, Vol. 89, no. 866, June 2007, s. 483.

När det gäller Sverige redovisas två skrifter som militärmanualer. Det är den av Försvarsdepartementet år 1991 utgivna skriften "International humanitarian law in armed conflict with reference to the total defence system" och "Folkrätten–Internationella regler i krig", Bihang Svensk soldat, 1976. Som vi tidigare berört (se avsnittet om svenska "manualer" i kapitel 5.3.3) är inte någon av dessa skrifter en militärmanual i den mening som normalt brukar avses. I vår genomgång av studien har vi dock inte funnit anledning att beteckna dem på annat sätt än vad som skett i studien. Vi har inte heller funnit anledning att rikta någon kritik mot studien för att de s.k. "manualerna" uppfattats som uttryck för svensk statspraxis.

I våra direktiv (se bilaga 1) sägs att Sverige inte har någon nationell humanitärrettslig manual som motsvarar de manualer som flera andra länder har, t.ex. Argentina, Belgien, Frankrike, Kanada, Nederländerna, Schweiz, Storbritannien, Sydafrika och Tyskland. I direktiven sägs att syftet med sådana manualer är att på ett överskådligt men ändå utförligt sätt förklara hur den egna personalen får agera utifrån gällande humanitärrettsliga regler samt att det av manualerna framgår hur staten bedömer gällande humanitär rätt. I vårt uppdrag ingår att utreda om en särskild nationell manual i humanitär rätt av detta slag bör tas fram och, om vi finner att det finns behov av en sådan, lämna förslag till en sådan.

9.2 Bakgrund

9.2.1 Internationella manualer

Begreppet "manual" används för att benämna ett antal olika publikationer av olika status. Det finns bl.a. "internationella manualer" som arbetats fram av olika organisationer och sammanslutningar. Dessa är visserligen inte bindande för någon stat, men har ofta haft en stor betydelse för utvecklingen som förebild för traktater och nationella manualer och annan statspraxis. Ett tidigt exempel på en internationell manual är *The Oxford Manual on the Laws of War on Land* som antogs år 1880 av the Institute of International Law och som utövade ett stort inflytande på utformningen av 1899 och 1907 års Haagkonventioner.

I slutdokumentet från 1907 års Haagkonferens uttalade parterna att regler för sjökriget borde tas upp vid nästa konferens. Med

anledning av detta utarbetade the Institute of International Law en manual om sjökrig som publicerades år 1913. Planerna på en ny Haagkonferens föll emellertid i och med det första världskriget och något arbete på en särskild traktatreglering av sjökriget har inte heller därefter förekommit. Med anledning av detta tog "the International Institute of Humanitarian Law" i San Remo, Italien, initiativ till en internationell manual om sjökriget. *San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea* (San Remo-manualen), som publicerades år 1994 och som utarbetats med medverkan av ett stort antal militära och folkrättsliga experter regeringsföreträdare, utgör ett försök att sammanfatta vad som gäller på området enligt traktater och statspraxis. Även om manualen inte i sig är bindande har den utövat ett stort inflytande bl.a. genom att den lagts till grund för regleringen av sjökriget i senare tillkomna nationella manualer så som Kanadas och Storbritanniens. (Se vidare kapitel 4.4.3.)

Efter ett liknande initiativ när det gäller luftkriget, inom ramen för "the Harvard Program on Humanitarian Policy and Conflict Research", publicerades år 2010 en internationell manual om luftkriget, *HPCR Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare*, som kan förväntas få ett motsvarande inflytande som San Remo-manualen haft på sjökrigets område.⁴ (Se vidare kapitel 4.4.4.) I sammanhanget kan också den manual för icke-internationella väpnade konflikter som "International Institute of Humanitarian Law" lät publicera år 2006 nämnas⁵, och den s.k. modell-manual som ICRC gav ut 1999 för att underlätta för stater som är intresserade av att ta fram egna manualer⁶.

9.2.2 Nationella manualer

Under lång tid har olika stater och väpnade styrkor underkastat sig vissa begränsningar när det gäller medel och metoder för strid och behandlingen av civila och fiendens stridande. Utöver regleringar i traktater och sedvanerätt, har många stater även nationella bestämmelser på området. En nationell manual i humanitär rätt innebär som regel en strukturering av de traktater staten i fråga är part i

⁴ För ytterligare information se www.ihlresearch.org/amw

⁵ *The Manual on the Law of Non-International Armed Conflict. With Commentary*, San Remo International Institute of Humanitarian Law, 2006.

⁶ *Fight it Right: Model Manual on the Law of Armed Conflict for Armed Forces*, Rogers, Anthony P.V and Malherbe, Paul, ICRC, 1999.

samt gällande sedvanerätt, och kompletteras ofta av nationella policymässiga överväganden. Som framgår i den följande redovisningen kan syftet med nationella manualer variera, men oavsett syfte och uppläggning är dessa manualer ett viktigt bidrag till att stärka efterlevnaden av de humanitärrättsliga bestämmelser staten i fråga är bunden av.

För svensk del kan det finnas anledning att erinra om Gustav II Adolfs krigsartiklar från 1621 som bl.a. innehöll regler till skydd för civilbefolkningen. Som den första egentliga manualen i humanitär rätt, brukar emellertid hänvisas till den s.k. Lieber Code⁷ (utarbetad av professorn i historia och politisk ekonomi, Francis Lieber) som den dåvarande amerikanske presidenten Abraham Lincoln år 1863 utfärdade som en generalorder med instruktioner för den amerikanska arméns uppträdande i fält. Denna manual var den första officiella sammanhängande uppteckningen av krigets lagar i modern tid. Genom den kodifiering av gällande rätt (inkl. sedvanerätt) som manualen bidrog till, var den ett viktigt bidrag till utvecklingen av den humanitära rätten samt kom att driva på att 1899 och 1907 års Haagkonventioner togs fram.

Traktatbaserade skyldigheter

Någon skyldighet att utarbeta nationella manualer i humanitär rätt finns inte i för Sverige utifrån gällande traktater. De flesta humanitärrättsliga traktater innehåller emellertid krav på att parterna inte endast ska iaktta traktatens regler utan också sörja för att de iakttas. Som led i detta ingår en skyldighet att på olika sätt sprida kunskap om reglerna. Redan i artikel 1 i den fjärde Haagkonventionen föreskrevs att:

De fördragsslutande makterna skola giva sina stridskrafter till lands instruktioner, som äro i överensstämmelse med det vid denna konvention fogade reglemente angående lagar och bruk vid lantkrig. Samma slags krav återkommer i senare traktater. I artikel 80 i tilläggsprotokoll I från 1977 föreskrivs exempelvis att:

---

⁷ Denna finns publicerad i bl.a. *Krigets Lagar, folkrättsliga konventioner gällande under krig, neutralitet och ockupation*, Försvarsdepartementet, 1996, samt i *The laws of Armed Conflicts – A collection of Conventions, Resolutions and Other Documents*, Schindler, D., & Toman, J., (3:d ed.) Martinus Nihoff Publishers & Henry Dunant Institute, Dordrecht & Geneva, 1988, s. 3 ff.

1. De höga fördragsslutande parterna och parterna i konflikten skall utan dröjsmål vidtaga alla nödvändiga åtgärder för att fullgöra sina skyldigheter i enlighet med konventionerna och detta protokoll.
2. De höga fördragsslutande parterna och parterna i konflikten skall ge order och instruktioner i syfte att garantera iakttagandet av konventionerna och detta protokoll samt övervaka deras verkställighet.

Liknande krav gäller enligt artikel 83 som behandlar informationsspridning:

1. De höga fördragsslutande parterna förbinder sig att såväl i fredstid som under väpnad konflikt inom sina respektive länder ge största möjliga spridning åt konventionerna och detta protokoll och särskilt att införa studiet därav i planerna för den militära undervisningen och att uppmuntra civilbefolkningen att studera dem, så att dessa instrument blir kända av de väpnade styrkorna och civilbefolkningen.
2. De militära eller civila myndigheter som under väpnad konflikt påtager sig ansvar för tillämpningen av konventionerna och detta protokoll skall äga full kännedom om texterna i dessa instrument.

Sedvanerättsliga skyldigheter

Av naturliga skäl är skyldigheterna enligt traktaterna när det gäller efterlevnad och informationsspridning begränsade till de materiella reglerna i varje traktat. Enligt ICRC:s sedvanerättsstudie finns emellertid en allmän sedvanerättslig skyldighet (se reglerna 139–143, kapitel 5.4) att respektera och sörja för respekt av den humanitära rätten samt att se till att de väpnade styrkorna får instruktioner om dess innehåll.

Syftet med nationella manualer

Mot den redovisade bakgrunden framstår det som naturligt att flera länder utarbetat nationella manualer i humanitär rätt som ett led i att uppfylla sina folkrättsliga skyldigheter. Det primära syftet med manualer torde således genomgående vara är att sprida kunskap om gällande humanitärrettsliga regler och principer med avsikten att därigenom säkerställa dess efterlevnad.

Att endast återge traktatbestämmelser är dock inte tillräckligt för att uppnå ett sådant syfte. Traktaterna är ofta skrivna med ett juridiskt språk och saknar den konkretion som krävs för att i praktisk verksamhet kunna vägleda den militära personal som har

att tillämpa dem. Det relativt omfattande och delvis ostrukturerade antalet traktatbestämmelser är inte heller alltid lätt att överblicka, och i den praktiska verksamheten måste dessutom sedvanerätten beaktas. En och samma situation regleras ofta ur olika hänseenden av flera olika traktater. För en fullständig bild av vad som gäller i en viss situation behöver därför bestämmelserna presenteras i en annan struktur än de gör i traktaterna. Härtill kommer att även policyöverväganden kan vara av betydelse vid sidan av rent rättsliga sådana när det humanitärrättsliga regelsystemet ska tillämpas. En manual är således primärt att uppfatta som ett verktyg för praktiskt beslutsfattande. Genom att för praktiskt bruk sammanställa gällande humanitär rätt på ett tydligt och välstrukturerat sätt och genom att förklara och exemplifiera innebörden av olika regler kan en manual bidra till efterlevnad av och respekt för den humanitära rätten.

Det anförda utesluter inte att både syftet med och utformningen av nationella manualer varierar i stor utsträckning stater emellan. Oavsett den närmare utformningen förtjänar det emellertid att framhållas att en manual inte kan fungera som ersättning för tillgängliggörande och spridning av de grundtexter som manualen bygger på. En förutsättning för förståelse av den humanitära rättens bestämmelser är att berörd personal får utbildning om regelsystemet och övning i praktiskt beslutsfattande, och en manual kan vara ett viktigt hjälpmedel för detta ändamål. När det gäller soldater utan befälsställning är det dock viktigare och lämpligare att de har tillgång till enkla och tydliga sammanfattningar av vad som gäller, av den typ som de svenska soldatreglerna⁸ är exempel på, samt att de får utbildning och övning med utgångspunkt i gällande rätt.

En manual behöver således kompletteras och understödjas av bl.a. förenklade versioner av dess centrala budskap (t.ex. soldatkort för de enskilda soldaterna), reglementen, handböcker⁹ och andra doktrinära publikationer, samt av god och regelbunden utbildning i området. Den vägledning och de legala gränser en manual föreskriver behöver även inkorporeras i andra militära doktriner,

---

⁸ Återfinns i *Svensk Soldat* (M7742-722012), *SoldF, Soldaten i fält* (M7742-100002), 2001, s. 11–14, samt som benficksfolder.

⁹ Så som exempelvis skett genom Försvarens Handbok IKFN när det gäller sammanställning av författning och interna bestämmelser rörande Försvarens möjligheter att ingripa vid gränskränkningar. Se Högkvarteret, *Försvarens handbok vid hävdande av vårt lands suveränitet och Oberoende* (Handbok IKFN), Stockholm: Försvarets bok och blankettförråd, 1995.

reglementen, och stabsarbetsprocesser för att operationaliseras och efterlevas på ett fullgott sätt. En manual är således *ett* av de verktyg stater har till sitt förfogande för att sprida kunskap om gällande humanitärrättsliga regler och principer med syftet att säkra dessas efterlevnad. Det går dock inte att *endast* förlita sig på en manual för att försäkra sig om god efterlevnad av den humanitära rätten.

9.2.3 Exempel på nationella manualer

Flera stater har nationella manualer i humanitär rätt.¹⁰ Manualerna är utformade på ett antal olika sätt och har skilda inriktningar. Det finns, som ovan nämnts, ingen enhetlig ”mall” för hur manualer ska läggas upp etc. Variationerna mellan staters manualer är med andra ord relativt stora. Vissa länder har t.ex. specifika manualer för olika typer av krigföring, så som luftkrig och sjökrig, medan andra har valt en manual för de olika försvarsgrenarna. Vissa staters manualer är direkt rättsligt bindande, t.ex. Schweiz från 2005¹¹ och Tysklands från 1992¹². Andras, så som USA:s¹³, Kanadas¹⁴ och Storbritanniens¹⁵, är det inte. Även vem som ger ut manualerna och vem som ansvarar för deras uppdatering skiljer sig åt mellan olika stater. Också vad gäller grundläggande ingångsvärden, så som vem manualen riktar sig till och vilken struktur den har, finns stora olikheter.

Skillnader i syfte och upplägg

Den *tyska manualen* (ZDv 15/2 Humanitäres Völkerrecht in bewaffneten Konflikten – Handbuch) är från 1992 och är utfärdad som en allmän tjänsteföreskrift vilket innebär att den är bindande för all verksamhet inom den tyska försvarsmakten. Manualen omfattar 154 sidor som är uppdelade i tolv kapitel med fyra bilagor. Manualen ligger i sina formuleringar nära tilläggsprotokoll I och

---

¹⁰ I ICRC:s sedvanerättsstudie listas de manualer som ICRC kartlagt under arbetet med att identifiera gällande sedvanerätt i humanitär rätt. Se ”*Customary International Humanitarian Law*”, Henckaerts, Jean-Marie and Doswald-Beck, Louise (Eds.), Cambridge University Press, 2005, Vol II/2, s. 4196-4207.

¹¹ *Rechtliche Grundlagen für das Verhalten im Einsatz*, Reglement 51.007/V.

¹² ZDv 15/2 *Humanitäres Völkerrecht in bewaffneten Konflikten – Handbuch* – 1992.

¹³ FM 27-10 *Department of the Army Field Manual – The Law of Land Warfare*, 1956.

¹⁴ *Law of Armed Conflict – at the operational and tactical levels*, 2001.

¹⁵ *The Manual of the Law of Armed Conflict*, 2004.

andra internationella traktater som Tyskland är bundet av. Den är enligt särskild föreskrift tillämplig vid såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter.¹⁶ Den är avsedd att användas av soldater och civil personal av alla grader i kurser, militära övningar och i allmän utbildning. Den tyska manualen är vid sidan av sin formella ställning även att uppfatta som ett policydokument i vilket tyska uppfattningar om humanitærrättens tillämpning kommer till uttryck, och som policydokument är manualen föremål för fortlöpande granskning. År 1992 år utgavs en officiell engelsk översättning av manualen, *Humanitarian Law in Armed Conflict – Manual*.¹⁷

Den *franska manualen*, *Manuel de droit des conflits armés*¹⁸ från 2001, är publicerad som en instruktion för all personal inom den franska försvarsmakten. Till skillnad från den tyska manualen är inte den franska i sig juridiskt bindande, utan syftar endast till att ge vägledning för tillämpning av den humanitära rätten. Efter en inledande introduktion följer en alfabetisk uppräknings av centrala begrepp och principer inom rättsområdet. Under varje begrepp lämnas en hänvisning till och en förklaring av vad som står i gällande traktater rörande respektive begrepp. *Kanada* påbörjade redan år 1977, i samband med anslutningen till tilläggsprotokollen till Genèvekonventionerna, ett arbete med att ta fram en manual. *Manualen, Law of Armed Conflict – at the operational and tactical levels*, färdigställdes år 2001. Syftet med den kanadensiska manualen är att den ska fungera som en praktisk guide för befälhavare, stabsofficerare och instruktörer inom krigets lagar (the Law of Armed Conflict, LOAC). Manualen är avsedd att användas både som grunddokument vid utformningen av utbildning för all militär personal, och som stöd för att personal inom försvarsmakten ska kunna agera i enlighet med gällande rätt. Manualen omfattar cirka 250 sidor och är uppdelad i 17 kapitel med tre tillhörande annex. Kapitel 1–16 innehåller regler om internationella väpnade kon-

---

¹⁶ *Humanitarian Law in Armed Conflict – Manual*, August 1992, VR II 3, DSK VV207320067, art. 211. s. 24.

¹⁷ *Humanitarian Law in Armed Conflict – Manual*, August 1992, VR II 3, DSK VV207320067. Kompletterande information om fall lämpliga vid instruktion och individuella studier går att finna i ZDv 15/4 *Humanitäres Völkerrecht in bewaffneten Konflikten – Sammlung von Fällen mit Lösungen*. 1996 kom en förkortad version av denna manual kallad ZDv 15/1 *Humanitäres Völkerrecht in bewaffneten Konflikten – Grundsätze*.

¹⁸ Ministère de la Défense secrétariat Général pour l'administration – *Manuel de droit des conflits armés* – Direction des Affaires Juridiques Sous-direction du droit international et du droit Européen, Bureau du droit des conflits armés.

flikter, medan icke-internationella väpnade konflikter regleras separat i kapitel 17.

Australiens manual, Australian Defence Force, Law of Armed Conflicts, Commanders' Guide, Australian Defence Force Publication, Operations Series, ADFP 37 Supplement 1 – Interim Edition, publicerades år 1994. Manualen är enligt titeln endast interimistisk, och till dags dato (september 2010) har ingen slutlig fastställts. Samtidigt som manualen publicerades utgavs även den tillhörande publikationen Australian Defence Force, Law of Armed Conflict Training, DI(G) OPS 33-1 som tillhandahåller en policy för undervisning i reglerna om väpnade konflikter samt att redovisar för målsättningen för Australian Defence Forces (ADF) på den humanitära rättens område.¹⁹ Syftet med manualen är att ge vägledning för befälhavare för planering och genomförande av ADF:s operationer i väpnade konflikter samt att redovisa vilka humanitär-rättsliga förpliktelser som gäller för ADF:s personal. Manualen anges vara såväl moraliskt som juridiskt bindande för de väpnade styrkornas personal. Efter en inledning om bl.a. manualens syfte presenteras de humanitarrättsliga reglerna i 13 kapitel. Dessutom finns en förteckning över de viktigaste traktaterna rörande väpnade konflikter och en ordlista med förklaring av olika centrala begrepp.

Den *nya zeeländska manualen*, Interim Law of Armed Conflict Manual, DM 112, New Zealand Defence Force, Headquarters, Directorate of Legal Services, publicerades år 1992. Syftet med manualen anges vara att fungera som vägledning för tillämpningen av de regler som gäller under väpnade konflikter, speciellt för juridiska rådgivare. Manualen bygger på utkast till den kanadensiska manualen och den australiensiska interimistiska manualen. Manualen är enligt vad som anges också endast interimistisk. Manualen är uppdelad i 19 kapitel. I kapitel 18 behandlas icke-internationella konflikter och i kapitel 19 FN-operationer.

En av de äldre manualerna är *USA:s* från 1956. I USA finns flera olika manualer, men den övergripande och ”högsta” manualen, FM 27-10 Department of the Army Field Manual – The Law of Land

---

¹⁹ Förutom en presentation av det humanitarrättsliga regelsystemet innehåller manualen bl.a. förteckningar över vilka som är ansvariga för undervisning i reglerna om väpnade konflikter och de målsättningar som gäller för undervisningen samt en redovisning av de konventioner, protokoll och traktat som Australien ratificerat.

Warfare, publicerades av US Department of the Army år 1956.²⁰ År 1976 omarbetades manualen på så sätt att vissa regler i den modifierades, samt att vissa nya regler tillkom. Syftet med manualen är att ge ledning till militär personal om sedvanerätt och traktatbaserad rätt som är tillämplig vid väpnade konflikter på land samt att redogöra för vad som gäller beträffande relationen mellan krigförande och neutrala stater. Det påpekas särskilt i manualen att den inte ska anses juridiskt bindande utöver i den utsträckning den överensstämmer med de traktater USA är part i. Manualen är uppdelad i nio kapitel och strukturen är relativt okomplicerad. Stora delar av reglerna är direkta citat ur Genève- eller Haagkonventionerna. Dessa är då markerade i fet stil för att underlätta för läsaren.

En av de nyaste manualerna är den från *Storbritannien*. År 2004 färdigställdes en omfattande manual i humanitär rätt, *The Manual of the Law of Armed Conflict*. Arbetet med manualen påbörjades redan efter tilläggsprotokollens tillkomst 1977. Manualen är en försvarsgrensgemensam ersättning för den s.k. *Manual on the Law of War on Land* från 1958. Enligt inledningen (preface) till manualen är den ett referensarbete för personal inom de väpnade styrkorna och för företrädare för försvarsdepartementet och andra delar av regeringen. Syftet sägs vara att göra det möjligt för alla berörda att tillämpa den humanitära rätten när militära operationer genomförs och vid utbildning inför och planering av sådana. I inledningen framhålls dock att även om manualen är avsedd som en beskrivning av rättsläget vid tidpunkten för publiceringen så binder den inte regeringen vid någon särskild tolkning av lagen. I ett, av the Chief of Defence Staff och the Permanent Under Secretary, Ministry of Defence, undertecknat förord sägs samtidigt att publiceringen (i bokform) ska ses som ett ytterligare steg i den offentliga redovisningen av Storbritanniens tolkning vad krigets lagar kräver. Manualen är både publicerad i lösbladsformat för internt bruk (för att underlätta uppdateringar/revideringar) samt i bokform. Den i bokform tryckta versionen omfattar totalt cirka 600 sidor av vilka själva manualen upptar cirka 450. Texten är

²⁰ Under denna publikation finns även bl.a. *Operational Law Handbook* från 1993 och *The Commanders Handbook on the Law of Naval Operations* från 2007. Dessa s.k. handböcker har visserligen "manualinslag", men är i huvudsak konkreta styrmedel för militärt uppträdande. I den senare står det bl.a. "This publication provides general information, is not directive, and does not supersede guidance issued by such commanders or higher authority". Som ett operativt verktyg rörande den humanitära rättens tillämpning finns även i USA *Standing Rules of Engagement (SROE) for US forces* (Chairman of the Joint Chiefs of Staffs Instruction 3121.01B).

upplagd så att varje regel eller påstående redovisas i ett numrerat och rubricerat avsnitt som följs av underavsnitt som innehåller nödvändiga definitioner, förklaringar och exempel.

Hur ser ansvar och uppdatering ut?

De olika nationella manualerna ansvaras för och uppdateras på olika sätt. Tydliga skillnader finns mellan de manualer som är regerings- respektive myndighetsprodukter.

Den *franska manualen* bereddes exempelvis inom det franska försvarsdepartementet i samarbete mellan direktionen för juridiska affärer och les états-majors (militära rådgivare till franska regeringen).²¹ Det är även det franska försvarsdepartementet som är ansvarigt för manualen och dess uppdateringar. *Storbritanniens manual* gavs ut av det brittiska försvarsdepartementet. Lösbladsversionen har uppdaterats ett antal gånger (år 2004 beträffande neutralt luftrum och år 2007 bl.a. med anledning av att den röda kristallen antogs som emblem för rödakorsrörelsen²²). Dessa uppdateringar läggs även ut på det brittiska Försvarsdepartementets hemsida. Avseende den tyska manualen medverkade företrädare för både utrikes- och försvarsdepartementen när manualen togs fram.

Andra manualer, bl.a. den kanadensiska, australiensiska, nya zeeländska och amerikanska är mer renodlade produkter av staternas respektive försvarsmakter. Den *kanadensiska manualen* utarbetades exempelvis inom den kanadensiska försvarsmakten och publicerades under bemyndigande av the Chief of Defence Staff. Den *amerikanska manualen* är en officiell publikation, publicerad av the United States Army. Avseende den *australiensiska manualen* är det the Chief of the Defence Force som tillsammans med The Assistant Chief of Defence Force (Operations) (ACOPS) är ansvariga. Uppdateringar hanteras av Australian Defence Force Warfare Centre (ADFWC). Även den *nya zeeländska interimistiska manualen* hanteras av den juridiska staben på den nya zeeländska försvarsmaktens högkvarter (Headquarters New Zealand Defence Force, Director of Legal Services).

²¹ Inom det franska försvaret finns en chef d'État-Major des armées vilken fungerar som rådgivare åt den franska regeringen i försvarsfrågor. Under denne står ytterligare tre "chefs d'État-Major" en för var och en av de tre försvarsgrenarna land, hav och luft samt en "État-major des armées".

²² *The Manual of the Law of Armed Conflict – Amended Text* 01/04 och 07/07. Se www.mod.uk/DefenceInternet/AboutDefence/CorporatePublications/LegalPublications/LawOfArmedConflict/

Både USA och Nya Zeeland arbetar för närvarande (september 2010) med att ta fram *nya manualer*. USA:s befintliga manual är så pass föråldrad att den inte fångar upp den omfattande utveckling som skett inom den humanitära rätten sedan tilläggsprotokollen till Genèvekonventionerna antogs 1977. Detta tillsammans med de väpnade konflikter USA deltagit i under senare år gör att det är angeläget att uppdatera manualen. Revideringen av den nya zeeländska manualen syftar både till fånga upp den utveckling som skett inom den humanitära rätten och till att göra den än mer användarvänlig. Den nya versionen (som väntas vara klar under 2010) kommer att vara en officiell publikation från den nya zeeländska försvarsmakten, och den ska enligt uppgift vara tillämplig i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter. Bestämmelser som endast är tillämpliga i internationella väpnade konflikter kommer att markeras och policymässiga ställningstaganden kommer att kommenteras. Manualen ska återge Nya Zeelands internationella åtaganden inom den humanitära rätten, den internationella straffrätten, delar av de mänskliga rättigheterna (inkl. statens tolkningar och reservationer av gällande bestämmelser), nationella bestämmelser med bäring på dessa områden samt inhemsk policy (inkl. interna bestämmelser från den nya zeeländska försvarsmakten).

9.3 Överväganden och förslag

9.3.1 Behov

Av våra direktiv framgår att en av våra uppgifter är att undersöka om det finns behov av en särskild nationell manual i humanitär rätt. En sådan kan, som framgått av den redovisning vi lämnat ovan om andra länders manualer, utformas på en rad olika sätt. Ett genomgående drag är dock att sådana manualer primärt syftar till att sprida kunskap om gällande rätt med avsikten att stärka dess efterlevnad, ofta främst genom att ge vägledning för militärt beslutsfattande på operativ nivå. I våra direktiv framhålls också att det främsta syftet med en manual är att den ska kunna användas praktiskt. En förutsättning för att ta fram en manual sägs vara att den medför ett mervärde för Försvarsmakten. En manual måste därmed vara tydlig och användarvänlig och ska på ett överskådligt,

men ändå utförligt sätt, förklara hur den militära personalen får agera.

Liknande svenskt material saknas i dag

Några skrifter eller annat utarbetat svenskt material som direkt kan användas för de syften som en manual har finns inte i dag. Under sitt arbete lät 1984 års kommitté publicera en kommenterad sammanställning (Krigets lagar; 1979) med grundläggande folkrättsliga konventioner, traktater, fördrag och andra dokument på det humanitärrettsliga området. År 1996 lät Försvarsdepartementet genom Totalförsvarets folkrättsråd (TFR) publicera en reviderad upplaga och i mars 2010 publicerade vi som delbetänkande (SOU 2010:22) en ytterligare reviderad upplaga. De berörda dokumentsamlingarna är utan tvekan av grundläggande betydelse för att Sverige ska leva upp till både traktatregleringar och sedvannerättsliga skyldigheter att sprida information om de humanitärrettsliga reglerna. Samlingsvolymerna är dock inte utformade på ett sätt som gör dem ägnade att användas direkt för praktiskt beslutsfattande.

Något närmare en manual i humanitär rätt kan de olika handböcker i folkrätt som under åren utgivits under författarskap av bl.a. Stig Jägerskiöld, Torgil Wulff, Ove Bring och Anna Körlof sägas vara. Handböckerna, som främst varit avsedda att användas för utbildning inom det militära försvaret och inom totalförsvaret, har haft en halvt officiell ställning. Som exempel kan nämnas att överbefälhavaren fastställde Jägerskiölds och Wulffs handbok, som gavs ut 1971. I en inledande skrivelse anges att den inte endast avsetts för utbildning utan också för användning ”som uppslagsverk för allt befäl för att under neutralitet, krig och ockupation lösa uppkommande folkrättsproblem”.²³ I allt väsentligt har dock handböckerna varit, och är, relativt kortfattade läroböcker om folkrättens grunder och den humanitära rättens huvuddrag. De har utan tvekan varit av stor betydelse för utbildningen inom det militära försvaret och totalförsvaret, men har som regel inte varit ägnade att läggas till direkt grund för praktiskt beslutsfattande. Handböckerna har inte heller haft den karaktären att eventuella ställningstaganden i tveksamma frågor kan anses vara annat än

---

²³ ”Handbok i folkrätt under neutralitet och krig,” Jägerskiöld, Stig och Wulff, Torgil, Allmänna förlaget, 1971.

uttryck för de enskilda författarnas uppfattning. Handböckerna kan därmed inte anses fylla de funktioner som en manual i humanitär rätt skulle syfta till.

Som vi tidigare berört redovisas två skrifter som svenska militärmanualer i ICRC:s sedvanerättsstudie, dels den av Försvarsdepartementet år 1991 utgivna skriften ”International humanitarian law in armed conflict with reference to the total defence system”, dels ”Folkrätten–Internationella regler i krig, Bihang Svensk soldat”, 1976. Vi har tidigare förklarat att inte någon av skrifterna, även om ställningstaganden i dessa kan ses som uttryck för svensk statspraxis, är manualer i den mening som här avses. Skrifterna kan således inte, även om man skulle bortse från att den senare upphävdes redan 1981, fylla de funktioner som en svensk manual i humanitär rätt skulle göra.

Detsamma gäller naturligtvis sådana mer kortfattade sammanställningar av den humanitära rättens grundregler som t.ex. kommit till uttryck i de åtta s.k. soldatreglerna. Vikten av att alla som ingår i en stats väpnade styrkor får del av och lär sig grundregler är något som ofta betonas också i internationella sammanhang. Regler av detta slag finns exempelvis i Tyskland, Storbritannien och Kanada och uppfattas i dessa länder som ett viktigt komplement till en manual. Reglerna är dock uppenbarligen alltför elementära för att kunna användas till stöd för beslutsfattande på operativ nivå inom Försvarsmakten.²⁴

Lämplig beredskapsåtgärd

Sammanfattningsvis har vi funnit att det när det gäller beslutsfattande på operativ nivå finns utrymme för att utveckla en mer överskådlig och tydlig vägledning när det gäller de humanitär-rättsliga hänsynstagandena och att en sådan lämpligen kan ta formen av en manual.

Mot detta kan invändas att det är mycket länge sedan Sverige deltog i en väpnad konflikt och att det säkerhetspolitiska läget är sådant att riskerna för att Sverige skulle dras in i väpnad konflikt framstår som begränsade. Enligt vår uppfattning går det emellertid inte att resonera på detta sätt. Att riskerna för väpnad konflikt kan framstå som begränsade utesluter inte att det är angeläget att i

---

²⁴ ICRC har också framställt en sammanställning över *The seven fundamental rules which are the basis of the Geneva Conventions and the Additional Protocols*.

görlig mån se till att Försvarsmakten är utrustad för att kunna hantera situationen om risken skulle förverkligas. En manual kan ur den synpunkten ses som en viktig och förhållandevis billig beredskapsåtgärd. Utöver detta är det, som vi återkommer till i det följande, möjligt att Sverige kan komma att beakta och även tillämpa den humanitära rätten inom ramen för deltagande i fredsinsatser.

Användningsområden

Operativt beslutsfattande

Av vad som anförts framgår att en humanitärrettslig manual i första hand skulle vara att uppfatta som ett arbetsredskap för operativt beslutsfattande inom Försvarsmakten. För att bedöma i vilken utsträckning en manual skulle kunna medföra ett mervärde för detta ändamål har vi inte endast själv tagit del av olika manualer och sökt att värdera dessas olika förtjänster och svagheter. Vi har därutöver fått biträde av en arbetsgrupp och en referensgrupp inom Försvarsmakten som granskat och lämnat synpunkter på det utkast till en svensk manual i humanitär rätt som utarbetats inom kommitténs sekretariat (se bilaga 7). Vi kommer nedan att redovisa vissa av dessa synpunkter. Redan här ska dock sägas att både vi och grupperna funnit att det får anses föreligga ett sådant behov av en manual i humanitär rätt att det är motiverat att ta fram ett utkast till en sådan.

Folkrättsliga rådgivarna

Att det primära syftet med en manual är att ge vägledning för militärt beslutsfattande på operativ nivå utesluter inte att en manual också kan fylla andra viktiga funktioner och att utformningen av manualen också anpassas efter dessa. Enligt vår uppfattning måste också de folkrättsliga rådgivarna inom Försvarsmakten uppfattas som en viktig målgrupp för en manual. Dessa kan visserligen på ett helt annat sätt än rent militär personal förväntas vara bekanta med innehållet i de folkrättsliga grunddokumenten och olika tolknings- och tillämpningsproblem på det humanitärrettsliga området. En väl utformad manual måste emellertid även för dessa antas ge dem bättre möjligheter att överblicka och tillämpa det omfattande

regelsystemet, samt bidra till att kommunikationen mellan rådgivarna och de militära beslutsfattarna underlättas.

Utbildning och övningar

En väl utformad manual skulle utan tvekan också vara av stor betydelse vid utbildning och övning i humanitär rätt. Att befäl, som ska kunna använda manualen i praktiskt beslutfattande, måste utbildas och övas i dess användning är uppenbart. Även vid sidan av detta behov kan en manual vara av betydelse för att utforma och genomföra utbildning i humanitär rätt inom de olika utbildningsstegen inom Försvarsmakten. Detta gäller även för den övriga personalen inom totalförsvaret som är i behov av kunskap i humanitär rätt. I sammanhanget ska inte betydelsen av att personal inom olika delar av försvaret har samma referensramar och utbildats enligt samma standard underskattas.

Nationellt ställningstagande

I våra direktiv framhålls, vid sidan av den praktiska användbarheten, att det av en manual bör framgå hur en stat bedömer gällande humanitär rätt. Som tidigare framgått förekommer det också att stater ger spridning åt manualer i syfte att redovisa humanitärrettsliga ställningstaganden. Enligt vår uppfattning måste dock ett sådant syfte vara underordnat i förhållande till det praktiska syftet. Detta utesluter inte att innehållet i en manual i princip aldrig kan antas stå i strid med hur staten uppfattar den humanitärrettsliga regleringen.²⁵ En annan sak är att det exempelvis kan finnas skäl att utforma en svensk manual i generell överensstämmelse med svenska traktatförpliktelser även om det inte skulle föreligga någon förpliktelse, i traktat eller sedvanerätt, att upprätthålla sådana i förhållande till en stat som inte tillträtt traktaten. Även därutöver kan det finnas annat än rent rättsliga skäl för att i en manual föreskriva regler av humanitärrettsligt slag. Detta gäller inte minst, som vi ska återkomma till, tillämpligheten i icke-internationella konflikter av de regler som gäller för strid och vapenanvändning vid internationella väpnade konflikter.

---

²⁵ Vilket inte utesluter att det kan finnas skäl för "brasklappar" av det slag som finns i Storbritanniens manual om att manualen inte "commit Her Majesty's Government to any particular interpretation of the law".

Vi återkommer längre fram till frågan i vilken utsträckning och på vilket sätt en manual bör användas för att ge direkt uttryck för hur Sverige bedömer gällande humanitär rätt. Frågan har ett nära samband med frågorna om formerna för utarbetande, publicering och revidering av en manual.

Fredsinsatser

Försvarsmakten har i allt högre grad organiserats för och tagits i anspråk i olika former av fredsinsatser. I allmänhet är dessa av ett sådant slag att de humanitärrettsliga reglerna inte är direkt tillämpliga för den svenska truppen. De förbud och begränsningar som regelsystemet innehåller ger dock värdefull vägledning även i dessa fall. Det är också möjligt att personalen i en fredsinsats kan bli indragen i strider på ett sådant sätt så att den humanitära rätten blir formellt tillämplig, eller att insatsen genomförs i ett område där det pågår en väpnad konflikt mellan andra aktörer. Fredsinsatser genomförs regelmässigt i samverkan mellan olika staters väpnade styrkor. I verksamheten iakttar dessa inte endast sina respektive nationella regler utan också den egna statens uppfattning när det gäller de folkrättsliga förpliktelserna. I praktiken kan detta medföra problem med hänsyn till att det inte är ovanligt att stater uppfattar sina förpliktelser på olika sätt. En förutsättning för att sådana problem ska kunna hanteras på ett effektivt sätt är att skillnader kan identifieras och analyseras på ett så tidigt stadium som möjligt. Manualer kan vara ett viktigt verktyg för detta. I förhållande till de flesta fredsinsatser får det dock antas att en rent humanitärrettslig manual kommer att vara av begränsat värde. Vi återkommer nedan (kapitel 9.3.3) till frågan om det finns skäl för vid sidan av en manual i humanitär rätt också utveckla en manual som tar sikte på fredsinsatser.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis innebär det anförda att vi funnit att en nationell manual i humanitär rätt bör kunna möta en rad olika behov som sammantaget är så starka att de väl motiverar att arbete med att ta fram ett utkast till en manual inleds.

9.3.2 Utformning

I våra direktiv sägs att om vi finner att det finns behov av en särskild nationell manual i humanitär rätt så ska vi också lämna förslag till en sådan. Som framgår av den redovisning vi lämnat för de manualer som tagits fram i vissa andra stater har arbetet med dessa i allmänhet pågått under lång tid. Detta framstår också som förståeligt med hänsyn till de stora rättsområden som behöver täckas in i en manual och de många ställningstaganden som krävs i ofta kontroversiella frågor. Därtill kommer att innehållet i en manual knappast bör slås fast mer definitivt innan den kunnat testas i utbildning och övningar och eventuell praktisk tillämpning. Vi har mot den bakgrunden inte uppfattat vårt uppdrag på det sättet att vi skulle förväntas ta fram ett fullständigt och i detalj genomarbetat förslag till manual.

Vad som varit möjligt inom ramen för de resurser och den tid som vi haft till vårt förfogande är endast att sekretariatet har tagit fram ett utkast till manual som kommittén som helhet inte haft tid att ta ställning till i alla detaljer. Detta utkast är bifogat som en bilaga till betänkandet (bilaga 7, Svensk manual i humanitär rätt m.m.).

Vid våra överväganden om hur en manual lämpligen bör utformas har vi utgått från de olika manualer som vi redovisat ovan. Av dessa framstår Storbritanniens som den mest utförliga och även i detalj mest utarbetade manualen. Omfattningen och detaljrikedomen gör dock att den knappast är användbar i mer direkt operativt arbete. Detta hänger samman med att de som arbetat med manualen utgått från fyra olika nivåer inom militären, med olika behov av information om den humanitära rätten, där manualen är utformad med den högsta nivån som utgångspunkt. För de övriga nivåerna förutsätts särskild information genom kort med soldatregler, häften med information²⁶ och särskilda operativa handböcker. För svenskt vidkommande finns knappast behov av en så långtgående nivåuppdelning utan en manual bör på ett tydligare sätt kunna anknytas till den operativa nivån.

Den kanadensiska manualen synes bättre motsvara de behov som finns i Sverige. Den riktar sig primärt till ”praktiker” på de taktiska/operativa nivåerna vilket motsvarar den målgrupp som vi anser att en svensk manual bör rikta sig till. Manualen har också en mindre akademisk prägel och är mer koncentrerad än den brittiska

---

²⁶ *A Soldier's Guide to the Law of Armed Conflict.*

manualen. Den är väl strukturerad och genomarbetad i sak med en god pedagogisk presentation. Den har nu, med goda erfarenheter, använts under mer än nio år av den kanadensiska försvarsmakten vilket innebär en god kvalitetssäkring. Den har dessutom använts som förebild för andra staters manualer.²⁷ Det kanadensiska förhållningssättet till den humanitära rätten och folkrätten i stort ligger vidare nära det svenska, bl.a. vad gäller anslutning till traktater. Likheter finns också när det gäller faktorer som exempelvis geografi, säkerhetspolitiskt läge och deltagande i fredsinsatser.

Mot den angivna bakgrunden fann vi det naturligt att utgå från den kanadensiska manualen i arbetet med det utkast till svensk manual vi tagit fram. Vid sidan av att arbetet med att utforma en manual blir väsentligt enklare om det är möjligt att utgå från en förlaga som i huvudsak framstår som acceptabel, finns det enligt vår mening goda sakliga skäl för att ge en svensk manual en utformning som till struktur och uppläggning ligger nära andra nationella manualer. Ett sådant förfarande underlättar jämförelser och därigenom också diskussioner i sak vid oenighet, något som inte minst är viktigt när samarbete mellan olika länders väpnade styrkor aktualiseras.

Vi har därför bett om och fått tillstånd från berörda kanadensiska myndigheter att använda den kanadensiska manualen som förlaga till vårt utkast. Det bör emellertid betonas att vårt utkast inte är en ren översättning av den kanadensiska manualen utan att vi i en rad olika hänseenden, även sådana som vi inte närmare kommenterar, avviker från denna såväl vad avser innehåll, upplägg som i ställningstaganden och språk i syfte att anpassa texten efter svenska förhållanden och behov.

9.3.3 Vissa särskilda frågor

Hänsyn till den folkrättsliga utvecklingen

Den kanadensiska manualen publicerades år 2001. I arbetet med en svensk manual måste naturligtvis den utveckling som skett därefter beaktas. Utveckling av betydelse är bl.a. inrättandet av den permanenta internationella brottmålsdomstolen i Haag och den rättspraxis som utvecklats vid främst Jugoslavien- och Rwanda-tribunalerna samt de traktater som tillkommit.

---

²⁷ Bl.a. Nya Zeelands och Australiens.

Även publiceringen av ICRC:s sedvanerättsstudie 2005 behöver beaktas. Vi har i kapitel 5 Humanitär rätt och sedvanerätt redovisat vår bedömning av de slutsatser som presenteras i studien. I allt väsentligt har vi inte funnit någon anledning att ta avstånd från studiens regler. Frågan om i vilken utsträckning de presenterade reglerna är sedvanerättsligt bindande kan emellertid vara föremål för olika bedömningar. Att sedvanerätten bör återspeglas i en manual i humanitär rätt är dock en självklarhet. Det bör emellertid hållas i minnet att en sådan manual inte primärt ska uppfattas som en redovisning av en stats ställningstaganden i rent rättsligt hänseende utan som regler och riktlinjer för hur de egna väpnade styrkorna får agera vid väpnad konflikt. En stat kan därmed mycket väl av policy-skäl ställa upp regler för hur egen trupp ska agera utan att därför ta ställning till om det också finns en rättslig skyldighet. Sett från den utgångspunkten saknas det enligt vår uppfattning i princip anledning att i en manual avvika från de regler som redovisas i sedvanerättsstudien. (Se vidare i kapitel 5.3 och 5.4 om våra överväganden kring studien och de enskilda reglerna.) Vi har därför i vårt utkast till manual arbetat in både studiens regler i de sammanhang de hör hemma även i den utsträckning dessa har inneburit en utveckling av den humanitära rätten, samt relevant utveckling i traktater sedan 2001.

En manual för internationella och icke-internationella konflikter

Den kanske viktigaste slutsatsen i ICRC:s sedvanerättsstudie är att regler som är tillämpliga i internationella väpnade konflikter i långt större utsträckning än vad som anges i traktater är bindande också i icke-internationella väpnade konflikter på sedvanerättslig grund. Detta reser frågan om i vilken utsträckning en manual bör omfatta även denna typ av konflikter och på vilket sätt skillnad bör göras mellan de två olika typerna av konflikt.

I den kanadensiska manualen behandlas icke-internationella väpnade konflikter för sig i ett avslutande kapitel. I detta hänvisas till och redovisas innehållet i Genèvekonventionernas gemensamma artikel 3 och tilläggsprotokoll II. I kapitlet sägs därutöver att de kanadensiska väpnade styrkorna har som policy att under alla andra insatser än inrikes som minimum tillämpa andan och principerna i det för internationella väpnade konflikter tillämpliga regelsystemet.

I den tyska manualen finns däremot inte något särskilt kapitel om icke-internationella väpnade konflikter. Dessa omnämns i inledningen av kapitel 2 med en erinran om gemensamma artikel 3 och tilläggsprotokoll 2.

I sak är vi av den uppfattningen att en svensk manual bör utformas i överensstämmelse med vad som gäller enligt den i den tyska manualen föreskrivna principen att den humanitära rätten som är tillämplig i internationella väpnade konflikter ska beaktas vid genomförande av militära operationer vid *alla* typer av väpnade konflikter. Detta ställningstagande motiveras även av det resonemang vi visat på i kapitel 4 om Folkrättens utveckling sedan 1984, där skillnaderna mellan regleringarna av konflikttyperna allt mer har kommit att utraderas. Trots att de äldre gällande traktaterna tydligt skiljer på de två konflikttyperna, vilket vi visat på i kapitel 2 Folkrättens grunder, har sedvanerätten i dag i huvudsak kommit att överbygga skillnaderna. (Se även kapitel 5.3.3 om Humanitär rätt och sedvanerätt i avsnittet om De icke-internationella väpnade konflikterna och sedvanerätten.) Vidare kan nämnas att oavsett i vilken utsträckning det föreligger en strikt rättslig skyldighet att agera på det sättet talar även policyhänsyn och rent praktiska hänsyn för en sådan ordning. Att skilja mellan olika konflikter när det gäller att genomföra militära operationer skulle ofrånkomligen medföra tillämpningsproblem, och utifrån ett humanitärt perspektiv leda till svårhanterliga konsekvenser.

Ett jämställande av de olika typerna av väpnade konflikter i en manual kan åstadkommas på olika sätt. Oavsett vilken metod som används måste emellertid beaktas att det finns viktiga skillnader mellan konflikttypernas reglering i traktater som inte kan hanteras genom ett rent jämställande. De viktigaste av dessa är att kombattantbegreppet, och den där till kopplade krigsfångestatusen, endast återfinns vid internationella väpnade konflikter. I dessa hänseenden måste en skillnad göras mellan de olika typerna av konflikt. Detta gäller även för regler rörande ockupation.

I den tyska manualen hanteras detta problem genom att det uttryckliga jämställandet begränsas till de regler som gäller för genomförande av militära operationer. När det gäller regleringen i övrigt av icke-internationella väpnade konflikter ger manualen, med hänvisning till gemensamma artikel 3 och tilläggsprotokoll II (och art. 19 i kulturkonventionen), inte annan vägledning än att som minimum gäller att den humanitära rättens grundläggande regler ska iakttas. Den kanadensiska manualen framstår i det hänseendet

som mer tillfredställande genom att den i vart fall tar upp den särskilda regleringen i det andra tilläggsprotokollet om exempelvis behandlingen av frihetsberövade och processuella garantier. Även den kanadensiska manualen framstår dock i nu berörda hänseenden som kortfattad och föga vägledande.

Ju mer utbyggt som ett särskilt kapitel om icke-internationella väpnade konflikter skulle bli desto mer skulle kapitlet kunna framstå som en egen manual i sig. Sett från den synpunkten finns det goda skäl för att i en manual så långt möjligt försöka integrera regleringen av de olika typerna av väpnad konflikt. Detta är också en synpunkt som framhållits från såväl den arbetsgrupp som den referensgrupp inom Försvarsmakten som kommittén samrått med. I det utkast till manual som vi tagit fram har därför en sådan integrering gjorts. I de delar där bestämmelser rörande de två konflikttyperna alltså måste särskiljas, har detta tydligt markerats i texten (bl.a. avseende redovisningen av kombattantstatus i kapitel 3 och behandling av frihetsberövade personer i kapitel 9).

En manual för fredsinsatser

I dag utgör deltagande i fredsinsatser en stor del av Försvarsmaktens operativa verksamhet. Denna verksamhet och dess användning av våld och tvång ligger ofta, men inte alltid, utanför det humanitärättsliga regelverkets tillämplighet. I de fall då de trupper som deltar i en fredsinsats deltar i en väpnad konflikt har en manual en viktig roll att spela. Insatsen kan komma att delta i en väpnad konflikt på två sätt. Antingen genom att insatsen redan från början mandaterats av FN:s säkerhetsråd att delta i en väpnad konflikt (dvs. vissa typer av fredsframtvingande insatser i enlighet med FN-stadgans kapitel VII), eller att trupperna under en pågående insats (som ej var fredsframtvingande, utan insattes som en traditionell fredsfrämjande insats) kommer att delta i fientligheter (antingen genom eget initiativ eller p.g.a. att de utsätts för anfall från en part i konflikten) i sådan omfattning att de facto deltar i den väpnade konflikten. Denna brytpunkt kan givetvis vara mycket svår att identifiera.

Den vanligaste situationen när det gäller fredsinsatser som svensk trupp deltar i är dock att insatsen *inte* deltar i en väpnad konflikt. Truppen är då inte formellt bunden av den humanitära rätten (vilket inte betyder att förfaranden som är förbjudna i

väpnad konflikt skulle vara tillåtna²⁸) och en manual i humanitär rätt ger därför inte någon direkt vägledning. Om det pågår en väpnad konflikt, som insatsen inte deltar i (vilket är vanligt), åtnjuter personalen i insatsen det skydd som den humanitära rätten erbjuder alla civila i ett konfliktområde och en manual kan härigenom indirekt ge vägledning i denna typ av frågor. Beröringspunkten med den humanitära rätten kan även uppstå genom att fredsinsatsen ges mandat att övervaka den humanitära rättens tillämpning under en pågående väpnad konflikt i insatsområdet. En insats kan t.ex. ges i uppdrag att omhänderta eftersökta krigsförbrytare eller att avbryta pågående krigsförbrytelser. Tilläggsprotokoll I föreskriver t.ex. stater att samarbeta med FN rörande svåra överträdelser av den humanitära rätten.²⁹

Trots att den humanitära rätten i formell mening inte är tillämplig för de truppbidragande staterna föreligger inte ett rättsligt vakuum när det gäller användning av våld och tvång. (Se våra resonemang i kapitel 6 om Fredsinsatser rörande tillämpliga rättsliga regelverk under en fredsinsats.) Det finns ett antal andra rättsliga regelverk som styr både våldsanvändningen och själva verksamheten. Grundläggande är det mandat som FN:s säkerhetsråd lämnat i vilket de uppgifter som ska genomföras utpekats. Dagens fredsinsatser är emellertid komplexa med breda mandat som utpekar ett flertal olika uppgifter att lösa – från gränsövervakning, stabiliserings och säkerhetsoperationer, humanitärt stöd till polisiära uppgifter. Ofta aktualiseras svåra överväganden som rör både individens säkerhet och integritet.

Enligt vår mening finns det ett minst lika stort behov av tydlig och strukturerad vägledning när det gäller fredsinsatser som det finns för väpnade konflikter. Starka skäl talar för att de rättsliga frågor som är kopplade till användandet av våld och tvång inom ramen för fredsinsatser i vilka svensk trupp inte deltar i en väpnad konflikt är så pass viktiga att det borde utarbetas en manual även för detta ändamål. Vi har informerats om att avsikten är att en särskild utredning ska tillsättas med uppdrag att bl.a. se över olika rättsliga frågor som en fredsinsats aktualiserar (se vidare kapitel 6 om fredsinsatser).

Av den anledningen har vi inte ansett att det legat inom ramen för vårt uppdrag att närmare överväga den frågan utan den får behandlas inom ramen för den utredningens uppdrag. I det bilagda

²⁸ Tänkbara undantag är användning av s.k. dum dum-kulor och tårgas.

²⁹ TP I, art. 89.

manualutkastet behandlas således fredsinsatser på två ställen. Regler för användandet av våld och tvång då svensk trupp *inte* deltar i en väpnad konflikt föreslås behandlas i en separat del B om fredsinsatser – vilken vi av ovan nämnda skäl inte lämnar något textförslag till. För det fall svensk trupp deltar i en väpnad konflikt gäller hela del A av manualen.

Vapen som Sverige inte använder

Inom den humanitära rätten finns, som redovisats i andra sammanhang i detta betänkande, begränsningar av både vilka vapen som får användas och hur de tillåtna vapnen får användas. Vi har vid våra överväganden resonerat kring hur detta ska hanteras i förhållande till att Sverige inte har alla de vapentyper finns reglerade. Det kan eventuellt framstå som onödigt att i manualen redogöra för vapen och dess användning i den utsträckning Försvarsmakten ändå inte kommer att behöva hantera en aktuell vapentyp. Vi har dock ansett det lämpligt att övergripande redovisa de regler som finns inom den humanitära rätten på området – oavsett svensk tillgång till en vapentyp. Detta för att det kan vara av vikt för Försvarsmakten att ha kunskap även om tillåten och otillåten vapenanvändning från andra aktörers sida. Dels som en beredskapsåtgärd, dels som en del i Sveriges förpliktelser att reagera på folkrättsbrott.

Inkluderade rättsområden

Trots att det i våra direktiv endast talas om en manual i humanitär rätt anser vi, att det är naturligt att även andra folkrättsliga frågor som rent formellt ligger utanför den humanitära rätten behöver inkluderas. Detta gäller inte minst ockupations- och neutralitetsrätten som i allmänhet brukar ingå i manualer av det slag som vi nu diskuterar. Utgångspunkten för en manual ska därför vara att behandla ”krigets lagar”³⁰ som även inkluderar ockupations- och neutralitetsrätten. När det gäller dessa två områden är det emellertid inte helt enkelt att utgå från internationella förebilder. Samtidigt har dessa områden inte ingått i vårt utredningsuppdrag på ett sådant sätt att det framstår som naturligt att utarbeta förslag till

---

³⁰ Det som på engelska kallas för ”the law of armed conflict” (LOAC).

hur en manualreglering skulle se ut. De finns därför inte med i det utkast till manual som vi publicerar som en bilaga till betänkandet.

Relationen mellan den humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna har varit föremål för åtskilliga diskussioner. (Se kapitel 2 om Folkrättens grunder för redogörelse för detta förhållande.) Allmänt sett kan sägas att de mänskliga rättigheterna fortsätter att gälla även vid väpnad konflikt (även om vissa rättigheter kan inskränkas) så länge inte det står klart att annat följer av den humanitära rätten i egenskap av *lex specialis*. Detta är något som inte minst är viktigt i förhållande till de icke-internationella väpnade konflikterna. Bristen på reglering i traktater på detta område kompenseras i inte oväsentlig del av att vad som annars gäller enligt de mänskliga rättigheterna inte upphör att gälla därför att en situation utvecklats till en väpnad konflikt. Detta är dock något som i många fall inte tydligt återspeglas i existerande manualer genom att dessa begränsas till de rent humanitärrettsliga reglerna. Enligt vår uppfattning finns det vid utarbetandet av en svensk manual anledning att aktivt överväga i vilken utsträckning det finns anledning att i manualen också inkludera regler som grundar sig på de mänskliga rättigheterna. Mot bakgrund av att det inte ingått i vårt utredningsuppdrag att utarbeta förslag till hur detta skulle kunna göras, då vårt uppdrag gällt en manual i humanitär rätt, har inte någon noggrann genomgång av frågan om vilka regler som bör tas med och om, och i så fall hur, de kan inkorporeras på ett pedagogiskt sätt i framställningen gjorts. Frågor om mänskliga rättigheter behandlas därför enbart kort inledningsvis i vårt utkast, och återkommer i manualens kapitel 9 om behandling av frihetsberövade personer. Det utkast till manual vi presenterar avser inte heller att på ett uttömmande sätt omfatta all nationell rätt eller andra för Försvarsmakten tillämpliga regler, reglementen och stabspublikationer som kan aktualiseras under en väpnad konflikt. Utkastet är således inte en "operational law handbook" eller liknande, utan primärt en sammanställning av gällande humanitär rätt.

Luftkrigsmanualen bör beaktas

I den kanadensiska manualen, i likhet med i flera andra manualer, behandlas luftkrig och sjökrig i särskilda kapitel även om de allmänna reglerna är tillämpliga på alla former av krigföring. Vi har

inte funnit tillräckliga skäl för att förslå någon annan ordning. Vi presenterar emellertid inte något förslag till kapitel i manualen rörande luftkriget. Som vi tidigare nämnt, har det nyligen inom ramen för the Harvard Program on Humanitarian Policy and Conflict Research, publicerats en internationell manual om luftkriget (Air and Missile Warfare Manual) som kan förväntas få ett motsvarande inflytande som San Remo-manualen på sjökrigets område.³¹ Eftersom denna luftkrigsmanual inte fastställdes förrän 2010 har vi inte hunnit bearbeta och ta ställning till hur ett kapitel i manualen med denna som utgångspunkt skulle kunna utformas. Vi presenterar därför inget kapitel om luftkrig i manualutkastet.³² Ett sådant kapitel bör dock enligt vår mening bygga på luftkrigsmanualen och i tillämpliga delar på de regler som presenteras i ICRC:s sedvanerättsstudie.

9.3.4 Formella frågor

Manualens status

I vilka former en manual i humanitär rätt bör utarbetas, publiceras och beslutas om är naturligtvis avhängigt av vilket syfte den är avsedd att ha. Vi har redan tidigare anfört att det primära syftet med en manual enligt vår mening bör vara att sprida kunskap om den humanitära rätten och, genom att ge vägledning för militärt beslutsfattande på operativ nivå, stärka dess efterlevnad. Av detta följer enligt vår mening inte endast att den bör utformas så att militära befattningshavare utan alltför stora svårigheter ska kunna tillgodogöra sig manualens innehåll och omsätta dess innehåll i praktiskt beslutfattande utan också att Försvarmakten bör ha det slutliga formella ansvaret för både det fortsatta arbetet med och publiceringen av en manual.

Av detta följer också att en manual inte bör, eller för den delen kan, uppfattas som bindande i den meningen att svenska domstolar eller myndigheter skulle vara bundna av de tolkningar, av traktater eller sedvanerätt, som framförs i en manual, även om stor möda bör läggas ned på att den ger ett riktigt uttryck för gällande humanitär rätt. Om endast helt rättsliga överväganden skulle vara avgörande

³¹ Vilken bl.a. ligger till grund för det kapitel i Kanadas manual som behandlar sjökriget både vad gäller upplägg och innehåll. Således utgår även det avsnitt vi föreslagit om sjökriget från San Remo-manualen.

³² I delbetänkandet Krigets Lagar (SOU 2010:22) finns luftkrigsmanualen publicerad.

för utformningen av en manual skulle det även leda till att policyhänsyn och olika praktiska hänsyn (som t.ex. behovet av tydlig vägledning) inte fick inverka på manualens utformning, vilket enligt vår uppfattning vore olyckligt.

Detta utesluter inte att en manual bör ges en annan ställning än som skulle tillkomma en publikation utan någon form av officiell sanktionering. Det ska i det sammanhanget framhållas att Försvarsmaktens organisation, i hög grad är hierarkiskt uppbyggd och förutsätter att de som befinner sig på lägre beslutsnivåer följer givna order, föreskrifter och riktlinjer om det inte finns särskilda skäl för avvikelse. Den som inte gör detta bryter mot reglerna för verksamheten även om handlandet inte i sig strider mot någon formell regel. Om en manual publiceras som en stabspublikation inom Försvarsmakten markeras härigenom att de i manualen uppställda reglerna inte är bindande i strikt formell mening, men att militära befattningshavare ändå är skyldiga att beakta manualens innehåll som riktlinjer vid beslutsfattande i sådana frågor som berörs i denna.

Fortsatt arbete med manualen

Att det formella ansvaret för en manual bör ligga på Försvarsmakten utesluter inte att även andra bör engageras i arbetet med att, med utgångspunkt i det utkast till manual vi lämnat, färdigställa en manual. En av förutsättningarna för en väl utformad manual är givetvis att de som deltar i arbetet har goda kunskaper på det humanitarrättsliga området. Akademiskt verksamma jurister har ofta spelat en viktig roll när andra länder tagit fram sina manualer. Utan att därför ta ställning i namnfrågor anser kommittén att Försvarsmakten i det fortsatta arbetet med manualen bör nyttiggöra den akademiska kompetens som finns i Sverige på den humanitära rättens område.

Vidare anser kommittén att Försvarshögskolan fyller en viktig roll när det gäller den militära folkrättsutbildningen i Sverige, och av denna anledning bör även samråd ske med FHS under arbetet med att färdigställa en manual. (Se kapitel 8 Utbildning och information för vidare redogörelse för FHS organisation och ansvar.)

Som vi tidigare berört kan en manual fylla en rad andra viktiga funktioner vid sidan av att ge vägledning för militärt beslutsfattande på operativ nivå. Självfallet bör detta också beaktas vid

utformningen av en manual. Detta gäller inte minst beträffande utbildning inom totalförsvaret. Avseende den civila delen av totalförsvaret har MSB ett samordnande ansvar för utbildningsfrågor i humanitär rätt, och Totalförsvarets folkrättsråd har ansvar för samordning och utveckling inom totalförsvarets samtliga myndigheter (varvid särskilt undervisnings- och informationsfrågor ska ges uppmärksamhet, se kapitel 8 för vidare redogörelse för ansvarsområden). Totalförsvarets folkrättsråd ska även ta initiativ för att främja utveckling, spridning och tillämpning av folkrättens regler inom totalförsvaret. Enligt vår mening är det därför naturligt att det uppdrag som Försvarsmakten bör få att utarbeta en manual bör utföras i samråd med bl.a. MSB och Totalförsvarets folkrättsråd.

Vårt förslag till manual är utformat med den kanadensiska manualen som förebild. Som ett av skälen för detta har vi anfört att det finns goda sakliga skäl för att ge en svensk manual en utformning som till struktur och uppläggning ligger nära andra nationella manualer eftersom ett sådant förfarande underlättar jämförelser mellan olika stater och därigenom också diskussioner i sak vid oenighet, något som inte minst är viktigt när samarbete mellan olika länders väpnade styrkor aktualiseras. I detta ligger också att Försvarsmakten under arbetet med en manual bör söka samråd med företrädare för andra stater som arbetat eller arbetar med att utveckla manualer.³³

Vi vill här särskilt peka på det arbete med att utarbeta en manual som sedan år 2009 pågår i Norge. Vi har under vårt arbete haft kontakter med ansvariga för det norska projektet.³⁴ Av kontakterna framgår att det i de flesta frågor finns en samsyn och att man från norsk sida gärna ser ett fortsatt samarbete. Den norska manualen, som även den ska vara tillämplig i båda konflikttyperna, ska vara färdigställd 2012. Även Danmark påbörjade i slutet av 2009 ett arbete med att identifiera behov och utformning av en dansk manual i humanitär rätt.

---

³³ Att en svensk manual i humanitär rätt bör vara på svenska uppfattar vi som en självklarhet. Det finns emellertid skäl att framhålla att detta givetvis kan innebära problem när det gäller överläggningar och samråd med andra stater. Goda skäl kan därför finnas för att manualen, liksom den tyska manualen, också bör framställas i engelsk version. Detta kan naturligtvis innebära problem men underlättas självfallet i hög grad om en engelskspråkig manual, som den kanadensiska, används som utgångspunkt för en svensk.

³⁴ Arbetet genomförs i huvudsak av en officer och en folkrättsjurist vid Forsvarets stabsskole (Afdeling for militærmakt) med understöd av arbetsgrupper som satts ihop i samråd med det norska Försvarsdepartementet.

Manualen som ett uttryck för svensk position

I våra direktiv sägs att Sverige genom att utarbeta en manual skulle tydliggöra, såväl nationellt som internationellt, vad som enligt svensk syn utgör gällande humanitär rätt och hur olika situationer under en väpnad konflikt får lösas. Vi har redan tidigare sagt att detta syfte måste anses underordnat i förhållande till det mer omedelbart praktiska syftet. Det är emellertid klart att Försvarsmakten i sitt faktiska handlande, vilket inte minst gäller på det humanitärrettsliga området, måste anpassa sig efter de uppfattningar och den policy som kommer till uttryck på politisk nivå. Detta innebär att arbetet med en manual enligt vår uppfattning bör ske under insyn, om än inte under formellt ansvar, av företrädare för berörda departement, främst Försvarsdepartementet och Utrikesdepartementet.

Den ordning som vi nu förordar, med Försvarsmakten som ansvarig för både utarbetandet och publiceringen av en manual, innebär automatiskt att funktionen att ge uttryck för svensk syn på den humanitära rätten får en mindre framträdande roll. Det kan emellertid sättas i fråga om en manual som är rent svenskspråkig, vilket en sådan rimligtvis bör vara, över huvud taget är ägnad att användas som medel att internationellt klargöra svensk uppfattning på området. Det kan noteras att Tyskland funnit anledning att vid sidan av den tyska versionen av sin manual publicera en engelsk översättning. Det kan också erinras om att de ställningstaganden som gjordes av 1984 års kommitté knappast torde ha rönt någon internationell uppmärksamhet som uttryck för svensk uppfattning på området innan delar av betänkandet (i bearbetad form) publicerades på engelska genom Försvarsdepartementets försorg och med förord av försvarsministern.

Enligt vår uppfattning är detta emellertid inte någon omedelbar nackdel. Tvärtom ger det praktiska behovet av en översättning utrymme för en flexibilitet på den politiska nivån som har klara fördelar. Om man på den politiska nivån önskar gå ut med ett på en svensk manual baserat budskap på den internationella arenan om svensk uppfattning på det humanitärrettsliga området blir det möjligt att avvakta till dess manualen kunnat utvecklas och prövas i erforderlig omfattning (utan att därför förhindra tidigare initiativ i olika hänseenden). Det blir också möjligt, genom exempelvis redigeringar och förord, att klarlägga i vilken utsträckning en manual ska uppfattas som uttryck för rent rättsliga bedömningar och i

vilken som uttryck för policy. Hur detta lämpligen bör ske är något som knappast kan bedömas innan det finns en väl fungerande manual på plats.

9.3.5 Sammanfattning

Vår bedömning är att *det finns behov av en svensk manual i humanitär rätt* för att utveckla en mer överskådlig och tydlig vägledning för humanitärrettsliga hänsynstaganden vid *militärt beslutsfattande på operativ nivå*. Utifrån de diskussioner vi har fört inom Folkrettskommittén och de överväganden vi har gjort, har vi tagit fram ett *utkast till manual* (se bilaga 7). Detta utkast utgår bl.a. från följande ställningstaganden:

- Utöver att rikta sig till *beslutsfattande militär personal på operativ nivå* bör en manual också beakta andra viktiga målgruppers behov, och utformningen av manualen bör således även anpassas efter dessa. Bl.a. är *de folkerettsliga rådgivarna* inom Försvarsmakten en viktig målgrupp för en manual.
- En manual skulle också vara av stor betydelse vid *utbildning och övningar* inte endast i förhållande till militär personal utan också till annan *personal inom totalförsvaret*, bl.a. länsstyrelsernas folkerettsliga rådgivare.
- En manual bör inte primärt uppfattas som en redovisning av en stats ställningstaganden i rent rättsligt hänseende utan som *regler och riktlinjer för de egna väpnade styrkornas agerande* vid väpnad konflikt, dvs. *även policymässiga överväganden* bör inkluderas.
- En manual bör ha som utgångspunkt att samma humanitärrettsliga bestämmelser ska beaktas vid genomförande av militära operationer *oavsett om det är en internationell eller icke-internationell väpnad konflikt*.
- En manual bör inte begränsas till rent humanitärrettsliga regler utan också inkludera regler som grundar sig på de *mänskliga rättigheterna*. Även *neutralitets- och ockupationsrätten* bör inkluderas i en manual. Detta har dock inte omfattats av vårt utredningsuppdrag på ett sådant sätt att vi funnit anledning att utarbeta förslag till hur en manualreglering skulle se ut i dessa delar.

- Det finns ett minst lika stort behov av tydlig och strukturerad vägledning när det gäller *fredsinsatser* som det finns för väpnade konflikter. Vi har dock inte ansett att det legat inom ramen för vårt uppdrag att närmare överväga den frågan.
- När det gäller *luftkriget* framstår den av Harvard Program on Humanitarian Policy and Conflict Research nyligen publicerade manualen om luftkriget och i tillämpliga delar de regler som presenteras i ICRC:s sedvanerättsstudie som naturliga utgångspunkter för utformningen av kapitlet om luftkrig.
- Den *kanadensiska manualen* har tjänat som förlaga när vi tagit fram vårt utkast till svensk manual.
- Försvarsmakten bör ha *det formella ansvaret* för både det fortsatta utarbetandet och publiceringen av en manual. En manual bör publiceras som en *stabspublikation* inom Försvarsmakten varigenom markeras att de i manualen uppställda reglerna inte är bindande i formell mening men att militära befattningshavare är skyldiga att beakta manualens innehåll som riktlinjer. Försvarsmakten bör när de utarbetar en manual samråda med *MSB*, *Försvarshögskolan* och *Totalförsvarets folkrättsråd*, och utföra arbetet under medverkan av *akademiskt verksamma experter*. Samråd bör också ske med experter från *andra stater*. Arbetet med en manual bör även utföras med insyn av företrädare för *berörda departement*.
- I vilken utsträckning en manual bör utnyttjas för att tillgodose intresset av att *internationellt tydliggöra* vad som enligt svensk syn utgör gällande humanitär rätt bör bedömas när en väl fungerande manual finns på plats.

10 Konsekvenser av förslagen

Bedömning: Våra bedömningar och förslag är avsedda att ge förutsättningar för ett fortsatt gott svenskt genomförande och en stärkt efterlevnad av den humanitära rätten i Sverige. Förslagen medför endast begränsade ekonomiska konsekvenser och bör kunna finansieras inom ramen för de berörda myndigheternas ordinarie anslag. Förslagen medför inte några konsekvenser i övrigt inom de områden som anges i kommittéförordningen (1998:1474).

Den grundläggande utgångspunkten för vårt arbete i enlighet med våra direktiv har varit att bidra till att stärka svensk efterlevnad av den humanitära rätten, samt att vårt utredningsarbete ska bidra till att nationellt och internationellt tydliggöra en svensk position i de frågor vi har att behandla.

10.1 Förbättrat genomförande och stärkt efterlevnad

För en liten alliansfri stat som Sverige, som åtminstone i närtid inte förväntar sig angrepp mot det egna territoriet, genomförs den humanitära rätten främst genom lagstiftning, specifika myndighetsbestämmelser, information och utbildning både inom civila och militära myndigheter och till deras personal samt till civilbefolkningen i stort. Även svenskt uppträdande, bl.a. vid deltagande i fredsinsatser, samt svenska uttalanden och initiativ, i så väl nationella, som inom EU och andra internationella sammanhang, utgör en del av genomförandet och är ett uttryck för hur Sverige tolkar och tillämpar den humanitära rätten. De bedömningar och förslag vi lämnar i detta betänkande har bäring på samtliga dessa områden. Förslagen, som både är av principiell karaktär, och av

detaljkaraktär, syftar till att stärka svenskt genomförande av den humanitära rätten och utgöra underlag för framtida agerande och ställningstaganden i både nationella och internationella sammanhang.

10.1.1 Författningsförslaget

Författningsförslaget rörande förändringar i lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. syftar till ett fullgott och tydligare genomförande än i dag av Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll I–III (kapitel 7.5.3) vad gäller skyddet av där reglerade internationella kännetecken. Förslaget är motiverat dels av en förestående svensk ratificering av tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna, dels av behov av ökad tydlighet i nu gällande bestämmelser. Förslaget om särskilda informationsinsatser om de skyddade kännetecknen i samband med en svensk ratificering av tilläggsprotokoll III syftar till att öka kännedomen om innebörden av kännetecknen och att minska det missbruk av främst det röda korset som förekommer i dag.

10.2 Övriga konsekvenser

Vårt förslag om att *MSB* ska ta ett tydligare samordnande ansvar vad gäller den civila utbildningen i humanitär rätt innebär att myndigheten måste lägga mer resurser på utbildning och samordning i förhållande till det arbete den i dag utför i enlighet med sitt samordnande ansvar i totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12).

Vårt förslag om att *Försvarsmakten* bör ha det formella ansvaret för både det fortsatta utarbetandet och publiceringen av en manual i humanitär rätt medför att tillräckliga resurser måste avsättas för detta inom *Försvarsmakten*. Även förslaget om informationsinsatser i samband med ratificeringen av tilläggsprotokoll III förutsätter ett visst merarbete.

Våra förslag kommer med andra ord medföra vissa kostnader om de genomförs. Den närmare omfattningen är svår att beräkna men är i vart fall på sikt inte större än att den bör kunna finansieras inom ramen för de berörda myndigheternas ordinarie anslag. En förutsättning för att dessa uppdrag ska kunna genomföras väl är

emellertid i vissa fall, som när det gäller uppdraget till MSB angående utbildning och Försvarsmaktens arbete med en manual, att särskilda resurser avsätts för ändamålet.

11 Författningskommentarer

11.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

I lagen finns sedan tidigare bestämmelser om skydd av vissa internationella kännetecken, vilket infördes i svensk rätt redan 1911¹, men sedan 1953 reglerats genom denna lag.² Förslaget innebär att flera av lagens bestämmelser flyttas och ändras samt att lagen kompletteras med nya paragrafer. Efter en inledande bestämmelse (1 §) som anger vilka internationella kännetecken för sjuk- och sjukvård som är skyddade enligt lagen följer ett antal paragrafer (2–5 §§) som anger vilken användning av dessa kännetecken som är tillåten. Därefter (6 §) finns en bestämmelse om skydd för vissa andra internationella kännetecken. Lagen avslutas (7 §) med en för samtliga kännetecken gemensam straffbestämmelse.

1 §

Följande märken och benämningar får inte användas offentligt i andra fall än de som är tillåtna enligt 2-5 §§:

1. det röda korset bestående av ett rött kors på vit botten, och benämningarna ”röda korset” eller ”Genèvekorset”,
2. den röda halvmånen bestående av en röd halvmåne i ett vitt fält och benämningen ”röda halvmånen”,
3. det röda lejonet och solen bestående av ett rött lejon och en röd sol i ett vitt fält och benämningen ”röda lejonet och solen”, samt
4. den röda kristallen bestående av en röd ram i form av en kvadrat ställd på sin spets mot vit bakgrund och benämningen ”röda kristallen”.

¹ 1911 års lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar (SFS 1911:43 s. 1).

² Ändringar genom SFS 1979:744, 1979:884, 1994:1723.

I paragrafen *anges de kännetecken* för sjuk- och sjuvård som enligt lagen är skyddade mot offentlig användning. Förutom rödakorsmärket är den röda halvmånen, det röda lejonet och solen, samt den röda kristallen skyddade enligt lagen. Skyddet omfattar förutom de beskrivna märkena även de i lagen angivna benämningarna.

2 §

De märken och benämningar som avses i 1 § får användas som kännetecken för militär sjukvård och för militär sjuvårdspersonal i överensstämmelse med vad som gäller enligt allmän folkrätt eller överenskommelse med annan stat som är bindande för Sverige. För svensk del ska härvid det märke och de benämningar som anges i 1 § 1 användas. Annat märke eller annan benämning som avses i 1 § får dock användas tillfälligt om detta kan förstärka skyddet.

Under väpnad konflikt gäller vad som sägs i första stycket första och andra meningen om märke även för civil sjukvård. För svensk del förutsätter sådan användning att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer lämnat tillstånd därtill. Om särskilda skäl föreligger får ett sådant tillstånd också avse användning i fredstid. Tillstånd förutsätter i det fallet att samtycke lämnats av föreningen Svenska Röda Korset.

Av första stycket framgår att de märken och benämningar som anges i 1 § får användas som kännetecken för *militär sjukvård och militär sjuvårdspersonal* i överensstämmelse med vad som gäller enligt allmän folkrätt eller överenskommelse med annan stat som är bindande för Sverige. Regler om tillåten användning av kännetecknen finns förutom i Genèvekonventionerna från 1949 med tilläggsprotokoll även inom sedvanerätten.³ I enlighet med den humanitära rätten får de väpnade styrkorna använda kännetecknen i skyddande syfte under väpnade konflikter, samt utmärka sig för detta syfte även under fred. Närmare förklaring av de olika användningssätten finns i kapitel 7.1.1 i avsnittet om Kännetecknens olika användningssätt.

---

³ De regler som huvudsakligen reglerar användningen av kännetecknen är GK I art. 38-44, 53 och 54, GK II art. 41-45, GK IV art. 18-22, TP I art. 8, 18, 38, 85 och Annex I, TP II art. 12, TP III art. 1-7 samt gällande sedvanerätt, jfr *Customary International Humanitarian Law*, två volymer: Volume I: Rules, Volume II: Practice (två delar), Jean-Marie Henckaerts och Louise Doswald-Beck, Cambridge University Press, 2005, regel 59-61.

Försvarsmakten använder i dag det röda korset och av lagen framgår att så ska ske även fortsättningsvis. Enligt sista meningen får emellertid Försvarsmakten tillfälligt använda ett annat kännetecken än det röda korset, om det kan antas förstärka sjukvårdens eller själavårdspersonalens skydd. Möjligheten till sådan tillfällig användning av annat kännetecken har sin bakgrund i tilläggsprotokoll III artikel 2.4 och är avsedd att kunna utnyttjas i situationer där det röda korset, mot bakgrund av religiösa eller politiska förhållanden, inte bedöms kunna erbjuda lika bra skydd som ett annat kännetecken (se även 3 § om gemensam användning i fredsinsatser). Att även utländsk militär sjukvård och själavårdspersonal tillfälligt kan använda ett annat kännetecken följer av den internationella rätt som bestämmelsen hänvisar till.

Under en väpnad konflikt gäller enligt andra stycket vad som sägs i första stycket, första och andra meningen även *civil sjukvård*. I likhet med vad som gäller för den militära sjukvården styrs rätten att använda kännetecknen av vad som gäller enligt allmän folkrätt och överenskommelser med andra stater som är bindande för Sverige.⁴ Det rör sig för svensk del om civil sjukvårdspersonal, sjukvårdsenheter så som sjukhus, sjuktransporter, utrustning eller förråd, samt Sjöräddningstjänsten.⁵ Tillåten användning gäller i enlighet med vad som gäller enligt Genèvekonventionerna endast märke och inte benämning. För svensk del krävs tillstånd av regeringen eller myndighet som regeringen bestämt för att den civila sjukvården ska få använda det röda korset.

Av tredje meningen framgår att det finns visst utrymme för att tillåta användning av det röda korset även under *fredstid*. Enligt internationell rätt är det undantagsvis tillåtet att i fredstid markera fordon som används som ambulanser samt att ange befintligheten av hjälpstationer som uteslutande är avsedda för avgiftsfri vård (GK I art. 44 fjärde stycket). I dessa sammanhang förutsätts att

---

⁴ De regler som huvudsakligen reglerar användningen av kännetecknen är GK I art. 38-44, 53 och 54, GK II art. 41-45, GK IV art. 18-22, TP I art. 8, 18, 38, 85 och Annex I, TP II art. 12, TP III art. 1-7 samt gällande sedvanerätt, jfr ”*Customary International Humanitarian Law*”, två volymer: Volume I: Rules, Volume II: Practice (två delar), Jean-Marie Henckaerts och Louise Doswald-Beck, Cambridge University Press, 2005, regel 59-61.

⁵ Regler om skydd för civila sjukvårdsenheter finns i artikel 12 i TP II. Med civil sjukvårdsenhet avses enligt artikel 8 e sådana anstalter och andra enheter som är upprättade i medicinskt syfte, nämligen för uppsökande, omhändertagande, transport, diagnos eller behandling – inbegripet första hjälpen – av sårade, sjuka och skeppsbrutna, eller för förebyggande av sjukdom. Texten omfattar till exempel sjukhus och andra liknande enheter, blodtransfusionscentra, preventivmedicinska centra och institut, sjukvårdsdepåer samt sjukvårds- och läkemedelslager som tillhör sådana enheter. Tilläggsprotokoll I ger vidare skydd för civil sjukvårdspersonal (art. 15) och civila sjukvårdsfordon (art. 21).

fordon etc. verkligen ska ställas till förfogande under en väpnad konflikt, om inte finns inte grund för utmärkning. Härutöver får viss civil sjukvård undantagsvis utmärkas i skyddande syfte redan innan konflikten brutit ut. (Se kapitel 7.5.3 om den civila sjukvården.)⁶

Av sista meningen framgår att ett villkor för tillstånd i fredstid är att Svenska Röda Korset lämnat *samtycke* till detta. Kravet på samtycke är motiverat av första Genèvekonventionen artikel 44 fjärde stycket och den mycket begränsade möjlighet det i övrigt ska finnas för utmärkning av civil sjukvård i fredstid.

3 §

Vid insatser som genomförs under Förenta nationernas överinseende får svensk sjukvård och svensk själavårdspersonal som deltar i insatsen efter tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer använda ett av de märken och benämningar som avses i 1 § som kännetecken.

Bestämmelsens lydelse, som är ny, har sin grund i artikel 5 i tilläggsprotokoll III. Syftet med bestämmelsen är att göra det möjligt för svensk trupp som deltar i en insats under Förenta nationernas överinseende att under själva insatsen *byta till ett annat kännetecken* än det röda korset för att harmonisera användningen av kännetecken inom insatsen.

Ett byte av kännetecken, under en insats under Förenta nationernas överinseende, till ett gemensamt kännetecken förutsätter i praktiken, förutom tillstånd enligt denna bestämmelse, att de truppbidragande staterna samtycker till detta (jfr art. 5 i tilläggsprotokoll III). Sådant samtycke är dock inte något krav för att ett tillstånd ska lämnas.

4 §

Internationella rödakorskommittén, Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen och de därtill anknutna nationella föreningarna får använda de märken och benämningar som avses i 1 §

---

⁶ Se även "Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems", Kenya, 23–25 Nov 2009 samt "Bestämmelser för de nationella föreningarnas användning av rödakors- och rödahalvmånemärket", Wien, 1965, Budapest, 1991, angående de mycket begränsade möjligheterna till tillstånd.

som kännetecken för sin verksamhet i överensstämmelse med Genèvekonventionerna av den 12 augusti 1949 angående skydd för krigets offer med tilläggsprotokoll I–III till dessa, samt de principer som fastställs vid de internationella rödakors- och röda halvmånekonferenserna. Föreningen Svenska Röda Korset ska härvid använda det kännetecken som avses i 1 § 1. Annat kännetecken får dock användas tillfälligt om detta på grund av särskilda omständigheter är påkallat för att underlätta verksamheten.

I paragrafen behandlas rätten för Internationella rödakorskommittén, Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen och de därtill anknutna nationella föreningarna, inklusive föreningen Svenska Röda Korset, att använda de märken och benämningar som avses i 1 §.

Bestämmelser om de berörda organisationernas rätt att använda kännetecknen finns förutom i Genèvekonventionerna och dessas tilläggsprotokoll⁷, också i de principer som fastställs vid de internationella rödakors- och rödahalvmånekonferenserna. (Jfr GK I art. 44 andra stycket). Av dessa principer framgår mer i detalj vilka användningsområden och användningssätt som är tillåtna (se mer i kapitel 7.1.3 om dessa bestämmelser) och omfattar användning i både skyddande syfte och utmärkande syfte både under väpnad konflikt och i fredstid. (Se mer om detta i kapitel 7.1.⁸) Då principerna inte i sig ingår i någon sådan överenskommelse som sägs i 2 § och inte heller utgör allmän folkrätt har en särskild hänvisning till dessa tagits in i paragrafen.

Bestämmelsen innebär att föreningen Svenska Röda Korset redan i lagen ges rätt att använda kännetecknet det röda korset utan att regeringens tillstånd behövs för detta, vilket tidigare krävdes enligt 2 §. (Jfr GK I art. 44 andra stycket om att nationella föreningars rätt att använda kännetecknen i enlighet med nationell lagstiftning.)

Möjligheten för Svenska Röda Korset enligt sista meningen, att tillfälligt använda annat kännetecken när detta på grund av särskilda omständigheter är påkallat för att underlätta verksamheten, är motiverad av artikel 3.3 i tilläggsprotokoll III.

⁷ De regler som huvudsakligen reglerar användningen av kännetecknen är GK I art. 38–44, 53 och 54, GK II art. 41–45, GK IV art. 18–22, TP I art. 8, 18, 38, 85 och Annex I, TP II art. 12, TP III art. 1–7.

⁸ Se även "Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems", Kenya, 23–25 Nov 2009 samt "Bestämmelser för de nationella föreningarnas användning av rödakors- och rödahalvmånemärket", Wien, 1965, Budapest, 1991.

5 §

Annan svensk förening än Svenska Röda Korset, som har till uppgift att biträda vid militär sjukvård under en väpnad konflikt får, efter tillstånd av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer, använda det märke som avses i 1 § 1 som kännetecken för sin verksamhet.

Bestämmelserna, som har sitt ursprung i artikel 44 första stycket i första Genèvekonventionen, återfanns tidigare i 2 § andra stycket. Förslaget innebär inte någon annan ändring i sak utöver att regeringen får möjlighet att delegera rätten att lämna tillstånd.

De föreningar som kan få tillstånd att använda det röda korset är föreningar som har i uppgift att biträda vid militär sjukvård i enlighet med Genèvekonventionerna. Tillstånd får endast avse användning av det röda korset i skyddande syfte under en väpnad konflikt.

6 §

Följande märken får användas offentligt som kännetecken endast efter tillstånd av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer:

1. civilförsvarets internationella kännetecken, bestående av en liksidig blå triangel mot orangefärgad bakgrund,
2. det internationella kännetecknet för utmärkande av kulturegen- dom, bestående av en vapensköld med spetsen nedåt och med ett blåvitt snedkors, eller i en kombination av tre upprepade sådana kännetecken, och
3. det internationella kännetecknet för utmärkande av anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter, bestående av tre lysande orangefärgade cirklar placerade på samma axel.

Paragrafen är ny eftersom lagen tidigare endast innehöll fem paragrafer. Första stycket 1 återfanns dock tidigare i 4 §. Enbart språkliga justeringar är gjorda.

Första stycket 2 är nytt och motiverat av artikel 17 i kulturkonventionen och en ambition att ge konventionens kännetecken ett utökat skydd enligt svensk rätt.

Första stycket 3 är nytt och motiverat av artikel 56 i tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna och en ambition att ge konventionens kännetecken ett utökat skydd enligt svensk rätt.

Tillstånd får ges för att utmärka de objekt som enligt tilläggsprotokoll I och kulturkonventionen avses skyddas med de aktuella kännetecknen i enlighet med nämnda traktaters krav. (Se mer om detta i kapitel 7.1.1 och 7.1.4.)

7 §

Den som i strid med bestämmelserna i 1–6 §§ använder märke eller benämning som där avses som kännetecken, eller annars för utmärkning på skylt, anslag, vara, förpackning, eller liknande döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma gäller den som i näringsverksamhet bjuder ut vara som försetts med sådant märke eller benämning till försäljning eller som på annat sätt i näringsverksamhet använder sig av sådant märke eller benämning.

Vad som i första stycket sägs om märke eller benämning som avses i 1–6 §§ gäller också i förhållande till märke eller benämning som företer en sådan likhet därmed att förväxling kan äga rum.

I ringa fall ska inte dömas till ansvar.

Enligt första stycket första meningen är det straffbart att använda sig av de enligt föregående paragraferna skyddade märkena eller benämningarna *som kännetecken*. Förbudet avser också användning av märkena eller benämningarna *för utmärkning* på skyltar, anslag, varor, förpackningar och liknande. Att i exempelvis journalistiska eller konstnärliga sammanhang återge märkena eller benämningarna faller utanför det straffbara området. För straffbarhet krävs vidare att förfarandet stått i strid med bestämmelserna i 1–6 §§. Eftersom dessa bestämmelser endast tar sikte på offentlig användning innebär det att annan användning faller utanför det straffbara området.

Av första stycket andra meningen framgår att det härutöver är straffbart att i *näringsverksamhet* bjuda ut varor som försetts med ett rött kors eller något av de andra skyddade märkena eller benämningarna till försäljning. Straffansvaret omfattar också annan användning av skyddade märken eller benämningar i näringsverksamhet. Typexemplet på missbruk i näringsverksamhet är användning av rött kors inom ramen för en privat läkarverksamhet eller verksamhet av jour- eller akutkaraktär. Det är också straffbart t.ex. att ta in ett rött kors eller annat skyddat märke eller benämning i sitt varu- eller näringskännetecken⁹ liksom att förse utrustning

⁹ Att använda kännetecknen som ”fabriks- eller varumärke eller som en del av sådana märken eller illojalt i handelssyfte eller på något sätt, som kan såra den schweiziska nationalkänslan” (art. 54 GK I).

eller personal med sådana märken eller benämningar eller att använda sådana i marknadsföring.¹⁰

Av 1–6 §§ följer att det i vissa fall är tillåtet att i fredstid använda det röda korset och övriga märken och benämningar för att utmärka tillhörighet till rödakorsrörelsen och som förberedelse för skydd under en väpnad konflikt. Om den som har rätt till sådan användning gör detta på ett felaktigt sätt kan det vara straffbart enligt bestämmelsen.

Andra stycket återfanns tidigare i 5 § andra stycket. Att använda märken, symboler, emblem eller beteckningar som på något sätt *liknar de skyddade kännetecknen*, men där ingen risk för förväxling föreligger, är inte förbjudet (t.ex. om korset, halvmånen eller kristallen har en helt annan färg än röd eller är mycket smala ”plustecken”).

I tredje stycket finns en bestämmelse som undantar *ringa fall* från straffansvar. Faktorer som kan påverka bedömningen av om ett fall är att anse som ringa är bl.a. om fråga endast varit om en tillfällig användning eller risken för förväxling varit begränsad. Bestämmelsen innebär också att det står klart att användning av sedan lång tid allmänt godtagna märken, som sjöräddningssällskapets kännetecken (eller den engelska flaggan), inte faller under det straffbara området även om det inte kan sägas att förväxlingsrisk är utesluten.

Övergångsbestämmelserna

Förbudet mot användning av de internationella kännetecknen för skydd av viss kulturegendom och farliga anläggningar samt kännetecknet den röda kristallen ska inte tillämpas i förhållande till varu- eller näringskännetecken som har registrerats eller använts före ikraftträdandet. Rätten att fortfarande använda dessa kännetecken om man tagit in dem i sitt varu- eller näringskännetecken, bygger på de ursprungliga övergångsbestämmelsernas tanke om att sådan användning borde förbehållas de fall då användandet hade ett ekonomiskt värde. Detta gäller dock inte om användningen kan ge

---

¹⁰ Där sådana förfaranden även kan anses vara *användning som kännetecken*, eller *utgöra utmärkning* av vara eller dylikt i enlighet med första stycket första meningen faller de in under både första och andra meningen i paragrafen.

intryck av att vara sådan att den erbjuder skydd under en väpnad konflikt. De får således t.ex. inte användas för stora skyltar, flaggor eller liknande.

Kommittédirektiv

**Folkrätten i väpnad konflikt – en översyn av
hur den internationella humanitära rätten har
genomförts i Sverige** **Dir.
2007:134**

Beslut vid regeringssammanträde den 19 september 2007

Sammanfattning av uppdraget

En kommitté ska kartlägga de folkrättsliga regler som gäller för väpnade konflikter, ockupation och neutralitet, och som Sverige är bundet av. Kommittén ska kartlägga hur genomförandet av gällande humanitärrättsliga regler har skett i svensk lagstiftning och följa upp i vilken omfattning och på vilket sätt svensk folkrättsutbildning innehållsmässigt är relevant mot bakgrund av gällande konventionsåtaganden. Kommittén ska också analysera de sedvanerättsliga regler, inkluderande de slutsatser och skälen för dessa, som ICRC fastslår i sin sedvanerättsstudie. Syftet är bland annat att säkerställa att Sverige uppfyller sina internationella förpliktelser. Kommittén ska vidare undersöka om det finns behov av en särskild nationell humanitärrättslig manual och i sådant fall lämna förslag till en manual.

Bakgrund

Internationell humanitär rätt

Krigets lagar, innefattande den internationella humanitära rätten, de folkrättsliga reglerna under ockupation och neutralitetsrätten, är de regler som blir tillämpliga i en väpnad konflikt oavsett hur konflikten har uppkommit. Det saknar betydelse om parterna i konflikten anser att det råder krigstillstånd. Humanitär rätt är tillämplig i alla situationer där det pågår en väpnad konflikt, oavsett om det är en internationell eller intern väpnad konflikt. Syftet med

reglerna i den humanitära rätten är att begränsa krigets skadeverkningskraft och att skydda dem som inte deltar i stridigheterna. Den humanitära rättens regler omfattar även bestämmelser om vapen användning.

I den humanitära rätten brukar man referera till den så kallade Haag- respektive Genève-traditionen. Haagreglerna återfinns i de konventioner som omfattar regler om krigföringen, medan Genève-reglerna oftast syftar till att skydda krigets offer. De delar av den internationella humanitära rätten som är hänförlig till Haag-traditionen är bland annat Haagkonventionerna från 1907, 1980 års Vapenkonvention, 1993 års Kemvapenkonvention och 1997 års konvention om förbud mot antipersonella minor (Ottawakonventionen). De viktigaste konventionerna för Genève-traditionen är de fyra Genèvekonventionerna från 1949. Genom Genèvekonventionernas två tilläggsprotokoll från 1977 har emellertid gränsen mellan de två traditionerna kommit att suddas ut. I tilläggsprotokollen återfinns såväl regler för skydd av krigets offer som regler för själva krigföringen. Dessutom finns t.ex. Haagkonventionen om skydd för kulturregdom i händelse av väpnad konflikt jämte tilläggsprotokoll från 1954.

I flera av de omnämnda konventionerna och tilläggsprotokollen finns bestämmelser om skyldighet att informera och utbilda om reglerna.

Internationella Röda korskommitténs sedvanerättsstudie

Sedvanerätten skapas ur staters och andra internationella aktörers kontinuerliga praxis (sedvana), men för att denna praxis ska anses utgöra sedvanerätt krävs också att stater och andra folkrättssubjekt agerar som de gör därför att de anser sig vara juridiskt förpliktade. För att ta reda på vad som är gällande sedvanerätt kan det ofta vara till hjälp att studera exempelvis internationell och nationell rättspraxis, nationella militärmanualer, men också de uttalanden och anföranden som olika representanter för stater och andra internationella aktörer för fram.

Våren 2005 presenterade Internationella Röda korskommittén (ICRC) sin sedvanerättsstudie i internationell humanitär rätt. Studien bygger på ett mandat från den 26:e Röda kors- och röda halvmånekonferensen 1995. Studien har genomförts under ledning av ICRC:s juridiska avdelning. Syftet med studien har varit att

klarlägga gällande sedvanerättsliga regler inom den internationella humanitära rätten. Vikten av att klarlägga de sedvanerättsliga reglerna beror bland annat på att flera stater inte ratificerat samtliga centrala humanitärrettsliga konventioner. Traktaträtten binder endast de stater som tillträtt en konvention medan sedvanerätten är bindande för samtliga stater. Vidare är merparten av dagens väpnade konflikter interna, medan de humanitärrettsliga konventionerna i huvudsak är avsedda att reglera internationella väpnade konflikter. En viktig uppgift för studien har också varit att fastställa de sedvanerättsliga reglerna i interna konflikter.

Studien kommer att ligga till grund för ICRC:s verksamhet. Vidare är det ICRC:s önskan att studien ska fungera som utgångspunkt för diskussioner om hur den humanitära rätten ska implementeras i respektive lands nationella lagstiftning samt utgöra en grund för klarläggande och utveckling av de humanitärrettsliga reglerna.

Ett antal länder har inlett eller avser att påbörja någon form av granskningsarbete av sedvanerättsstudien.

Det ska understrykas att ICRC:s sedvanerättsstudie fastställer sedvanerätten vid en given tidpunkt och inte uttalar sig om den sedvanerättsliga utveckling som sker efter publiceringen av studien.

Behov av översyn av svenskt genomförande av den internationella humanitära rätten

De humanitärrettsliga traktaterna har blivit allt fler under de senaste två decennierna. Ottawakonventionen som förbjuder användning av truppminor, ett antal nya protokoll till 1980 års Vapenkonvention och det fakultativa protokollet till FN:s konvention om barnets rättigheter om barns indragning i väpnade konflikter är några exempel.

De tribunaler som skapats särskilt bland annat för lagföring av krigsförbrytare från forna Jugoslavien och Rwanda bidrar också till den humanitärrettsliga utvecklingen. Vidare har den permanenta Internationella brottmålsdomstolen inrättats.

1995 års San Remo-manual om internationell rätt avseende väpnade konflikter till havs utgör exempel på ett internationellt arbete som bidragit till att tolka och i viss mån utveckla den humanitära rätten. Ett uppmärksammat svenskt humanitärrettsligt initiativ gäller frågan om den internationella humanitära rättens tillämplighet vid datanätverksattacker. Sverige anordnade en internationell konferens på temat i november 2004.

I det internationella samfundets kamp mot terrorism har frågan väckts om gällande Genèvekonventioner med tilläggsprotokoll över huvud taget är tillämpliga och för det fall de är det, om konventionerna ska tillämpas annorlunda för terrorister.

Det har gått drygt 20 år sedan Folkrättskommittén lämnade sitt betänkande Folkrätten i krig (SOU 1984:56). I betänkandet behandlas svensk tolkning och tillämpning av, samt undervisning om, det humanitärrettsliga regelverket. Härefter har ett antal utredningar gjorts som har anknytning till den internationella humanitära rätten. Särskilt kan nämnas betänkandena Folkrättslig status m.m. (SOU 1998:123), Gränsövervakning under höjd beredskap (SOU 2002:4) och Internationella brott och svensk jurisdiktion (SOU 2002:98). Betänkandena bereds i Regeringskansliet.

Sammanfattningsvis finns det behov av att göra en översyn av hur Sverige har genomfört såväl traktatrettsliga som sedvanerrettsliga regler på det humanitärrettsliga området. Den information och utbildning om humanitär rätt som bedrivs i enlighet med Sveriges konventionsåtaganden bör följas upp. Det är vidare viktigt att säkerställa att Sverige efterlever såväl nya traktatrettsliga regler som gällande sedvanerrettsliga regler. Sverige bör göra en egen analys för att på så sätt kunna avgöra om vi delar slutsatserna och skälen för dessa i ICRC:s sedvanerrettsstudie. De folkrättsliga traktater som Sverige är part i och ICRC:s sedvanerrettsstudie ska utgöra grund för översynen.

Humanitärrettslig manual

Flera länder som t.ex. Argentina, Belgien, Frankrike, Kanada, Nederländerna, Schweiz, Storbritannien, Sydafrika och Tyskland har någon form av nationella humanitärrettsliga manualer. Syftet med en sådan manual är att på ett överskådligt men ändå utförligt sätt förklara hur den egna militära personalen får agera utifrån gällande humanitärrettsliga regler. Av manualen framgår hur staten bedömer gällande humanitär rätt.

Försvarsmakten har i en folder för den enskilde soldaten angett vissa folkrättsliga regler och kännetecken på ett lättförståeligt sätt. Det finns dock ingen svensk manual motsvarande den som flera andra länder har.

Inom ramen för Europeiska unionens militära krishantering finns diverse styrdokument som behandlar den humanitära rätten.

Behov av en svensk humanitärrettslig manual

Genom att utarbeta en humanitärrettslig manual skulle Sverige tydliggöra, såväl nationellt som internationellt, vad som enligt svensk syn utgör gällande internationell humanitär rätt och hur olika situationer under en väpnad konflikt får lösas. En manuals främsta syfte är emellertid att den ska kunna användas praktiskt. Den måste således vara tydlig och användarvänlig. Folkrätten utvecklas också kontinuerligt, varför vissa ställningstaganden kan komma att behöva revideras. En förutsättning för att en manual ska tas fram är att den medför ett mervärde för berörda myndigheter inom det svenska försvaret. Frågan om det finns behov av en särskild nationell manual på det humanitärrettsliga området bör följaktligen utredas närmare.

Utredningsuppdraget

Kommittén ska se över hur genomförandet av gällande humanitärrettsliga regler har skett i svensk lagstiftning och följa upp i vilken omfattning och på vilket sätt svensk folkrättsutbildning innehållsmässigt är relevant mot bakgrund av gällande konventionsåtaganden. Kommittén ska också analysera de sedvanerättsliga regler, inkluderande de slutsatser och skälen för dessa, som ICRC fastslår i sin sedvanerättsstudie. Syftet är bland annat att säkerställa att Sverige uppfyller sina internationella förpliktelser. En kartläggning ska göras av de folkrättsliga regler som gäller för väpnade konflikter, ockupation och neutralitet. Vid kartläggningen ska följande ämnen belysas särskilt:

- vapen och vapensystem,
- stridsmetoder,
- behandling av skyddade personer särskilt avseende kvinnors och barns skydd i mellanstatliga såväl som interna väpnade konflikter,
- den internationella humanitära rättens tillämplighet i fredsfrämjande insatser, och
- förhållandet mellan den internationella humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna.

Kommittén ska vidare utreda om en särskild nationell humanitär-rättslig manual bör tas fram. Om kommittén anser att det finns ett sådant behov ska den lämna förslag till en manual.

Kommittén ska lämna förslag till författningsändringar som är nödvändiga för att Sverige ska uppfylla sina internationella förpliktelser eller som kommittén i övrigt finner motiverade. Kommittén ska då beakta de förslag som lämnats i betänkandena Folkrättslig status m.m. (SOU 1998:123), Gränsövervakning under höjd beredskap (SOU 2002:4) och Internationella brott och svensk jurisdiktion (SOU 2002:98). Det ingår inte i uppdraget att lämna förslag till ändring av grundlag.

Samråd

Kommittén ska under arbetets gång samråda med Delegationen för folkrättslig granskning av vapenprojekt, Försvarshögskolan, Försvarsmakten, Krisberedskapsmyndigheten, Statens räddningsverk, Folkrättsdelegationen och Totalförsvarets folkrättsråd.

Kommittén ska också ha kontakt med Röda Korset och andra organisationer och samfund som kan vara berörda av arbetet.

Redovisning av uppdraget

Uppdraget ska redovisas senast den 1 september 2010. Ett delbetänkande med förteckning över för Sverige gällande internationella humanitärrettsliga konventioner och deras genomförande i Sverige ska redovisas senast den 1 april 2009.

(Försvarsdepartementet)

Kommittédirektiv

**Tilläggsdirektiv till Folkrättskommittén
(Fö 2007:06)**

**Dir.
2008:154**

Beslut vid regeringssammanträde den 18 december 2008

Sammanfattning av uppdraget

Folkrättskommittén ska föreslå de författningsändringar som krävs för att möjliggöra en svensk ratificering av tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna om antagande av ytterligare ett kännetecken. Kommittén ska även göra en översyn av lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. och föreslå lämpliga ändringar. Översynsarbetet ska genomföras med utgångspunkt från förslagen i Ds 1993:59 Översyn av lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar och för civilförsvarets internationella kännetecken.

Bakgrund

Folkrättskommittén

Regeringen beslutade den 19 september 2007 kommittédirektiv Folkrådet i väpnad konflikt – en översyn av hur den internationella humanitära rätten har genomförts i Sverige (dir. 2007:134). Med stöd av regeringens bemyndigande förordnande chefen för Forsvarsdepartementet kommittéledamöter i november 2007. Kommittén, som antagit namnet Folkrättskommittén, har bl.a. till uppgift att kartlägga de folkrättsliga regler som gäller för väpnade konflikter, ockupation och neutralitet, och som Sverige är bundet av. Folkrättskommittén ska enligt direktiven redovisa sitt uppdrag senast den 1 september 2010 och ett delbetänkande med förteckning över för Sverige gällande internationella humanitärrättsliga konventioner och deras genomförande i Sverige ska redovisas senast den 1 april 2009.

Tilläggsprotokoll III

Statsparterna till Genèvekonventionerna av den 12 augusti 1949 antog den 8 december 2005 ett tredje tilläggsprotokoll om ytterligare ett kännetecken (TP III). De kännetecken som erkänns i Genèvekonventionerna och 1977 års tilläggsprotokoll I och II nämligen det röda korset, den röda halvmånen samt röda lejonet och solen kompletteras i TP III med den röda kristallen.

Syftet med den röda kristallen är att möjliggöra ett användande av kännetecknen på ett sätt som inte riskerar orsaka religiösa, politiska eller kulturella kopplingar och därmed urholka skyddsvärdet. Genom TP III är det möjligt att erkänna de föreningar vars stater inte godkänt röda korset eller röda halvmånen och ge dem tillträde till den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen. Trots detta syfte kom Mellanösternkonflikten att genomsyra omröstningen av TP III som, till skillnad från tidigare tilläggsprotokoll, inte kunde antas genom konsensus utan togs genom majoritetsbeslut. Sverige undertecknade TP III den 30 mars 2006. TP III trädde i kraft den 14 januari 2007.

Lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

I enlighet med Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I och II är det röda korset, den röda halvmånen samt röda lejonet och solen internationellt erkända kännetecken för den militära och den civila sjukvården i väpnad konflikt. Kännetecknen får även användas av Internationella rödakorskommittén – ICRC, Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen och de nationella rödakors- respektive rödahalvmåneföreningarna, de senare i enlighet med respektive lands lagstiftning och i enlighet med de principer som fastställs av de internationella rödakors- och rödahalvmånekonferenserna. Även andra kan i enlighet med nationell lag och efter uttryckligt medgivande från den nationella röda kors- eller rödahalvmåneföreningen få använda kännetecknet.

Bestämmelser om skydd för internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. finns i lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

I Justitiedepartementets promemoria Översyn av lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar och för

civilförsvarets internationella kännetecken (Ds 1993:59) föreslogs ett antal ändringar i lagen bl.a. med syfte att klargöra omfattningen av skyddet för kännetecknen och att öka möjligheterna till ingripanden i fall av missbruk. Vidare föreslogs införandet av bestämmelser avseende det internationella kännetecknen som enligt Haagkonventionen den 14 maj 1954 ska användas för att utmärka kulturminnesmärken och kulturföremål i händelse av väpnad konflikt m.m. samt för det internationella kännetecknet för anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter i enlighet med artikel 56 i tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna.

Promemorian remissbehandlades och bereds i Regeringskansliet. Bland annat med hänsyn till remisskritiken och till den tid som förflutit sedan remitteringen finns behov av att ytterligare se över dessa frågor.

Uppdraget

Folkrättskommittén ska föreslå de författningsändringar som krävs för att möjliggöra en svensk ratificering av TP III.

Folkrättskommittén ska även göra en översyn av lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. i de delar som inte har direkt anknytning till TP III. Kommittén ska i detta arbete behandla de frågor som tas upp i Ds 1993:59 och, med utgångspunkt från promemorians förslag, föreslå de författningsändringar som kommittén bedömer lämpliga.

Redovisning av uppdraget

Uppdraget ska redovisas senast i samband med redovisningen av kommitténs huvuduppdrag (dir. 2007:134).

Redovisning av delbetänkandet

Enligt dir. 2007:134 ska Folkrättskommittén senast den 1 april 2009 redovisa ett delbetänkande med förteckning över för Sverige gällande internationella humanitärrettsliga konventioner och deras genomförande i Sverige. Under kommitténs arbete med delbetänkandet, som omfattar fler dokument än rent humanitärrettsliga konventioner, har det framkommit att det internationella arbetet

med att ta fram en humanitärrettslig manual för luftkrigföring, den s.k. Air and Missile Warfare Manual, kommer att avslutas under sommaren 2009. Med hänsyn till att det idag saknas modern och specifik humanitärrettslig reglering av luftkrigföring, samt den ökade roll luftstridskrafter spelar i dagens konflikter, är det angeläget att denna manual kan återges i Folkrättskommitténs delbetänkande. Tidpunkten för redovisning av delbetänkandet ska därför istället ske snarast möjligt efter det att luftkrigsmanualen är offentliggjord.

(Försvarsdepartementet)

Kommittédirektiv

**Tilläggsdirektiv till Folkkrättskommittén
(Fö 2007:06)**

**Dir.
2010:19**

Beslut vid regeringssammanträde den 25 februari 2010

Förlängd tid för uppdraget

Med stöd av regeringens bemyndigande den 19 september 2007 (dir. 2007:134) har chefen för Försvarsdepartementet gett en kommitté i uppdrag att bl.a. kartlägga de folkrättsliga regler som gäller för väpnade konflikter, ockupation och neutralitet, och som Sverige är bundet av. Kommittén, som antagit namnet Folkkrättskommittén, fick genom tilläggsdirektiv den 18 december 2008 (dir. 2008:154) även uppdrag att föreslå nödvändiga författningsändringar för att möjliggöra en svensk ratificering av tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna om antagande av ytterligare ett kännetecken samt att göra en översyn av lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

Enligt kommitténs direktiv ska uppdraget redovisas senast den 1 september 2010.

Utredningstiden förlängs, vilket innebär att kommittén ska redovisa sitt uppdrag senast den 1 november 2010.

(Försvarsdepartementet)

Insamlad svensk praxis

Nedan följer en redovisning av insamlad svensk rättpraxis och annan nationell praxis i, i huvudsak, kronologisk ordning.¹

Intäkter som inleds med symbolen ► pekar på svensk statspraxis som sedvanerättsstudien direkt hänvisar till, som en del av dess stöd för att en regel ska anses utgöra sedvanerätt. Dessa intäkter har vi redovisat oavsett om de enligt vår mening är relevanta vad gäller svensk ståndpunkt avseende vad som är sedvanerätt. Studien kan ha hänvisat till den på detta sätt markerade praxisen i anslutning till en eller flera regler.

I anslutning till respektive intäkt anges någon eller några av de regler som intäkten, enligt sedvanerättsstudien eller enligt vår bedömning, är relevant i förhållande till. Regelhänvisningarna ska därmed inte tolkas som att respektive intäkt inte kan vara relevant i förhållande till fler regler än de nämnda.

- 1) ► Uttalande, FN:s generalförsamlings tredje kommitté, UN Doc. A/C.3/SR.1549, 13 december 1967 (p. 18–19): ”18. [...] *Statutory limitation applied in Sweden to all kinds of crimes, from the most petty to the gravest [...] The statutory limitation on [the most serious crimes punished by life imprisonment] was fixed at twenty-five years from the date on which the crime was committed. The principle of statutory limitation had been recognized in his country for more than 150 years and was an integral part of the Swedish Penal Code. His government therefore had no intention of renouncing that principle with regard to a certain category of crimes, even if they were war crimes or crimes against humanity [...].* 19. *Since that was the case, his Government had no intention of acceding to the convention adopted by the Committee. He felt that, except as regarded those States which became parties to the [draft]*

¹ Sent inkomna exempel på svensk praxis har inte arbetats in där de kronologiskt hör hemma, utan har placerats sist i redovisningen.

convention [on the non-applicability of statutory limitations to war crimes and crimes against humanity] there was no principle of international law which sanctioned the non-applicability of statutory limitation to war crimes and crimes against humanity.”

Regel 160 (negativ *opinio juris*)

- 2) ► Uttalande, FN:s generalförsamlings första kommitté, UN Doc. A/C.1/PV.1609, 18 november 1968 (s. 11): Sverige föreslog att FN påbörjar en process som leder till ett totalförbud mot användning, produktion och förvaring av kemiska vapen.

Regel 74

- 3) ► Sverige, uttalande, FN:s generalförsamlings tredje kommitté, UN Doc. A/C.3/SR.1784, 10 november 1970 (s. 273): *”the rationale for a comprehensive ban on chemical weapons in international armed conflicts would seem to be equally valid in internal armed conflicts. At all events, there should be no hesitation in imposing a complete ban, in internal conflicts[...].”*

Regel 74

- 4) ► Uttalande av Sverige, CDDH, Official Records, Vol. XVI, CDDH/IV/SR.1, 13 mars 1974 (s. 12): *”20. A general prohibition of the use of ”indiscriminate weapons” could be deduced from the general duty of belligerents to distinguish between combatants and civilians, and between military and civilian objectives[...]. Since, however, article 46, paragraph 3, [av utkast till TP I] prohibited ”the employment of means of combat, and any methods which strike or affect indiscriminately the civilian population and combatants or civilian objects, and military objectives”, a special rule on weapons was perhaps redundant. What were not redundant were rules on specific categories of weapons which governments might agree to ban or restrict the use of on grounds of their indiscriminate effects.” 21. All weapons could be used indiscriminately but some were incapable of being directed at military objectives alone. One example was bacteriological weapons: germs could not distinguish between soldiers and civilians [...]. Some of the incendiary weapons had turned out to be quite indiscriminate.”*

Regel 71, 73, 84

- 5) ► CDDH, Official Records, Vol. XIV, CDDH/III/SR.17, 11 februari 1975 (s. 145): At the CDDH, Sweden remarked, with reference to the possible exceptions to the prohibition of attacks against objects indispensable to the survival of the

civilian population, that it considered a scorched earth policy used to stop an enemy invasion on a party's own territory to be permissible. The Swedish delegate described this strategy as *"a deep-rooted practice which should be taken into account"*.

Regel 54

- 6) ► Uttalande av Sverige, CDDH, Official Records, Vol. XVI, CDDH/IV/SR.11, 21 februari 1975 (s. 111): *"Several governments, including the US and the UK governments, had avoided a narrow interpretation of The Hague ban; their current military manuals prohibited not merely soft-nose bullets, but also irregularly-shaped bullets[...]. It was significant that The Hague ban [...] had even had a decisive influence on the choice of weapons for police use, although it was not formally applicable in the domestic sphere."*

Regel 77

- 7) ► Uttalande av Sverige, CDDH, Official Records, Vol. VIII, CDDH/I/SR.32, 19 mars 1975: Angående det finska förslaget till att förbjuda alla typer av repressalier genom art. 6 TP II erinrade den svenske representanten sig ett uttalande av Storbritannien att frasen *"at any time and in any place whatsoever"* uteslöt möjligheten till repressalier mot den aktuella kategorin personer. Ifrågasättandes varför detta inte skulle stå uttryckligen stödde hon det finska förslaget.

Regel 148

- 8) ► Svenskt konstaterande, Ad Hoc Committee on Conventional Weapons, CDDH Official Records, Vol. XVI, CDDH/IV/SR.33, 2 juni 1976 (s. 339): *"It might be thought that the mere suspicion that a new or improved type of weapon might cause greater suffering or have more indiscriminate effects than its predecessor would constitute a basis for serious negotiations on the prohibition of such weapons on humanitarian grounds. It might be argued, for instance, that because laser weapons, if used against personnel, were likely to cause permanent damage to, or a complete loss of eyesight, they should be considered unnecessary cruel. His delegation was inclined to that opinion and accordingly urged the great Powers to desist from further work in that direction and to agree on rules prohibiting the use of such weapons. If that were not possible, because some countries might consider that laser weapons would prove to be of considerable military value, for instance, in*

combating attacking missiles, it might still prove possible to negotiate an agreement prohibiting their use against any target other than a military target. It was possible that laser weapons would never be used against personnel because of their relative complexity and high cost, but there could be no certainty of that. It would therefore be worth while prohibiting such use."

Regel 86

- 9) ► Folkrätten – Internationella regler i krig, Bihang Svensk soldat, 1976: (s. 26) *"Detaljerade bestämmelser ges i konventionstexten för att krigsfången skall tillförsäkras ett rättsligt förfarande som innebär rättvis bedömning och ett så lindrigt straff som möjligt."*²

Regel 100

- 10) ► Folkrätten – Internationella regler i krig, Bihang Svensk soldat, 1976: (s. 28) *"Det är förbjudet – att [...] misshandla och tortera personer antingen de är militärpersoner eller civila."*

Regel 90

- 11) ► Folkrätten – Internationella regler i krig, Bihang Svensk soldat, 1976: (s. 30) *"Det är förbjudet – att plundra, beslagta eller avsiktligt förstöra kulturella värden som t ex museisamlingar, kyrkor, fornminnen och andra kulturminnesmärken."*

Regel 38, 40

- 12) ► Folkrätten – Internationella regler i krig, Bihang Svensk soldat, 1976: (s. 122) *"any form of deportation of civilians to the home country of the occupying power is forbidden."*³

Regel 129

- 13) ► Draft article entitled "Non-detectable fragments", the Ad Hoc Committee on Conventional Weapons, CDDH, Official Records, Vol. XVI, CDDH/408/Rev.1, 17 mars-10 juni 1977 (s. 539): Sverige m.fl. presenterade ett utkast till artikel i TP I fastställandes att *"it is prohibited to use any weapon the primary effect of which is to injure by fragments which in the human body escape detection by X-rays"*.

Regel 79

² Jämför citatet med vad ICRC säger i volym II, del 2, s. 2374, not 2876; *"Sweden's Military Manual provides that in occupied territories, POWs or civilians shall be granted all fundamental judicial guarantees."*

³ Detta uttalande verkar inte finnas i nämnda publikation, som för övrigt endast omfattar 30 sidor.

- 14) ► Uttalande av Sverige, CDDH, Official Records, Vol. VI CDDH/SR.41, 26 maj 1977 (s. 198): *”Article 46 [nu art. 51 TP I] might be considered as one of fundamental value for the whole Protocol. This article was elaborated during long negotiations in 1975 and was adopted in the same year by consensus in Committee III.”* Sverige sa även att artikel 42 i utkastet till TP I [nu art. 47] *”should be complemented with a sentence stating that mercenaries are entitled to the protection laid down in Article 65 [nu art. 75] in Protocol I.”*

Regel 11, 108

- 15) ► Uttalande av Sverige, CDDH, Official Records, Vol. VII CDDH/SR.52, 6 juni 1977 (s. 137): Svenska delegaten väddjade *”urgently to all delegations, particularly those of the Western and Others Group, to consider [då art. 27, nu art. 14 TP I] carefully and to adopt it.”*

Regel 53

- 16) ► Uttalande, FN:s generalförsamlings första kommitté, UN Doc. A/C.1/32/PV.32, 14 november 1977 (s. 27): Sweden stated that it, *”together with others”*, wanted to restate the ban on expanding bullets from 1899, but the proposal had not met with general approval.

Regel 77

- 17) ► UN Doc. A/CONF.95/PREP.CONF/L.10, 12 September 1978: Sverige m.fl. stödde ett förslag om förbud mot vapen som främst skadar genom icke-detekterbara fragment.

Regel 79

- 18) ► Svensk reservation vid ratificering av TP I, 31 augusti 1979⁴: *”[...] subject to the reservation that Article 75, paragraph 4, sub-paragraph (h) shall be applied only to the extent that it is not in conflict with legal provisions which allow, in exceptional circumstances, the reopening of proceedings which have resulted in a final conviction or acquittal.”*

Regel 101

- 19) ► UN Doc. A/CONF.95/CW/L.1, 27 september 1979 (s. 1–2): Sverige m.fl. presenterade, vid en förberedande konferens, ett utkast till 1980 års vapenkonventions protokoll III angående brandvapen, där det föreslogs att dess användande

⁴ Reservationen hänger samman med svenska resningsregler och det är i dag (september 2010) inte aktuellt att lyfta reservationen.

mot civila, mot militära mål belägna inom en samling av civila, eller mot oskyddade kombattanter skulle förbjudas. Vad gällde kombattanter så sades förbudet gälla *”except when they are in, or in the vicinity of, armoured vehicles, field fortifications or other similar objectives.”*

Regel 84–85

- 20) Soldatregler, fastställda genom TFO 76019, överbefälhavaren 16 september 1981:
- 1) *Bekämpa endast fiendens kombattanter och mål av militär betydelse!*
  - 2) *Vålla inte onödigt lidande eller större skada än som fordras för att lösa din uppgift!*
  - 3) *Bekämpa inte en fiende som gett upp motståndet eller som försatts ur stridbart skick!*
  - 4) *Avväpna fångar och överlämna dem till din chef!*
  - 5) *Behandla sårade, sjuka och skeppsbrutna lika, oberoende om de tillhör våra styrkor, fienden eller civilbefolkningen!*
  - 6) *Respektera och skydda civilbefolkningen! Undvik om möjligt att skada civil egendom! Plundring är förbjuden!*
  - 7) *Respektera personal och föremål som har särskilda folk rättsliga kännetecken, t.ex. Röda korset!*
  - 8) *Ingrip för att förebygga brott mot dessa regler! Rapportera varje överträdelse till din chef!*

Regel 14, 31–33, 52, 70, 87–88, 110, Distinktionsprincipen (1–24), Genomförande (139–161)

- 21) Anförande av utrikesminister Ola Ullsten i Almedalen, 20 juli 1982: *”Israel har inte rätt att vägra civilbefolkningen i Beirut mat och medicin. Allt detta är förbjudet i folkrätten.”*

Regel 53, 87

- 22) Svar av utrikesminister Lennart Bodström på fråga av Gunnel Jonäng om återställandet av visst arkivmaterial till PLO, 11 november 1982: *”De israeliska truppernas handlande strider mot de folkrättsliga principer som gäller om krigförandes och ockupationsmaktens ansvar för att civil egendom skyddas mot plundring och stöld. Handlandet strider vidare mot de folkrättsliga principer som föreskriver att krigförande part måste söka förhindra beslagtalande av föremål av kulturell, historiskt eller vetenskapligt värde.”*

Regel 38–41, 52

- 23) Svar av utrikesminister Lennart Bodström på riksdagsfråga (1982/83:400) av Eva Hjelmström om rapporter angående användning av BC-stridsmedel i Centralamerika, 21 april 1983: *”Användningen av kemiska och biologiska vapen är förbjuden enligt en internationell överenskommelse som träffades 1925, det s.k. Genèveprotokollet. Enligt svensk och många andra staters uppfattning bar detta förbud karaktären av internationell sedvanerätt [...]”*.

Regel 73–74, 76 b

- 24) Utrikesminister Lennart Bodström besvarade i riksdagen en fråga av Lars Werner om situationen i Libanon, 12 december 1983: *”När Israel förra året använde sig av urskillningslös bombning och granatbeskjutning av Beirut och andra befolkningscentra fördömde regeringen sådana åtgärder. Likartade handlingar [...] måste fördömas på samma sätt [...]”*.

Regel 11–13

- 25) Inlägg, Sveriges delegation, FN:s generalförsamlings första kommitté, 1984: *”With regard to the legal status of the Geneva Protocol of 1925 my delegation sees cause to reaffirm the following position stated many times by the Swedish Government: The prohibition of use of chemical and bacteriological weapons [...] expresses a well established rule of customary international law binding for all States.”*

Regel 73–74, 76 b

- 26) Uttalande av utrikesminister Lennart Bodström med anledning av FN-rapporten rörande kemiska stridsmedel i Iran/Irak-konflikten, 29 mars 1984: *”Den svenska regeringen fördömer den användning av kemiska stridsmedel [...]. Det har förorsakat stort mänskligt lidande och strider mot grundläggande humanitära rättsregler.”*

Regel 74–76

- 27) Ambassadör Anders Fermes anförande i FN:s generalförsamling om läget i Afghanistan, 13 november 1984: *”Det är nödvändigt att erinra om att allmän folkrätt lika väl som internationella konventioner innehåller principer som utformats för att förhindra vissa former av urskillningslös krigföring och användandet av vissa särskilt inhumana vapen i civil miljö.”*

Regel 11, 70–71

- 28) Svenskt inlägg av folkrättsexperten, sakkunnige Ove Bring som representerade svenska delegationen inför FN:s juridiska utskott rörande lagligheten av kärnvapenanvändning, 14 november 1984: *"Folkrätten slår fast en princip om åtskillnad mellan militära och civila mål, den förbjuder metoder som orsakar onödigt lidande och den talar om proportionalitet, vilket innebär förbud mot attacker vilka i sina effekter skulle vara orimliga i förhållande till de direkta och konkreta militära fördelar man förväntar sig."*

Regel 14, 70 och Åtskillnad mellan civil egendom och militära mål (7–10)

- 29) Introduktion av svenske delegaten Ove Bring, Sveriges representant, Draft Resolution L.6, om Genèvekonventionernas Tilläggsprotokoll (Agenda item 122), 5 december 1984: *"[...] the Additional Protocols to a large extent reaffirms established humanitarian rules relating to armed conflicts."*

- 30) Pressmeddelande, Regeringskansliet. (Från publikationen Utrikesfrågor, departement framgår inte) Anförande vid den tredje granskningskonferensen i Genève för ickespridningsfördraget (NPT) av utrikesminister Lennart Bodström, 28 augusti 1985: *"[...] traditionell folkrätt rörande väpnade konflikter innehåller en del allmänna principer, som i själva verket gör vissa metoder för krigföring olagliga. Tillämpliga i detta sammanhang är bl a principen om åtskillnad mellan militära och civila mål, förbudet mot metoder och medel som orsakar onödigt lidande vid krigföring och principer om proportionalitet, vilken förbjuder anfall som kan förväntas förorsaka civila förluster som skulle vara överdrivna i förhållande till den direkta militära fördel som eftersträvas."*

Regel 14, 70 och Åtskillnad mellan civil egendom och militära mål (7–10)

- 31) Anförande i FN:s generalförsamlings allmänna debatt av utrikesminister Lennart Bodström, 24 september 1985: *"[...] gällande folkrätt rörande väpnade konflikter innehåller vissa allmänna principer, som gör vissa metoder för krigföring olagliga. Här avses bl a principen om åtskillnad mellan militära och civila mål, förbudet mot metoder och medel som orsakar onödigt lidande och principen om proportionalitet."*

Regel 14, 70 och distinktionsprincipen (1–24)

- 32) Svenskt och schweiziskt utkast till resolution, framlagt vid den 25:e internationella Rödakorskonferensen, Commission I, CI/2.6/PR3, Item 2.6, 23–31 oktober 1986: *”The development of laser technology for military use includes a risk that laser equipment of armed forces can be specifically used for anti-personnel purposes on the battlefield, such as causing permanent blindness of human beings, and that such use may be considered already prohibited under existing international law.”*

Regel 86

- 33) Anförande av ambassadör Hans-Olle Olsson om den internationella humanitära rättens utveckling vid den 25:e internationella Rödakorskonferensen i Genève, 29 oktober 1986: *”Laservapen [...] vars huvudsakliga effekt är att göra soldater blinda för resten av deras liv, är enligt svensk uppfattning förbjudna enligt gällande folkrätt. Den grundläggande deklARATIONEN av 1868 från St Petersburg medger endast att soldater försätts ur stridbart skick.”*

Regel 86

- 34) Uttalande av svenske delegaten Ove Bring, sjätte kommittén om 1977 års tilläggsprotokolls status, Draft Resolution A/C.6/41/L10, 17 november 1986: *”Thus, Additional Protocol I of 1977 is to a large extent a codification and specification of principles already established under customary law.”*
- 35) Uttalande av utrikesminister Sten Andersson med anledning av FN-rapport om användning av kemiska stridsmedel i Iran/Irak-konflikten, 15 maj 1987: *”Den svenska regeringen fördömer den upprepade användningen av kemiska vapen i Iran/Irak-konflikten. Användandet av kemiska vapen är ett flagrant brott mot folkrätten. Kemisk krigföring strider mot grundläggande humanitära rättsregler.”*

Regel 74–76

- 36) Uttalande inför FN:s generalförsamlings första kommitté, UN Doc. A/C.1/42/PV.3, (s. 55), 12 oktober 1987: *”The use of blinding laser weapons designed to cause permanent blindness would be in clear contravention of fundamental principles of the law of warfare.”*

Regel 86

- 37) Uttalande av utrikesminister Sten Andersson med anledning av nya uppgifter om användning av kemiska vapen i kriget

mellan Iran och Irak, 24 mars 1988: ”Regeringen har vid flera tillfällen under detta krig fördömt användningen av kemiska vapen. Sådan krigföring utgör ett flagrant brott mot 1925 års Genèveprotokoll som förbjuder användning av kemiska och bakteriologiska vapen.”

Regel 74–76

- 38) Pressmeddelande Regeringskansliet. (Från publikationen Utrikesfrågor, departement framgår inte) Sverige fördömer användningen av kemiska vapen, 29 mars 1988: ”Användningen av kemiska vapen har vållat död och lidande, inte minst bland kvinnor och barn, och strider mot 1925 års Genèveprotokoll och internationell sedvanerätt. Sådana folkrättsbrott måste klart fördömas.”

Regel 74–76

- 39) Anförande av statsminister Ingvar Carlsson i den allmänna debatten vid FN:s specialsession för nedrustning, 1 juni 1988: ”Den storskaliga användningen av kemiska vapen mot staden Halabja var ett flagrant brott mot 1925 års Genèveprotokoll och sedvanerätten som förbjuder användandet av kemiska vapen. Sådana attacker måste bli universellt fördömda [...]. Det tidiga avslutandet av en konvention som förbjuder både produktion, lagring och användning av alla kemiska vapen borde nu ha en hög prioritet. Alla stater bör åta sig att binda sig vid detta avtal, och på så vis eliminera det växande hotet från kärnvapen.”

Regel 75–76

- 40) ► Anförande av statsminister Ingvar Carlsson i den allmänna debatten vid FN:s specialsession för nedrustning, 1 juni 1988: ”Den storskaliga användningen av kemiska vapen mot staden Halabja var ett flagrant brott mot 1925 års Genèveprotokoll och sedvanerätten som förbjuder användandet av kemiska vapen. Sådana attacker måste bli universellt fördömda [...]. Det tidiga avslutandet av en konvention som förbjuder både produktion, lagring och användning av alla kemiska vapen borde nu ha en hög prioritet. Alla stater bör åta sig att binda sig vid detta avtal, och på så vis eliminera det växande hotet från kärnvapen.”

Regel 74

- 41) Öppningsanförande av kabinettssekreterare Pierre Schori under konventet för kärnvapennedrustning i Europa, i Lund, 29 juni 1988: ”Den storskaliga användningen av kemiska vapen mot staden Halabja [...]. Anfallet var ett flagrant brott mot 1925

års Genèveprotokoll och internationell rätt, som förbjuder användningen av kemiska vapen. Sådana anfall måste fördömas av alla.”

Regel 74–76

- 42) Anförande av utrikesminister Sten Andersson i FN:s generalförsamlings allmänna debatt, 27 september 1988: ”Kemisk krigsföring är ett brott mot folkrätten och måste fördömas.”

Regel 74–76

- 43) Uttalande av svenska delegaten Kaj Mannheimer, FN:s generalförsamlings sjätte kommittén, 11 oktober 1988: ”*The Additional Protocol I is to a large extent a codification and specification of principles already established under customary international law. [...] In this context it should inter alia be stressed that the Protocols themselves, as well as general international humanitarian law of armed conflicts contain an absolute and an unconditional ban on acts of terror. Innocent civilians as well as all persons taking an active part in hostilities should be treated humanely.*”

Regel 2, 87

- 44) Pressammandrag, Regeringskansliet. (Från Utrikesfrågor, mer detaljer framgår inte) Anförande av utrikesminister Sten Andersson vid kemivapenkonferensen i Paris, 7 januari 1989: ”Sten Andersson betonade att alla länder måste känna sig bundna att inte använda kemiska vapen under några omständigheter [...]. Rapporterna från FN:s generalsekreterare visar otvetydigt att kemiska vapen har använts upprepade gånger under senare år [...]. Detta är oacceptabelt, och Sverige fortsätter att fördöma dessa flagranta brott mot internationell rätt.”

Regel 74

- 45) Uttalande av utrikesminister Sten Andersson efter konferensen i Paris om förbud mot kemiska vapen, 11 januari 1989: ”Konferensen i Paris om förbud mot kemiska vapen, där 149 stater deltog, blev en kraftfull manifestation av världssamfundets avståndstagande från kemiska vapen [...]”.

Regel 74–76

- 46) ►Sverige, Draft resolution on the situation of human rights in Iraq, UN Doc. E/CN.4/1989/L.82, 3 mars 1989: ”[...] grave concern about reports of killing of unarmed Kurdish civilians, in particular by military attacks during 1988 using,

inter alia, chemical weapons and causing mass exodus to neighbouring countries.”

Regel 74

- 47) Uttalande av de nordiska utrikesministrarna om Irak/Kuwait-konflikten vid det nordiska utrikesministermötet i Molde, 11 september 1990: *”Iraks kvarhållande av utlänningar mot deras vilja innebar en grov kränkning av folkrätten och av grundläggande medmänsklighet. Detsamma gäller utplaceringen av utlänningar vid tänkbara militära mål. Ett sådant handlingssätt visade på ett så djupt förakt för grundläggande humanitära principer och för folkrättsliga förpliktelser att det ådragit sig hela världens avsky.”*

Regel 96, 98, distinktionsprincipen (1–24)

- 48) Uttalande av Sveriges representant, Hyltenius, inför FN:s generalförsamlings första kommitté, UN Doc. A/C.1/46/PV.8, 18 oktober 1991 (s. 28): Sverige meddelade intentionen att på nästa internationella rödakorskonferens 1991 söka konsensus om en resolution för att förbjuda förblindande laser vapen. Nämda konferens ställdes dock in.

Regel 86

- 49) ► Uttalande av Sveriges representant Hans Corell inför FN:s generalförsamlings sjätte kommitté, UN Doc. A/C.6/46/SR.20, 22 oktober 1991, § 21: Uttalade angående Iraks förstörelse av den naturliga miljön under Gulfkriget att det var; *”on an unprecedented scale” och att det var ”unacceptable forms of warfare in the future”.*

Regel 43–45

- 50) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 127–128) *”The status of protected persons also entails the advantage that this category of refugees cannot be compelled to serve in the armed forces of the occupying power (GC IV, Art. 51) [...] Occupation shall not involve any change in the faith and religious practice of the population. The IV Geneva Convention contains a number of articles providing protection for religion, faith and religious practices, without this being linked to any particular confession.”*

Regel 95, 104

- 51) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 124) *”According to the IV Geneva Convention, an occupying power may not compel protected persons to serve in its armed forces or auxiliary organizations (GC IV, Art. 51). It is likewise forbidden to use any pressure to persuade persons to enlist voluntarily in the forces of the occupying power [...] The Convention also states that protected persons may not be compelled to perform any work which would involve them in the obligation of taking part in military operations.”*

Regel 95

- 52) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 122-123) *”As a general rule, civilians within an occupied area shall, as protected persons, under all circumstances enjoy respect as to [...] religious conviction and practice [...]. Woman shall be especially protected against any form of insulting treatment [...]. Protected persons may not be exposed to any form of physical or mental coercion [...]. protected persons may not be punished for actions they have not themselves performed. Collective punishment of a whole group is also prohibited. Also, the occupying power may not punish protected persons [...] in reprisal for some action directed against the occupying power. If disturbances occur, the occupant may not attempt to restore order by taking innocent people hostage [...]. The only circumstances under which the occupying power has the right to order removal of the civilian population is when evacuation is required to protect civilians from military attack, or when civilian safety otherwise requires this [...] The occupying power may find it in its own interests to move sections of its own civilian population into the occupied area. Such movement of population can have very far-reaching negative consequences for the occupied population. It is important to stress that, according to the IV Geneva Convention (GC IV Art. 49), any such movement of the occupying power’s own civilian population is prohibited [...]. The occupying power also has a particular responsibility in the area of child care.”*

Regel 90, 102–104, 129–130, 134–135, 146, 156

- 53) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 94) *"[...] the fact that a breach of the Conventions [GK] or of this Protocol [TP I] was committed by a subordinate does not absolve his superiors from penal or disciplinary responsibility. This applies, however, only if the superiors knew, or had received intelligence enabling them to deduce, that the subordinate had committed or was about to commit such a breach, and if they had not taken all feasible steps in their power to prevent or punish the breach. The Additional Protocol further clearly states that military commanders shall prevent breaches and if necessary punish and report such cases. Here there is also clear responsibility for a senior commander to check his subordinates' knowledge of the Conventions. Naturally, it is also very important that both commanders and men discover and report transgressions committed by units of the adversary."*

Regel 142, 153

- 54) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 93) *"torture and inhuman treatment [...] biological experiments [...] compelling a protected person to serve in the armed forces of the hostile power [...] willfully depriving him of the rights of a fair and regular trial [...] taking hostages [...] illegal, extensive and arbitrary destruction and appropriation of property where this is not justified by military necessity"* uttalas vara "grave breach" av Genèvekonventionerna.

Regel 50, 92, 96, 156

- 55) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 92) *"Inspections of prisoner-of-war camps under the III Geneva Convention has become one of the most important duties of protecting power and of the International Committee of the Red Cross."*

Regel 124

- 56) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 91, 95) *"The IV Hague Convention [...] provides that contracting powers shall give their land forces*

instructions that comply with the Convention”. “[...] individual servicemen also bear a responsibility for the observance of international humanitarian law [...] For the Swedish defence forces, the commander-in-chief has laid down eight servicemen’s rules pointing out what every combatant must bear in mind in combat situations.”

Regel 139, 151

- 57) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 91–92) I studien citeras en större del av dessa sidor som under titeln *”Observance of International Humanitarian Law”* behandlar just iakttagandet av internationell humanitär rätt med hänvisning till art. 47 GC I, art. 127 GC III, art. 144 GC IV och art. 83 TP I och uttalar att repressalier är förbjudna.

Regel 143, 145

- 58) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 89) *”Reprisals very seldom achieve their intended aim – the return of a wrongdoer to compliance with international law. In most cases, use of reprisals has, instead, led to a serious increase of suffering and losses among civilians. For these reasons, Sweden has, during the 1974–1977 diplomatic conference and elsewhere, worked for a strict limitation to the right to reprisal. Under Additional Protocol I, reprisals are permitted only against military personnel. A state acceding to Additional Protocol I thereby accepts a limitation of its freedom to employ reprisals. The Committee (Folkrättskommittén) believes that this involves a considerable humanitarian advance.”*

Regel 145–147

- 59) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 86) Säger, vad gäller upprättandet av oförsvarad ort, att sådan *”shall not be preceded by negotiation between the parties, but it is based solely on a declaration by the defender. For the locality to receive protection, all military resistance must cease immediately. All combatants, together with mobile weapons and moveable material must be withdrawn. Fixed military installations and establishments such as forti-*

fications may not be used against the other party [...]. No hostile acts may be committed either by the authorities or by the local population, nor may any activities be undertaken in support of the withdrawing party's military operations."

Regel 37

- 60) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 84) *"This restriction is intended to apply for the full duration of the conflict. It is also possible for the parties to reach an agreement during a conflict that all acts of war shall cease temporarily within a given part of a conflict area. Such agreements are commonly made to afford protections to civilian populations, and specially to such exposed groups as children, old people, and the sick and the wounded [...]. No acts of war whatsoever may be directed against or take place within that area."*

Regel 35, 138

- 61) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 81–83): *"Protocol III [1980 års vapenkonvention] contains restrictions applying where incendiary weapons are used. This protocol does not constitute a total prohibition of the use of incendiary weapons – which Sweden and other states had proposed. However, the protocol lays down such heavy restrictions on their use that there is reason to characterize it as a partial prohibition of incendiary weapons. A great bone of contention has been how incendiary weapons are to be defined. Agreement has now been reached on a definition by which "incendiary weapons" covers any weapon or ammunition primarily designed to set fire to objects or to cause burn injuries to persons through the action of flames, heat or a combination of these. Incendiary weapons do not include those with incidental incendiary effects, such as illuminants or tracers. Nor shall armour-piercing projectiles and explosive shells that act through penetrating, blast or fragmentation effects in combination with the incendiary effect be considered as incendiary weapons...This new rule [art. 2] affords civilians considerably better protection than hitherto against incendiary weapons...There is need to supplement the present Protocol III so that the agreement constitutes a complete prohibition of*

incendiary weapons. In this way, protections of civilians could be further enhanced, and this should be extended to cover combatants. For, in fact, the latter also experience injury from incendiary weapons as unnecessary suffering.”

Regel 84–85

- 62) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 80–81): Hänvisar till 1980 års vapenkonventions protokoll II och säger att landminor inte får *”be used against civilian population or individual civilians, which is in full agreement with Additional Protocol I (AP I Art. 51). It is particularly stated that the indiscriminate use of mines, etc., is prohibited [...]. The new method of remote delivery, i.e. planting mines from aircraft or dispersing them over large areas by firing them with missiles or artillery, may be used only against an area which is itself a military objective or which contains military objectives [...]. The protocol states the special precautionary measures to be observed in the form of recording the locations of the mine fields, or the use of self-destruction mechanisms. According to the Protocol II, the parties to a conflict shall record the locations of all pre-planned minefields [...]. The parties shall retain all mine records and, after cessation of hostilities, shall make them available to the adversary – this provision, however is not obligatory in a case where the latter party still has combat forces on the wrong side of the frontier.”*

Regel 81–82

- 63) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 79) *”Protocol I to the weapons Convention relates to certain fragmentation weapons. The Protocol forbids the use of weapons whose primary effect is to injure by fragments which cannot be detected by X-raying the injured person.”*

Regel 79

- 64) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 78–79) *”Weapons shall be considered particularly inhuman if they cause unnecessary suffering or superfluous damage, or have indiscriminate effects, meaning that*

the weapon effects strike military objectives and civilian persons without distinction. These criteria have been used in all arms limitation negotiations in recent years.”

Regel 70–71

- 65) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 74) Säger med hänvisning till art. 58 c TP I att stater *”shall also take other precautionary measures for protecting the civilian population, civilian persons and civilian property”*. Och noterar att *”these can include a number of different measures such as the erection of shelters, distribution of information and warnings, direction of traffic, guarding of civilian property and so on.”* Säger med hänvisning till art. 58b TP I att parterna ska *”avoid locating military objectives within or near densely populated areas”*. Och noterar att *”the expression ”endeavour” is not used in this case, which gives the rule greater force than that of Article 58(a).”*

Regel 22–23

- 66) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 73) *”the parties to the conflict shall endeavour to move the civilian population, civilian persons and civilian objects from the vicinity of military objectives.”*

Regel 24

- 67) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 72) *”Even after a decision to attack has been made by a senior commander, the attack can be cancelled or suspended [...] in the following cases: a. the objective proves not to be a military one, or to be entitled to special protection. An example of this is where military vehicles are being used as ambulances. b. If it can be expected that the attack will cause such large unintentional civilian losses and damage that these would be excessive in relation to the anticipated and direct military advantage. In this case, the proportionality rule must thus be reapplied at a later stage. The feasibility of doing this depends to a large degree on the type of attack involved. For example, to require an assessment according to the proportionality rule from an individual aircraft is probably unrealistic. Should it be impossible to suspend or cancel*

the attack, excessive losses among the civilian population may possibly be avoided by giving the civilian population advance warning [...]. In certain circumstances it is possible to reduce the risk to the civilian population and to civilian property if the military commander selects a different objective, from which he can achieve about the same military advantage as from the prime objective. In many situations, however, it is impossible to denote an alternative objective, for which reason the rule concerning second-line objectives has been given the reservation mentioned by way of introduction: "when a choice is possible."

Regel 19–21

- 68) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 70–71) Säger att skyldigheten att företa försiktighetsåtgärder vid anfall "apply only as far as available resources for collection and processing of information permit. [...] the responsible commander shall verify that the attack is really directed against a military objective and not against civilian population or civilian objects. [...] a planning commander must, to be able to decide upon an attack, have access to the best possible information about the objective. The decision should be based upon the information available to the commander at the time of deciding. [...] If the attack may be expected to entail such large losses in human life, injury to civilians or damage to civilian property, or a combination of these, that they may be judged excessive in relation to the anticipated concrete and direct advantage, the commander shall refrain from attacking."

Regel 16–18

- 69) International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 69) "It is in this light that one should view Article 57 [TP I], which represents an enlargement of Articles 51–56, and which also contains the basic principle of the proportionality rule and the requirement for discrimination."

Regel 14 och distinktionsprincipen (1–24)

- 70) International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 68) "During this century a further norm [försiktighetsåtgärder åsyftas] has arisen through the

proportionality rule, the validity of which has not, however, been generally recognized.”

Regel 15–24

- 71) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 68) Säger att försiktighetsåtgärder i art. 57 TP I *”have come about only to protect the civilian population, individual civilians and civilian property in connection with military operations, and particularly when planning, deciding upon and executing attacks.”*

Regel 15

- 72) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 62) *”According to Article 55 [TP I], the parties shall exercise caution so that the widespread, long-term and severe damage [av den naturliga miljön] can be avoided.”*

Regel 45

- 73) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 60–61) Större delen av dessa sidor, där art. 54 TP I och skydd av egendom som är nödvändig för civilbefolkningens överlevnad diskuteras, citeras i studien.

Regel 54

- 74) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 59) *”It is [...] established, up to 1977, international contained no express prohibition of starvation as a method of warfare. With this in mind, the new Article 54 of Additional Protocol I must be seen as an important milestone in the development of international humanitarian law. This Article provides an explicit prohibition against using starvation of civilian populations as a method of warfare.”*

Regel 53, 156

- 75) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 56–58) Samtliga dessa tre sidor citeras i studien som stöd för regel 38 och 39. Under rubriken

”Special protections for certain civilian objects” nämns bl.a. kulturegendom och hur den bör skyddas.

Regel 38–39

- 76) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 55) ”During military operations it may often be difficult to establish within a short space of time whether property should be classified as a civilian object or a military objective. To avoid meaningless destruction as far as possible, a so-called dubio rule is included in Article 52 [TP I]. This states that in case of doubt whether an object which is normally dedicated to civilian purposes is being used in the adversary’s military activity, it shall be presumed that it is not being so used. Among such normally civilian objects are mentioned particularly places of worship, houses and other dwellings, and schools.”

Regel 9, 10

- 77) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 54–55) ”In most cases, property of importance for the adversary’s military operations can be eliminated by destruction or confiscation (=capture).”

Regel 50

- 78) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 54) ”The definition [av militära mål i art. 52:2 TP I] is intended to apply only to property or objects. Thus for example, areas of land cannot be included; but this does not prevent an area objective if it is a matter of hindering an enemy advance by means of artillery fire or mining. Attacks on an area are permitted as long as the attack cannot be classified as indiscriminate.”

Regel 8, 43

- 79) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 53–54) En definition av militära mål, identisk med art. 52:2 TP I, används här.

Regel 8

- 80) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 53) *”Seen against the background of the enormous destruction of civilian property associated with the Second World War and all later conflicts, application of [art. 52 TP I] could bring about an appreciable humanizing of warfare – people would no longer need to experience the catastrophe of bombed-out homes and ruined cities. However, Article 52 cannot be expected to bring about such great changes in warfare [...]. Another important reason [for this] is the lack of a definition of civilian objectives.”*

Regel 9

- 81) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 52) *”According to [LKR], it is prohibited to destroy or confiscate an enemy’s belongings so long as this is not absolutely necessary as a consequence of the demands of war.” “[...] pillage in connection with the capture of a town or locality is prohibited.”*

Regel 50, 52

- 82) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 47) *”If the military objectives are located in a densely-populated area which has been evacuated only to a limited extent if at all, area bombardment may not be employed since this would be a breach of the basic rule prohibiting indiscriminate attack. Moreover, area bombardment would most probably lead to excessive injury and losses, and would thus be a breach of the proportionality rule.”*

Regel 13–14 och urskillningslösa anfall (11–13)

- 83) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 45) Förbjuder under rubrikerna *”Prohibition of certain types of attacks” och ”Indiscriminate attacks”*, urskillningslösa anfall och definierar dem bl.a. som *”attacks that are not directed at a specific military objective [...] which cannot be limited as required by Additional Protocol I”*.

Regel 11–12

- 84) ►International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 44) *"terror attack: attacks deliberately aimed at causing heavy losses and creating fear among the civilian population."*

Regel 2

- 85) 121. ►International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 43) *"protection for civilians does not apply under all circumstances – exceptions are made for the time when civilians take direct part in hostilities."*

Regel 6

- 86) ►International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 42) *"In international humanitarian law, civilians (non-combatants) are those who are not entitled to use weapons in defence or to injure an adversary. Persons who cannot be classified as combatants are thus to be considered civilians [...]. Where there is doubt whether a person is to be considered as a combatant or as a civilian, the person shall be considered as a civilian [...]"*

Regel 1, 5–6

- 87) 123. ►International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 41) *"The parties shall always distinguish between [...] civilian property and military objectives."*

Regel 7

- 88) ►International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 40) *"Against the background of the rules of St. Petersburg and the Hague, the two customary-law principles of discrimination and proportionality have grown up. According to the first principle a distinction shall always be made between persons participating in hostilities and who are thereby legitimate objectives, and members of the civilian population, who may not constitute objectives in warfare. [...] According to the proportionality rule, an attack may not be carried out if it is expected to lead to casualties and damage to*

civilian property of such an extent that they do not stand in reasonable proportion to the military advantages of the attack.”

Regel 1, 14 och distinktionsprincipen (1–24)

- 89) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 37) *”The rule in Article 44:3 [TP I] may only be applied by resistance units in enemy occupied or held territory or – in the case of a national liberation movement – within an area controlled by the adversary.”* Artikelns andra mening, dvs. *”during the time the combatant is visible to the adversary when participating in military preparation for the launching of an attack in which he is to take part”,* anges vara *”very unclear, giving rise to varying interpretations.”*

Regel 106

- 90) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 36) *”Spies and mercenaries...are not entitled to combatant or prisoner-of-war status [...] The basic rule for the conduct of combatants is that they are obliged to distinguish themselves from the civilian population when taking part in an attack or in a military operation in preparation for an attack. For combatants belonging to regular forces, this is no problem, since they are recognizable by their uniforms and normally also by the carrying of weapons.”*

Regel 106–108

- 91) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 34–35) Termerna ”kombattant” och ”väpnade styrkor” definieras här, med hänvisning till och citat från art. 43:2 TP I.

Regel 3–4

- 92) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 33–34) *”Proposals were presented at the [CDDH] to the effect that it should be permitted to employ armed forces against distressed airman expected to land in territory controlled by the enemy. Apart from the practical difficulties in determining whether a distressed parachutist will land on one side of the combat area or on the other, a rule with this content would have highly inhuman effects. These*

considerations resulted in the proposal being rejected. During the negotiations [av TP I] it was pointed out that persons seeking to save themselves by parachuting are incapable of any use of weapons during their descent: their sole interest is probably in saving their lives. The situation can of course change when they have reached the ground. This is the background against which Article 42 [TP I] provides protection for distressed persons leaving aircraft in emergency situations. If after landing the persons chooses to continue his military resistance, it again becomes permissible to attack him. To avoid the possibility of abuse, it is particularly stated that airborne troops are not protected by the [...] rule.”

Regel 48

- 93) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 32–33) *”The Hague and Geneva Conventions include rules intended to afford protection to combatants in situations where they have laid down their arms or are no longer capable of defending themselves [...] or where combatants have become sick, wounded, shipwrecked or captured. These fundamental rules have not always been applied in combat situations, and for this reason it has been considered necessary to reaffirm certain of the older provisions to assert their fundamental importance... Personnel attempting to save themselves from a sinking vessel shall according to international humanitarian law be considered as distressed, and may not be attacked [...]. Article 40 of Additional Protocol I treats quarter - an archaic concept which is equivalent to showing mercy to an enemy who has been placed hors de combat... Persons hors de combat may not be attacked, but shall enjoy the protection of international humanitarian law provided they abstain from any hostile act and do not attempt to escape. In practice it can often be very hard to determine when this situation has arisen. If it is established that a person is hors de combat, he may not be subjected to attack, but he is not protected against secondary effects of an attack on nearby objectives. It should be noted that the mere presence of persons hors de combat does not imply that the place/object where they happen to be shall receive immunity.”*

Regel 47

- 94) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 31–32) *”During the 1974–1977 diplomatic conference there was a consensus in favour of introducing a rule forbidding this type of abuse on the part of the belligerents. It should be noted that Article 39:1 [TP I] prohibits any form of use in armed conflict. The rule relates not only to the uniforms etc. of neutral states, but also to those belonging to states that – without being neutral – are not parties to the conflict. By this are meant states that have the status of non-belligerents.”*

Regel 63

- 95) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 31) *”The prohibition of improper use has been interpreted to mean that enemy uniform may not be used in connection with or during combat, and this has led to great uncertainty in application. During the 1974–1977 diplomatic conference, certain of the great powers wished to retain the possibility of appearing in enemy uniforms, while most of the smaller states claimed that this possibility should be excluded or minimized. The conference accepted the view of the smaller states here. The rule in Article 39:2 [TP I] can be interpreted to mean that enemy uniform may be used only as a personal protection, for example under extreme weather conditions, and may never be used in connection with any type of military operation. Where prisoners of war make use of enemy uniforms in connection with escape attempts, this may not be seen as an infringement of Article 39.”*

Regel 62

- 96) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 30) *”In certain circumstances, ruses of war may become almost tantamount to perfidy. Here the important difference is that ruses of war are not based on betrayal of the adversary’s confidence. Instead, the intention of a ruse is to mislead the adversary, which can lead to incorrect deployment of his forces or to reckless actions which, for example, prematurely reveal his forces, intended tactics or assault objectives. The IV Hague Convention states that it is permitted*

to use ruses of war, and the same authority is given in AP I, Article 37:2. Typical examples of ruses are giving false information on the size of one's own forces, position and intentions, or hiding one's combat forces with camouflage, or misleading the adversary by means of mock objectives and mock operations. In land combat it is not unusual for one of the parties to attempt to win a tactical advantage by concealing the character of his own forces prior to attack, in order to mislead or surprise the adversary. The distinctive emblem of the Red Cross or a similar organisation, or a flag of truce may not, however, be used for such purposes. In IV Hague Convention it is forbidden to use these emblems improperly. The expression improperly is not defined but follows indirectly from the Geneva Conventions articles (GC I Art. 44, GC II Art. 41) relative to permitted use."

Regel 57–60

- 97) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 28–30) *"Under the provisions of the IV Hague Convention it is prohibited to kill or injure an enemy by resort to perfidy [...] Sweden and several other countries wished the [förbudet mot förädiskt förfarande] to be inserted in Additional Protocol II as well, since perfidy is probably equally common in internal conflicts. The majority were against this, however, the main reason being that, in conflicts of this type, particular difficulties may arise in determining exactly what may be considered perfidy. The concept of perfidy, or perfidious conduct which is a more adequate expression, is defined as acts inviting the confidence of an adversary giving the acting party legally protected status. This protection is abused in order to kill, injure or capture the adversary's soldiers. Perfidy thus means that one party deliberately and on false grounds invites the confidence of the other in order then to betray this confidence by acts of violence. It should be added that perfidy, as defined in Article 37 [TP I], refers to acts against persons, but does not include sabotage or the destruction of property [...] Only where protected status is employed for killing, injuring or capturing the adversary is the act considered as perfidy [...] Accusations of perfidy are always judged to be extremely grave, since a crime against Article 37 [TP I] shall according to the bases of Addi-*

tional Protocol I be viewed as a grave breach of international humanitarian law.”

Regel 65

98) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 18–19) *”The following rules [10, 12, 15, 17, 21, 25-27, 35:2, 37-41, 48, 51:5 b, 54, 59, 71:2, 75, 76:1 77:1] in Additional Protocol I would in the opinion of the Swedish International Humanitarian Law Committee have the status of customary law, sometimes however only in their main outlines.”*

Regel 1, 7, 10,14, 25, 27–29, 31, 37, 46–47, 53–54, 57–63, 65, 70, 87–88, 90–93, 95–96, 99–102–104, 109–111, 119, 134–135, 156

99) International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 21) *”Apart from the articles listed above [de regler i TP I som på s. 18–19 uttalas ge uttryck för sedvanerätt], Sweden has also reason to follow, in all circumstances, other articles in Additional Protocol I that are important in a humanitarian perspective, even when these have little or no connection with customary law. These articles concern protection of the sick, the wounded, medical transports, civil defence (Art. 61–67), basic needs in occupied territories (Art. 69), protection of refugees and stateless persons (Art. 73), reunion of families (Art. 74) and protection of journalists (Art. 79).”*

Regel 34

100) International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 18–19) *”The following rules [11:1-3, 18:1-3, 44:1] in Additional Protocol I would in the opinion of the Swedish International Humanitarian Law Committee have the status of customary law, sometimes however only in their main outlines.”*

Regel 89, 93, 127, 147 och distinktionsprincipen (1–24)

101) International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 17) *”[...] all first use of BC weapons [bakteriologiska (biologiska) och kemvapen] is considered to conflict with general international law.”*

Regel 73–74, 76 b

- 102) International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 15–16) *”When these rules [IV:e Haagkonventionen och Lantkrigsreglementet] on the prohibition of pillage, the taking of hostages, the poisoning of wells, poisoned weapons, arms and combat methods causing unnecessary suffering, and on the protection of enemies who had laid down their arms were confirmed at the second Peace Conference in 1907, they were probably already considered as binding under customary law.” [...] ”This absurd situation [att 1907 års Haagkonventioner skulle anses som jus inter partes] was, however, largely imaginary since the outbreak of war in 1939 the Hague Conventions had won such general recognition that they were in all essential respects binding as general international law.”*

Regel 15, 52, 70, 72, 96, 111, 113, 139 och 149–150

- 103) ► International Humanitarian Law in Armed Conflict with reference to the Swedish Total Defence System, Försvarsdepartementet, 1991: (s. 163–164, 166, 185) I studien citeras större delen av dessa fyra sidor som behandlar juridiska rådgivare och hur dessa ska finnas till hands för att ge militära befälhavare råd. Art. 82 TP I, Totalförsvarets folkrättsförordning (SFS 1990:12) och Försvarsmaktens föreskrifter (FFS 2002:3) om folkrättsliga rådgivare inom Försvarsmakten behandlas också här.

Regel 141

- 104) Utdrag ur uttalande vid det nordiska utrikesministermötet på Svalbard om situationen i det forna Jugoslavien, 26 augusti 1992: *”Folkfördrivning innebär ett oacceptabelt brott mot folkrätten och måste upphöra.”*

Regel 129

- 105) ► Uttalande vid andra översynskonferensen av ENMOD, Genève, 14–21 september 1992: Sverige och Argentina *”expressed their satisfaction with the ban on the use of herbicides as a method of warfare.”*

Regel 76

- 106) Sammandrag av samnordiskt anförande av ambassadsekreterare Robert Rydberg om skydd av miljön i tider av väpnade konflikter, 1 oktober 1992: (hänvisning till uttalande han gjort 1 oktober i FN:s sjätte utskott å de nordiska ländernas

vagnar) "[...] att det visserligen finns regler för skydd av miljön i väpnade konflikter, men att dessa regler vare sig var allmänt kända eller efterlevdes som de borde." Längre ner i sammandraget anges dock att den svenska regeringen särskilt vill framhålla att "miljön som sådan aldrig kan bli ett legitimt militärt mål och därför inte får bli föremål för en direkt attack."

Regel 43–45

- 107) ► Uttalande av Sverige inför FN:s generalförsamlings första kommitté, UN Doc. A/C.1/47/PV.26, 9 november 1992 (s. 19): Sverige förespråkade förbud mot eller restriktioner på synförstörande laservapen.

Regel 86

- 108) Uttalande av utrikesminister Margaretha af Ugglas om läget i östra Bosnien, 21 mars 1993: "De serbiska militärstyrkornas anfall och grymheter mot den muslimska civilbefolkningen i staden Cerska i östra Bosnien-Hercegovina måste skarpt fördömas. [...] Sedan Cerska fallit har serbiska militära ledare dessutom vägrat FN att bistå sårade och flyktingar med humanitär hjälp. Detta agerande är ett grovt brott mot internationell humanitär rätt. De ansvariga för dessa grymheter måste personligen ställas till svars."

Regel 31–32, 55–56, 87, 151 och distinktionsprincipen (1–24)

- 109) Anförande av ordförande för ESK:s råd, utrikesminister Margaretha af Ugglas, vid FN:s världskonferens om mänskliga rättigheter, 14 juni 1993: "De som är ansvariga för krigsförbrytelser måste ställas inför rätta."

Genomförande (139–161)

- 110) Utrikesutskottets betänkande 1993/94:UU19, Nedrustning: "Alltsedan sekelskiftet har det inom den internationella rätten existerat en princip om att krigförande inte har en oinskränkt rätt att välja stridsmedel eller stridsmetoder. Enligt utskottets uppfattning skulle användning av kärnvapen begränsas av de sedvanerättsliga distinktions- och proportionalitetsprinciperna."

Regel 14, distinktionsprincipen (1–24), särskilda stridsmetoder (46–69) och vapen (70–86)

- 111) ► Arbetspapper. Submitted to the Group of Government Experts to prepare the First Review Conference of States Parties to the CCW, UN Doc. CCW/CONF.I/GE/CRP.3, 16 maj 1994: "It is prohibited to use laser beams as an anti-

personnel method of warfare, with the intention or expected result of seriously damaging the eyesight of persons.”

Regel 86

- 112) ► Skriftligt uttalande från svenska regeringen, framställt till ICJ, Nuclear Weapons (WHO) case, 20 september 1994 (s. 3): *”in the case of an attack on a military target, disproportionately substantial damage may not be inflicted on the civilian population or on civilian property.”*

Regel 14

- 113) ► Skriftligt uttalande från svenska regeringen, framställt till ICJ, Nuclear Weapons (WHO) case, 20 september 1994 (s. 3): *”Under the principle of distinction, an attack on a civilian population or civilian property is prohibited.”*

Regel 1, 7

- 114) ► Skriftligt uttalande från svenska regeringen, framställt till ICJ, Nuclear Weapons (WHO) case, 20 september 1994 (s. 5): *”In accordance with an established basic principle, expressed, for example, in the Declaration made by the 1972 UN Conference on the Human Environment, there are impediments to the use of weapons which cause extensive, long-term and serious damage to the environment.”*

Regel 45

- 115) Information till riksdagen av utrikesminister Lena Hjelm-Wallén om situationen i Bosnien-Hercegovina, 30 maj 1995: *”Gisslantagandet av FN-personal måste kraftfullt fördömas. Gisslan måste omedelbart och otvivelaktigt friges.”*

Regel 33, 96

- 116) ► Skriftligt uttalande från svenska ambassaden och svenska regeringen, framställt till ICJ, Nuclear Weapons case, 20 juni 1995 (s. 3): *”in the case of an attack on a military target, disproportionately substantial damage may not be inflicted on the civilian population or on civilian property.”*

Regel 14

- 117) ► Skriftligt uttalande från svenska ambassaden och svenska regeringen, framställt till ICJ, Nuclear Weapons case, 20 juni 1995 (s. 3): *”Under the principle of distinction, an attack on a civilian population or civilian property is prohibited.”*

Regel 1, 7

118) ► Skriftligt uttalande från svenska ambassaden och svenska regeringen, framställt till ICJ, Nuclear Weapons case, 20 juni 1995 (s. 5): *"The use of weapons which cause unnecessary suffering must be considered to be prohibited. The codification of the prohibition of dum-dum bullets was undertaken in accordance with this view, for example. The effects of radioactive radiation as a result of the use of nuclear weapons cause unnecessary suffering, not merely for third parties who are directly affected, but also future generations, for example as a result of genetic damage [...] In accordance with an established basic principle, expressed, for example, in the Declaration made by the 1972 UN Conference on the Human Environment, there are impediments to the use of weapons which cause extensive, long-term and serious damage to the environment [...] As far back as the 17th century, Hugo Grotius stressed that poisoning was not allowed under international law. In certain respects, the principle of the prohibition of toxic weapons has also been codified (chiefly as a result of the 1925 Geneva Convention)."*

Regel 45, 70–72, 77

119) Svar av utrikesminister Lena Hjelm-Wallén på fråga av Ulla Hoffman om åtgärder för att återfinna kvinnor som bortföres från Srebrenica, 28 juli 1995: *"[...] bestialiska våldtäkter som begåtts, och fortfarande begås, i kriget i f.d. Jugoslavien. Sverige har kraftfullt fördömt dessa krigsförbrytelser."*

Regel 93

120) Pressmeddelande. (Från Utrikesfrågor. Departement framgår ej) Sverige fördömer Sarajevoattacken, utrikesminister Lena Hjelm-Wallén, 28 augusti 1995: *"Dagens granatattack mot civila i Sarajevo måste kraftigt fördömas. Åter är oskyldiga civila människor mål för våldshandlingar i konflikten. [...] terror mot och fördrivning av civila visar krigsherrarnas totala brist på insikt om sitt ansvar för ett av de största brotten mot humanitär rätt i vår tid."*

Regel 129B och distinktionsprincipen (1–24)

121) Pressmeddelande. (Från Utrikesfrågor. Departement framgår ej) Uttalande av statsminister Ingvar Carlsson med anledning av massakern i Sarajevo, 29 augusti 1995: *"De avskyvärda illdåd som begåtts mot Sarajevos invånare måste å det skarpaste fördömas. Dessa barbariska händelser får under inga förhållanden passera utan tydliga och kännbara motreaktioner från"*

världssamfundets sida. [...] En militär upptrappning från parternas sida innebär att civilbefolkningen offras och att militära och politiska skurkar kan fortsätta att förnedra, våldta och lemlästa människor.”

Regel 87, 89, 93 och distinktionsprincipen (1–24)

- 122) Pressmeddelande. (Från Utrikesfrågor. Departement framgår ej) Omvärlden får inte glömma de försvunna från Srebrenica och Zepa, utrikesminister Lena Hjelm-Wallén, 6 september 1995: *”Mellan 6.000–12.000 personer saknas [...]. Jag anser att detta är upprörande.”* *”Tystnaden kring denna fråga kan få Bosniensberberna att tro att man kan bryta mot krigets lagar och hindra FN-organ och Internationella Röda Korset att bringa klarhet i de försvunnas öden. Det vore mycket allvarligt [...]. [...] man måste kartlägga brotten mot humanitär rätt [...] samt ställa de skyldiga till svars.”*

Regel 98

- 123) ► Uttalande inför FN:s generalförsamlings första kommitté, UN Doc. A/C.1/50/PV.17, 9 oktober 1995 (s. 2): Sverige påpekade att det under 10 år hade efterlyst ett förbud mot synförstörande laservapen.

Regel 86

- 124) Dir. 1996:16 Polisens och andra gruppers uppgifter och folkrättsliga ställning vid väpnad konflikt, beslut vid regerings-sammanträde 22 februari 1996: *”En av kardinaltankarna inom krigets folkrätt är att civilbefolkningen skall skyddas mot krigets direkta verkningar. Denna tanke uttrycks genom den s.k. distinktionsprincipen. Den innebär ett krav på att det i krigföringen skall göras åtskillnad mellan militära mål å ena sidan och civilbefolkningen och dess egendom å den andra och att militära attacker endast får riktas mot militära mål.”*

Distinktionsprincipen (1–24)

- 125) Pressmeddelande. (Från Utrikesfrågor. Departement framgår ej) Förbud mot användning av synförstörande laservapen, 23 maj 1996: *”Sådana vapen anses av Sverige strida mot den folkrättsliga principen om förbud mot stridsmedel och stridsmetoder som orsakar onödigt lidande.”*

Regel 70, 86

126) Anförande av statsminister Göran Persson i FN:s Generaldebatt, FN:s Generalförsamlings 51:a möte, New York, 25 september 1996: *”FN har en central roll för att se till att krigsförbrytelser inte får passera ostraffat. [...] Det får aldrig vara möjligt att ostraffat leva ut kriminella perversiteter, att mörda, tortera eller våldta.”*

Regel 89–90, 93, 158

127) ► Svensk deklaration vid antagande av protokoll IV till 1980 års vapenkonvention, 15 januari 1997: *”Sweden has long since strived for explicit prohibition of the use of blinding laser which would risk causing permanent blindness to soldiers. Such an effect, in Sweden’s view is contrary to the principle of international law prohibiting means and methods of warfare which cause unnecessary suffering.”*

Regel 70, 86

128) Protokoll 1996/97:105 Svar av bistandsminister Pierre Shori på interpellation 1996/97:267 av Ulla Hoffman om våldtäkter – en krigsförbrytelse, 20 maj 1997: *”[...] våldtäkter har använts i krigföringen. Sådana gärningar är att anse som krigsförbrytelser.”*

Regel 93

129) Uttalande av ambassadör Peter Osvald, Sveriges permanente representant i FN:s säkerhetsråd, *”Protection for Humanitarian Assistance to refugees and others in conflict situations”, 21 maj 1997: ”But individual perpetrators must always be held accountable for violations of humanitarian law, also in areas where government authority has broken down.”*

Genomförande (139–161)

130) Protokoll 1996/97:116 Svar av utrikesminister Lena Hjelm-Wallén på interpellation 1996/97:356 av Agneta Brendt om sexuellt våld – en krigsförbrytelse, 9 juni 1997: *”Det råder i dag ingen tvekan om att systematisk användning av sexuellt våld i väpnade konflikter är en krigsförbrytelse [...]”.*

Regel 93

131) Regeringens skrivelse till riksdagen. Mänskliga rättigheter i svensk utrikespolitik, skr. 1997/98:89, 5 mars 1998 (s. 58): *”Den absolut mest grundläggande principen inom den humanitära rätten är den s.k. distinktionsprincipen, vilken stadgar att endast militära mål får attackeras och att civilbefolkningen inte*

får utsättas för anfall utan skall skyddas och respekteras. [...] Artikel 3 [GK I-IV] anses i dag utgöra allmän sedvanerätt och är därmed alltid tillämplig oavsett om den aktuella staten har biträtt konventionerna. Enligt denna artikel skall varje stridande part utan åtskillnad behandla alla ickestridande humant, och ta om hand sårade och sjuka. Vidare förbjuds bl.a. mord, tortyr, tagande av gisslan, kränkande behandling samt straff och avrättning utan föregående dom.”

Regel 87–90, 96, 100, 109

- 132) Skrivelse. Mänskliga rättigheter i svensk utrikespolitik, skr. 1997/98:89, 5 mars 1998 (s. 43): *”Förbudet mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning finns i samtliga generella instrument om mänskliga rättigheter, liksom i den humanitära rätten, och kan i dag sägas vara jus cogens, dvs. tvingande folkrätt utan undantag. [...] Våldtäkt och andra former av sexuella övergrepp är en vanligt förekommande form av tortyr särskilt riktad mot kvinnor. Inga former av tortyr eller annan grym eller förnedrande behandling kan någonsin accepteras i vilket syfte det vara må.”*

Regel 90, 93

- 133) Anförande av utrikesminister Lena Hjelm-Wallén vid FN:s Kommission för Mänskliga Rättigheter, Genève, 20 mars 1998: *”Consultations have made it clear that there is widespread agreement among governments in all parts of the world that no person under the age of 18 should take a direct part in hostilities.”*

Regel 136–137

- 134) Uttalande av ambassadör Hans Dahlgren, Sveriges permanente representant i FN, ”The Situation in Africa”, 24 april 1998: *”Protection of children in armed conflict is of particular concern. It is absolutely intolerable to see ten-year old boys and girls, with guns almost too heavy to carry, thrown into combat or terrorizing their neighbours, knowing that they and many of their generation are deprived of normal child-hood. The use of children as soldiers simply has to end.”*

Regel 135–137

135) Uttalande av ambassadör Hans Dahlgren, Sveriges permanente representant i FN, "Children in Armed Conflict", 29 juni 1998: "*Children must be kept out of acts of armed conflict.*"

Regel 136–137

136) Uttalande av ambassadör Hans Dahlgren, Sveriges permanente representant i FN, "the Situation in Afghanistan". 28 augusti 1998: "*All parties to the conflict must comply fully with their obligations under international humanitarian law. They must take full responsibility for the safety and security of all international and humanitarian personnel, and ensure safe and unhindered access. Impeding the delivery of humanitarian assistance and using this obstruction as a weapon against the civilian population is a violation of international law.*"

Regel 31–33, 55–56, 139

137) Uttalande i säkerhetsrådet, ambassadör Hans Dahlgren, Sveriges permanente representant i FN, "Protection for humanitarian assistance to refugees and others in conflict situations", 29 September 1998: "*Sweden condemns all attacks against innocent civilians and against personnel of the United Nations and humanitarian organisations.*"

Regel 31–33 och distinktionsprincipen (1–24)

138) Pressmeddelande. (Från Utrikesfrågor. Departement framgår ej) Statsminister Göran Persson om Kosovo, 24 mars 1999: "*Nu utför den jugoslaviska militären och polisen omfattande operationer som hårt drabbar oskyldiga civila. Man bryter mot internationell humanitär rätt [...]*".

Distinktionsprincipen (1–24)

139) Protokoll 1998/99:86 Svar av utrikesminister Anna Lindh på interpellation 1998/99:219 av Margareta Viklund om Sierra Leone, 27 april 1999: "*[...] stympningar, våldtäkter och summariska avrättningar av civila i sin stridsföring. Dessa handlingar utgör krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten. Rebellerna har också med barbariska metoder tvingat in barn i krigshandlingarna.*" [...] "Jag vänder mig särskilt starkt mot utnyttjandet av barn i striderna [...]". "Den dubbla tragedi som drabbat de sierra leonska barnen, som offer för soldaters våld och som offer att själva tvingas bära vapen, är ett av konfliktens mest fruktansvärda drag."

Regel 89, 91–93, 136–137

- 140) Uttalande av utrikesminister Anna Lindh, debatt, 54:e sessionen, FN:s generalförsamling, 21 september 1999: *"In wars, children suffer disproportionately. The recruitment of child soldiers is a shameful practice that causes individual suffering and will harm the security and development of societies for many years to come."*

Regel 136–137

- 141) Protokoll 1999/2000, Svar av utrikesminister Anna Lindh på interpellation 1999/2000:11 av Cristina Husmark Pehrson om barnsoldater, 12 oktober 1999: *"Sveriges uppfattning kring barnsoldatfrågan är oförändrad och innebär att inga personer under 18 år skall tillåtas rekryteras eller delta i väpnade konflikter."*

Regel 136–137

- 142) ►Utfästelse vid den 27:e internationella rödakorskonferensen, 31 oktober–6 november 1999; Sverige förbinder sig *"to promote the adoption of national and international standards prohibiting the military recruitment [...] in armed conflicts of persons under 18 years of age."*

Regel 136–137

- 143) Att förebygga väpnade konflikter ett svenskt handlingsprogram, DS 1999:24 (s. 47): *"Brott mot den humanitära rätten måste, liksom brott mot mänskliga rättigheter, ständigt beivras."* *"Varje individ har alltid ett ansvar för de brott han eller hon begår och dessa bör beivras antingen nationellt eller internationellt."*

Regel 151, 158

- 144) ►ICRC, Advisory Service, 1999 Annual Report, Genève, 2000 (s. 61): Svenska Försvarsmakten erhåller 1999 grundlig utbildning i internationell humanitär rätt.

Regel 142

- 145) Pressmeddelande. Utrikesdepartementet. Stärkt skydd av barn i väpnade konflikter. Uttalande av utrikesminister Anna Lindh, 22 januari 2000: *"I går kväll enades regeringar om ett FN-protokoll som ska skydda barn mot att delta i krig."* *"Protokollet innebär i praktiken att en internationell norm fastslås om att barn inte får användas som soldater [...]"*.

Regel 136–137

146) Utrikesminister Anna Lindhs anförande inför FN:s kommission för mänskliga rättigheter, Genève, 27 mars 2000: *"Sweden sees no role for children in war. [...] Full and transparent investigations must be launched into alleged violations of human rights and international humanitarian law to bring those responsible to justice." "Impunity belongs to the past."*

Regel 136–137

147) Pressmeddelande. Utrikesdepartementet. Händelseutvecklingen i Libanon hotar fredsprocessen, 5 maj 2000: *"Våldshandlingarna nyligen har liksom tidigare drabbat civilbefolkningen och riktats mot civila installationer. Detta strider mot folkrätten och ökar den instabilitet som länge präglat regionen samtidigt som den fortsatta fredsprocessen hotas."*

Distinktionsprincipen (1–24)

148) Tal av biståndsminister Maj-Inger Klingvall vid International Conference on War-Affected Children, Winnipeg, Canada, 16 september 2000: *"I am a soldier. In too many languages and in too many countries children use that phrase. Exploiting children and destroying their present and future has become an all too frequent tactic of war [...]". "We all reject such behavior."*

Regel 136–137

149) Pressmeddelande. Utrikesdepartementet. Av utrikesminister Anna Lindh och biståndsminister Maj-Inger Klingvall om läget i Mellanöstern, 9 oktober 2000: *"Det övervåld som används från israelisk sida går långt utöver vad som är acceptabelt. Många liv har offrats genom att Israel inte bemöter demonstranter med gängse polisiära metoder utan alltför ofta använder tunga militära enheter med skarp ammunition. Detta strider mot den humanitära rätten. Röda korset och röda halvmånens ambulanser och personal har beskjutits. Dessa organisationers möjligheter att verka får inte begränsas [...]".*

Regel 14, 31–32, 55–56

150) Svar på skriftlig fråga 2000/01:69, utrikesminister Anna Lindh, 25 oktober 2000: *"Den svenska regeringens uppfattning är att inga former av tortyr eller annan grym eller förnedrande behandling någonsin kan accepteras."*

Regel 90

- 151) Utrikesutskottets betänkande 2001/02:UU8, Mänskliga rättigheter m.m. länder, områden, enskilda folkgrupper och vissa FN-frågor: *”Regimen [den irakiska] har också en plikt att respektera den humanitära rätten, som skyddar krigets offer, inklusive civila, även i interna konflikter.”*

Genomförande (139–161)

- 152) Protokoll 2001/02:100, svar på interpellationerna 2001/02:334, 348 och 379 om konflikten i Mellanöstern, utrikesminister Anna Lindh (s), 23 april 2001: *”Att humanitära organisationer och sjukvårdspersonal under elva dagar vägrades tillträde till skadade och nödställda är fullkomligt oacceptabelt.”*

Regel 55–56

- 153) Utrikesdeklarationen 2002, 13 februari 2002: *”Krigsförbrytelser, folkmord och brott mot mänskligheten måste bestraffas.”*

Regel 158

- 154) Svar på skriftlig fråga 2002/03:592 om Colombia, utrikesminister Anna Lindh, 7 mars 2003: *”Jag finner det utomordentligt allvarligt att alla de tre större illegala väpnade organisationerna, det vill säga FARC-EP och ELN samt de paramilitära grupperna samlade i AUC, har begått och begår grova övergrepp mot civilbefolkningen, i strid mot internationell humanitär rätt. Detta sker bland annat genom urskillningslösa attacker på civilbefolkningen, genom kidnappning, utpressning, mord och massakrer.”*

Regel 11, 89, 98

- 155) Delegationen för folkrättslig granskning av vapenprojekt, beslut, 20 november 2002, dnr. 17/02: *”Förbudet mot dum-dumkulor anses i dag ha sedvanerättslig status.”* *”Förbudet mot s.k. dum-dumkulor är en av de mest kända av de humanitär-rättsliga regler som går ut på att hindra överflödigt skada och onödigt lidande i krig.”*

Regel 77

- 156) Krigets lagar, Utbildningspaketet Krigets Lagar 2003 års utgåva, 19 100:75 704, Försvarsmakten, Högkvarteret, Operativa Insatsledningens, 2003-10-27 (s. 11): *”Här får man falla tillbaka på allmän folkrätt/sedvanerätt där proportionalitetsprincipen etablerats enligt vilken motåtgärderna inte får innebära en överreaktion på det ursprungliga angreppet. Försvarsinsatsen ska stå i proportion till vad som är nödvändigt för att*

försvara det egna landet och uppnå sådana säkerhetsgarantier att angreppet inte upprepas.”

Regel 14

- 157) Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory. Note Verbale dated 30 January 2004 from the Embassy of the Kingdom of Sweden to the Netherlands, together with the Statement of the Kingdom of Sweden: *”Israel is a party to the Geneva Conventions, while the Hague Conventions, including the Hague Regulations, are recognised as international customary law, as stated by the International Court of Justice in its Advisory Opinion on the Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (ICJ Reports, 1996, p 257).”* *”Further, compensation must be awarded for harm already suffered, as provided in Article 3 of the Fourth Hague Convention of 1907, which expresses international customary law, and Article 2(3) of ICCPR.”*

Regel 15, 111,113, 139, 149–150

- 158) EU Guidelines on Promoting Compliance with International Humanitarian Law, 23 December 2005: *”16. The EU has a variety of means of action at its disposal. These include, but are not limited to, the following:*
- (a) Political dialogue: Where relevant the issue of compliance with IHL should be brought up in dialogues with third States. This is particularly important in the context of ongoing armed conflicts where there have been reports of widespread IHL violations. [...]*
  - (g) Individual responsibility: While, in post-conflict situations it is sometimes difficult to balance the overall aim of establishing peace and the need to combat impunity, the European Union should ensure that there is no impunity for war crimes. To have a deterrent effect during an armed conflict the prosecution of war crimes must be visible, and should, if possible, take place in the State where the violations have occurred. The EU should therefore encourage third States to enact national penal legislation to punish violations of IHL. The EU's support of the ICC and measures to prosecute war criminals should also be seen in this context.*
  - (b) Training: Training in IHL is necessary to ensure compliance with IHL in time of armed conflict. Training and*

education must also be undertaken in peacetime. This applies to the whole population, although special attention should be given to relevant groups such as law enforcement officials. Additional obligations apply to the training of military personnel. The EU should consider providing or funding training and education in IHL in third countries including within the framework of wider programmes to promote the rule of law.”

Regel 139–161 (Genomförande)

- 159) Svar på skriftlig fråga 2005/06:913 om metoder för terroristbekämpning, utrikesminister Laila Freivalds, 8 februari 2005: *”Det är regeringens tydliga linje att arbetet mot terrorismen måste bedrivas med full respekt för internationell rätt, inklusive internationell humanitär rätt och mänskliga rättigheter.”*

Regel 139

- 160) Riksdagens protokoll, 2005/06:62, svar på interpellation 2005/06:188 om parlamentsvalet i Tjetjenien, utrikesminister Laila Freivalds (s), 26 januari 2005: *”Allt våld som riktas mot civila är oförsvarbart.”*

Distinktionsprincipen (1–24)

- 161) Svenskt deltagande i Förenta nationernas insats i Libanon, prop. 2005/06:208 (s. 5): *”Sverige kritiserade Israels motåtgärder för att vara oproportionerliga och fördömde Hizbollahs raketattacker mot civila mål.”*

Regel 14 och distinktionsprincipen (1–24)

- 162) Mål nr B 4084-04, dom meddelad i Stockholm 18 december 2006: (s. 63): *”På liknande sätt som under A-A1 är det folkrättsligt sett fråga om våld mot liv på person, grym behandling, tortyr samt förödmjukande och nedsättande behandling (artiklarna 3 till GK I- IV, TP II art 4). Arklöf har även i strid mot de internationella humanitära reglerna om frihetsberövanden av civila deltagit i att spärra in civilpersoner (GK IV art 78). Dessutom rör det sig om tvångsförflyttning av civila i strid mot TP II art 17. Arklöf har deltagit aktivt i att gripa och förflytta de civila i byn Rotimlja och har därigenom ådragit sig ett individuellt ansvar för det.*

Övergreppen mot Mevlida Behram är särskilt allvarliga med beaktande av det skydd som tillkommer kvinnor i TP I art 76.

De regler som överträtts har sedvanerättslig status. Även på dessa punkter är det fråga om svåra överträdelser[...]

Enligt folkrätten är plundring förbjudet (GK IV art 33, TP II art 4). Förbudet har sedvanerättslig status och det är fråga om en svår överträdelse.”

Regel 52, 90, 99, 129, 134, 151

163) Mål nr B 4084-04, dom meddelad i Stockholm 18 december 2006: (s. 62): *”Folkrättsligt sett innefattar handlingarna under delmomentet våld mot liv på person, grym behandling och tortyr (artiklarna 3 till GK I- IV, TP II art 4). Det förhållandet att Arklöf låtit bli att se till att Skaljo fått sjukvård strider mot TP II art 7. De regler som överträtts har som tidigare anförts sedvanerättslig status. Det rör sig även här om svåra överträdelser.”*

Regel 90, 110

164) Mål nr B 4084-04, dom meddelad i Stockholm 18 december 2006: (s. 61): *”På liknande sätt som under A-Al är det vid en folkrättslig bedömning fråga om våld mot liv på person, grym behandling, tortyr samt förödmjukande och nedsättande behandling (artiklarna 3 till GK I- IV, TP II art 4). Det tvång som Arklöf utövat då han tvingat Tabakovic att gå ut i ett förmodat minfält och att gå över ett Iik är främst att hänföra till tortyr av psykiskt slag. Vidare har Arklöf utsatt b1.a. Topic för meningslöst tvångsarbete (GK 4 art 95) och underlåtit att se till att de skadade fått adekvat sjukvård (TP II art 7). De folkrättsliga regler som överträtts har som tidigare anförts sedvanerättslig status. Det rör sig om svåra överträdelser.”*

Regel 90, 95, 110

165) Mål nr B 4084-04, dom meddelad i Stockholm 18 december 2006: (s. 59–60): *”Folkrättsligt sett innefattar gärningarna våld mot liv på person, grym behandling, tortyr samt förödmjukande och nedsättande behandling (artiklarna 3 till GK I- IV, TP II art 4) [...] Det förhållandet att fångarna använts i arbeten av nedsättande och förödmjukande slag strider mot GK 4 art 95 och den omständigheten att de inte getts adekvat sjukvård är en överträdelse av TP II art 7. Arklöf har varit delaktig i att hämta fångarna och har även förgripit sig på dem under tvångsarbetet. Han har vidare haft goda möjligheter att i enlighet med den skyldighet som reglerna anger se till att de skadade kommit under vård men har underlåtit det. Arklöf har i enlighet med det anförda ådragit sig ett individuellt ansvar så som åklagaren gjort gällande. De folkrättsliga regler som överträtts har samtliga*

sedvanerättslig status. Det rör sig om svåra överträdelser av de internationella humanitära reglerna.”

Regel 90, 95, 110, 151

- 166) Mål nr B 4084-04, dom meddelad i Stockholm 18 december 2006: (s. 54–57): ”Artiklarna 3 anger att de skyddade personerna ska behandlas med humanitet och förbjuder uttryckligen bl.a. a) våld mot liv och person, i synnerhet mord i alla dess former, stympning, grym behandling och tortyr c) kränkning av den personliga värdigheten, särskilt förödmjukande och nedsättande behandling. I artiklarna anges även att sjuka och sårade ska ombähandas och vårdas. I TP II art 4 anges att de skyddade personerna är berättigade till respekt för sin person, seder och övertygelse samt religiösa seder och bruk. De ska under alla omständigheter behandlas humant och inte utsättas för ogynnsam åtskillnad. B1.a. följande handlingar mot de skyddade personerna förbjuds a) våld mot personers liv, hälsa eller mentala välbefinnande, särskilt mord och grym behandling såsom tortyr, stympning eller varje form av kroppslig bestraffning e) kränkande av personlig värdighet, i synnerhet förödmjukande och nedsättande behandling, våldtäkt, påtvingad prostitution och varje form av otillbörligt närmande g) plundring. I TP II art 5 uppställs ett särskilt skydd för personer som berövats sin frihet. Utom annat ska de i samma utsträckning som civilbefolkningen förses med livsmedel och dricksvatten och erhålla garantier för hälsovård och hygien. Om de satts i arbete skall de åtnjuta samma garantier som den lokala civilbefolkningen kommer i åtnjutande av. Av GK III art 18 fjärde stycket framgår att krigsfångar inte får berövas sina personliga tillhörigheter inklusive pengar. I GK IV art 33 förbjuds plundring. I GK IV art 95 anges att internerade inte får användas som arbetare om de inte önskar det. Vidare framgår att de under alla omständigheter inte får användas i arbeten av nedsättande eller förödmjukande natur. Av GK IV art 78 följer att civilpersoner som befinner sig i händerna på en part i konflikten endast får frihetsberövas på grund av tvingande säkerhetsskal samt att ockupationsmakten på sin höjd får ålägga dem bestämd vistelseort eller internera dem varvid åtgärderna ska fattas i enlighet med ett rättsligt förfarande. Dessa regler får på sedvanerättslig grund anses i tillämpliga delar gällande även i en icke internationell konflikt av detta slag. Tingsrätten återkommer nedan till sed-

vanerätten. När det gäller sårade och sjuka anges i TP II art. 7 att de ska behandlas humanit och med minsta möjliga dröjsmål erhålla den sjukvård och omsorg som deras tillstånd kräver.”

”I TP II art 17 uppställs förbud mot tvångsförflyttning av civila. Civila ska ej tvingas lämna sitt eget territorium av skäl som står i samband med konflikten. I TP I art 76 ges ett särskilt skydd för kvinnor. De ska behandlas med respekt och skyddas mot bl.a. varje form av otillbörligt närmande... Det torde stå klart att samtliga nu nämnda regler i allt väsentligt omfattas av sedvanerätt och alltså är tillämpliga på förhållandena i målet oavsett om parterna kan anses bundna på traktatsmässig grund. Till stöd för det kan hänvisas till den förteckning över grundläggande internationella humanitära regler med sedvanerättsligt status som Internationella Rödakorskommittén (ICRC) tagit initiativ till. Förteckningen har skett under medverkan av rättsvetenskapsmän från ett stort antal länder och ger uttryck för deras samstämmiga uppfattning. Den har publicerats i *Customary International Humanitarian Law, Volume I, ICRC, Cambridge 2005* och upptar i huvudsak även de regler som tingsrätten hänvisat till ovan. Det finns anledning att särskilt peka på några av dessa regler. Numreringen ansluter sig till den som använts i förteckningen. Regel 122 - Plundring av personliga tillhörigheter från personer som berövats friheten är förbjuden. I fallet Jelusic (IT 95- 10) fallde ICTY till ansvar för plundring av privat egendom från frihetsberövade. Regel 95 - Oavlönat eller på oriktiga grunder framtvingat arbete är förbjudet. Regel 99 - Godtyckligt frihetsberövande av skyddade personer är förbjudet. ICTY har i flera fall fällt till ansvar för brott bestående i olagligt frihetsberövande av civila, se t.ex. fallen Kordic et Cerkez (IT-95-1412) och Mucic et al. (IT-96-21). Den av ICRC framtagna listan på regler av sedvanerättsligt slag innehåller även en redovisning av vad som skall anses vara svåra överträdelser. I regel 156 anges att svåra överträdelser av internationell humanitär rätt utgör krigsförbrytelser. Därefter följer en redogörelse som utvisar att avsiktliga åsidosättanden av flertalet av de skyddsregler som tidigare redovisats normalt innebär svåra överträdelser. I åtskilliga fall som t.ex. vid mord och tortyr ter det sig självklart att överträdelserna utgör en svår sådan. I andra fall måste bedömningen dock bero på handlingens svårhetsgrad i det enskilda fallet. Det gäller t.ex. överträdelser av regel 95 om bl.a. oavlönat arbete i

förteckningen ovan, där det inte är givet att varje handling som faller under regeln kan betecknas som en svår överträdelse. I det sammanhanget finns det anledning framhålla att vissa handlingar givetvis kan innefatta överträdelser av flera förbud (sammansatta brott) som påverkar bedömningen av dess svårhetsgrad.”

Regel 52, 87–93, 95, 99, 104, 109, 118, 122, 127, 129, 134, 156

167) Pressmeddelande. Utrikesdepartementet. Biståndsministern Gunilla Carlsson om humanitärt stöd till Somalia, 28 december 2006: *”Det är av oerhörd vikt att alla stridande parter respekterar internationell humanitär rätt och säkerställer att hjälp kan nå drabbade i civilbefolkningen.”*

Regel 55–56, 139

168) Proposition 2006/07:4 Restriktioner i handeln med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m. 12 oktober 2006: *”Förbudet mot tortyr anses i dag följa av sedvanerätten och är bindande för alla stater, oavsett om de tillträtt ovan nämnda konventioner eller inte.”*

Regel 90

169) Utrikesdeklarationen 2007, 14 februari 2007: *”Bosättningar på ockuperat område strider entydigt mot folkrätten.”*

Regel 129 B

170) Riksdagens protokoll 2007/08:86, svar på interpellationerna 2007/08:463 och 525 om internationellt förbud mot klustervapen, Anf. 15 Utrikesminister CARL BILDT (m), 1 april 2007: *”Låt mig i sammanhanget också erinra om att all ammunition, inklusive klusterammunition, redan i dag måste användas i enlighet med internationell humanitär rätt inklusive grundläggande principer om försiktighetsåtgärder vid attack, kraven på proportionalitet och distinktion – det vill säga att endast militära mål får angripas – samt förbudet mot urskillningslösa attacker.”*

Regel 11, 14, distinktionsprincipen (1–24) och försiktighetsåtgärder vid anfall (15–21)

171) Tal av biståndsminister Gunilla Carlsson vid utdelning av Olof Palmepriset, Grünewaldsalen, Stockholm Concert Hall 24 maj 2007: *”Humanitarian access is crucial and in this regard the Sudanese government has a responsibility to fulfil its obligations under humanitarian law. It is not only sad, but*

unacceptable, to see how brave NGOs are forced to leave the country as it is becoming too difficult and dangerous to stay in Darfur.”

Regel 31–32, 55–56, 139

- 172) Uttalande av utrikesminister Carl Bildt och biståndsminister Gunilla Carlsson om utvecklingen i de palestinska områdena, Utrikesdepartementet 24 maj 2007: *”Israel måste [...] följa folkrättens regler. Den senaste tidens urskillningslösa attacker som framför allt drabbar oskyldiga civila på båda sidor är helt oacceptabla.”*

Regel 11 och distinktionsprincipen (1–24)

- 173) Tal av biståndsminister Gunilla Carlsson vid seminarium anordnat av SIPRI på temat ”The Responsibility to Protect in Africa” 1 juni 2007: *”Once there, the huge numbers of raped women, hundreds of thousands killed, millions of people driven from their homes, became real. I met women who had suffered rape. I met humanitarian organisations that are trying desperately to make life bearable for people in the refugee camps. They have all too often witnessed violations of human rights and been targets of violence themselves. These unacceptable violations must be brought to an end and those responsible brought to justice. [...] If the Sudanese government is unable - or unwilling - to protect and assist its own citizens, it must provide for the unhindered and safe access of humanitarian organisations to civilians in need. At present humanitarian work in Darfur is seriously hampered by abuse and attacks on humanitarian staff, and by administrative restrictions imposed by the Sudanese authorities. This is totally unacceptable.”*

Regel 31–32, 55–56, 87, 89, 93, 139, 158

- 174) Pressmeddelande. Utrikesdepartementet. Ny strategi för svenskt stöd till Sudan. Biståndsminister Gunilla Carlsson, 14 juni 2007: *”Det måste vara ett absolut krav att alla stridande parter följer internationell rätt och vedertagna humanitära principer. Sexuellt våld och övergrepp mot kvinnor och barn kan aldrig accepteras och de ansvariga måste ställas inför rätta. Humanitära organisationer måste få obehindrat tillträde till nödlidande människor och inte utsättas för övergrepp och trakasserier.”*

Regel 31–32, 55–56, 93, 134–135, 139, 158

175) Artikel, Aftonbladet, Ytterligare 40 miljoner kronor i hjälp till Darfur. Biståndsminister Gunilla Carlsson, 13 juni 2007: *”Att som Sudans regering försvåra för humanitära organisationer att verka i landet är ett oacceptabelt svek mot den egna befolkningen och hela mänskligheten. I mina samtal med sudanesiska företrädare kräver jag därför att det humanitära tillträdet garanteras och att en säker miljö skapas så att hjälpen når de behövande.”*

Regel 31–32, 55–56

176) Tal av biståndsminister Gunilla Carlsson. Utmaningen att skydda civila i Darfur: Den nya svenska strategin. Blå salen, 14 juni 2007: *”Det finns tydliga regler för beteende under krig. Regler som det ständigt bryts mot i Darfur. Civila, främst kvinnor och barn, fortsätter att betala ett högt pris. Alla parter i konflikten måste respektera internationell rätt, inklusive internationell humanitär rätt och humanitära principer.”* *”Att tillåta humanitära insatser är avgörande och i detta hänseende har den sudanesiska regeringen ett ansvar att fullgöra sina skyldigheter enligt humanitär rätt. Att förhindra humanitära insatser är ett svek mot Sudans befolkning och oss alla. Om Sudans regering inte kan – eller inte vill – skydda och bistå sina egna medborgare måste den ge humanitära organisationer obehindrat och säkert tillträde till nödställda civila. I dagsläget hindras det humanitära arbetet i Darfur allvarligt genom övergrepp och attacker på företrädare för humanitära organisationer av alla beväpnade grupper, och av administrativa inskränkningar som införts av de sudanesiska myndigheterna. Det är inte bara sorgligt, det är helt oacceptabelt att se hur modiga frivilligorganisationer tvingas lämna landet.”*

Regel 31–32, 55–56, 139

177) Uttalande av utrikesminister Carl Bildt och biståndsminister Gunilla Carlsson om raketbeskjutning av Israel och elleveranser till Gaza, 1 november 2007: *”Attacker mot civila strider mot folkrätten och motverkar palestiniernas strävan efter en egen stat. Israel har rätt att försvara sig mot beskjutningen, men att avbryta el- och bränsleförsörjningen till civilbefolkningen i Gaza utgör kollektiv bestraffning och är inte förenligt med folkrätten.”*

Regel 103 och distinktionsprincipen (1–24)

178) Riksdagens protokoll 2007/08:23, svar på interpellation 2007/08:66 om försäljning av klusterbomber till USA, Statsrådet Ewa Björling, 13 november 2007: *”Då har vi de humanitärrättsliga principerna om distinktion, proportionalitet och onödigt lidande som särskilt bör uppmärksammas. Det innebär att en skillnad ska göras mellan militära mål respektive civilbefolkning och dess egendom och att anfall endast får riktas mot militära mål. Det är förbjudet att genomföra attacker mot militära mål som medför skador på civilbefolkning som är opropor­tionerligt stora i jämförelse med det militära värdet av attacken, och det är förbjudet att använda vapen som orsakar överflödiga skador och onödiga lidanden för soldater som blir utsatta för dem.”*

Regel 14, 70 och distinktionsprincipen (1–24)

179) Tal av statsminister Fredrik Reinfeldt vid EU-Afrikatoppmötet i Lissabon 8 december 2007: *”No quest for stability can justify the denial of humanitarian access or the targeting of civilians in conflict. Human suffering and violations against civilians must come to an end in places like Darfur and Somalia.”*

Regel 55 och distinktionsprincipen (1–24)

180) Artikel av utrikesminister Carl Bildt och biståndsminister Gunilla Carlsson, Utrikesdepartementet 17 december 2007: *”Raketbeskjutningen av Israel måste upphöra och palestinierna måste ta ett större ansvar för säkerheten. Attacker mot civila kan aldrig försvaras.”*

Distinktionsprincipen (1–24)

181) Utrikesdeklarationen 2008, UD 08:003, 13 februari 2008: *”Den israeliska bosättningspolitiken samt byggandet av separationsbarriären på ockuperat palestinskt område strider mot folkrätten [...]. Israel måste tillåta rörelsefrihet inom och mellan de palestinska områdena [...].”*

Regel 129–133

182) Uttalande av biståndsminister Gunilla Carlsson, Utrikesdepartementet 3 mars 2008: *”Jag fördömer attackerna mot civila på båda sidor [...]. I samband med israeliska flygangrepp träffades en hälsoklinik och ett center för mänskliga rättigheter [...]. Vi ser mycket allvarligt på det inträffade och har framfört vår kritik. Israel måste värna civil infrastruktur och garantera obehindrat humanitärt tillträde till Gaza [...].”*

Regel 55 och distinktionsprincipen (1–24)

183) Tal av kabinettssekreterare Frank Belfrage i FN:s råd för mänskliga rättigheter, 7:e ordinarie mötet, högnivåavsnittet 5 mars 2008: *"The Government of Sweden strongly condemns the recent attacks against civilians in and around the Gaza Strip and urge the parties to make all possible efforts to stop them, to show restraint and cease all activities contrary to international law, including the disproportionate use of force."* *"My government is deeply concerned with the unprecedented increase in the scope of violations against the ban on torture, a core prohibition of international law."*

Regel 14, 90 och distinktionsprincipen (1–24)

184) EU Guidelines on Children and Armed Conflict, 16 June 2008: *"The EU underlines the fundamental role of international criminal jurisdictions in fighting impunity and addressing the relevant violations of international law concerning the illegal use and recruitment of child soldiers."*

Regel 136

185) Pressmeddelande. Sverige berett ge stöd till offren för konflikten i Georgien. Utrikesdepartementet, 10 augusti 2008: *"En allvarlig humanitär kris har uppstått, med många tusen civila drabbade och på flykt. Alla stridshandlingar måste omedelbart upphöra, och humanitär rätt respekteras. De civila som försöker nå säkrare områden måste ges fri passage. De humanitära organisationerna måste också ges möjlighet att hjälpa de nödställda."*

Regel 31–32, 55–56

186) Statement by Mr Hilding Lundkvist, representative of Sweden on behalf of the Nordic Countries on Item 76: status of the Protocols Additional to the Geneva Conventions of 1949 and relating to the protection of victims of armed conflicts. Sixth Committee of the 63rd General Assembly, October 23, 2008: *"Adherence to and acceptance of the 1977 Protocols Additional to the Geneva Conventions continue to increase. Many of the rules in the Additional Protocols have also been confirmed as being part of international customary humanitarian law and thus universally applicable to all states and parties to conflicts."* *"All states must apply customary international humanitarian law. The Nordic countries welcome the debate generated by the study on customary international humanitarian law by the International Committee of the Red*

Cross and the current initiatives by the ICRC towards the update of the study. Clearly there are different views on the study, but as a whole, the study is a very useful contribution. We hope that states will disseminate and make practical use of the study.” *”It is of vital importance that the international community reacts to breaches of international humanitarian law at an early stage. To uphold respect for international humanitarian law, we must work in a preventive manner through such means as awareness raising campaigns for, and education in, international humanitarian law. The Nordic countries are of the opinion that the work of the international community in this respect must become more effective in order to deter future breaches of international humanitarian law.”* *”Respect for, and implementation of, international humanitarian law rests primarily with each state, but it must be recalled that all parties to an armed conflict must respect humanitarian law.”* *”In the recent report by the Secretary-General on the status of the Protocols additional to the Geneva Conventions, states contributed accounts of their efforts to promote and disseminate international humanitarian law. The training of military and armed forces in international law remains a priority for many states and is paramount to ensuring respect. Perpetrators must be held accountable under national legislation and procedures. Investigation of suspected abuses of humanitarian law is a necessity and a duty. We call upon all states and entities to respect the existing body of international humanitarian law, particularly with regard to the obligations to protect civilians.”*

Regel 139–161 (Genomförande)

187) Statement by H.E. Mr. Sukhdev Singh Dhindsa on behalf of government of Sweden and government of India on agenda item 65a 63rd session of the UN General Assembly, New York, November 10, 2008: *”India and Sweden reiterate that humanitarian principles and international humanitarian law provide the basis for humanitarian assistance. The letter and spirit of these principles need to be scrupulously respected.”*

Regel 31–32, 55–56

188) Pressmeddelande. 31 december 2008. Utrikesdepartementet. Gunilla Carlsson om läget i Gaza: *”Att skydda civilbefolkningen och att ge humanitärt tillträde är en folkrättslig skyldighet”.*

Regel 6, 31–32, 55–56

189) Uttalande biståndsminister Gunilla Carlsson om humanitärt stöd till Gaza Utrikesdepartementet 7 januari 2009: *”Gårdagens beskjutning av en tydligt markerad skola som drivs av FN:s organ för palestinska flyktingar (UNRWA), krävde kanske så många som 40 dödsoffer. Det är det senaste tragiska exemplet på bristande respekt för folkrätten i denna konflikt, i synnerhet vad gäller skydd av civila. Samtidigt fortsätter raketbeskjutningen mot civilbefolkningen i israeliska städer i närheten av Gaza. Våldet mot civila på båda sidor i konflikten måste upphöra omedelbart. – Folkrättens principer om skydd av civila och humanitärt tillträde till nödlidande måste respekteras.”*

Regel 1, 6–7, 31–32, 55–56

190) Uttalande biståndsminister Gunilla Carlsson fördömer anfall mot UNRWA:s huvudkontor i Gaza. Utrikesdepartementet 15 januari 2009: *”Det är fullkomligt oacceptabelt att UNRWA, FN:s mest centrala humanitära aktör i Gaza, blir attackerat på detta vis. Enligt folkrätten har humanitär personal rätt till skydd. Israel måste respektera folkrätten”.*

Regel 31–32

191) Biståndsminister Gunilla Carlsson samlade till möte om Gaza. 15 januari 2009: *”Såväl Israel som Hamas har brutit mot den humanitära rätten. Urskillningslös beskjutning av civila är förbjudet. Israels respons på Hamas raketbeskjutning har varit oproportionerlig. Humanitär personal har rätt till skydd. Beskjutningen av en UNRWA-transport den 8 januari är bara ett exempel på att denna norm inte efterlevs. Israel har inte heller levt upp till folkrättens skyldighet att ge tillträde för humanitär hjälp.”*

Regel 1, 6, 14, 31–32, 55–56

192) Statement by H.E. Mr. Per Örnéus on ”Illegal Israeli actions in Occupied East Jerusalem and the rest of the Occupied Palestinian Territory” at the General Assembly, January 16, 2009: *”Sweden condemns the Israeli attack on the UNRWA headquarter building in Gaza yesterday. It is unacceptable that UNRWA, the major UN actor in Gaza at the moment, is attacked. International humanitarian law clearly states that humanitarian and medical personnel must be protected at all times. As a result of the attack, UNRWA’s ability to operate, including distributing well-needed food, medicines and fuel, has been severely affected. Sweden strongly emphasizes that all*

civilians as well as wounded and sick, medical personnel and medical buildings must be protected in accordance with international humanitarian law. Sweden urges all parties to the conflict to comply with international humanitarian law.”

Regel 6, 25, 28, 31–32, 55–56, 109–111

193) 15 July 2008, New York – Statement by the French Presidency on behalf of the European Union, United Nations Economic and Social Council Substantive session 2008, Humanitarian affairs segment: «Building capabilities and capacities at all levels for timely humanitarian assistance, including disaster risk reduction»: *”The EU considers access as the fundamental prerequisite for any humanitarian response. Populations in need have a right to receive assistance, for which access to humanitarian actors is vital. International humanitarian law, as well as resolutions of the General Assembly and the Security Council, underline the need for all parties to facilitate the safe and timely passage of relief supplies and equipment... We also condemn, in the strongest terms, the increase of deliberate violent attacks on humanitarian personnel, which violate international humanitarian law: we reiterate our call to governments to take the required steps to ensure the safety and security of humanitarian personnel working on their territory. This involves ending impunity for such attacks, but it also includes public acknowledgment of the impartiality of and the positive role played by humanitarian workers.”*

Regel 31–32, 55–56

194) Tal vid FN-seminarium 23 oktober 2008, Gunilla Carlsson, Biståndsminister: *”Somalia anses vara en av de värsta humanitära katastroferna i världen, och det påverkar även oss här i Sverige. Det krigshärjade landet, med tilltagande laglöshet, behöver nu allt stöd som kan uppbådas. Samtidigt sker tragiska och oacceptabla övergrepp mot humanitära hjälparbetare, i veckan förlorade UNICEF en medarbetare i en avrättning på öppen gata, förra veckan drabbas World Food Program (WFP). Denna trend ger anledning till oro, vi ser det i Darfur, Afghanistan och på alltför många andra ställen, hur det humanitära arbetet försvåras och hur humanitära aktörer angrips.”*

Regel 31

Tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna

TP III på engelska

Protocol additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Adoption of an Additional Distinctive Emblem (Protocol III), 8 December 2005

Preamble

The High Contracting Parties,

(PP1) *Reaffirming* the provisions of the Geneva Conventions of 12 August 1949 (in particular Articles 26, 38, 42 and 44 of the First Geneva Convention) and, where applicable, their Additional Protocols of 8 June 1977 (in particular Articles 18 and 38 of Additional Protocol I and Article 12 of Additional Protocol II), concerning the use of distinctive emblems,

(PP2) *Desiring* to supplement the aforementioned provisions so as to enhance their protec-

och förslag till svensk översättning

Tilläggsprotokoll till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande antagande av ytterligare ett kännetecken, (Protokoll III), den 8 december 2005

Inledning

De höga fördragsslutande parterna,

(PP1) som *bekräftat* bestämmelserna i Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 (i synnerhet artiklarna 26, 38, 42 och 44 i den första Genèvekonventionen) och, när tillämpliga, dessas tilläggsprotokoll den 8 juni 1977 (i synnerhet artiklarna 18 och 38 i tilläggsprotokoll I och artikel 12 i tilläggsprotokoll II) angående användning av kännetecken,

(PP2) som *önskar* komplettera de ovan nämnda bestämmelserna i syfte att förstärka

tive value and universal character,

(PP3) *Noting* that this Protocol is without prejudice to the recognized right of High Contracting Parties to continue to use the emblems they are using in conformity with their obligations under the Geneva Conventions and, where applicable, the Protocols additional thereto,

(PP4) *Recalling* that the obligation to respect persons and objects protected by the Geneva Conventions and the Protocols additional thereto derives from their protected status under international law and is not dependent on use of the distinctive emblems, signs or signals,

(PP5) *Stressing* that the distinctive emblems are not intended to have any religious, ethnic, racial, regional or political significance,

(PP6) *Emphasizing* the importance of ensuring full respect for the obligations relating to the distinctive emblems recognized in the Geneva Conventions, and, where applicable, the Protocols additional thereto,

(PP7) *Recalling* that Article 44 of the First Geneva Convention makes the distinction between the protective use and the indicative use of the distinctive emblems,

deras skyddsvärde och universella karaktär,

(PP3) som *konstaterar* att detta protokoll inte inkräktar på de höga fördragsslutande parternas erkända rätt till fortsatt användning av de kännetecken de använder i enlighet med sina skyldigheter enligt Genèvekonventionerna och, när tillämpliga, dessas tilläggsprotokoll,

(PP4) som *erinrar* om att skyldigheten att respektera personer och egendom skyddade under Genèvekonventionerna och dessas tilläggsprotokoll är härledd från det skydd de har enligt folkrätten och är inte beroende av användningen av kännetecken, kännemärken eller särskilda signaler,

(PP5) som *understryker* att kännetecknen inte är avsedda att ha någon religiös, etnisk, rasmässig, regional eller politisk innebörd,

(PP6) som *betonar* vikten av att tillförsäkra full respekt för de skyldigheter som är relaterade till de kännetecken som erkänns av Genèvekonventionerna och, när tillämpliga, dessas tilläggsprotokoll,

(PP7) som *erinrar* om att artikel 44 i den första Genèvekonventionen gör åtskillnad mellan användning av kännetecken i skyddande syfte och i utmärkande syfte,

(PP8) *Recalling further* that National Societies undertaking activities on the territory of another State must ensure that the emblems they intend to use within the framework of such activities may be used in the country where the activity takes place and in the country or countries of transit,

(PP9) *Recognizing* the difficulties that certain States and National Societies may have with the use of the existing distinctive emblems,

(PP10) *Noting* the determination of the International Committee of the Red Cross, the International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies and the International Red Cross and Red Crescent Movement to retain their current names and emblems,

Have agreed on the following:

Article 1 – Respect for and scope of application of this Protocol

1. The High Contracting Parties undertake to respect and to ensure respect for this Protocol in all circumstances.

2. This Protocol reaffirms and supplements the provisions of the four Geneva Conventions of 12 August 1949 ("the Geneva Conventions") and, where applicable, of their two Addi-

(PP8) som *vidare erinrar* om att nationella föreningar som bedriver verksamhet inom en annan stats territorium ska se till att de kännetecken de avser använda i den verksamheten får användas i det land där verksamheten bedrivs och i transitländer,

(PP9) som *erkänner* de svårigheter som vissa stater och vissa nationella föreningar kan ha vid användningen av de existerande kännetecknen,

(PP10) som *konstaterar* den bestämdhet som Internationella rödakorskommittén, Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen samt Internationella rödakors- och rödahalvmånenrörelsen har med att behålla sina nuvarande namn och kännetecken,

har kommit överens om följande:

Artikel 1 – Respekt och tillämpningsområde för detta protokoll

1. De höga fördragsslutande parterna förbinder sig att respektera och att säkerställa respekten för detta protokoll under alla omständigheter.

2. Detta protokoll bekräftar och kompletterar bestämmelserna i de fyra Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 ("Genèvekonventionerna") och, när tillämpliga, dessas två till-

tional Protocols of 8 June 1977 ("the 1977 Additional Protocols") relating to the distinctive emblems, namely the red cross, the red crescent and the red lion and sun, and shall apply in the same situations as those referred to in these provisions.

Article 2 – Distinctive emblems

1. This Protocol recognizes an additional distinctive emblem in addition to, and for the same purposes as, the distinctive emblems of the Geneva Conventions. The distinctive emblems shall enjoy equal status.

2. This additional distinctive emblem, composed of a red frame in the shape of a square on edge on a white ground, shall conform to the illustration in the Annex to this Protocol. This distinctive emblem is referred to in this Protocol as the "third Protocol emblem".

3. The conditions for use of and respect for the third Protocol emblem are identical to those for the distinctive emblems established by the Geneva Conventions and, where applicable, the 1977 Additional Protocols.

4. The medical services and religious personnel of armed forces of High Contracting Parties may, without prejudice to their current emblems, make temporary use of any distinc-

läggsprotokoll av den 8 juni 1977 ("1977 års tilläggsprotokoll") om kännetecknen, nämligen det röda korset, den röda halvmånen och det röda lejonet och solen, och ska tillämpas i samma situationer som de som anges i dessa bestämmelser.

Artikel 2 – Kännetecknen

1. Detta protokoll erkänner ett ytterligare kännetecken utöver, och med samma syften som, kännetecknen i Genèvekonventionerna. Kännetecknen ska åtnjuta samma status.

2. Det ytterligare kännetecknet, bestående av en röd ram i form av en kvadrat ställd på sin spets mot vit bakgrund, ska stämma överrens med illustrationen i annexet till detta protokoll. Kännetecknet benämns "tredjeprotokollsembetet" i detta protokoll.

3. Villkoren för användning av och respekt för tredjeprotokollsembetet är identiska med de som gäller för de kännetecknen som fastställs av Genèvekonventionerna och, när tillämpliga, 1977 års tilläggsprotokoll.

4. Sjukvården och sjuksköterskorna hos de höga fördragsslutande parternas väpnade styrkor får, utan att det inkräktar på deras nuvarande kännetecken, tillfälligt använda

tive emblem referred to in paragraph 1 of this Article where this may enhance protection.

Article 3 – Indicative use of the third Protocol emblem

1. National Societies of those High Contracting Parties which decide to use the third Protocol emblem may, in using the emblem in conformity with relevant national legislation, choose to incorporate within it, for indicative purposes:

a) a distinctive emblem recognized by the Geneva Conventions or a combination of these emblems; or

b) another emblem which has been in effective use by a High Contracting Party and was the subject of a communication to the other High Contracting Parties and the International Committee of the Red Cross through the depositary prior to the adoption of this Protocol.

Incorporation shall conform to the illustration in the Annex to this Protocol.

2. A National Society which chooses to incorporate within the third Protocol emblem another emblem in accordance with paragraph 1 above, may, in conformity with national legislation, use the designation of that emblem and display it

valfritt annat kännetecken av de som avses i punkt 1 i denna artikel om det kan förstärka skyddet.

Artikel 3 – Användning i utmärkande syfte av tredjeprotokollseblemet

1. Nationella föreningar i de höga fördragsslutande parterna som beslutar att använda tredjeprotokollseblemet får, när de använder kännetecknet i enlighet med relevant nationell lagstiftning, välja att för utmärkande syften inom det infoga:

a) ett av de kännetecken som erkänns av Genèvekonventionerna eller en kombination av dessa kännetecken; eller

b) ett annat kännetecken som en hög fördragsslutande part faktiskt har använt och som har kommunicerats de övriga höga fördragsslutande parterna och Internationella rödakorskommittén genom depositarien före antagandet av detta protokoll.

Infogandet ska stämma överens med illustrationen i bilagan till detta protokoll.

2. En nationell förening som väljer att i tredjeprotokollseblemet infoga ett annat kännetecken i enlighet med punkt 1 i denna artikel får, i enlighet med nationell lagstiftning, använda benämningen för detta kännetecken och visa det inom

within its national territory.

3. National Societies may, in accordance with national legislation and in exceptional circumstances and to facilitate their work, make temporary use of the distinctive emblem referred to in Article 2 of this Protocol.

4. This Article does not affect the legal status of the distinctive emblems recognized in the Geneva Conventions and in this Protocol, nor does it affect the legal status of any particular emblem when incorporated for indicative purposes in accordance with paragraph 1 of this Article.

Article 4 – International Committee of the Red Cross and International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies

The International Committee of the Red Cross and the International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, and their duly authorized personnel, may use, in exceptional circumstances and to facilitate their work, the distinctive emblem referred to in Article 2 of this Protocol.

sitt nationella territorium.

3. Nationella föreningar får, i enlighet med nationell lagstiftning och under exceptionella omständigheter och för att underlätta sitt arbete, tillfälligt använda det kännetecknen som avses i artikel 2 i detta protokoll.

4. Denna artikel inverkar inte på den juridiska statusen för de kännetecknen som erkänns av Genèvekonventionerna och av detta protokoll, och inte heller inverkar det på ett visst känneteckens juridiska status när det i utmärkande syfte infogas i enlighet med punkt 1 i denna artikel.

Artikel 4 – Internationella rödakorskommittén och Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen

Internationella rödakorskommittén och Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen och deras vederbörligen bemyndigade personal får, under exceptionella omständigheter och för att underlätta sitt arbete, använda det kännetecknen som avses i artikel 2 i detta protokoll.

*Article 5 – Missions under
United Nations auspices*

The medical services and religious personnel participating in operations under the auspices of the United Nations may, with the agreement of participating States, use one of the distinctive emblems mentioned in Articles 1 and 2.

*Article 6 – Prevention and
repression of misuse*

1. The provisions of the Geneva Conventions and, where applicable, the 1977 Additional Protocols, governing prevention and repression of misuse of the distinctive emblems shall apply equally to the third Protocol emblem. In particular, the High Contracting Parties shall take measures necessary for the prevention and repression, at all times, of any misuse of the distinctive emblems mentioned in Articles 1 and 2 and their designations, including the perfidious use and the use of any sign or designation constituting an imitation thereof.

2. Notwithstanding paragraph 1 above, High Contracting Parties may permit prior users of the third Protocol emblem, or of any sign constituting an imitation thereof, to continue such use, provided that the said

**Artikel 5 – Uppdrag under
Förenta nationernas
överinseende**

Den sjukvård och själavårdspersonal som deltar i operationer under Förenta nationernas överinseende får, med de deltagande staternas tillåtelse, använda ett av de kännetecken som nämns i artiklarna 1 och 2.

**Artikel 6 – Förebyggande och
beivrande av missbruk**

1. De bestämmelser i Genèvekonventionerna och, när tillämpliga, 1977 års tilläggsprotokoll som reglerar förebyggande och beivrande av missbruk av kännetecken ska på samma sätt gälla för tredje protokollsemmet. I synnerhet ska de höga fördragsslutande parterna under alla förhållanden vidta nödvändiga åtgärder för förebyggande och beivrande av varje missbruk av de kännetecken som nämns i artiklarna 1 och 2 och deras benämningar, innefattande föräddisk användning och användning av imitationer av kännetecken eller deras benämning.

2. Utan hinder av punkt 1 i denna artikel får de höga fördragsslutande parterna tillåta tidigare användare av tredje protokollsemmet, eller av något tecken som är en imitation av det, att fortsätta sådan använd-

use shall not be such as would appear, in time of armed conflict, to confer the protection of the Geneva Conventions and, where applicable, the 1977 Additional Protocols, and provided that the rights to such use were acquired before the adoption of this Protocol.

Article 7 – Dissemination

The High Contracting Parties undertake, in time of peace as in time of armed conflict, to disseminate this Protocol as widely as possible in their respective countries and, in particular, to include the study thereof in their programmes of military instruction and to encourage the study thereof by the civilian population, so that this instrument may become known to the armed forces and to the civilian population.

Article 8 – Signature

This Protocol shall be open for signature by the Parties to the Geneva Conventions on the day of its adoption and will remain open for a period of twelve months.

ning, under förutsättning att användningen inte är sådan att den, under väpnad konflikt, ger intryck av att vara skyddad under Genèvekonventionernas och, när tillämpliga, 1977 års tilläggsprotokolls skydd och under förutsättning att rätten till sådan användning har förvärvats före antagandet av detta protokoll.

Artikel 7 – Informations-spridning

De höga fördragsslutande parterna åtar sig att, i fredstid såväl som under väpnad konflikt, ge detta protokoll en så stor spridning som möjligt i sina respektive länder och att, i synnerhet, inkludera utbildning därom i sina militära utbildningsprogram och att uppmuntra civilbefolkningen till utbildning därom, så att detta instrument blir känt för både de väpnade styrkorna och för civilbefolkningen.

Artikel 8 – Undertecknande

Detta protokoll ska stå öppet för undertecknande av parter till Genèvekonventionerna från dagen för dess antagande och under en period av tolv månader.

Article 9 – Ratification

This Protocol shall be ratified as soon as possible. The instruments of ratification shall be deposited with the Swiss Federal Council, depositary of the Geneva Conventions and the 1977 Additional Protocols.

Article 10 – Accession

1. This Protocol shall enter into force six months after two instruments of ratification or accession have been deposited.

2. For each Party to the Geneva Conventions thereafter ratifying or acceding to this Protocol, it shall enter into force six months after the deposit by such Party of its instrument of ratification or accession.

Article 12 – Treaty relations upon entry into force of this Protocol

1. When the Parties to the Geneva Conventions are also Parties to this Protocol, the Conventions shall apply as supplemented by this Protocol.

2. When one of the Parties to the conflict is not bound by this Protocol, the Parties to the Protocol shall remain bound by it in their mutual relations.

Artikel 9 – Ratificering

Detta protokoll ska snarast möjligt ratificeras. Ratifikationsinstrument ska deponeras hos det schweiziska förbundsrådet, som är depositarie för Genèvekonventionerna och för 1977 års tilläggsprotokoll.

Artikel 11 – Ikraftträdande

1. Detta protokoll ska träda i kraft sex månader efter dagen för deponering av två ratifikations- eller anslutningsinstrument.

2. För varje part i Genèvekonventionerna som därefter ratificerar eller ansluter till detta protokoll, ska det träda i kraft sex månader efter den dag då parten deponerat sitt ratifikations- eller anslutningsinstrument.

Artikel 12 – Traktatsförbindelser efter detta protokolls ikraftträdande

1. Då parterna till Genèvekonventionerna även tillträtt detta protokoll, ska konventionerna vara tillämpliga i den form de erhållit genom komplettering med detta protokoll.

2. Då en av parterna i konflikten inte är bunden av detta protokoll, ska parterna till protokollet likväl förbli bundna av detta i sina ömsesidiga för-

They shall furthermore be bound by this Protocol in relation to each of the Parties which are not bound by it, if the latter accepts and applies the provisions thereof.

bindelser. De ska dessutom vara bundna av detta protokoll i förhållande till part som inte är bunden av det om den senare godkänner och tillämpar dess bestämmelser.

Article 13 – Amendment

Artikel 13 – Ändringar

1. Any High Contracting Party may propose amendments to this Protocol. The text of any proposed amendment shall be communicated to the depositary, which shall decide, after consultation with all the High Contracting Parties, the International Committee of the Red Cross and the International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, whether a conference should be convened to consider the proposed amendment.

1. Varje hög fördragsslutande part kan föreslå ändringar av detta protokoll. Text till ändringsförslag ska underställas depositarien som, efter samråd med alla höga fördragsslutande parter och Internationella rödakorskommittén och Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen, ska besluta om en konferens ska sammankallas för att ta ställning till ändringsförslaget.

2. The depositary shall invite to that conference all the High Contracting Parties as well as the Parties to the Geneva Conventions, whether or not they are signatories of this Protocol.

2. Depositarien ska till denna konferens inbjuda samtliga höga fördragsslutande parter liksom parterna till Genèvekonventionerna, vare sig dessa undertecknat detta protokoll eller inte.

Article 14 – Denunciation

Artikel 14 – Uppsägning

1. In case a High Contracting Party should denounce this Protocol, the denunciation shall only take effect one year after receipt of the instrument of denunciation. If, however, on the expiry of that year the

1. Skulle en hög fördragsslutande part uppsäga detta protokoll, ska uppsägningen inte ha rättsverkan förrän ett år efter mottagandet av uppsägningsinstrumentet. Är emellertid den uppsägande parten vid utgången

denouncing Party is engaged in a situation of armed conflict or occupation, the denunciation shall not take effect before the end of the armed conflict or occupation.

2. The denunciation shall be notified in writing to the depositary, which shall transmit it to all the High Contracting Parties.

3. The denunciation shall have effect only in respect of the denouncing Party.

4. Any denunciation under paragraph 1 shall not affect the obligations already incurred, by reason of the armed conflict or occupation, under this Protocol by such denouncing Party in respect of any act committed before this denunciation becomes effective.

av det året inblandad i en situation av väpnad konflikt eller ockupation, ska uppsägningen inte ha rättsverkan förrän vid utgången av den väpnade konflikten eller ockupationen.

2. Uppsägningen ska skriftligen meddelas depositarien, som ska underrätta samtliga höga fördragsslutande parter därom.

3. Uppsägningen ska endast ha rättsverkan i förhållande till den uppsägande parten.

4. Uppsägning i enlighet med punkt 1 ska inte inverka på de till följd av den väpnade konflikten eller ockupationen av den uppsägande parten redan ådragna förpliktelserna i enlighet med detta protokoll vad gäller varje handling begången innan denna uppsägning haft rättsverkan.

Article 15 – Notifications

The depositary shall inform the High Contracting Parties as well as the Parties to the Geneva Conventions, whether or not they are signatories of this Protocol, of:

a) signatures affixed to this Protocol and the deposit of instruments of ratification and accession under Articles 8, 9 and 10;

b) the date of entry into force of this Protocol under Article 11 within ten days of said entry

Artikel 15 – Notifikationer

Depositarien ska underrätta de höga fördragsslutande parterna samt parterna till Genèvekonventionerna, vare sig de undertecknat detta protokoll eller inte, om:

a) undertecknanden av detta protokoll samt deponeringar av ratifikations- och anslutningsinstrument enligt artiklarna 8, 9 och 10;

b) dagen för detta protokolls ikraftträdande enligt artikel 11 inom tio dagar efter ikraft-

into force;

c) communications received under Article 13;

d) denunciations under Article 14.

trädandet;

c) meddelanden enligt artikel 13;

d) uppsägningar enligt artikel 14.

Article 16 – Registration

1. After its entry into force, this Protocol shall be transmitted by the depositary to the Secretariat of the United Nations for registration and publication, in accordance with Article 102 of the Charter of the United Nations.

2. The depositary shall also inform the Secretariat of the United Nations of all ratifications, accessions and denunciations received by it with respect to this Protocol.

Artikel 16 – Registrering

1. Efter ikraftträdandet ska detta protokoll av depositarien överlämnas till Förenta nationernas sekretariat för registrering och publicering, i enlighet med artikel 102 i Förenta nationernas stadga.

2. Depositarien ska även underrätta Förenta nationernas sekretariat om alla ratifikationer, anslutningar och uppsägningar som mottagits med avseende på detta protokoll.

Article 17 – Authentic texts

The original of this Protocol, of which the Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited with the depositary, which shall transmit certified true copies thereof to all the Parties to the Geneva Conventions.

Artikel 17 – Autentiska texter

Originalen till detta protokoll, varav de arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texterna äger lika vitsord, ska deponeras hos depositarien, som ska överlämna be styrkta kopior av detsamma till samtliga parter till Genèvekonventionerna.

Annex*Third protocol emblem*

(Article 2, paragraph 2 and Article 3, paragraph 1 of the Protocol)

*Article 1 – Distinctive emblem***Annex**

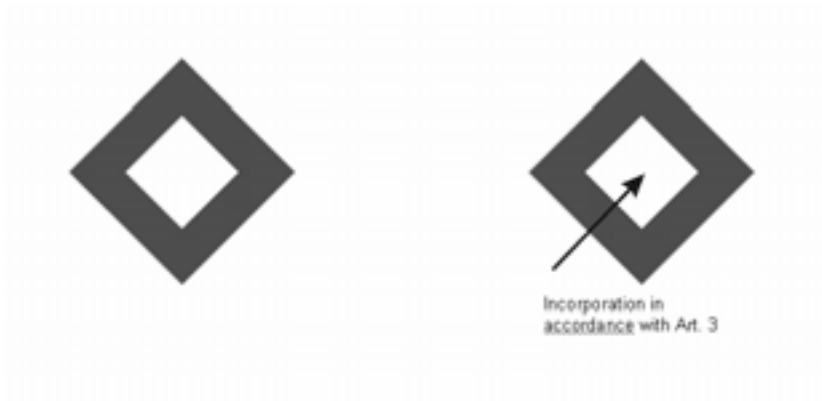
Tredjeprotokollseblemet

(Artikel 2, punkt 2 och artikel 3, punkt 1 i protokollet)

Artikel 1 – Kännetecknet

Article 2 – Indicative use of the third Protocol emblem

Artikel 2 – Användning av tredjeprotokollseblemet i utmärkande syfte

Enkäter om utbildning och information

Frågor beträffande Försvarsmaktens utbildning

Försvarsmakten ska enligt 20 § totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) se till att personalen inom verksamhetsområdet får en tillfredsställande utbildning och information om folkrättens regler i krig och under neutralitet.

I SOU 1984:56, Folkrätten i krig, redogjordes sammanfattande för Försvarsmaktens utbildning vid tidpunkten för det betänkandet. Folkrättskommitténs målsättning är att kunna göra en liknande redovisning med utgångspunkt i dagens utbildning, samt komplettera den med Försvarsmaktens frågor/synpunkter kring eventuella upplevda önskemål/behov av förändringar.

Svar önskas därför på nedanstående frågor senast den 17 april 2009.

1. Hur ser de militära cheferna till att underlydande personal ges utbildning i krigets lagar (enligt krav i FIB 1997:2)?
2. Finns det vid varje skola, förband m.m. en särskilt utsedd instruktör eller lärare i folkrätt i enlighet med krav i FIB 1997:2?
3. Vilka håller i utbildningen i dag?
4. Vilka utbildas i folkrätt? (Följs FIB 1997:2)
5. Vilka delar av folkrätten omfattas? (Följs FIB 1997:2)
6. Hur många timmar av utbildningen är folkrätt? (Följs FIB 1997:2)
7. Finns dokument eller dylikt utöver FIB 1997:2 som reglerar utbildningen? (bifoga gärna ev. beslut, kursplaner etc.)
8. Finns beslut etc. utöver totalförsvarets folkrättsförordning och Försvarsmaktens föreskrifter (FFS 2002:3) om folkrättsliga rådgivare inom Försvarsmakten som reglerar de folkrättsliga rådgivarnas verksamhet?

9. Följs dessa regler om folkrättsliga rådgivare? Hur är deras verksamhet upplagd? Får de särskild utbildning?
10. Hur ser det faktiska behovet av folkrättsliga rådgivare ut i dag? Varför?
11. Vilket utbildningsmaterial används i de olika utbildningarna?
12. Finns några planerade förändringar av utbildningen? Vilka? Varför?
13. Vilka behov (om några) ser ni att det finns av utbildning i folkrätt inom ert verksamhetsområde?
14. Finns behov av utbildning i andra delar av folkrätten än de som i dagens utbildning belyses (enligt ert svar på fråga 5 ovan)? Vilka? Varför?
15. Finns behov av nytt/annat utbildningsmaterial? Eventuella önskemål kring detta?
16. Vilka uppgifter/situationer kan personal under myndighetens ansvar tänkas ställas inför där folkrätten blir en aktuell fråga? Finns adekvat folkrättsutbildning för dessa situationer?
17. Vilka frågor kring krav på utbildning/utbildningsbehov i folkrätt skulle ni vilja ha besvarade från regeringens sida?
18. Finns behov av större kunskap/forskning kring folkrättens relevans inom specifika frågor inom ert verksamhetsområde? Vad är det ni skulle vilja ha utrett i så fall?
19. Vilka inom den militära organisationen och vilka personalgrupper/grupper i det civila samhället generellt kan med nuvarande kris och beredskapsorganisation behöva utbildning i folkrätt enligt er? Varför i så fall?
20. Finns det eventuella brister i utbildningen som inte belysts genom era svar under övriga frågor? Vilka i så fall? Förslag på hur de kan hanteras?

Frågor angående utbildning i folkrätt till MSB

Folkrättskommittén (Fö 2007:06) är en kommitté under Försvarsdepartementet som bl.a. har i uppdrag att "följa upp i vilken omfattning och på vilket sätt svensk folkrättsutbildning innehållsmässigt är relevant mot bakgrund av gällande konventionsåtaganden".

Enligt 20 § totalförsvarets folkrättsförordning (1990 :12) ska de myndigheter som har ett ansvar enligt 18 § förordningen (2006 :942) om krisberedskap och höjd beredskap se till att personalen inom

verksamhetsområdet får en tillfredsställande utbildning och information om folkrättens regler i krig och under neutralitet. Dessa myndigheter är sedan 1 januari 2009: Affärsverket svenska kraftnät, Banverket, Elsäkerhetsverket, Finansinspektionen, Försäkringskassan, Kustbevakningen, Livsmedelsverket, Länsstyrelserna, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Post- och telestyrelsen, Rikspolisstyrelsen, Riksgäldskontoret, Skatteverket, Smittskyddsinstitutet, Socialstyrelsen, Statens jordbruksverk, Statens veterinärmedicinska anstalt, Strålsäkerhetsmyndigheten, Statens energimyndighet, Sjöfartsverket, Transportstyrelsen, Tullverket, Vägverket. Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap ska (sedan den 1 januari 2009) samordna utbildningen inom totalförsvarets civila del.

Som ett led i kommitténs arbete med att följa upp den svenska folkrättsutbildningen skulle kommittén vilja ha svar på följande frågor senast den **17 april 2009**. Svara gärna via e-post (adresser finns ovan), eller via vanlig postgång: Folkrättskommittén (Fö 2007:06), Förvarsdepartementet, Kristina Lindvall, 103 33 Stockholm.

1.

Bedriver eller deltar myndigheten/myndighetens personal i någon utbildning i enlighet med kraven i 20 § totalförsvarets folkrättsförordning om att ni ska se till att personalen inom verksamhetsområdet får en tillfredsställande utbildning och information om folkrättens regler i krig och under neutralitet?

- a) Om ingen utbildning ges, vad är anledningen till det?
- b) Om utbildning ges: Vilken utbildning i så fall? Vilka håller i den? Vad omfattar den? Hur regelbundet hålls den? Vilka får delta i den? (Bifoga gärna kursplan, hänvisning till utbildningsmaterial eller till annan information om utbildningen.)
- c) Finns några planerade förändringar av utbildningen? Varför?

2.

- a) Kommer folkrätt att vara en naturlig del i den omfattande samordnade utbildnings- och övningsverksamhet som MSB ska bedriva?
- b) Vilka kommer i så fall att få utbildning i folkrätt?
- c) Vilka delar av folkrätten kommer att omfattas?

- 3.
- a) Vilka behov (om några) ser ni att det finns av utbildning i folkrätt inom ert verksamhetsområde?
  - b) Vilka uppgifter/situationer kan personal under myndighetens ansvar tänkas ställas inför där folkrätten blir en aktuell fråga?
  - c) Belyses dessa behov av relevant motsvarande utbildning?
  - d) finns behov av nytt/annat utbildningsmaterial? Önskemål kring detta?

4.
Vilka frågor kring krav på utbildning/utbildningsbehov i folkrätt skulle ni vilja ha besvarade från regeringens sida?

- 5.
- a) Vilka personalgrupper/grupper i det civila samhället generellt kan med nuvarande kris och beredskapsorganisation behöva utbildning i folkrätt enligt er?
  - b) Varför i så fall? Vilka delar av folkrätten?

6.
Finns behov av större kunskap/forskning kring folkrättens relevans inom ert verksamhetsområde? Vad är det ni skulle vilja ha utrett i så fall?

7.
Finns det brister i folkrättsutbildningen som inte kommit fram under era svar på övriga frågor? Förslag på hur de kan hanteras?

Frågor angående utbildning i folkrätt till myndigheter med särskilt ansvar för utbildning

Folkrättskommittén (Fö 2007:06) är en kommitté under Försvarsdepartementet som bl.a. har i uppdrag att "följa upp i vilken omfattning och på vilket sätt svensk folkrättsutbildning innehållsmässigt är relevant mot bakgrund av gällande konventionsåtaganden".

Enligt 20 § totalförsvarets folkrättsförordning (1990 :12) ska de myndigheter som har ett ansvar enligt 18 § förordningen (2006 :942) om krisberedskap och höjd beredskap se till att personalen inom verksamhetsområdet får en tillfredsställande utbildning och information om folkrättens regler i krig och under neutralitet. Dessa myndigheter är sedan 1 januari 2009: Affärsverket svenska

kraftnät, Banverket, Elsäkerhetsverket, Finansinspektionen, Försäkringskassan, Kustbevakningen, Livsmedelsverket, Länsstyrelserna, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Post- och telestyrelsen, Rikspolisstyrelsen, Riksgäldskontoret, Skatteverket, Smittskyddsinstitutet, Socialstyrelsen, Statens jordbruksverk, Statens veterinärmedicinska anstalt, Strålsäkerhetsmyndigheten, Statens energimyndighet, Sjöfartsverket, Transportstyrelsen, Tullverket, Vägverket. Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap ska (sedan den 1 januari 2009) samordna utbildningen inom totalförsvarets civila del.

Som ett led i kommitténs arbete med att följa upp den svenska folkrättsutbildningen skulle kommittén vilja ha svar på följande frågor senast den **25 juni 2009**. Svara gärna via e-post (adresser finns ovan), eller via vanlig postgång: Folkrättskommittén (Fö 2007:06), Försvarsdepartementet, Kristina Lindvall, 103 33 Stockholm.

1.

- a) Bedriver eller deltar myndigheten/myndighetens personal i någon utbildning i enlighet med kraven i 20 § totalförsvarets folkrättsförordning om att ni ska se till att personalen inom verksamhetsområdet får en tillfredsställande utbildning och information om folkrättens regler i krig och under neutralitet?
- b) Om ingen utbildning ges, vad är anledningen till det?
- c) Om utbildning ges: Vilken utbildning i så fall? Vilka håller i den? Vad omfattar den? Hur regelbundet hålls den? Vilka får delta i den? (Bifoga gärna kursplan, hänvisning till utbildningsmaterial eller till annan information om utbildningen.)
- d) Finns några planerade förändringar av utbildningen? Varför?

2.

- a) Vilka behov (om några) ser ni att det finns av utbildning i folkrätt inom ert verksamhetsområde?
- b) Vilka uppgifter/situationer kan personal under myndighetens ansvar tänkas ställas inför där folkrätten blir en aktuell fråga?
- c) Belyses dessa behov av relevant motsvarande utbildning?
- d) finns behov av nytt/annat utbildningsmaterial? Önskemål kring detta?

3.

Vilka frågor kring krav på utbildning/utbildningsbehov i folkrätt skulle ni vilja ha besvarade från regeringens sida?

4.
  - a) Vilka personalgrupper/grupper i det civila samhället generellt kan med nuvarande kris och beredskapsorganisation behöva utbildning i folkrätt enligt er?
  - b) Varför i så fall? Vilka delar av folkrätten?
  - c) Finns behov av större kunskap/forskning kring folkrättens relevans inom ert verksamhetsområde? Vad är det ni skulle vilka ha utrett i så fall?
5.

Finns det brister i folkrättsutbildningen som inte kommit fram under era svar på övriga frågor? Förslag på hur de kan hanteras?

Frågor angående utbildning i folkrätt till övriga myndigheter

Folkrättskommittén (Fö 2007:06) är en kommitté under Försvarsdepartementet som bl.a. har i uppdrag att "följa upp i vilken omfattning och på vilket sätt svensk folkrättsutbildning innehållsmässigt är relevant mot bakgrund av gällande konventionsåtaganden".

Som ett led i kommitténs arbete med att följa upp den svenska folkrättsutbildningen skulle kommittén vilja ha svar på följande frågor senast den **17 april 2009**. Svara gärna via e-post (adresser finns ovan), eller via vanlig postgång: Folkrättskommittén (Fö 2007:06), Försvarsdepartementet, Kristina Lindvall, 103 33 Stockholm.

1.
  - a) Bedriver eller deltar myndigheten/myndighetens personal i någon utbildning i folkrätt (krigets lagar)?
  - b) Om ingen utbildning ges, vad är anledningen till det?
  - c) Om utbildning ges: Vilken utbildning i så fall? Vilka håller i den? Vad omfattar den? Hur regelbundet hålls den? Vilka får delta i den? (Bifoga gärna kursplan, hänvisning till utbildningsmaterial eller till annan information om utbildningen.)
  - d) Finns några planerade förändringar av utbildningen? Varför?
2.
  - a) Vilka behov (om några) ser ni att det finns av utbildning i folkrätt inom ert verksamhetsområde?
  - b) Vilka uppgifter/situationer kan personal under myndighetens ansvar tänkas ställas inför där folkrätten blir en aktuell fråga?
  - c) Belyses dessa behov av relevant motsvarande utbildning?

d) finns behov av nytt/annat utbildningsmaterial? Önskemål kring detta?

3.

Vilka frågor kring krav på utbildning/utbildningsbehov i folkrätt skulle ni vilja ha besvarade från regeringens sida?

4.

a) Vilka personalgrupper/grupper i det civila samhället generellt kan med nuvarande kris och beredskapsorganisation behöva utbildning i folkrätt enligt er?

b) Varför i så fall? Vilka delar av folkrätten?

5.

Finns behov av större kunskap/forskning kring folkrättens relevans inom ert verksamhetsområde? Vad är det ni skulle vilja ha utrett i så fall?

6.

Finns det brister i folkrättsutbildningen som inte kommit fram under era svar på övriga frågor? Förslag på hur de kan hanteras?

Statens offentliga utredningar 2010

Kronologisk förteckning

1. Lätt att göra rätt – om förmedling av brottskadestånd. Ju.
2. Ett samlat insolvensförfarande – förslag till ny lag. Ju.
3. Metria – förutsättningar för att ombilda division Metria vid Lantmäteriet till ett statligt ägt aktiebolag. M.
4. Allmänna handlingar i elektronisk form – offentlighet och integritet. Ju.
5. Skolgång för alla barn. U.
6. Kunskapslägesrapport på kärnavfallsområdet 2010 – utmaningar för slutförvarsprogrammet. M.
7. Aktiva åtgärder för att främja lika rättigheter och möjligheter – ett systematiskt målinriktat arbete på tre samhällsområden. IJ.
8. En myndighet för havs- och vattenmiljö. M.
9. Den framtida organisationen för vissa fiskefrågor. Jo.
10. Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i historia. En granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan. U.
11. Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet. Ku.
12. I samspel med musiklivet – en ny nationell plattform för musiken. Ku.
13. Upphandling på försvars- och säkerhetsområdet. Fi.
14. Partsinsyn enligt rättegångsbalken. Ju.
15. Kriminella grupperingar – motverka rekrytering och underlätta avhopp. Ju.
16. Sverige för nyanlända. Värden, välfärdsstat, vardagsliv. IJ.
17. Prissatt vatten? M.
18. En reformerad budgetlag. Fi.
19. Lärling – en bro mellan skola och arbetsliv. U.
20. Så enkelt som möjligt för så många som möjligt – från strategi till handling för e-förvaltning. Fi.
21. Bättre marknad för tjänstehundar. Jo.
22. Krigets Lagar – centrala dokument om folkrätten under väpnad konflikt, neutralitet, ockupation och fredsinsatser. Fö.
23. Tredje sjösäkerhetspaketet. Klassdirektivet, Klassförordningen, Olycksutredningsdirektivet, IMO:s olycksutredningskod. N.
24. Avtalad upphovsrätt. Ju.
25. Viss översyn av verksamhet och organisation på informationssäkerhetsområdet. Fö.
26. Flyttningsbidrag och unionsrätten. A.
27. Gemensamt ansvar och gränsöverstigande samarbete inom transportforskningen. N.
28. Vändpunkt Sverige – ett ökat intresse för matematik, naturvetenskap, teknik och IKT. U.
29. En ny förvaltningslag. Ju.
30. Tredje inre marknadspaketet för el och naturgas. Försatt europeisk harmonisering. N.
31. Första hjälpen i psykisk hälsa. S.
32. Utrikesförvaltning i världsklass. En mer flexibel utrikesrepresentation. UD.
33. Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i samhällskunskap. En granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan. U.
34. På väg mot en ny roll – överväganden och förslag om Riksutställningar. Ku.
35. Kunskap som befrielse? En metanalys av svensk forskning om jämställdhet och skola 1969–2009. U.
36. Svensk forskning om jämställdhet och skola. En bibliografi. U.
37. Sverige för nyanlända utanför flyktingmottagandet. IJ.
38. Muttbrott. Ju.
39. Ny ordning för nationella vaccinationsprogram. S.

40. Cirkulär migration och utveckling – kartläggning av cirkulära rörelsemönster och diskussion om hur migrationens utvecklingspotential kan främjas. Ju.
41. Kompensationstillägg – om ersättning vid försenade utbetalningar. S.
42. Med fiskevård i fokus – en ny fiskevårdslag. Jo.
43. Förundersökningsbegränsning. Ju.
44. Mål och medel – särskilda åtgärder för vissa måltyper i domstol. Ju.
45. Händelseanalyser vid självmord inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Förslag till ny lag. S.
46. Utländsk näringsverksamhet i Sverige. En översyn av lagstiftningen om utländska filialer i ett EU-perspektiv. N.
47. Alkoholkonsumtion, alkoholproblem och sjukfrånvaro – vilka är sambanden? En systematisk litteraturoversikt. S.
48. Multipla hälsoproblem bland personer över 60 år. En systematisk litteraturoversikt om förekomst, konsekvenser och vård. S.
49. Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 1999–2008. Ju.
50. Försvarsmaktens helikopterresurser. Fö.
51. Könsskillnader i skolprestationer – idéer om orsaker. U.
52. Biologiska faktorer och könsskillnader i skolresultat. Ett diskussionsunderlag för Delegationen för jämställdhet i skolans arbete för analys av bakgrunden till pojkars sämre skolprestationer jämfört med flickors. U.
53. Pojkar och skolan: Ett bakgrundsdokument om "pojkkrisen". Översättning på svenska av engelsk rapport: Boys and School: A Background Paper on the "Boy Crisis". + Engelsk rapport. U.
54. Förbättrad återbetalning av studielån. U.
55. Romers rätt – en strategi för romer i Sverige. IJ.
56. Innovationsupphandling. N.
57. Effektivare planering av vägar och järnvägar. N.
58. Rehabiliteringsrådets delbetänkande. S.
59. Underhållsskyldighet i internationella situationer – Underhållsförordningen, 2007 års Haagkonvention och 2007 års Haagprotokoll + Bilagedel. Ju.
60. Ett utvidgat skydd mot åldersdiskriminering. IJ.
61. Driftskompatibilitet och enheter som ansvarar för underhåll inom EU:s järnvägssystem. N.
62. Så enkelt som möjligt för så många som möjligt. Under konstruktion – framtidens e-förvaltning. Fi.
63. EU:s direktiv om sanktioner mot arbetsgivare. Ju.
64. "Se de tidiga tecknen" – forskare reflekterar över sju berättelser från förskola och skola. U.
65. Kompetens och ansvar. S.
66. Barns perspektiv på jämställdhet i skola. En kunskapsöversikt. U.
67. I rättan tid? Om ålder och skolstart. U.
68. Ny yttrandefrihetsgrundlag? Yttrandefrihetskommittén presenterar tre modeller. Ju.
69. Förbättrad vinterberedskap inom järnvägen. N.
70. Ny struktur för skydd av mänskliga rättigheter. + Bilagor + Lättläst + Daisy. IJ.
71. Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag. Ju.
72. Folk rätt i väpnad konflikt – svensk tolkning och tillämpning. + Bilaga 7, Svensk manual i humanitär rätt m.m. Fö.

Statens offentliga utredningar 2010

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- Lätt att göra rätt
– om förmedling av brottskadestånd. [1]
- Ett samlat insolvensförfarande – förslag till ny lag. [2]
- Allmänna handlingar i elektronisk form
– offentlighet och integritet. [4]
- Partsinsyn enligt rättegångsbalken. [14]
- Kriminella grupperingar – motverka rekrytering och underlätta avhopp. [15]
- Avtalad upphovsrätt. [24]
- En ny förvaltningslag. [29]
- Mutbrott. (38)
- Cirkulär migration och utveckling
– kartläggning av cirkulära rörelsemönster och diskussion om hur migrationens utvecklingspotential kan främjas. [40]
- Förundersökningsbegränsning. [43]
- Mål och medel – särskilda åtgärder för vissa måltyper i domstol. [44]
- Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 1999–2008. [49]
- Underhållsskyldighet i internationella situationer – Underhållsförordningen, 2007 års Haagkonvention och 2007 års Haagprotokoll + Bilagedel. [59]
- EU:s direktiv om sanktioner mot arbetsgivare. [63]
- Ny yttrandefrihetsgrundlag? Yttrandefrihetskommittén presenterar tre modeller. [68]
- Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag. [71]

Utrikesdepartementet

- Utrikesförvaltning i världsklass. En mer flexibel utrikesrepresentation. [32]

Försvarsdepartementet

- Krigets Lagar – centrala dokument om folkrätten under väpnad konflikt, neutralitet, ockupation och fredsinsatser. [22]

- Viss översyn av verksamhet och organisation på informationssäkerhetsområdet. [25]
- Försvarsmaktens helikopterresurser. [50]
- Folkrätt i väpnad konflikt – svensk tolkning och tillämpning. + Bilaga 7, Svensk manual i humanitär rätt m.m. [72]

Socialdepartementet

- Första hjälpen i psykisk hälsa. [31]
- Ny ordning för nationella vaccinationsprogram. [39]
- Kompensationstillägg – om ersättning vid försenade utbetalningar. [41]
- Händelseanalyser vid självmord inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Förslag till ny lag. [45]
- Alkoholkonsumtion, alkoholproblem och sjukfrånvaro – vilka är sambanden? En systematisk litteraturöversikt. [47]
- Multipla hälsoproblem bland personer över 60 år. En systematisk litteraturöversikt om förekomst, konsekvenser och vård. [48]
- Rehabiliteringsrådets delbetänkande. [58]
- Kompetens och ansvar. [65]

Finansdepartementet

- Upphandling på försvars- och säkerhetsområdet. [13]
- En reformerad budgetlag. [18]
- Så enkelt som möjligt för så många som möjligt – från strategi till handling för e-förvaltning. [20]
- Så enkelt som möjligt för så många som möjligt. Under konstruktion – framtidens e-förvaltning. [62]

Utbildningsdepartementet

- Skolgång för alla barn. [5]
- Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i historia. En granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan. [10]
- Lärling – en bro mellan skola och arbetsliv. [19]

Vändpunkt Sverige – ett ökat intresse för matematik, naturvetenskap, teknik och IKT. [28]

Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i samhällskunskap. En granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan. [33]

Kunskap som befrielse? En metaanalys av svensk forskning om jämställdhet och skola 1969–2009. [35]

Svensk forskning om jämställdhet och skola. En bibliografi. [36]

Könsskillnader i skolprestationer – idéer om orsaker. [51]

Biologiska faktorer och könsskillnader i skolresultat. Ett diskussionsunderlag för Delegationen för jämställdhet i skolans arbete för analys av bakgrunden till pojkars sämre skolprestationer jämfört med flickors. [52]

Pojkar och skolan: Ett bakgrundsdokument om pojkkrisen. Översättning på svenska av engelsk rapport: Boys and School: A Backgroundpaper on the "Boy Crisis". + Engelsk rapport. [53]

Förbättrad återbetalning av studieskulder. [54]

"Se de tidiga tecknen"
– forskare reflekterar över sju berättelser från förskola och skola. [64]

Barns perspektiv på jämställdhet i skola. En kunskapsöversikt. [66]

I rättan tid? Om ålder och skolstart. [67]

Jordbruksdepartementet

Den framtida organisationen för vissa fiskefrågor. [9]

Bättre marknad för tjänstehundar. [21]

Med fiskevård i fokus – en ny fiskevårdslag. [42]

Miljödepartementet

Metria – förutsättningar för att ombilda division Metria vid Lantmäteriet till ett statligt ägt aktiebolag. [3]

Kunskapslägesrapport på kärnavfallsområdet 2010 – utmaningar för slutförvarsprogrammet. [6]

En myndighet för havs- och vattenmiljö. [8]

Prissatt vatten? [17]

Näringsdepartementet

Tredje sjösäkerhetspaketet. Klassdirektivet, Klassförordningen, Olycksutredningsdirektivet, IMO:s olycksutredningskod. [23]

Gemensamt ansvar och gränsöverstigande samarbete inom transportforskningen. [27]

Tredje inre marknadspaketet för el och naturgas. Fortsatt europeisk harmonisering. [30]

Utländsk näringsverksamhet i Sverige. En översyn av lagstiftningen om utländska filialer i ett EU-perspektiv. [46]

Innovationsupphandling. [56]

Effektivare planering av vägar och järnvägar. [57]

Driftskompatibilitet och enheter som ansvarar för underhåll inom EU:s järnvägssystem. [61]

Förbättrad vinterberedskap inom järnvägen. [69]

Integrations- och jämställdhetsdepartementet

Aktiva åtgärder för att främja lika rättigheter och möjligheter – ett systematiskt målriktat arbete på tre samhällsområden. [7]

Sverige för nyanlända. Värden, välfärdsstat, vardagsliv. [16]

Sverige för nyanlända utanför flyktingmottandet. [37]

Romers rätt – en strategi för romer i Sverige. [55]

Ett utvidgat skydd mot åldersdiskriminering. [60]

Ny struktur för skydd av mänskliga rättigheter. + Bilagor + Lättläst + Daisy. [70]

Kulturdepartementet

Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet. [11]

I samspel med musiklivet – en ny nationell plattform för musiken. [12]

På väg mot en ny roll – överväganden och förslag om Riksutställningar. [34]

Arbetsmarknadsdepartementet

Flyttningsbidrag och unionsrätten. [26]